

משמרת יום

משיעורי הדף היומי של הגאון המופלא בעל "משמר הלוי" זצוק"ל

ט' תמוז, שנת השמיטה, תשפ"ב - ב' דר"ח מרחשון תשפ"ג ★ מסכת כתובות מרישא ועד גמירא ★ גליון מס' 40

ענינים שנידונו בגליון זה [ה"פנינים" השזורים בתוך השיעורים, סומנו כאן בהדגשה].

- בענין ספק ספיקא [ב']
- ביטויים שמקורם מהש"ס הקדוש
- "חזו דאתאי - חזו דאתאי"!!...
- בענין "אפקעינהו" [ג']
- ליל ערב יוה"כ - האם חשוב יו"ט? [ה']
- האם המחיקה היא מעבודת הקמיצה?
- ביסוד מלאכת "חובל"
- קנין בשבת אי שרי במקום מצוה [ז']
- הטעם דרה"ר דידן הוי כרמלית
- נוסח הקידוש דליל שבת
- בענין פנים חדשות
- בזמן ה"שורה" - האם האבל יושב או עומד? [ח']
- אשת איש שזינתה - האם מחוייב לגרשה בגט או דסגי בהפרשה לחוד [ט']
- בענין ספק הכשר
- בענין שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא
- בד' הגר"ח זיע"א בהא דבסוטה חל דין ספק טומאה
- בענין כתובת אשה דאורייתא [י']
- בענין אסמכתא להלכה למשה מסיני
- הרפואות שבתלמוד אסור לנסות אותן
- קושיית רבנו יחזקאל זיע"א בענין גר קטן [יא']
- למ"ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה ולא כלום - האם צריכה גט?
- בהרבה מקומות נחלקו אב"י ורבא האם שפיר דמי להגיה בלשון הברייתא או לאו [יב']
- "מוסר"!!... [יז']
- ביטול תורה!!
- האם עדי הקיום צריכין לזכור ההלוואה בשעת הקיום? [כ']
- האם בזה"ז שייך שיהי' כהן מיוחס? [כב']
- מי שבא בזה"ז ואמר כהן אני
- כהן חלל האם הוא "לוי"? [כג']
- "לפעול יש פנאי - לנצח אין פנאי"!!... [כז']
- בענין מחשבים מעבודה לעבודה [ל"ד']
- גר ששאל פרה ומת בתוך ימי שאלתה - האם אפשר לזכות מן ההפקר בזכות שאלתה?
- בענין מיאון [ל"ה']
- "הכל לפי המבייש והמתבייש" [מ']
- "המקבל על עצמו שררה והנהגה ומתרפה מלאכתו - ה"ז נושא שם אלקים לשוא"
- האם עבד מותר בעובדת כוכבים?
- חיוב קנס בביאה שלא כדרכה
- נתגרשה תרי זימני - האם מותרת לינשא? [מ"ג']
- נתאלמנה תרי זימני - האם יש לה כתובה מן השני?
- כמה גובה הלוקח מהמוכר כשנטרפה השדה מהלוקח ע"י בע"ח דהמוכר [מ"ד']
- בלשון התורה"ק בפרשת מוצש"ר "ונתנו" לאבי הנערה וגו'
- "כל אב הוא שליח האומה, ובטהרה המוסרית של בנותיו הופקד בידיו היקר שבאוצרות אומתו..."
- בענין מוציא שם רע [מ"ו']
- האם האב יכול לכוף את בתו נערה שתעשה מלאכה ותרויח?
- הלא זהו "המקנה" שלך!!...
- "לענ"ד אין בדורנו מי שיכול להשיב תשובה ברורה על שאלה זו"!!... [מ"ז']
- "שהיו ישראל אומרי: אם אנו מרגישים בו - אין אנו מניחין אותו"!!...
- ירושת האב את בתו הנערה - וכן מה שבתו נערה אוכלת בתרומה - האם זהו מחמת שהיא ברשות האב? [מ"ח']
- האם בעיני עדות קיום בשליח להולכה דקדושין ובנשואין?
- חינוך שאינו חרדי - מכת מות לילד!!... [נ']
- האם מותר להיות "טוען רבני"? [נ"ב']
- האם האידנא נוהגת כתובת בנין דכרין? והאם שייך ב"י תקנת הגאונים לגבות אף ממטלטלי?
- מזוני דמחיים - האם הוו מתנאי כתובה? [נ"ג']
- רבנו מאיר שמחה זיע"א
- הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א
- מחילה בעל כרחו
- בהלאו ד"לא תבוא אל ביתו לעבוט עבטו" - איך הדין בבית שאין בו ד' על ד', ובבית שכור? [נ"ד']
- בענין לשון "הוספה"
- היכן שנתנו חכמים שיעורא ד"ב חדש, האם
- חדש העיבור בכלל?
- לקרוא ולדייק היטב במה שכתוב!!...
- לא הכל צריך להיות מוכן לפני החתונה!!...
- מאי משמע "קנין כספו"?
- "כבושת גנב כי ימצא..."

גיצים משולחן גבוה

איני מתפעל!!...

בתקופה מסויימת, כשעמדו לו לרבנו זצוק"ל כוחותיו בס"ד, הוא האריך את השיעור בעוד כשעה ויותר, משעה ורבע - וחצי - לשעתיים וחצי. ביום אחד פתח רבנו ואמר: ר' פלוני... חושש, שאם זה ימשיך כך אזי ביום אחד כל אנשי השיעור יפסיקו לבוא, ולא יהי' פה שיעור... אמרתי לו: אני לא מתפעל! אני יושב עם ה"סטנדר" ואומר אפ"י אם אין אנשים!!...

המשיך רבנו וסיפר:

רבי משה שניידר זצוק"ל ג"כ עשה כך, כאשר הוא בא ללונדון, הוא החליט שבבית מדרש פלוני יהי' שיעור, הוא שם מודעות, ואף אחד לא בא... אבל ביום שהוא קבע, ובשעה שהוא קבע, הוא התיישב עם סטנדר, ובקולי קולות הוא עמד ולימד כאילו יש "עולם"!!... ביום הראשון לא בא אף אחד, ביום השני נכנס אחד והתיישב, ובתוך תקופה קצרה הכל נתמלא! ובכן, לא צריכים לדאוג...

- המשך בעמ' 96-

- כ"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב זיע"א
- רבנו חיים הלוי זיע"א [נ"ט]
- הטשיבנר רב זיע"א
- "אני רצתי אחריו מאה פרסאות"!!! [ס]
- מרן הגרי"ז זיע"א: האם ב"בני ברק" התירו לה לאכול ביוהכ"פ?...
- "ואנן ככופתי דחמרא לגבייהו"!!!
- השמר לך עלות בהר ונגוע "בקצה"ו"!!! [ס"א]
- האם מחוייב להכניס עצמו לסכנה בכדי להציל תבירו?
- עונת "נשיא" אימתי?
- "נשים שאננות"!!! [ס"ב]
- "וכי אין לו אבא"??
- "בין אדם לחבירו"
- אם יש קפיידא להתחתן עם כלה שחתנה נפטר ל"ע
- "הווארט הכי טוב במשמה"ל"!!!
- בענין שכר שבת [ס"ד]
- בענין קטלנית [ס"ה]
- מה זה "כר" - ומה זה "כסת"?
- השם ישמרנו מאנשים יבשים!!!
- "כל מה שיתנו יקח בעין יפה" [ס"ו]
- החזיר את כל הנדוניא'!!!
- כבוד מדומה!!!
- "שוין איצטער"!!!
- "אפשר שהוא יודע בו"...
- "אינני יכול לחתום נגד האמא והסבתא"...
- "מקבצין עושר שלהן שלא באמונה ובחילול השם... ואח"כ מתנדבים מאותו ממון להיות להם כבוד" [ס"ז]
- "כדבעי לי למיעבד לא עבד"
- עידן ריתחא!
- קדימה דבנים לבנות - ובענין "וקדשתו"
- היכי דמי "חסד"??...
- והעמידו תלמידים - הרבה!
- עדיף לתת בידים חמות... מאשר בידים קרות!...
- "עכשיו" אתה בא? [ס"ח]
- "עשיר יענה עזות"!!!
- "וכל מי שאינו... ועושה עצמו..."
- "מר רבה - רוב הונא רביה דרבה"!!! [ס"ט]
- נידוי על תנאי
- "מצוה לקיים דברי המת" כנגד "פריעת בעל חוב מצוה" - מי נדחה מפני מי? [ע]
- אבי משפחת רם - רבי אשר שטרנבוך זצ"ל...
- בתשו' הגרעק"א "ע"ד אשה שנשאת יום כ"ח תמוז תקע"ז"
- שני שרי קדש!...
- "לא מחכה לך משהו יותר טוב"!!!
- "אין אדם מוציא דבריו לבטלה" - האם רק בהקדש או בכל דיני התורה?
- עכשיו אין שום חשבונות!...
- הטעם דהבעל מיפר נדרי עינוי נפש [ע"א]
- "אלכה ואשובה אל "אשי" הראשון"!!!
- מסרב לקבל טובה - מתוך מדות רעות! [ע"ב]
- עוברת על דת
- האם יש מצוה למנות ולספור בפה ז' נקיים?
- בענין הנשאל על התרומה אי הוי ברכה לבטלה
- בענין לשון "אין דרך"
- נאבדה הכתובה והאשה אינה יודעת שנאבדה - האם מותר לשהות עמה? ובענין בעילת זנות [ע"ג]
- עדים שרואים ספק קידושין האם חשיבי עדי קיום
- האם יש ספק לתנא?
- בענין ספק אומדנא
- כבר הי' לעולמים!...
- הטעם דקטן אינו יכול לקדש אשה [כאן נסתלק מרן הסטייפלר זיע"א]
- "יעקב אבינו לא מת"!!!
- ביטול הרמב"ם בענין מלוה להוצאה ניתנה [ע"ד]
- "מה בין חכם לרופא"??
- "אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה" [ע"ה]
- צדקה בפחות משהו פרוטה [ע"ט]
- "והכל הביא גם הוא"!!! [פ']
- בגדרי הזכויות והחייבים דשואל [פ"א]
- אדוננו ה"ט"ז זיע"א...
- אמרה "איני ניזונית ואיני עושה" - האם יש להבעל זכויות בהמותר שנשאר במעש"י על מזונות? [פ"ג]
- "עין יצחק"!!!
- גוי הבא על בת ישראל נדה - האם עוברת גם משום נדות? [צ']
- "לפעמים יש בהן ענינים נסתרים" [צ"א]
- בד' התומים דהיורש של הלוה יורש גם את השעבוד הגוף [צ"ב]
- הא דבע"ח דינו דוקא בזוי - האם הוא מה"ת או מתקנ"ח?
- האם בקרקע שייך "מי שפרע"? [צ"ג]
- דעבד כמר עבד - ודעבד כמר עבד [צ"ד]
- "שיקול הדעת במקום דאיכא גדול - לאו כלום הוא".
- מחל על שעבוד הנכסים ולא מחל על עיקר החוב [צ"ה]
- "כל המונע תלמידו מלשמשו - כאילו מונע ממנו חסד" [צ"ו]
- לומדים שם אפיקורסות!...
- מי נקרא "תלמיד"?
- "גורם לשכינה שתסתלק..."
- מחילה בלב - ועל ידי שליח
- בענין אונאה בשידוכין [ק"א]
- "בההיא הנאה... גמרי ומקני להדיד" [ק"ב]
- בגדר החיוב דמזון הבנות
- "כל דהוה באשכבתי דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב" [ק"ג]
- "אין אדם נתפס על צערו"!!!
- שוחד בפחות משהו פרוטה
- בטעם איסור שוחד
- "ומצא חן בעיני אלקים"
- האם הדין דכה"ג נוטל חלק בראש נוהג גם בבכורים?
- "היינו כחולמים"!!!
- "לגדול על ברכי התורה - ולהתחזק על אדני המוסר"!
- "לא עסקו בחיי שעה - רק במדות הטובות!"
- "רק אין יראת אלקים... והרגוני"!!!
- כל המשנה ידו על התחתונה
- "בית יעקב"!!!
- כך לא מתבטאים!...
- "משיא בתו לתלמיד חכם"!!!
- רבי יעקב ראדישקוביצר צוק"ל
- מרן הגרי"ז זיע"א: אינך מפסיד מהמצוה שום דבר!...

מסכת כתובות

פרק בתולא נשאת

דמצלין: "אל תשליכנו לעת זקנה" וכו', ולא אמרו: "אל תשליכנו בעת זקנה", רק הכוונה: אל תשליכנו כבר בשנים המוקדמות למצב של זקנה].

תוס' [ד"ה בתולה] "אבל הכא לא קאי אקרא".

המפרשים כאן עמדו בשאלה, דלכא' הלא נאמר בקרא בפ' אמור: "והוא אשה בבתוליה יקח"? ועי' ב"הפלאה" שכתב בתו"ד, דלא יתכן שדין משנתנו יסוב על כך קרא, דא"כ ניטעי ונימא דדוקא **בכהן** הנושא בתולה תקנו חכמים שיהיו הנישואין דוקא ביום

דף ב' ע"א

מתניתין "בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי".

הראשונים מדייקים כאן כל אות ואות במשנה, וכגון הדיק דלהלן: הלא היה יכול להיות כתוב "בתולה נשאת ביום הרביעי" וכו', ומה זה "ליום"? אלא הכוונה, שצריכים לעשות מעיקרא את כל ההכנות בכדי שייצא שהנישואין דבתולה יתקיימו ביום הרביעי. [אמר התלמיד הכותב: על דרך זה הי' הרב זצ"ל מביא בשם המפרשים לבאר הא

רש"י [ד"ה אוכלות משלן] "שהבעל חייב במזונות אשתו מתקנת ב"ד" וכי'.

צ"ב, הלא לקמן מ"ז ב' מתבאר דהוא פלוגתא דתנאי אם חיוב מזונות הוא מתקנת"ח או מדאורייתא, ולמה נקט רש"י דוקא כהאי מ"ד דהוא מתקנת ב"ד? [א"ה, כן עמד בקושיא זו ב"שיעורי רבנו אבי עזרי'].

דף ב' ע"ב

תוס' [ד"ה פשיט] "וכל אמורא היה תופס לשונו, כמו מגדף בה ר' אבהו, תהי בה ר' יוחנן, לייט עלה אביי".

כגון זה צריך רב לפרש ולבאר, מה הפשט כאן בד' התוספות, מה הוא אותו סגנון שמוגדר בלשון הגמרא: "מגדף בה ר' אבהו" - ומה הוא הנוסח שמוגדר בלשון הגמרא: "תהי בה ר' יוחנן" ולאיהו סגנון קוראת הגמרא: "לייט עלה אביי"?

רש"י [ד"ה היא גופא קמ"ל] "אינו גט לפוטרה מן היבם".

אמר התלמיד, כאן דבר הרב זצ"ל את מה שמודפס כאן ב"משמר הלוי" וכך נדפס שם: -

כלומר, הא דהו"א דיהי' גט לאחר מיתה, והוצרכו להשיענו דאין גט לאחר מיתה, והלא לאחר מיתה אין כבר אישות שיחול עלי' הגט, אלא דהו"א דבאופן שהיא זקוקה ליבם - האי זיקה היא מכח קידושי המת, ומיקרי דאיכא לאישות עדיין בעולם, דמכוחה חלה זיקת היבום, וכיון שנתן הגט מחיים, בהיותו בר גירושין יחול הגט עכשיו לאחר מיתה להפקיע אישותו, וממילא תיפקע זיקת היבום שמכוחה, קמ"ל דאין גט אחר מיתה. כך מתבאר מד' הגאון "בית מאיר" זיע"א באה"ע סי' קכ"א ס"ב.

ולמה באמת אין גט לאחר מיתה לפוטרה מן היבם? - י"ל או מטעם דבעינן להמגרש בזמן החלות ג"כ, ולא רק בזמן המעשה, ותליא באשלי רברבי ברמב"ם וטור, עי' קצה"ח סי' קפ"ח ס"ק ב' וחזו"א אה"ע סי' פ"ו וכל רבנן בתראי המצוינים אצלי בס"ד במק"א. או מטעם דזיקת היבום היא מכח היבם כמסקנת הש"ס בקידושין י"ד א' גיטין פ"ג ב', עי' בזה בקה"י יבמות סי' ח"י אות א' ד' ה' ובכל המצוין שם.

עד כאן נדפס שם במשמה"ל. וציין עוד הרב זצ"ל ל"אתוון דאורייתא" [כלל ח] שהאריך בענין זה אי איסור יבמה לשוק הוא מחמת המת או מחמת היבם.

"חזו דאתאי - חזו דאתאי"...

גמרא "אמר להו חזו דאתאי חזו דאתאי".

הנה, מעשה שהיה כך היה, דההוא גברא כפל לה תרי זימני, ויל"ע, האם יש בזה נפקותא לדינא, [דלכא' מה היה חסר אם היה אומר זאת רק פעם אחת, ולמה ראתה הגמרא לצטט גם את הכפילות]?

אמר התלמיד הכותב, אי אפשר שלא להזכיר כאן את מה שעומד לנגד העיניים של כל מי שזכה לדרוך על מפתן בית מדרשו של הרב זצ"ל, איך שתמיד היה משתמש עם הגמרא דילן כמליצה וסיסמא קדושה, אשר אם קורה שכן תורה מוכרח לסגור את הגמרא ולילך לאיזו שמחה, אזי לא להתמהמה שם יותר מדאי, אלא לבוא ולאחל "מזל טוב" עם כל הלב, ולומר: "חזו דאתאי, חזו דאתאי", ומיד לרוץ משם לבית המדרש הסמוך ולחזור לתלמודו, כך היה הרב

הרביעי, ומשום דבאשת כהן הו"ל חד ספיקא, משא"כ בישראל הנושא בתולה הו"א דלא תיקנו בה מידי [וכקושיא התוס' בד"ה שאם], ע"ש.

שם "משום דא"כ ה"ל למיתני העבד העברי שאינו דבוק ואין דרך הש"ס לדבר כן".

עי' מהרש"א, ועי' רש"ש.

שם. "ומיהו גבי איש ואשה רגילים בכ"מ לשנות בה' אע"ג דלא קאי אקרא".

וטעמא מאי?

בענין ספק ספיקא

תוס' [ד"ה שאם], א"ה, כאן הביא הרב זצ"ל את דברי רבו הגדול ה"חזון יחזקאל" זיע"א בביאור פלוגתת רש"י ור"ת, שהוא תלוי בפלוגתת הפוסקים [ביו"ד סי' ק"י ס"ט] אי אמרינן ספק ספיקא לקולא היכא דאיכא לברורי. וביאר שם ב"חזון יחזקאל", דרש"י ס"ל דיסוד ההיתר דספק ספיקא הוא מטעם רוב, ומשום דאיכא רוב צדדין להיתרא, וא"כ שייך עדיין להצריך בירור ולחשוש להמיעוט צדדין לאיסורא. אכן ר"ת יסבור דההיתר דספק ספיקא הוא היתר מוחלט, [או כשיטת הרמב"ם דגם הספק הראשון אינו לחומרא אלא מדרבנן, וממילא הספק השני הו"ל ספיקא דרבנן שדינו לקולא], ועכ"פ לאו מטעם רוב אתינן עלה, וממילא לא שייך להצריך בירור - ע"ש מש"כ לבאר הדברים בלשונו הזהב.

ומתבאר שם עוד מתו"ד החזו"י, דיש בזה נמי נפק"מ לדינא בין רש"י לר"ת, דלדעת רש"י חיובא רמיה על הבעל לבא לבי"ד כדי שיתברר הדבר ע"י עדים, אך לדעת ר"ת אין בזה שום חיוב על הבעל עצמו, ע"ש. וציינו בזה עוד לד' הר"ן על הר"ף כאן, ולדברי ה"בית אפרים" בהגהותיו על הר"ן שם, ועיין כל מה שהאריך בזה הרב זצ"ל ב"משמר הלוי" כאן.

ביטויים שמקורם מדהש"ס הקדוש

גמרא "כול הגיע זמן באחד בשבת יהא מעלה לה מזונות, לכך שנינו בתולה נשאת ליום הרביעי".

אומרים בשם הריב"ז הקדוש - הגאון העצום שידע את כל התורה כולה על האותיות, שישנם הרבה ביטויים עממיים שנפוצו בין העם, שיש להם מקור מן הש"ס הקדוש, וכגון מה שמקובל אצל יהודים לומר באידיש: אַ יאָר מיט אַ מיטנאך, [עוד שנה - עם יום רביעי] ומקורו מהגמרא הקדושה דילן, שנותנין לו שנים עשר חדש, ואח"כ עדיין מחכים עד ליום הרביעי.

ויש עוד ביטוי: אַ צאל וְ אַ טאטל'ע, [הוא ישלם כמו טאטלע], והמקור, מהא דאמרו בב"ק [ה' א']: "כולן כאבות - לשלם ממיטב". ובנוסח אחר שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצוק"ל [כאשר הוא למד פעם עם תלמיד], דהנה מבואר בגמרא בסנהדרין ע"ב ב', דאף דבא במחתרת נידון במיתה, ולכך אם הזיק באותה שעה פטור מטעם קלב"מ, מכל מקום היכא דהבא במחתרת הוא אביו, אמרינן שבודאי שלא בא להרוג את בנו, ולא שייך לגבי' הדין ד"הבא להרוג השכם להרגו", ואין עליו חיוב מיתה, וממילא אם האבא הזיק באותה שעה, הוא צריך לשלם. ומכאן הוא המקור להביטוי שישלם כמו טאטל'ע! [וכן מטו משמ"י דמרן הגרש"ז אויערבך זיע"א]. וישנם עוד דוגמאות לזה.

זע"ל חזון ומשריש בקרבנו, והיו הדברים נאים כאשר יוצאים היו מפי עושיהם! [וכמדומני שפעם אמר, שהמקור להמליצה הזו הוא מדודו ה"תורת זאב" צוק"ל].

רש"י [ד"ה לא שמיה מתיא] והוי גיטא ואם רצתה תינשא לאחר וגם לכהונה נפסלת מהיום.

לכאורה הוא פלא, מה רוצה רש"י בכל אריכות זו? ועי' שיטמ"ק.

דף ג' ע"א

בענין "אפקעינהו"

בענין אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה, הנה כד יעויין היטב בלשונו הזהב של רש"י בסוגיין יראה הלומד, שארבע פעמים מוזכר בלשון קדשו שהאפקעינהו הוא **ע"י הגט**, והגדר הוא שחכמים הכשירו את הגט, ונפק"מ דדינה כגרושה ליאסר לכהן. ועי' שיטמ"ק, ועי' בד' הרשב"א בסוגיין ובתשובה בסי' אלף קסב שציין לה הגרעק"א בגליון הש"ס כאן, ויש ע"ז גם תשובה בשו"ת "חתם סופר", ועי' בהג' היעב"ץ, ועי' "משמר הלוי".

רש"י [ד"ה שויה] "שמעתי כל רבותי מפרשים" וכו'.

עי' רמב"ם ריש הלכות אישות, ועי' כס"מ שם.

בענין אונס בתנאי דמקח וממכר, עי' בזה בחידושי חת"ס.

דף ד' ע"ב

רש"י [ד"ה כדאמר] "כשמת חמיו".

לכאור' מנא ליה לרש"י דאירי בחמיו, ודילמא בחמותו?

תוס' [ד"ה עד] "כמה דברים אשכחן דלא שכיח ומיירי בהן הש"ס לדרוש ולקבל שכר".

עי' יבמות ק"ב ב' ובתוס' שם [ד"ה ומי].

דף ה' א'

ז"ל ערב יודה"ב - האם חשוב יו"מ?

רש"י [ד"ה אית ליה רווחא] "שהסעודה אינה עד למחר".

עיין ביאור הגר"א או"ח [סימן תר"ד בסופן] שלמד מתוך סוגיין ע"פ פירושו של רש"י דילן, דרק היום דערב יוהכ"פ חשיב יו"ט, אך לא הלילה שלפניו, ע"ש.

דף ה' ע"ב

האם המחיקה היא מעבודת הקמיצה?

תוס' [ד"ה זה] "ונראה דלענין קמיצה קאמר כדתנן מוחק בגודל מלמעלה, אבל בידו אחרת לא יכול לעשות דבעינן עבודה בימין".

מנן הגרי"ז זיע"א הראה, דמבואר כאן בד' התוס' חידוש, דהמחיקה היא ג"כ מעבודת הקמיצה, ולכן בעינן שתיעשה בימין. ועי' בחזו"א קדשים [קמא סימן כ"ח סק"ז] דמה"ט נמי א"א שכהן אחר ימחק

בימין, דכיון דהוא מעבודת הקמיצה א"כ כל הקמיצה צריכה להיעשות ע"י כהן אחד, ועי' כ"ז במנחת אברהם מנחות דף י"א.

ביסוד מלאכת "חובל"

בענין מלאכת "חובל", הנה מלאכה זו אינה מלאכה בפני עצמה, ולא נזכרה בל"ט מלאכות כמלאכה בפני עצמה, אלא היא בכלל חד מהל"ט מלאכות. ובאיזו? הנה יש בזה בד' הראשונים שלש הצעות: -

הצעה אחת, שהוא בכלל מלאכת **צובע** - כך שיטת רש"י שהביאו התוס' בסוגיין.

הצעה שניה, שהוא בכלל מלאכת **שוחט**, דהוצאת דם חשיבא נטילת נשמה - וזוהי שיטת ר"ת בתוס' בסוגיין.

והשיטה השלישית בזה, היא שיטת הרמב"ם, דס"ל שהחיוב הוא משום **"מפרק"**, והוא ממלאכת **דש**.

ותמה ה"מנחת חינוך" [במוסף השבת, מלאכת דש], לשיטת הרמב"ם דחובל היינו מפרק, א"כ איך יפרנס הרמב"ם את האמור בסוגיין דאת"ל דם מפקד פקיד אין בזה משום מלאכה דחובל, וקשה אמאי לא יתחייב משום מפרק, - מה נאמר, דהרמב"ם יסבור דבמפקד פקיד אינו חייב משום מפרק, זה לא יתכן, דהא שיטת הרמב"ם דהחולב את הבהמה חיובו הוא משום מפרק, והרי מבואר ברש"י שבת צ"ה א' דחלב הו"ל פקיד ועקיר, ובודאי לא יחלוק הרמב"ם על רש"י במציאות, ובע"כ דאפי' בפקיד ועקיר חייב משום מפרק, וא"כ איך יפרנס הרמב"ם את הסוגיא דילן? ועי' בזה ב"אגלי טל" במלאכת דש ס"ק ט"ו [אות ו'] ובס"ק כ"ד [אות י'].

דף ו' ע"א

רש"י [ד"ה אלן] "דבי רב שצריכים לעשות כדברי רבן אומרים שרבן התיר, ונהרדעא העושים כשמואל רבן אומרים שמואל התיר".

כתב ב"חדושי חתם סופר" וז"ל: "נזהר בלשונו, **דבי רב** שהם תלמידים **שצריכים** על כרחם לעשות כחומרא דרבם ואסור להם לסמוך על הוראת אחר אם לא שיגדלו ויכריעו מדעת עצמם דלא כותי', דבכה"ג הלכה כבתראי וכו'. משא"כ **נהרדעא**, שלא היו תלמידים הלומדים לפניו ממש, אלא **אתרי' דשמואל** ואנשי מקומו היו, ואם יבא לשם מורה אחר יכולים ומחוייבים לשנות כדעת השופט אשר יהי' בימים ההם, וע"כ לא כ' רש"י **שצריכים** לעשות כותי', אלא **העושים** כשמואל וכו'. עכ"ל ה"חתם סופר" **זיע"א**. ועי' עוד בקיאות בזה בספר "עטרות שמואל" ברכות דף כ"ז ע"ב.

דף ו' ע"ב

רש"י [ד"ה חייב] "וחייב משום בונה דאשכחן בנין בבעלי חיים דכתיב ויבן את הצלע".

אמר התלמיד הכותב, כאן הקריא הרב **זע"ל** את דברי קדשו של **אדוננו החתם סופר זיע"א** בתשובה [חאו"ח סימן ע"א] דעמד שם לבאר, דלכאור' הלא כוליה שמעתתא מיירי מבעילת מצוה אי לפתחא מתכוון, ואמאי לא פירש לה רש"י כבר בריש הסוגיא דהמקור להא דשייך בנין בבעלי חיים הוא מקרא ד"ויבן", וע"ש כל דבריו הקדושים.

גמרא "והא לא כתיבא כתובתה".

וכתב הר"ן, דזהו נמי דעת הר"ף שלא הזכיר כלל בהלכות - חששא דבן עוף, "ולפיכך נהגו לעשות סעודות בלילי שבת ובמוצאי שבת". [אולם כתב הר"ן]: ואפשר לדחות ולומר, דכי שרי למבעל בתחלה בשבת היינו בשכבר כנסה קודם לכן, דבשעת כניסה לחופה הוא דחיישינן לבן עוף, לפי שאז עושין סעודה, וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"י מהלכות אישות אבל אין נושאים נשים לא בע"ש ולא באחד בשבת גזירה שמא יבא לידי חילול שבת בתיקון הסעודה ע"כ, וזהו הפך מנהגנו שאנו נוהגים לכנוס בששי. והרמב"ן ז"ל כתב דמה שנהגו לכנוס בששי מנהג בורות הוא, אלא שלא מיחו בידם, וכך כתב הר"ר יוסף הלוי ז"ל, ע"כ" עכ"ל הר"ן.

גמרא "אמר רבי יעקב בר אידי הורה רבי יוחנן בצידן" וכו'. [וכן לעיל ה' א': "ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן" וכו'].

עי' יבמות צ"ו ב', דקאמר רבי יוחנן: מפני מה אי אתם יודעין לפייס כבן אידי חברינו".

רש"י [ד"ה ומי איכא הוראה לאיסור] "ומי קרי איסור הוראה, משום דכל אדם רשאי להחמיר, והאוסר אין זה סמיכת דברים, שאפי' מן הספק שאין ההלכה ברורה לו הוא בא ואוסר. אבל המתיר סומך על שמועתו או על סברת חכמתו - והיא הוראה".

"שמועתו" פירושו, מה שקיבל מפי השמועה רב מפי רב. והנה כאן כתב רש"י דסומך על שמועתו או על סברת חכמתו, אכן בריש ביצה [דף ב' ע"ב, אהא דאמרין: "כח דהיתרא עדיף"] כתב רש"י שם וזה לשון קדשו: "טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרין אינה ראייה, שהכל יכולין להחמיר ואפילו בדבר המותר" עכ"ל רש"י בביצה שם. הרי דשם לא הזכיר רש"י אלא "שמועתו", אך לא הזכיר "סברת חכמתו".

רש"י [ד"ה הורה ב"ה] "בהילני המלכה שיצא בנה למלחמה" וכו'.

היינו מונבז המלך. [א"ה: ציינו בזה לב"ב י"א א' רש"י ד"ה מונבז, ועי' תפארי' יומא פ"ג אות נח].

גמרא "ובועז אלמון שנשא אלמנה הוי".

ופרש"י: "דאמר מר אבצן זה בועז, וכבר היו לו ל' בנים ושלושים בנות" וכו'.

הרה"ג ר' יצחק שיפמן זלה"ה ציין לד' רש"י במגילת רות [א, י"ט] עה"פ "ותהום כל העיר" וגו' וז"ל קדשו: "נעשית הומיה כל העיר - כולם נתקבצו לקבור אשתו של בועז שמתה בו ביום" עכ"ל רש"י ומקורו מהמדרש שם. ועי' חדושי חת"ס כאן.

גמרא "איבעית אימא באלמון יום אחד לברכה ושלשה לשמחה. ואיבעית אימא בבחור, שבעה לברכה ושלשה לשמחה".

האם יש כאן פלוגתא בין הנך תרי לישני או לאו - עי' בהרחבה בד' הר"ן.

דף ז' ע"ב

גמרא "מנין שאפילו עוברים שבמעיי אמן אמרו שירה על הים" וכו'.

פ"י הריטב"א [והובא בשטמ"ק] דהתם הוה מקום שכותבים כתובה, דאילו במקום שאין כותבין - על תנאי ב"ד סומכת, ולא קשיא קו' הגמרא.

גמרא "אמרי לה רבנן והא לא כתיבה כתובתה, אמר להו אתפסוה מטלטלין".

ב"שלטי הגבורים" כאן [אות א'] הביא מש"כ הרמב"ם [בפרק י' מהל' אישות הלכה ט'], דה"ה אם העידו עליו עדים וקנו ממנו שהוא חייב לה מאתים או ק', ה"ז מותר עד שיהיה לו פנאי לכתוב לה, ע"ש.

קנין בשבת אי שרי במקום מצוה

שם "אמר להו אתפסוה מטלטלין".

זה לשון קדשו של הר"ן: "ואם תאמר, והא הויה לה קונה קנין בשבת ואסור כדאמרין וכו', ואפשר שמפני מצוה התירו כדאמרין וכו'. ואע"פ שאמרו בירושלמי [ריש פרקין] אלן דכנסין ארמלין צריכין למכנס מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבתא - אלמא אפילו במקום מצוה לא התירו, שאני נשואין דהוי מילתא דפרהסיא טובא ומשו"ה לא שרי אפילו במקום מצוה. אי נמי אפשר דמבעוד יום מיירי, והי' שהות ביום כדי להתפיסה מטלטלין ולא כדי לכתוב לה כתובה" עכ"ל הר"ן. וע"ש בהג' הב"ח [באות ט'] כל אריכות דבריו הקדו'.

ובתוס' הרא"ש כתב וזה לשון קדשו: "ואין זה כמו קונין קנין בשבת, כדאמרין למי שאינו מאמינו מניח טליתו אצלו" ע"כ. וכוונת התורא"ש להמשנה בשבת [קמ"ח א', ריש פרק שואל]: "וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת [ולא נזכר מע"ש לקנות, - רש"י], מניח טליתו אצלו, ונוטל את פסחו, ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב" ע"כ.

ובשטמ"ק הביא בשם הרמב"ן שתירץ כשני התירוצים שתירץ הר"ן. ותירץ עוד [ליישב הקושיא מהא דמבואר בירושלמי דצריך לעשות הנישואין מבעוד יום, דשאני הכא] ד"כיון שכבר כנס זה, מצוה גדולה היא יותר לבעול" ע"כ.

תוס' [ד"ה מתוך], "אבל שלא לצורך היום כלל לא, כמו הוצאת אבנים דמחייב".

עי' "ביאור הלכה" ריש סימן תקי"ח.

המצע דרה"ר דידן הוי כרמלית

שם. "משום דרשות הרבים דידן לא הוי אלא כרמלית - דאין רחבין ט"ז אמה.

זהו חידוש, דבשאר דוכתי כ' התוס' דהיינו מפני שאין עוברין בהן ס' ריבוא בכל יום.

תוס' [ד"ה והלכתא] "ולא חיישינן שמא ישחוט בן עוף ואהא סמכינן למיעבד סעודה בשבת".

ולא ידענא למה הניח כבוד מרן שליט"א ד"צ בצ"ע לדינא בקה"י ליקוטים חלק שני סוף סי' ט?

הנני לוי מחוה קידה קמי רבי
משה מרדכי הלוי

והנה לא מצאתי כעת [בזמן סידור הדברים לדפוס] מה שהשיב לי **כבוד מרן זצוק"ל** על שאלה זו, אבל בזכרוני כמדומני שכשהייתי אצלו [אחרי שנתקבל אצלו המכתב הנ"ל] אמר לי **רבנו זצוק"ל** כמה מלים בקיצור בזה הלשון בערך: **"זה הרי תלוי בשתי השיטות"**, עד כאן תורף דבריו הקדושים.

וכעת נתתי אל לבי לעיין בזה בס"ד וראיתי כמה נעמו וכמה נאמנו דבריו הקדושים.

דהנה יעוי"ש בקה"י ליקוטים חלק ב' סי' ט' שמבאר והולך שכפה"נ יש שתי שיטות בראשונים ז"ל בביאור ענין הפנים חדשות שמברכים בשבילם שבע ברכות בכל שבעת ימי המשתה: שיטת הרמב"ם, שאם שמע הברכות בחופה שוב לא מיקרי פנים חדשות, וכפה"נ הביאור שהחייב ברכה של הפנים חדשות הוא המחייב את כל המסובין, והנה זה כבר שמע הברכות בחופה, ולשיטה זו צ"ב: איך יתחשב שבת פנים חדשות, אטו שבת גברא הוא להתחייב בברכות, ושעי"ז יתחייבו כל המסובין, כך שואל שם **מרן זיע"א**. [ואולי באמת לא ס"ל להרמב"ם להלכה דשבת ייקרא פנים חדשות, מדלא הביא הרמב"ם ד"ז. ואולי עוי"ל עפמ"ש"כ בשטמ"ק כתובות ח' א' סברא שבשבת מסתמא באים אנשים חדשים, עיי"ש ותבין].

והשיטה השני' שיטת התוס' כתובות דף ז' סוף ע"ב והרא"ש והטור שפנים חדשות מיקרי מי שמרבים השמחה בשבילם, ולכן א"ש ענין שבת, שמרבים השמחה בשבילה, ולכן גם מי ששמע הברכות בחופה כל שלא הי' עדיין בסעודה מיקרי פנים חדשות, שהרי עכשו בסעודה זו מרבים השמחה בשבילו.

ולהשיטה השני' הזו הוא מש"כ **כבוד מרן זצוק"ל** להסתפק אם קטן שמרבים השמחה בשבילו יכול להיחשב פנים חדשות, וע"ז סיים מרן ש"צ"ע לדינא.

ועל צ"ע זה אין אין ראיה ממש"כ הפ"ת הנ"ל בשם "זכור לאברהם" שקטן לא הוי פנים חדשות, שהרי להדיא מבואר שם הטעם מפני שאינו בר חיובא, וטעם זה מתאים לשיטת הרמב"ם הנ"ל, שהחייב של הפנים חדשות בברכה מחייב את כל המסובין, וא"כ קטן לאו בר חיובא הוא.

אבל למאי דנהגין כהתוס' והרא"ש והטור שענין פנים חדשות הוא שמרבים השמחה בשבילו - לשיטה זו הוא מה שעלה ונסתפק כבוד מרן זצוק"ל אם שייך זה גם בקטן שמרבים השמחה בשבילו, ועל ספק זה שפיר נשאר בצ"ע, ואין ראיה לפשוט מהפ"ת הנ"ל דאזיל בשיטת הרמב"ם.

כנלע"ד כוונת **רבנו זצוק"ל** במה שאמר: **"זה הרי תלוי בשתי השיטות"**.

והשי"ת יאיר עינינו במאור תורתו הקדושה והטהורה אשר היא לנו העוז והאורה.

גמרא "רבין בר אדא ורבה בר רב אדא" וכו'.

האם הם היו אחים?

גמרא "מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין".

ונוסח דילן: מקדש עמו ישראל.

שם. האם הנוסח: על ידי חופה וקדושין, או: על ידי חופה בקדושין?
- עי' ר"ן.

גמרא "מאי מברך" וכו'.

עי' ח"א מהרש"א שהאריך לבאר כל ברכה וברכה, ע"ש כ"ד הקדו.

תוס' [ד"ה שהכל], עי' מהרש"א.

שאל הרה"ג ר' יואל איינשטיין שליט"א: מה היו ד' ר"מ חסירים מבלי התיבות **"שבמעי אמר"**? וכזאת העיר הרה"ג ר' אברהם מאיר **לפשיץ [זלה"ה]**, להבחיל[ח], בלשון קדשו של רש"י להלן, אהא דקאמר שמואל: **"המזכה לעובר קנה"** וכתב רש"י: **"לעובר שבמעי אמו, קנה"**. ולא יזה צורך הוסיף זאת רש"י?

גמרא "מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין בבית האירוסין".

בענין ברכות אירוסין ונשואין - עי' בר"ן ובשטמ"ק ותמצא הרבה ידיעות נשגבות! וכדאי מאד ללמוד ברמב"ם פ"י מהל' אישות, שם כתוב הכל ברור היטב!

רש"י [ד"ה שמתייחד] "דתניא במסכת כלה - כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה".

ולהלן [בד"ה ואסר] **"כדפרישית כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה"**. ואת שתי הרשיס האלו מציין הגר"א בביאורו באהע"ז ריש סימן נ"ה, ע"ש.

נוסח הקידוש דליל שבת

רש"י [ד"ה מיד] "כגון כי הוא יום תחלה למקראי קודש".

מבואר, דגירסת רש"י בקידוש דליל שבת היא: **"כי הוא יום תחלה"** וכו' [וכ"ה ברש"י ברכות מ"ו א' בסוף העמ'].
בענין פנים חדשות

תוס' [ד"ה והוא] "אור"י דפנים חדשות אין קורא אלא כבני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר".

יש מי שמפרשים, שהכוונה ששמחים על כך שהם באו. אכן בשם **מרן החזו"א זיע"א** ידוע שאמר [בדבר השאלה מי נקרא בגדר ש"מרבים השמחה בשבילו יותר]: **את זה צריך לשאול במטבח!** וכמסופר ב"פאר הדור" [ח"ד], שפעם אחת הי' בסלבודקה שמחת "שבע ברכות", והיתה שאלה לגבי איזה עני שנזדמן לשם - האם מיקרי "פנים חדשות"? ואומרים **שרבי אייזיק שר זיע"א** אמר: "חביב אדם שנברא בצלם" וכו', ועל כך הגיב **החזו"א**: ד"מרבים השמחה בשבילו" פירושו שמכינים יותר מנות בגללו, [ואפי' אם בפועל לא הרבו, סגי בכך שהוא אחד כזה שמהווה סיבה להוסיף בשבילו מנות], ולכן, דבר זה צריכים לשאול במטבח - כך מספרים!

ולהרמב"ם יש שיטה אומרת בהאי דינא ב"פנים חדשות", עי' בפ"ב דברכות ה"י.

א"ה: במשמה"ל כאן נדפס כדהלן: -

מכתב

בס"ד עש"ק לס' ותחיין את הילדים כ' בטבת תשל"ח

ה"כ מרן שליט"א:

ראיתי זה עתה בפ"ת אה"ע סי' ס"ב ס"ק י"ד שהביא שאין מברכין שבע ברכות על פנים חדשות קטן [ולא על אשה], דבעינן שיהיו ראויים להיות מהעשרה שעליהם מברכים.

גמרא "משום דטרידי דאית ליה צערא לינוקא".

נתפשה מותרת - ואשת כהן כדקיימא קיימא, ואשת כהן גם באונס ישנה בכלל "אחרי אשר הוטמאה", ובאשת ישראל פרט הכתוב שאינה בכלל "אחרי אשר הוטמאה", אלא אם כן **שהיא מוכשרה לכך** היינו **שיש לה רצון** להבעל, ובכהאי גוונא שאין הספק במגע אלא בהכשר חפצא, לא דיינינן בה דין ספק טומאה "עכ"ל **"חזון יחזקאל" זיע"א**, [וע"ש כל דבריו הקדושים בהאי ענינא].

דף ח' ע"ב

והאי "מטין בי מדרשא" אומרים שזהו **מרנא רבי איצ'ל' פונביז'ר זיע"א**.

בזמן הי"שורה" - האם האבל יושב או עומד?

רש"י [ד"ה בשורה] **"ומושיבין אותו** והן עומדים" וכו'.

ועכשיו, הלומד שואל: איך באמת הדין? והאם מבואר באיזה מקום מה דין הפירות כשיש ספק אם הוכשרו לקבל טומאה או לא?

הרש"ש העיר, דבסנהדרין שם לא מצינו שהאבל הי' יושב, אלא הוא עומד וכל העם עוברין, או איפכא.

דף ט' ע"א

אשת איש שזינתה - האם מחוייב לגרשה בגט או דמגי בהפרשה לחוד

ובספרי מחברי הזמן הביאו, דבתוספות הרא"ש חולין ל"ו א' [ד"ה כגון] יש בזה פלוגתא מפורשת בין המהר"ם מרוטנבורג להרא"ש, ע"ש ותרעה נפלאות. וב"זכר טוב" ציין בזה לכמה "מראי מקומות" לחזו"א טהרות... [א"ה: ב"ספר המפתח" ריש פ"ב. מהל' טומאת אוכלין ציינו בזה לחזו"א מכשירין סי' ח' סק"ד וסי' ו' סק"ח, וציינו עוד ל"חסדי דוד" טהרות פ"י ה"ד].

גמרא "נאמן לאוסרה עליו" - בדין אש"א שזינתה, האם מחוייב לגרשה בגט או דמגי בהפרשה לחוד - ע"י תוס' זבחים ב' ע"ב [ד"ה סתם], ובד' הגרעק"א שם, ובחזו"א [אהע"ז סימן ק"ט סק"ב], ובחזו"א המסודר על סדר הש"ס בזבחים שם, וב"שיעורי משמה"ל" שם.

בענין ספק הכשר

גמרא "ואמאי ספק ספיקא הוא, ספק תחתיו ספק אין תחתיו, ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס ספק ברצון".

יל"פ בשני דרכים א' קמ"ל דקים ליה, ב' דקמ"ל דאע"ג דלא קים ליה אסורה עליו, דמ"מ הא קאמר דקים ליה. וע"י בשיטמ"ק שכתב דזהו פלוגתא בין רש"י להריטב"א, ע"ש.

רש"י [ד"ה מאי] "שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו".

הרבי "חזון יחזקאל" זיע"א כתב [ב"חדושים" להתוספתא, דף ב' ע"א מדפי הספר] וזה לשון קדשו: -

לכאור' הוא כפילות לשון, [ובתוריד' הלשון הוא: "שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר עליו"].

"והקשה בשיטה מקובצת [דף ט' ע"א] "הא בטומאה אמרינן כל מקום שאתה יכול לרבות ספקא וספק ברשות היחיד ספיקו טמא? ותירץ דהני מילי כשהוחזקה שם טומאה, אבל אם לא הוחזקה שם טומאה בספק ספיקא אין אוסרין". כלומר כי אמרינן ספק ספיקא בטומאה ברשות היחיד ספקא טמא היינו דוקא כשהוחזק שם ספק טומאה, דומיא דסוטה שקינא לה ונסתרה, שבשעת סתירה יש כאן לפנינו ספק טומאה. אבל במצא פתח פתוח לא הוחזק לפנינו ספק טומאה, דמחמת עצם הענין שמצא פתח פתוח לא הוחזק לפנינו טומאה, שהרי משכחת פתח פתוח דאין שם טומאה כגון שנבעלה קודם שנתארסה או שהיתה מוכת עץ, ובאופן כזה דיינינן לה ככל איסורים דעלמא, שבספק ספיקא אין אוסרים, ובחדא ספיקא אסור. -

בענין שויה אנפשיה התיבה דאיפורא

האחרונים דנו ביסוד דין שו"י אנפשי, האם הוא מדין **נאמנות**, או מתורת נדר, והקצוה"ח אומר בשני מקומות [בסימן ל"ד ס"ק ד' ובסימן פ' ס"ק ב'] שהצדק עם הסוברים שהוא מדין "נאמנות", ושכן האיר עינינו **מאור עינינו רש"י** בקידושין [ס"ב ב'] לענין הודאת בע"ד דזה נלמד מהקרא ד"כי יאמר כי הוא זה" - הרי שסמך הכתוב על הודאתו. אכן השיטה השני' באחרונים, דהוא מתורת נדר. והקשה הנוב"י [מהדו"ת אהע"ז סימן כ"ג בסופו] דהא אין כאן לשון נדר, ואין כאן לשון קונם שאוסר על עצמו את החפצא? וה"נודע ביהודה" מביא עוד רא"י, דאת"ל דשו"י הוא מטעם נדר, דהיינו שמקבל על עצמו בנדר את כל האיסורים שמסתעפים ממה שהוא אומר, אם כך: בן אדם שיאמר באחד מימות החול: היום שבת! אם איתי' דשו"י הוא מטעם נדר, הי' בדין שייאסר באותו היום בכל איסורי שבת, דבשלמא אם שו"י הוא מתורת "נאמנות" ודאי דלא שייכא הכא כלל, וכמו בעדים כאשר הם אומרים דבר נגד מה שרואים אנו בחוש, יש על כך ביטוי בגמ' בכמה מקומות וא' מהם להלן בריש פרק שני: **"הנך סהדי שקרי נינהו"** [כתובות ט"ז ב'], אבל אם הוא מתורת נדר א"כ לכאור' בדין שייאסר, ועל כך שואל הנוב"י מהמשנה בר"ה [כ"ה א'] דקא"ל ר"ג לרבי יהושע: "גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובתרמילך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך",

[וכאן כותב ה"חזון יחזקאל" זיע"א]: **"ומטין בי מדרשא** עוד תירוץ אחר ביישוב קושיא זו, כי אמרינן **דשאני ספק ספיקא בטומאה מספק ספיקא בשאר איסורים**, היינו דוקא אם הספק הוא אם הי' מעשה של מגע טומאה או לא, דומיא דסוטה שהספק הוא אם נבעלה או לא. אבל אם הספק הוא בחפצא, אם החפץ הוא מוכשר לקבל טומאה או לא, כגון אם הספק הוא בפירות אם בא עליהם מים והוכשרו לקבל טומאה או לא, ספק כזה לא גמרינן מסוטה, ולא דיינינן בו דין ספק טומאה. ובנידון דין ספק באונס ספק ברצון, הלא אין כאן הספק במגע טומאה, שהרי אפילו באונס יש טומאה כדאיתא ביבמות [דף נ"ז ע"ב] הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה, כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפשה אסורה הא

ואיך הוא יוכל לבוא, הרי הוא אומר שאצלו זה יוהכ"פ. וזה לשון קדשו: -

ומה שרצה לחדש, דמה דאמרינן שויתה נפשה חתיכה דאיסורא הוא מטעם נדר וקונס. הגה במחילה מכבודו, ראיתי מתוך פלפולו שהוא גבר בגוברין בחריפות ובקיאיות גם בשכל צח וישר, מה ראה לשטות זה, ואם כי ראה הדבר בתשובת מהרי"ט [ח"ב אה"ע סי' א' ד"ה ולא] וכי מהרי"ט אמרו, הלא מביאו רק בלשון ואין לומר ודחאו, ובאמת בלי שום דחיה אין הדבר מתקבל, ואיזה נדר ואיזה לשון שבועה או קונס יש כאן, או במה מתפס, ולדבריו אם יאמר אחד ביום שני בשבת שהיום שבת, יהא אסור במלאכה מטעם נדר, ואם כדבריו איך אמר ר"ע לר' יהושע שילך אצל ר"ג ביום הכיפורים שחל להיות בחשבוננו [ד"ה כ"ה ע"א], ולמה לא נימא דר' יהושע שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא מטעם נדר, אלא ודאי כל זה שטות, ומה דאמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא מטעם דאדם נאמן על עצמו. ומה שהקשה תינח היכא דאין שני עדים מכחישים אותו. גם זה שטות, ואדם נאמן על עצמו יותר משני עדים, ולכן בדבר שאי אפשר כגון שאומר על יום חול שהוא שבת או יוה"כ, לא אמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. עכ"ל הנוב".

בדי הגר"ח זיע"א בהא דבסומה חל דין ספק טומאה

רש"י [ד"ה אפי'] "שרגלים לדבר שזינתה שהרי קינא לה ונסתרה וע"א מעידה שהיא טמאה".

הנה, ליכא איניש דעל יבשתא שאינו יודע, שרבנו חיים הלוי זיע"א בספרו בהל' יבום וחליצה פרק ו', השריש לנו שורש גדול. והוא, דהא דבקינא לה ונסתרה נעשה "ספק טומאה" [ושב אמרינן דספק כודאין]. אין הפי' שבמצאיות יש כאן "ריעותא" וספק טומאה, שהרי בעלמא קי"ל דאין אוסרין על היחוד, ומחדש הגר"ח דמשום כך אפי' אם הי' מקודם קינוי עדיין אי"ז גורם שהסתירה שבאה אח"כ תעשה ספק טומאה מצד המציאות, והראי', דהא הדין הוא דבעל שמחל על הקינוי - קינויו מחול, ואיכא למ"ד לקמן בדף כ"ה דאפי' אם מחל לאחר הסתירה [קודם ההשקאה] אעפ"כ קינויו מחול, [ועי' תוס' סנהדרין כ"ח דמ"מ בעינן שתהא המחילה קודם מחיקת המגילה, ע"ש]. ובאמת, דהגרעק"א זיע"א [בשו"ת תניינא סי' ק'] כתב בלשון קדשו "חולשת שכלי אינה מגעת" איך מהני המחילה לעקור את הספק שנתהווה מחמת הקינוי? אכן הגר"ח מוכיח מכאן דבאמת גם מעיקרא קודם שמחל, לא הי' כאן ספק במציאות, אלא דזהו "הלכתא" ו"גזירת הכתוב" דסתירה לאחר קינוי משוי' עלה ספק טומאה, ואי"ז ספק מצד המציאות רק מצד ההלכה, [והחזו"א ביבמות מביא, דכ"ה מבואר בד' הרשב"א ביבמות כ"ד]. ונמצא דיש כאן גזירת הכתוב כפולה, א' שיש כאן בכלל ספק, ב' דהאי ספק דנים אותו כודאי, - ומשום כך, כאשר מוחל הבעל על הקינוי, והו"ל סתירה בלא קינוי, בטלה נמי ההלכתא הא', ושוב אין עלי' ספק טומאה.

והנה, כל העולם כולו שואל על הגר"ח מהא דאמרו בגמרא דבסוטה איכא רגלים לדבר, ומבואר לכאן דגם מצד המציאות יש כאן סיבה להסתפק בספק טומאה?

וזכיתי לשמוע מפה קדשו של הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א, שהוא בעצמו שאל את הגר"ח: הלא בגמרא איתא דאיכא רגלים לדבר? ועל כך השיב לו הגר"ח: דאמנם כן דהכי מבואר בגמרא בנדה בדף ג' ע"א, אבל שם זה רק בגדר "פירכא" לבאר הא דלר"ש לא ילפינן כל ספק טומאה ברה"ר מספק סוטה, אכן לקושטא דמילתא אין כאן רגלים לדבר מצד המציאות, ע"כ שמעתי מאדמו"ר ה"חזון

יחזקאל" זיע"א. [א"ה: ראה ב"פניני רבנו יחזקאל", במהדורא החדשה עמ' נח].

ועכשיו, צריכים להתבונן היטב בד' רש"י דילן, האם דברי רש"י מתאימים עם ד' מרנא הגר"ח זיע"א או לאו, דלפום ריהטא משמע לכאן בד' רש"י דגם לפי האמת הגדר הוא דנאסרת מטעם דאיכא רגלים לדבר, וזה לכאן שלא כד' הגר"ח, וצ"ע. [וע"ע "משמרת יום" יבמות ל"ח ב', סוטה י"ג א'. כ"ה א' ועי' עוד להלן פ"א א'].

גמרא "נאמן להפסידה כתובתה".

זה לשון הרמב"ם בפכ"ד מה' אישות הלכה ו': "מי שזינת תחת בעלה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת ולא אחד מתנאי כתובה, שהרי מעשיה גרמו לה להאסר על בעלה" ע"כ. וכ"ה בשו"ע סי' קט"ו ס"ה. [ועי' בראשונים להלן בדף ע"ב].

דף י' ע"א

בענין כתובת אשה דאורייתא

גמרא "מכאן סמכו" חכמים לכתובת אשה מן התורה".

הלשון "סמכו" צריך ביאור, דהא מן התורה הוא?

וב"מסורת הש"ס" ציין להתוס' סוטה [כ"ז א', ד"ה איש], ושם כתבו התוס' בהאי לישנא: "דהא אפי' רבן שמעון בן גמליאל דאמר בפרק בתרא דכתובות [דף ק"י]: "כתובת אשה דאורייתא, לאו ממש דאורייתא, אלא אית ליה סמך מדאורייתא, כדאמרינן התם בפ"ק מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה" וכו'. עכ"ל התוס' בסוטה שם, ובהג' "מצפה איתן" כאן הביא למ"ש הריטב"א והרמב"ן [להלן בדף ק"י ב']. דאף לדעת רשב"ג דכתובה דאורייתא, מ"מ מה"ת אין בה סך ידוע, אלא כמו שייראה לחכמים, ונמצא לפ"ז דשיעור נ' כסף הוא אסמכתא, ואת"ש הלשון "סמכו" דקאי אשיעורא.

ובשטמ"ק שם הביא עוד בשם הרמב"ן, דרשב"ג ס"ל דכתובה דאורייתא מהלכה למשה מסיני, והפסוק "כמוהר הבתולות" הוא רק אסמכתא שמכאן סמכו חכמים להלממ"ס, ע"ש.

בענין אסמכתא להלכה למשה מסיני

אמר התלמיד הכותב: הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד קונטרס מהרב זצ"ל בענין אסמכתא להלכה למשה מסיני: -

עי' קידושין ט' א' אלא אמר רבא הלכתא נינהו ואסמכיהו רבנן אקראי, וברש"י ד"ה "הלכתא נינהו, למשה מסיני", ועיי"ש בתוס'.

ועי' ר"ן בסנהדרין פ"א ב'.

ועי' תוס' יבמות ע"א ב' (ד"ה לא): "דהלכה למשה מסיני הוא ויהושע אסמכי' אקרא", ובתוס' הרא"ש שם: "דהלכה למשה מסיני הוה ואתא יהושע ואסמכי' אקרא".

ועי' נויר ה' א' "סתם נזירות שלשים יום" ובפיהמ"ש להרמב"ם: הלממ"ס ואסמכוהו על רמז דיהי, ועיי"ש בקרן אורה.

ועי' תוס' נזיר נ"ג ב' (ד"ה חרב) "או בעצם אדם זה רובע עצמות שמטמא באהל, והלכה למשה מסיני היא דבעינן רובע, וקרא אסמכתא בעלמא". (ה' נדרים כ"ו אלול תשל"ח).

ועי' תוס' שבת כ"ח א' (ד"ה מה לשרצים): וליכא למיפרך שיטמא מת בבקדשה מק"ו דהא כל שיעורים הם הלכה למשה מסיני" (מוצש"ק תצוה זכור ליל פורים תשמ"ג).

ועי' תוס' הרא"ש סוטה כ"ח א' (ד"ה ומכאן) אלא ודאי הלכה למשה מסיני היא לטמאות ספק טומאה ברשות היחיד ואסמכתא אקרא דנסתרה והיא נטמאה לעשות ספק טומאה כסתירת סוטה וק"ו נקט לרווחא דמילתא". (ועי' לשון תוס' הרא"ש בנדה דף ג' סוף ע"א וריש ע"ב ולא כתב שם שהקרא הוא אסמכתא, וד"ז כתוב ברא"ש כאן בסוטה).

והנה כתבו התוס' סוטה כ"ז א' ד"ה איש איש לרבות אשת חרש וכו' [שב"ד מקנין להן לפוסלן מכתובתן]. "נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאוסרה לבטל ולבועל ע"י קניי זה, אבל משום לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא, דהא אפילו רשב"ג דאמר בפרק בתרא דכתובות כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא, אלא אית לי' סמך מדאורייתא, כדאמרינן התם בפ"ק מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, אלא תנא דנקט כתובה מילתא אגב אורחי' קמ"ל דעוברת על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה", ולפ"ד ד' התוס' הם חידוש גדול, ועמד בזה בספר קרן אורה כאן וכתב שסברא זו כלהתוס' [דליכא למ"ד דכתובה דאורייתא, ואפי' מ"ד דאורייתא היינו דאית לה סמך מה"ת] מחודשת היא, דפשטא דשמעתא בכמה דוכתי משמע דמדאורייתא היא לגמרי וכן משמע מדבריהם ז"ל בכתובות ובגיטין שהקשו למ"ד כתובה דאורייתא אמאי לא יהי' דינה בעידית, אלמא דס"ל דלגמרי מדאורייתא נאמר, עכ"ד הקרן אורה.

ועלה ברעיוני בס"ד לחומר התמיהה, דאולי י"ל בכוונת התוס' דאולי ע"ד שיטת הרמב"ן הנ"ל בכתובות ק"י ב', המועתק בשטמ"ק שם י' א', דרשב"ג ס"ל דכתובה דאורייתא מהלכה למשה מסיני, והפסוק כמחר הבתולות הוא רק אסמכתא שמכאן "סמכו חכמים" להללמ"ס, ובנזיר ס"א ב' כתבו התוס' בד"ה ואימא דאין סברא דליתי מיעוטא למעוטי דבר שאינו אלא הלכה למשה מסיני, וא"כ ה"ה לא אתא קרא לרבווי דבר שאינו אלא הללמ"ס, ולפי"ז יתפרשו היטב כמין חומר ד' התוס' דילן בסוטה דאפי' רשב"ג דס"ל כתובת אשה מדאורייתא לאו מדאורייתא ממש ר"ל דאין ע"ז ילפותא מקרא, [ולמה שלומדים מפסוק קוראים התוס' "מדאורייתא"], אלא זו רק הללמ"ס [ובדאי יש לה תוקף של דין תורה, אבל אין ע"ז ילפותא בתורה]. והפסוק כמחר הבתולות הוא רק אסמכתא שסמכו חכמים להללמ"ס, ולכן א"א לומר שהפסוק שבתורה איש איש לרבות שבי"ד מקנין לאשת חרש וכו' הוא לענין להפסידה כתובתה, דהלא אין בדאורייתא כלל פסוק על ענין הכתובה [ואפי' לרשב"ג הוא רק מהללמ"ס] וא"כ לא אתי קרא לרבווי בנוגע לדין כתובה שאינו מפורש בתורה. אלא הוא רק מהללמ"ס כד' התוס' נזיר ס"א ב' הנ"ל [ולא כד' התוס' וזכרים ה' ב' שצ"ן שם הגרעק"א בגהש"ס], וכך יתפרש בתוס' הלשון "לא צריך קרא", מפני שהקרא לא מיירי כלל מכתובה, אבל באמת הוא דין תורה מהללמ"ס. (אמנם צ"ע לענין עידית שהביא הקרן אורה, שאם נלמד מגז"ש שתחת נתניה ישלם כסף הלא ל"ש ד"ז על הללמ"ס לדון גז"ש, ואולי התוס' בגיטין ובכתובות שהביא הק"א סברי דלא כהרמב"ן אלא שהיא ילפותא ממש, ועדיין ל"ע כלל בפרט זה).

וצ"ב לשיטת הריטב"א הידועה בר"ה ט"ז א' בענין אסמכתא [עי' משמח"ל יומא ט"ז א'] אם אפ"ל כנ"ל, דלכא"ל להריטב"א יכול להיות הריבוי איש איש שיועיל

הקינוי כתובה שיש לה אסמכתא בתורה, ודו"ק היטב בזה. עכ"פ התוס' דילן בסוטה כ"ז א' לא משעבדי להריטב"א.

אח"כ ראיתי בהגהות מצפה איתן לסוטה כ"ז א' על ד' התוס' דילן שכתב "עין ריטב"א בשם ר"י ורמב"ן שלהי כתובות" עכ"ל, ועיינתי שם וראיתי שמוכא שם מהרמב"ן בלשון אחרת ממש"כ ברמב"ן עצמו ובשטמ"ק הנ"ל עיי"ש ותבין. אבל לפמשכ"ל מהרמב"ן אולי י"ל דזהו הביאור בד' התוס' דילן, וכמשנ"ת בס"ד.

הרפואות שבתלמוד אסור לנסות אותן

גמרא "תמרי משחנן, משבען, משלשן, מאשרן, ולא מפנקן".

לא נתפרש כמה השיעור שנצרך לאכול בשביל שיתקיים כל זה?

וברש"י להלן [ד"ה שחריט] "כללא דמילתא לאחר אכילה יפות". ולא נתפרש עד אימתי מיקרי "לאחר אכילה".

ועי' בחידושי רעק"א לשו"ע יו"ד [ריש סימן של"ו] שהביא בשם מהרי"ל ז"ל: אמר לנו מהרי"ל: כל הרפואות שבכל התלמוד אסור לנסות אותם, משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן, וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלו על דברי חכמים, מלבד הא דאיתא בשבת [פ"ד במה אשה] מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו מין ר"ל מאותו מין עצם ויניח לו על קדקדו ויאמר הכי [חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד] והלחש הזה בדוק ומנוסה, לכן אותו לבד מתירו ולא שום א' יותר, עכ"ל".

דף י' ע"ב

רש"י [ויש להם טענת בתולים] "אם לא מצאה הב' בתולה אבדה כל כתובתה דמקח טעות היא לו".

הרש"ש העיר וזה לשון קדשו: "ברש"י שבר"ף ליתא מלת "כל", ונכון, דפלוגתא היא לקמן בכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, אם יש לה מנה או אין לה כלום" עכ"ל. ועי' פנ"י.

גמרא "מאי אלמנה".

כל לומד שואל: מדוע לא הקשו נמי: מאי בתולה? ויש על כך במהר"ם שי"ף וזה לשון קדשו: "מאי אלמנה כו', לא משמע ליה דהוי שם העצם כמו בתולה. וא"ל דהו"ל לקרות בעולה, דמן האירוסין לאו בעולה היא" עכ"ל. ק.

ושוב כתב המהר"ם שי"ף: "לא מקשה מאי בתולה, דכל דבר צריך שיהי' לו שם, ומה לי שם זה או אחר, אבל למה נשתנה שמה אח"כ לאלמנה, דהא בתחלה היתה קרואה בתולה - למה אתה נותן לה שם אחר, ושפיר הו"ל ואינה בתולה או ושהי' לה בעל [כתובתה מנה]" עכ"ל המהר"ם שי"ף, [ועי' שטמ"ק].

רש"י [ד"ה בגדתאה] דמן בגדת".

וכ"ה ברש"י לעיל [ז' ב', ד"ה בגדתאה].

גמרא "ומי כתב קרא לעתיד".

צריך פשט, והרי התורה קדמה לבריאת העולם תתקע"ד דורות, [ואמנם שכ' בראשונים שהי' זה בכל מיני צירופי אותיות, אבל מ"מ התורה בעצמותה כבר היתה].

גמרא "ותנא רב יוסף אשור זו סליקא ומי הוא".

ובתוס' הקשו, הא בימי משה כבר הי' ועי' בשטמ"ק שכ', דלמאי שכתב הרמב"ן בהקדמתו על פי' התורה דלא הי' משה אלא כמעתיק בספר קדמון, ניחא. וע"ש.

דף י"א א'

במשנה "הגירות, והשבויה, והשפחה - שנפדו, ושנתגייירו, ושנשתחררו" וכו'.

יש כאן במשנתנו כמה דקדוקי לשון. א' מאי שנא דנקט "הגירות" על שם ההווה, ולא קתני "הנכרית" על שם העבר, וכמו בשבוי' ושפחה? [עי' שטמ"ק בשם הריטב"א, ובשם רבו הרדב"ז]. ב' אמאי שינו הסדר בסיפא וקתני: "שנפדו ושנתגייירו", ולא נקטו להסדר דרישא: "הגירות והשבויה"? [ע"ש בשטמ"ק בשם הריטב"א, ובשם תלמידי רבנו יונה, ובשם תלמיד הריטב"א, ובשם הרדב"ז. ועי' תוי"ט]. ג' עוד יש לדקדק, דפתח בלשון יחיד: "הגירות והשבויה" ומסיים בלשון רבים: "שנפדו ושנתגייירו ושנשתחררו"?

גמרא "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין".

מדוע לא הזכירו גם את המילה? - עי' שטמ"ק שהביא בשם הרשב"א ליישב בשני דרכים. א' דמילתא דשייכא בזכרים ובנקבות נקט. ב' משום דטבילה גמר מלאכתו, כדקיי"ל מל ולא טבל כאילו לא מל, ולכך נקט "מטבילין".

רש"י [ד"ה על דעת ב"ד] "אם אין לו אב ואמו הביאתו להתגיייר".

הוצרך רש"י לפרש דמייירי באופן דאין לו אב, משום דבגמ' להלן מבואר דעיקר חידושו של רב הונא הוא, דלא רק בגר שנתגייירו בניו ובנותיו עמו חיילא הגירות - מאחר דניחא להו במאי דעבד אבוהו, אלא אפי' בקטן שאין לו אב ונתגיייר לבדו, גם בכה"ג מהני הגירות.

קושיית רבנו יחזקאל זיע"א בענין גר קטן

תוס' [ד"ה מטבילין] "ונראה לר"י דהכא נמי דזכין לו מדרבנן" וכו'.

ומבואר בד' התוס', דגר קטן - כל עיקר גירותו אינו אלא מדרבנן, ומשום דמן התורה אין זכי לקטן.

ויש כאן קושיא גדולה של הרבי "חזון יחזקאל" זיע"א, [שמעתי זאת מפה קדשו בשיעורו בישיבה הקדושה דסלבודקה, ואיני יודע אם נדפס זאת באחד מספריו הקדושים]. דהנה התוס' בכמה דוכתי [עירובין צ"ו א', ר"ה ל"ג א', מגילה כ"ד א', ב"ק פ"ז א'] כתבו, דלרבי יהודה דסומא פטור מן המצוות, מ"מ מדרבנן חייב, דלא ליהוי כעכו"ם. וכתבו הטור"א [במגילה שם] והגרעק"א [תניא, סי' קנ"ג], דמוכח מד' התוס', דגם לרבי יהודה דסומא פטור מכל המצוות מן התורה, אינו אלא ממצות עשה דהוי בקום ועשה, אבל מצוות ל"ת חייב מן התורה, דאל"כ איך אפשר לחייבו מדרבנן, והלא אינו מצווה בלאו ד"לא תסור" ע"ש. והשתא, לפי הנחה זו של רבותינו זיע"א, דכל שאינו מצווה בלא תסור, לא שייך לחייבו מדרבנן, שאל רבנו יחזקאל זיע"א: אם כן, איך שייך לחייב את הגר הקטן הזה, שכל גירותו רק מדרבנן,

ומן התורה הוא גוי גמור, ואינו מצווה ב"לא תסור" לשמוע דברי חכמים, ואיך רמי עלי' חיובא מדרבנן לקיים מצוות בזמן שאינו עומד כלל מן התורה תחת מרותם של חכמים? [ועי' ב"פניני רבנו יחזקאל" ח"א "פניני תורה" סימן ח'].

[אמר התלמיד הכותב: בעיקר הקושיא, הנה יש לברר מהו הגדר בגירות דרבנן, האם הגדר הוא דגם מדרבנן הוא גוי ואין לו שום קדושת ישראל, אלא דמ"מ חייבוהו במצוות, והוא גוי שמחוייב במצוות. או דלמא, דמדרבנן עשאוהו ליהודי ונתנו עליו קדושת ישראל, שהרי כל עיקר הדין בגירות דרבנן מיוסד על הא דיש כח לחכמים לעקור דבר מה"ת - כמב' שם בתוס' בכתובות י"א, ע"ש, וא"כ לכאור' יש להם לחכמים כח לעשותו לישראל גמור, (והא דבעינן קרא וילפוטא להדין דהפקר ב"ד הפקר, שאני התם דיש בזה הפקעת ממון מבעליו, אך עדיין יל"ע להשיטות דל"מ הפקר ב"ד אלא להפקיע מהבעלים, אך לא להקנותו לאחר, וצ"ע). עכ"פ אם נאמר דהגדר בגירות דרבנן הוא דעשאוהו לישראל גמור, א"כ לכאור' ממילא הוא דמתחייב במצוות, שהרי ישראל הוא, ואין צורך בזה לציווי מיוחד של חכמים שמחוייב הוא לקיים תרי"ג מצוות, ושוב א"צ ללאו דלא תסור. - וצריך ביורר, אמאי לא ניחא לרבנו יחזקאל זיע"א בישוב זה?].

רש"י [ד"ה כתובתן מאתים] "אם נשאה סתם ולא פירש לה כלום".

עי' שטמ"ק.

דף י"א ב'

גמרא "כי אמריה קמי' דשמואל" וכו'.

עי' רשב"ם ב"ב קל"ט ב' [ד"ה כי אמריה] "אחר פטירתו של רב, ובאתי ללמוד קמי' דשמואל" ע"כ.

שם "כי אמריה קמי' דשמואל אמר אין מוכת עץ בבשר".

הרא"ש [בסי' כד, עמ' 232] כתב וזה לשון קדשו: "והלכתא כשמואל, ושריא לכ"ג, מדקבע הש"ס למילתיהו אמתני' דהכא אלמא לענין דינא איתשיל והלכתא כשמואל בדיני. ועוד, מתני' כשמואל דייקין". וע"ש בקרב"נ [אות ח']. [ועי' רא"ש ב"ק פרק ב' סימן ד'].

רש"י [ד"ה באפי נפשה] "בלא גברי" וכו'.

עי' רש"ש.

רש"י [ד"ה כשהכיר בה] "כשנכנסה וכתב לה כתובה הי' יודע שהיא מוכת עץ".

זה לשון קדשו של הרש"ש: "וצ"ל שכתב לה סתם כדחזי ליכי, או אפילו גם זוזי מאתן, עי' לקמן [י"ב ב'] תד"ה ב"ד של כהנים. אולם יל"פ במקום שאין כותבין כתובה, או שלא כתב לה איהו, א"נ שנאבדה" עכ"ל הרש"ש.

למ"ד כנסה בחזקת בתוליה ונמצאת בעולה אין לה ולא כלום - האם צריכה גט?

גמרא "אבל לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום".

ופרש"י: "דמקח טעות הוא, ואפי' מנה אין לה", ולהלן בגמרא: "מקח טעות לגמרי משמע".

וזהו לענין הכתובה, ואיך הדין לענין להתירה לשוק, האם צריכה גט, או דלמא שעד כדי כך הוי מקח טעות דלא בעיא גט? והאם עד כדי כך הוי האומדנא דרוצה בתולה דוקא ולא בעולה דהוי כאילו התנה

בפירוש ע"מ שאין בה מום ונמצא מום? [או בנוסח אחר, **דהוי מקח טעות גמור**, שנתנה לו לא מה שביקש - עי' בתש"ו הגרעק"א תנינא סי' נ"א וסי' ק"י, ועי' "בית הלוי" חלק ג' סי' ג' וב"המקנה" בהל' קידושין סי' ל"ח סכ"ד, ובחזו"א אהע"ז סי' נ"ו סק"ט] - דבר זה הוא נידון גדול בפוסקים, דיעויי בב"ש [סימן פ"ח סק"ד]. שלכאוף מבואר שם דס"ל בדעת התוס' לעיל בדף י' ע"א ד"ה חזקה דבכה"ג דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה צריך לקדשה מחדש ולעשות נישואין חדשים, ע"ש. אכן יעוי' ב"בית יעקב" [באהע"ז שם] מש"כ בזה, ועי' עוד ב"עין יצחק" [הראשון] חלק אהע"ז סימן ס"ז. ובדעת הרמב"ם דייקו האחרונים מתוך דבריו [בפ"א מהל' אישות ה"ז] דהיכא שרוצה לקיימה א"צ לקדשה מחדש, עי' בזה ב"בית מאיר" [סוף סימן ס"ג], וב"הפלאה" [קו"א, סי' ס"ח אות כ'], וב"עין יצחק" שם. ועי' חזו"א [סי' ס"ז ס"ק ט"ז, י"ז], ובכל המצויין בזה ב"ספר המפתח" שם. ועי' עוד בביה"ל [ח"ג סימן י"ט בעמ' 70 טור ב'] שמביא "תומים" בסי' פ"ב בכללי מיגו, שכותב שלמ"ד דהוי מקח טעות ה"ה שכסף הקידושין חוזר, כלומר שאין כאן קידושין כלל, ומציין שם בתומים לאה"ע סי' ל"ט, וא"כ לכאוף אין צריכה גט. ועי' "משמר הלוי".

רש"י [ד"ה היא אומרת מוכת עץ אנן] **"משנתינו היא"**.

מה רוצה רש"י בזה?

תוס' [ד"ה הדר ביה רבא מההיא] **"אבל מהא לא בעי למימר דהדר ביה, משום דמקח טעות לגמרי משמע"**.

עי' מהרש"א, ועי' רש"ש.

רש"י [ד"ה בא לב"ד] **"זקוק לבוא לב"ד ואומר כו"**.

מה רוצה רש"י בזה?

גמרא "כנסה ראשון לשום נישואין, ויש לה עדים שלא נסתרה וכו'".

מכאן הקשה הר"ן בריש מכלתין על שיטת הרמב"ם דחופה היינו יחוד, ע"ש.

דף י"ב א'

רש"י [ד"ה וניחוש] "ולא מזקקין לי לבא לבית דין ולא יתברר הדבר אם תחתיו זינתה אם לא ושמא אסורה היא לו" וכו'.

לשיטתו בריש מכלתין, ע"ש בדף ב' ברש"י [ד"ה שפעמים] ובתוס' שם [ד"ה שאם].

גמרא "אמר אביי ש"מ ביהודה נמי מקומות מקומות יש".

ופרש"י: "ונפקא מינה, דהיכא דלא נהגו לייחד יכול לטעון".

פי', דל"א לא פלוג.

בהרבה מקומות נחלקו אביי ורבא האם שפיר דמי להגיה בלשון הברייתא או לאו

גמרא "אמר לי רבא והא כל שלא נהג קתני".

מצינו בהרבה דוכתי בש"ס שאביי ורבא פליגי בכיוצ"ב, דאביי לא איכפת לי לשנות ולעשות "תני" מ"לא" ל"כן" או להיפך, ורבא אינו מסכים לזה.

גמרא "ותני כל שלא מושמש?"

עי' ב"ש וח"מ אהע"ז [סימן ס"ה סק"ב].

גמרא "אמר רב אשי שתי תקנות הוו" וכו'.

הרש"ש מציין: "כי האי גוונא ביומא [נ"ב] ובגיטין [מ"ז:], ובמנחות [נ"ב] עכ"ל הרש"ש. ויש להוסיף, דבכולהו רב אשי קאמר לה. [ועי' "שיעורי משמה"ל" מנחות שם].

דף י"ב ב'

גמרא "לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא אפי' משפחות המיוחסות בישראל" וכו'.

זה לשון קדשו של הרא"ש [בסי' כ"ו]: "ואשה שאבדה כתובתה, יש לה לבדוק בקרובותיה - כמו שנהגו כל אותה משפחה לכתוב בכתובה לנשותיהן כך מגבין לה ב"ד" עכ"ל הרא"ש. [ומייתי לה נמי בשה"ג, אות א'].

במשנה "ונסתחפה שדך", כצ"ל, רש"ש.

במשנה "רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיינ" וכו'.

מה הכוונה של רבי יהושע בביטוי זה? - עי' שטמ"ק שהביא בשם רבו הרדב"ז: "שמפני שיש לנו שעל ג' דברים העולם עומד והא' מהם הוא האמת, וזו האשה אליבא דרבי יהושע אינה נאמנת ומש"ה אומר אין אנו חיינן אלא על האמת" עכ"ל הרדב"ז. וע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "רב יהודה ורב הונא אמרי חייב".

הקדימו את רב יהודה לרב הונא, ועי' רש"ש.

גמרא "אי נמי עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם אלא דאמרינן אוקמה אחזקה" וכו'.

זה לשון קדשו של הר"ן: "ובאידיך פלוגתא דבסמוך דהיא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את איכא למימר נמי אוקמה אחזקה שחזקת בנות ישראל שאינן מזנות" עכ"ל הר"ן. וצ"ב, דהא אפשר שהי' באונס? ועי' ביה"ל ח"ג סימן י"ז, וע"ע ברש"ש [בתוד"ה אלא] מש"כ בזה.

דף י"ג א'

גמרא "טענתייהו במאי".

האם ישנם עוד גמרות כאלו בש"ס הקדוש?

במשנה "איש פלוני וכהן הוא".

שאלו הלומדים שיחי': אמאי לא סגי שתאמר "וכהן הוא"?

דף י"ג ע"ב

גמרא "כהן הוא וכן אחי אבא הוא".

למאי צריך להוספה זו ד"בן אחי אבא הוא"?

דברים אמורים, בבני אדם שעושים מעשי אדם, אך לא בבני אדם שעושים מעשי בהמה" עכדה"ק.

דף ט"ז ב'

גמרא "לא כחל" וכו'.

עי' ח"א מהרש"א, ומה שהביא שם מהגמ' בסוטה "לא תתייראו מן הפרושים" וכו' הוא בסוטה כ"ב ב'.

גמרא "לא תסמכו לנא לא מן סרמיסין" וכו'.

זה לשון קדשו של המהרש"א בח"א: "בערוך בערך חמס על כל אלו הלשונות עיין שם בטוב על ב' הפרושים בזה, כי בעונינו רבים מהרבנים שנכשלים בזה בדור הזה, וראוי הדבר לתקן ע"פ חכמי ארצות וקצינים" עכלה"ק.

גמרא "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול דאמר מר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך".

ופרש"י: "ישראל הוזהרו שישמו עליהם שימות הרבה כלומר שתהא אימתו עליהם, הלכך אין כבודו מחול שלפניך ריבה הכתוב שימות הרבה" ע"כ.

וביאר בשטמ"ק וזה לשון קדשו: "פי', דכל שעה שמוחל על כבודו - הרי כאילו הסיר עצמו ממלך, וצריך אתה להשימו עליך מחדש" עכ"ל השטמ"ק, וכ"ה ב"המקנה" בקדושין ל"ב ב', ע"ש. ועי' "משמר הלוי" בכמה דוכתי בהסימן בענין "משה ויהושע אם הי' להם דין מלך".

גמרא "אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני כלה ושבחחו חכמים".

זה לשון קדשו של המאירי: "ובבריייתא דאבל רבתי [מס' שמחות פי"א] אמרו, שאף הוא אמר לסיעתו: אני כתרי בכל יום - זו אין כתרה אלא שעה אחת, תטול כתרה ותלך".

בימול תורה!!

תוס' [ד"ה מבטלין] "וי"ל דהתם לאו משום ביטול תורה, אלא משום דמת מצוה קנה מקומו, והי' לו לקוברו במקום שמצאו".

מו"ר המשגיח רבי משה טיקוצינסקי זכר צדיק וקדוש לברכה היה רגיל לומר בשיחותיו הקדושות, שהפשט כאן בד' התוס', דמאחר שהי' לו לקוברו במקום שמצאו, שוב ממילא יש כאן ביטול תורה!

אמר התלמיד הכותב: להשלמת הענין הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד את מה שהדפיס הרב זצ"ל בספר "שלמי שרה" [סימן ב'] במאמרו הנשגב על רבו הגדול רבי מרדכי שולמן זצוק"ל, וכה כתב שם הרב זצ"ל במתק לשונו הזהב: -

רבינו זצ"ל היה חדור בכל רמ"ח ושמ"ה בהכרת מהות השעבוד הכבד שמיטל עליו התפקיד הנשגב ביותר הנקרא "ראש ישיבה". "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם, שנאמר, וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה", ולא סתם "לעם הזה" אלא לעידי-עידית שב"עם הזה", הלא הם בני-הישיבה בני-תורה העומדים בשיא הפסגה של המדרגות ב"עם הזה". ומרגלא בפומיה דרבינו זצ"ל לשון הזהב של הרמב"ם בסוף הלכות טומאת אוכלין לאמור: "אע"פ שמוותר לאכול אוכלין טמאין ולשתות משקין טמאין, חסידים הראשונים היו אוכלין חולין בטהרה ונוזהרין מן הטומאות כל ימיהם, והן הנקראים פרושים, ודבר זה קדושה יתירה היא ודרך חסידות, שיהיה נבדל אדם ופורש משאר העם ולא יגע בהם ולא יאכל וישתה עמהם, שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים הרעים, וטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות, וקדושת הנפש גורמת להידמות בשכינה, שנאמר והתקדשתם

גמרא "כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה".

לכאן, הא הנדון כאן הוא במה מקלסין אותה, ולמה אמרו: "כיצד מרקדין"? וביאר בח"א מהרש"א: "ר"ל דדרך לשורר בעת הריקוד" וכו'.

דף י"ז א'

שם "בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא".

עי' רש"י ותוס', ועי' ח"א מהרש"א. ומש"כ המהרש"א בתוך דבריו: "דאסור לספר אפי' בגנות בהמה טמאה כדאמרין פרק י"ג הכוונה לב"ב דף קכ"ג א': "ועיני לאה רכות, מאי רכות, אילימא רכות ממש - אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב - דכתיב מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה - בגנות צדיקים דבר הכתוב" וכו'.

גמרא "אמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרי לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק, אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריהם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגנונו בעיניו הוי אומר ישבחנו בעיניו".

ומדוע באמת אין זה שקר? - עי' ח"א מהרש"א.

"מוסר"!!

שם "הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרי לה כלה נאה וחסודה" וכו'.

חגרת או סומא, לכאן מה תועלת במה ששרים לה: כלה נאה וחסודה? התשובה אומר הרב גלינסקי [זצ"ל] בשם בעלי המוסר: כל הלילה שרים לו, ועושים אפי' מצוה טאנץ ג"כ - אז אפילו שהוא יודע שהיא חגרת או סומא, אבל הוא מתחיל לחשוב: יכול להיות שזה כלל לא נכון שהיא חגרת...

הי' כאן אחד שהי' לו פה עקום 120 מעלות... עשו פגישה, אחרי הפגישה היא אמרה שהיא רוצה להתחתן איתו. שאלה האמא: ומה עם הפה העקום, היא לא ראתה! תעשו עוד פגישה... עשו עוד פגישה, והיא לא ראתה בכלל! - אז יש כח כזה [שאדם לא רואה כלל את המום שיש בה].

אמרו הבעלי מוסר: ומה דאך שמה, שבאמת היא נבעך חגרת או סומא, בכל זאת אם עושים שטיפת מח כל כך הרבה, וחוזרים על כך עם הניגון ועם התזמורת... [כל השבוע של השבע ברכות מליכים אותם מחדר לחדר, מבית לחצר, מחצר לגן, ומגן לקרפף]. אז בן אדם מתחיל לחשוב... כל שכן כשלומדים מוסר, ומוסר זה הרי הכל אמת... אמת... אמת... רק שבן אדם שוכח את עצמו, אבל כשהוא לומד מוסר בהתלהבות... [אזי חודר המוסר ללב].

גמרא "מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות".

זה לשון קדשו של ה"מסילת ישרים" [פרק ה']: "והוא מה ששלמה מזהיר ואומר, עם שונים אל תתערב. כי אם יאמר לך אדם: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, אף אתה אמור לו, במה

והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם. ואדם-המעלה כזה חייבת הישיבה ליצור: בן-עליה שאינו כשאר העם. אמנם-כן: מותר לאכול אוכלין טמאין ולשתות משקין טמאים, אבל "קדושה יתירה היא ודרך חסידות" להיות נזהר ונבדל מכל זה, והתכלית? "טהרת הגוף ממעשים הרעים", "קדושת הנפש מן הדעות הרעות" ("דעות" בלשון הרמב"ם הן המידות עיין בל' הרמב"ם בהל' דעות) "להדמות בשכינה".

לגדלות עילאית נכספת זו מחנכת הישיבה וכמו שאין לך כל צמח וצמח שאין לו מלאך בשמים האומר לו "גדל", כך היה **רבנו זצ"ל** מכה על דקדקו של כל בחור ובחור ואומר לו: "גדלו!" וכמה שגורה על לשונו התביעה ל"שטייגין", אותה תביעה בעלת תוכן כה כביר, הכוללת בקרבה את כל דברי הרמב"ם הנ"ל, ואשר קצת קשה לתרגמה ללשון הקודש, ואת הצליל האדיר שלה בודאי אי-אפשר לתרגם. שאיפה ותביעה נאצלה זו ל"שטייגין" תמידי בלי-הפסק, קיבל מאביו ואמו הגדולים ע"ה, מרבתי מאורי ישראל מרנן ורבנן של כל בני הגולה ה"ח והגרח"ע והחזו"א וה"סבא מסלובודקה" וחזונו הגדול אדמו"ר הגרי"א ש"צוק"ל - והיא מילאה את כל חדרי לבו הטהור מבלי לשייר אפילו פינה כלשהי שאיננה זועקת "שטייגין"!

ואמנם כן: חביב ואהוב ונחמד כל בן מאיזו דרגה שהיא, אבל שיא התכלית של בזאנו לעולם הזה הוא "להדמות בשכינה שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם". ולזה צריך ללכת בדרגה של "פרישות משאר העם", ו"טהרת הגוף ממעשים הרעים", ו"קדושת הנפש מן הדעות הרעות", וזה כולל את כל הנהגתו של האדם, גם באכילתו ובשתיתו.

"רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה" ופירש אדוננו הגר"א זיע"א: "שהתורה נקנית במ"ח דברים, וכל מי שיש לו מידות מן אלו המ"ח יותר - יש לו תורה יותר, אבל א"א שיהיה לאדם כל המ"ח, רק שיש לאחד איזה מהם, ולהשני מידות אחרים, עד שבין כולם יהיה כל המ"ח, והתורה כולה אינה נקנית רק ע"י כל המ"ח, וזהו רבות בנות שהן הת"ח עשו חיל"ל שהן המ"ח, ואת שהוא כלל-התורה כולה עלית על כולנה ע"י כולם". וזה תפקידו של בן-ישיבה לקנות עוד ועוד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם.

ולכן בן-תורה פטור ממצוות שאפשר ליעשות ע"י אחרים. ואפילו במצוה שאי אפשר ליעשות ע"י אחרים כדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' תלמוד תורה ה"ה: "יעשה המצוה ויחזור לתלמודו", ושאלו בסלובודקה: פשיטא! מאי קא משמע לן ב"יחזור לתלמודו"? ותיצרו תנאי כתוב כאן ברמב"ם, שדוקא אם "יעשה המצוה ויחזור לתלמודו" אזי יפסיק תלמודו לצורך עשיית המצוה, משא"כ אם הפסק הלימוד לצורך עשיית המצוה יגרום אחריו לרפיון שלא "יחזור לתלמודו", בזה לא נאמר האי דינא שיפסיק (ע"י כ"ו"ב מש"כ אדמו"ר זיע"א ב"חזון יחזקאל" פ"ב דב"מ ה"א בביאור לשון הרמב"ם סוף הל' רוצח ושמירת נפש: "מצוה לפרוק בתחילה ואח"כ טוען", פשיטא דאחר-כך טוען, עש"ה ותדרשנו לכאן). ויש ענינים שאצל "שאר העם" (לשון הרמב"ם הנ"ל) הם מצוה וחייב, ואצל בן-ישיבה שתורתו אומנותו הם איסור ועבירה, כמו שהביאו התוס' בכתובות (י"ז א'): "אמר ר' עקיבא תחלת תשמישי לפני חכמים, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי מת מצוה, ונטפלתי בו ד' מילין עד שהבאתי לבית הקברות וקברתי, וכשבאתי והרציתי דברי לפני ר' אליעזר ור' יהושע, אמרו לי, על כל פסיעה כאילו שפכת דם נקי". והקשו שם התוס' דהלא מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. "והר"ר יהודה מקורביל תירץ דהתם משום דביטל עצמו משימוש ת"ח קאמר דגדולה שימושה יותר מלימודה", הרי דאף שמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, אבל לבטל עצמו משימוש ת"ח הרי "על כל פסיעה ופסיעה כאילו שפכת דם נקי". והרי בן-ישיבה בשנות לימודו בישיבה הוא במצב תמידי של שימוש ת"ח (וגם בתירוץ הראשון שם בתוס' יש לכוון על דרך זה, כמו שמבאר תמיד כבוד מו"ר המשגיח **דסלובודקה שליט"א**, ואכמ"ל כעת בזה, דוק ותשכח) ומה שאצל אחרים חשוב מצוה - אצל בן-ישיבה מיקרי כאילו שפך דם נקי ח"ו.

ולכן היה **רבנו זצ"ל** חוזר ומשנן לתלמידיו, שאסור להיות כאותה בהמה דקה הנקנית במשיכה של "קורא לה והיא באה", דבהמה אדעתא דמרה אזלה, אבל אדם אדעתיה דנפשיה קאזיל (יעוין בקידושין כ"ב ב') ולא להיגרר אחרי דעת-קהל של המון נבער מדעת, ולשמור תמיד על צלילות ובהירות מחשבתית ותרנית אמיתית כאשר יורונו גדולי הדור היודעים את התורה באמת.

דף י"ט ב'

גמרא "שנים חתומין על השטר ומתו".

וכתב בנתיה"מ [סימן מ"ו ב"חידושים" ס"ק נ'] בשם הסמ"ע [שם, ס"ק צ'] דה"ה בהלכו למדינת הים.

גמרא "ובאו שנים מן השוק" וכו'.

מה הי' חסר מבלי המילים "מן השוק"? וברמב"ם [פ"ז מהל' עדות הלכה ז'] לא הזכיר זאת.

דף כ' ע"א

גמרא "מידי דהוה אנכסי דבר שטיא וכו' אמר רב אשי" וכו'.

צ"ב, מה הראי' מאמורא לאמורא? והאם מיירי ברב אשי הקדמון או ברב אשי מסדר הש"ס?

גמרא "אוקי תרי להדי תרי וכו'. מידי דהוה אנכסי דבר שטיא" וכו'.

זה לשון קדשו של הגרעק"א: "תמיה לי, דלאיזה ענין מביא ראי' מבר שטיא, וכי עדיין לא ידענו דמספק לא מפקי' ממונא, והרי פרכינן בפשיטות ומגבי' ב' כבשטרא מעליא ואמאי תרי ותרי נינהו, הרי דמפשט פשיטא לי' דבתרי ותרי אין גובין" וכו' וכו', ע"ש כל המשך דבריו הקדו'.

גמרא "ולא אמרן אלא דאית לי' חזקה דאבהתיה אבל לית לי' חזקה דאבהתי' אמרינן כשהוא שוטה זבן וכשהוא שוטה זבין".

זה לשון קדשו של הר"ן: "ותמה אני, ואמאי לא, והא ודאי חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא בהכשר, ובודאי מי שהוא עתים חלים עתים שוטה דאמרי' ב' דכשהוא חלים הרי הוא כחלים לכל דבריו ומהני לי' שטרא והכא נמי בדין הוא דלהני ליה שטרא לבר שטיא לאוקומי נכסי בחזקתיה, דמי איכא למימר דמוכר קמא ליפקינהו לנכסי מבר שטיא - ודאי לא, דרעיותא דלוקח מבר שטיא ליתיה אלא משום תרי ותרי, וכיון שכן אפילו לית ליה חזקה דאבהתיה אמאי לא מוקמינן נכסי בחזקת בר שטיא. -

ונראה לי, דאי בשלקח בשטר הכי נמי, אבל הב"ע בשלקח בכסף או בחזקה בפני עדים, ואותם עדים אע"פ שראו המקח לא דקדקו אם הי' בריא או שוטה - שלא הי' עליהם לדקדק, ומשום הכי אמרינן דכיון דבר שטיא הי' עתים בריא עתים שוטה חיישינן ואמרינן דלמא כשהוא שוטה זבן וכשהוא שוטה זבין, ולפיכך אין מוציאין הנכסים מיד הלוקח כדי להחזירן לבר שטיא. אבל אם באו בעלים הראשונים מוציאין הנכסים מידו להחזירן להן, שהרי אם רצו היו מוציאין אותן אף מבר שטיא" עכ"ל הר"ן.

גמרא "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עלי' אפילו לאחר כמה שנים" וכו'.

זה לשון קדשו של הר"ף: -

"פירש רב האי ז"ל, כגון שיש בידו עדות בקנין ונשתהה לזמן מרובה ואחר כך תבעו מלוה לכתוב לו אותה עדות בשטר או שתבעו להעיד לו בב"ד, הרי זה כותב לו עדותו על השטר או מעיד לו בה בב"ד אפילו לאחר כמה שנים ואינו חושש שמא נפרע אותו החוב או שמא נמחל. אמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו, ורבי יוחנן אמר אע"פ שאין זוכרה מעצמו אלא אחרים הזכירוהו ונזכר הרי זה מעיד אמר רבא שמע מינה" וכו'. וי"מ, כותב אדם עדותו על השטר - אינו שטר שביד מלוה, אלא כגון ספר או שמוש שיש לו

ופרש"י: "אבל הכא שעשאוהו עד בדבר אפילו טובא נמי" וכו'. ומדייק הב"י [בס"י כ"ח], דאם לא עשאוהו עד בדבר, לא מקרי רמיה עלי ואינו יכול להעיד לזמן מרובה, ע"ש.

וכאן יש קושיא מפורסמת המיוחסת לאור ישראל וקדושו מסאלנט זיע"א: הא"ך יעידו העדים לאחר ששים שנה, הא לכא"ו הויא עדות שאי אתה יכול להזימה, דנהי דהעד עצמו רמו עלי כיון שעשאוהו עד בדבר, אכן המזימין מי עשאוהו עד, וא"ך יזכרו לאחר ששים שנה ש"עמנו הייתם"?

ותירץ מרנא הגר"ס: דיש היכי תמצוי של הזמה, באופן שיעידו המזימין, שלפני קצת פחות מששים שנה, הם [האחרונים] היו עם אותם עדים במקום פלוני, שהמרחק מאותו מקום להמקום שעליו מעידים הראשונים הוא כל כך רחוק - שלא הי' שייך בהפרש הזמן שבנתיים להספיק להגיע מהמקום שהעידו עליו הראשונים אל המקום שהיו לאחר זמן עם האחרונים, ומבואר במכות [דף ה' ע"א]: "באו שנים ואמרו בסורא בצפרא בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש, ובאו שנים ואמרו בפניא בחד בשבתא עמנו הייתם בנהרדעא, חזינו, אי מצפרא לפניא מצי אזל מסורא לנהרדעא לא הו' זוממין, ואי לא - הו' זוממין".

וכל זה לפרש"י דהא דרמי עלי היינו משום שעשאוהו עד בדבר. ואולם הב"ח [בחו"מ סי' כ"ח ד"ה כל זמן] למד מתו"ד הרא"ש [בסימן ט"ז] דא"צ שיעשו אותו עד, אלא כל כמה דרמי עלה אנפשי ומדכר יכול להעיד, ע"ש. [וע"ש בסמ"ע ס"ק מ"ד, ועי' "חתם סופר" ובהג' "חשק שלמה" כאן בסוגיין], ולפ"ז קושיא מעיקרא לית'. [א"ה: בעיקר הקושיא, עי' מש"כ בזה בהג' מהרש"ם כאן, ובמה שצ"י שם ל"שואל ומשיב" ח"א סי' קמ"ב].

במשנה "זה אומר זה כתב ידי" וכו', כצ"ל.

גמרא "כשתימצי לומר" וכו'.

ב"מ דף מ' ע"ב.

דף כ"ד ב'

גמרא "ואיבעית אימא ר' יהודה ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קמפלגי". איבעיא להו, מהו להעלות משטרות ליוחסין וכו', מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין וכו'.

צריך פשוט, מה הפירוש "ליוחסין"? וזה לשון קדשו של המאירי: "ומכל מקום כל אלו שביארנו שאין מעלין מהן ליוחסין ר"ל להשיא בנותיהן לכהונה, ומכל מקום מעלין אותן מהם לתרומה שמדברי סופרים ובחלה שמדבריהם גם כן" וכו', עכ"ל המאירי. [א"ה: עי' לשון התוס' כאן בד"ה חד, בסוף הדיבור].

גמרא "אמנה שבשטר קא מסהדי או דלמא אכולה מילתא קא מסהדי".

עי' משנ"ת להלן ק"ט א'.

תוס' [ד"ה חד] ואע"ג דתרומה בכלל מזבח" וכו'.

זה לשון קדשו של הרש"ש: "אולי יכוין להא דבפסחים [ריש דף עג] קרא ר"ט לאכילת תרומה עבודה" עכלה"ק.

שם "ונשיאות כפים בכלל דוכן". וכו'.

לאדם בתוך ביתו **לכתוב בו זכרונותיו**, ובא אליו התובע ותבעו להעיד לו, ומצא בזכרונותיו כתוב שביום פלוני נמסר לו עדות בכך וכך לאיש פלוני, הולך ומעיד לו עליה אפי' לאחר כמה שנים. א"ר הונא והוא שזוכרה מעצמו, ורבי יוחנן אמר אע"פ שאין זוכרה מעצמו **אלא מן הכתב שלו נזכר** - מעיד, ודייק רבא מדר' יוחנן דאמר אע"פ שאין זוכרה מעצמו אלא מן הכתב שלו נזכר - הולך ומעיד, הכי נמי תרי דידיעי סהדותא ואינשי חד מינייהו - חברה מדכר ליה ומדכר ומסהיד בהדי חברה ושפיר דמי -

[ומסיים הר"ף]: והאי דיוקא דדייק רבא לא סלקא אלא אליבא דהדין פירושא בתרא, אבל לפירושא קמא לא סלקא, דהיינו פשטיה דרבי יוחנן ולא צריך רבא למידק מיני' מיד', הילכך האי פירושא בתרא עדיף וטפי מסתבר עכ"ל הר"ף. ועי' ר"ן מש"כ בזה, ועי' רא"ש [סימן טז].

רש"י [ד"ה כותב אדם] אם עשאוהו עד בדבר" וכו'.

למה הוצרך רש"י לפרש שעשאוהו עד? [א"ה: עי' הג' "חשק שלמה"].

האם עדי הקיום צריכין לזכור ההלוואה בשעת הקיום?

הרמב"ם [בפ"ה מהל' עדות ה"א] למד מתוך הגמרא דילן הלכה גדולה, דהנה לעיל מינה [בהלכה א' שם] כתב הרמב"ם: "מי שחתם על השטר ובא להעיד על כתב ידו בבית דין והכיר כתב ידו שזה הוא בודאי אבל אינו זוכר העדות כלל ולא ימצא בלבו זכרון שזה לזה מזה לעולם, הרי זה אסור להעיד על כתב ידו זה בבית דין, **שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב ידו כדי להזכירו הדבר**, אבל אם לא נזכר לא יעיד" ע"כ.

ושוב כתב הרמב"ם [בהלכה ד']: "הואיל והדבר כן, שטר שיצא לבית דין ובאו עדיו ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל מעולם לא ידענו עדות זו ואין אנו זוכרין שזה לזה מזה או מכר לו, **לא נתקיים השטר והרי הוא כחרש עד שיזכרו עדותן, וכל מי שאינו דן כזה לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו**. אבל אם הי' כתב ידם יוצא ממקום אחר או שהיו עדים שזה כתב ידם, מקיימין את השטר ואין משגיחין על דבריהם שאמרו אין אנו זוכרין עדות זו, שמא חזרו בהן וזה שאמרו אין אנו זוכרין כדי לבטל השטר וכאילו אמרו קטנים היינו פסולי עדות היינו שאינן נאמנין הואיל ויתקיים השטר שלא על פיהם. ומפני טעם זה מקיימין כל השטרות ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאול אותם אם הם זוכרין עדות זו או אינם זוכרין אותה, שאפילו באו ואמרו אין אנו זוכרין אותה אין שומעין להן הואיל ואפשר לקיימו שלא מפיהן", עכ"ל הרמב"ם. וזוהי שיטה חדשה של הרמב"ם בהאי ענינא, [ודלא כהתוס' כאן בד"ה ורבי]. וכתב עלה הראב"ד: "א"א, ויש שאין מורין כן, ויודעין בדינין כמותו, ואם אמרו אין לנו זכרון כלל - אין זו סתירה, ויותר מזה, שאפילו אמרו כתב ידינו הוא זה אבל מעולם לא היתה מלוה זו כי אם אמנה, אין נאמנים. אבל אם אמרו דומה חתימה זו לכתב ידינו אבל מזויפת היא כי מעולם לא חתמנו בשטר זה - ודאי יכולין לפוסלו" עכ"ל הראב"ד. וע"ש בנושאי כלי הרמב"ם כל דבריהם הקדושים בזה.

דף כ' ע"ב

גמרא "אמר רב חסדא ש"מ מרבי מאיר האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר - טפי לא מידכר. ולא היא, התם הוא דלא רמיה עליה, אבל הכא כיון דרמי עליה אפילו טובא נמי".

ששימש על גבי המזבח, שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד" וכו'. עכ"ל הרמב"ם, וע"ש בכל הפרק.

והמבואר לכאן בד' הרמב"ם, דבזמן הזה לא יתכן כהן מיוחד, שהרי בזה"ז לא שייך שיבואו עדים ויעידו שהם ראו שסבו הכהן שימש ע"ג המזבח.

ובמנ"ח [מצוה שנו] דן לגבי מצות פדיון הבן, ומחפש שם עצה איך יוכל לקיים המצוה בוודאות בזה"ז שאין לנו כהנים מיוחדים רק כהני חזקה, וכתב שם שמצא תקנה לזה, דע"ש שכתב לעיל מינה לגבי חרמי כהנים: "אך מצאתי תקנה בחרמי כהנים האידינא, שיתן לכהן ומזכה לכל הכהנים שבעולם על ידו, ובדאי בעולם יש איזה כהן מיוחד", - ולהלן כתב המנ"ח: "**וגם בפדיון הבן בזמן הזה, אם נותן לו חפץ בפדיון בנו אפשר אינו שלו לקידושי אשה - ולא ראיתי מי שהרגיש בזה. אך עכ"פ גם בפדיון הבן אם אחד רוצה לצאת ידי שמים בשלימות ושמא אין זה כהן, יזכה על ידי אחר לכל הכהנים אמיתיים או מי שהוא אמת.**"

[אכן שוב כתב המנ"ח]: "**אך באמת, כיון שאין שום כהן יכול להוציא מידו, מאי זכות הוא? אך הזכות הוא שנעשה המצוה בשלימות.**" ועיין בספר כרתי ופילתי יו"ד סי' ס"א [פילתי סק"ו] כתב דלמה אנשי מעשה אין מקיימין מצות זרוע ולחיים וקיבה בחוץ לארץ, וכתב דהיינו טעמא לפי שאין לנו אלא כהני חזקה, ולפי מה שכתבתי יש תקנה לזכות לכהן אמת, ועי"ש שמביא בשם חתנו ז"ל שפדה בנו ונתן [לאותו כהן] גם זרוע ולחיים וקיבה, ולפי מה שכתבתי דזה [פדיון הבן] אין ברירה, אבל לחייב עצמו במצוה למה לי לקנות בהמה ולהתחייב להשיטות שנותן ואינו מקיים המצוה בשלימות? ולפי מה שכתבתי נכון הדבר וגם בפדיון הבן" עכ"ל המנ"ח.

מי שבא בזה"ז ואמר כהן אני

זה לשון קדשו של הרמב"ם [בפרק כ' מהל' איסורי ביאה הלכה י"ג]: -

"מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני, אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול - עד שיהי' לו עד אחד, אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים, ואם נשא או נטמא לוקה, והנבעלת לו ספק חללה" עכ"ל הרמב"ם.

וכתב עלה המ"מ שם וזה לשון קדשו: "מי שבא בזמן הזה וכו'. מבואר במשנה שם [כ"ג]: שאינו נאמן על פי עצמו. וכתב רבנו ולא יקרא בתורה ראשון, ופשוט הוא, שאינו נאמן בשום דבר על פי עצמו. ועוד, שכבר נתבאר שמקריאה בתורה מעלין לכל הדברים חוץ מתרומה דאורייתא ויוחסין, ואם הי' קורא בתורה ראשון ע"פ עצמו נמצא עולה לדברים אחרים ע"פ עצמו. ומשנתינו דקתני אינו נאמן ע"פ עצמו אבל נאמן בעד אחד ודאי מכריח כן. והוצרכתי להאריך בזה מפני שראיתי מי שהקשה על רבנו בזה הלשון: מנהגו להאמינו לקרוא בתורה ראשון, וכן הדין נותן דלא איכפת לן אם קרא בתורה ראשון, מאי אמרת שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה, כולי האי לא חיישינן בתרומה דרבנן ע"כ - [הוא בהג' הרמ"ך שם] - ואני אומר, אין מביאין ראיה ממנהג בטעות, ומ"מ אפשר לומר שמפני שאין אנו נוהגין כלל בארצותינו בתרומה לא חששו להאמינו בקריאה בתורה, ואעפ"כ אין ראוי לעשות כן" עכ"ל המ"מ.

ובשו"ע [אהע"ז ריש סימן ג'] פסק המחבר כדעת הרמב"ם, אולם הרמ"א שם חולק וכתב עלה: "וי"א דנאמן לקרוא בתורה ראשון

עי' ערכין י"א ב': והיו כהנים ולויים עומדים על "דוכנן", ועי' משמה"ל קדושין עמ' כ' ובשיעורי משמה"ל ערכין שם.

שם. "כגון הפשט וניתוח ודברים הכשרים בזרים" וכו'.

הרש"ש העיר: מדוע שבקי לשחיטה, וע"ש.

גמרא "שנאמר ומבני הכהנים בני חביה בני הקוף בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה" וגו'.

מי לקח?

ושוב הראו במצו"ד שם וזה לשון קדשו: "**אשר לקח** - הוא חוזר על בני ברזילי, לומר שאביהם לקח אחת מבנות ברזילי לאשה, ולזה הי' נקרא עליהם שם ברזילי לומר עליהם בני ברזילי" ע"כ.

גמרא "ויאמר התרשטא להם" וגו'.

ופרש"י: "**הוא נחמ' בן חכלי' וכו'.**"

וב"אבן עזרא" [עזרא ב', סג] כתב וזה לשון קדשו: "יש אומרים שנקרא כן בעבור שהותר לו שתיית יין של עכו"ם גוים [ירושלמי קדושין ד' א'], והטעם התיר ישתא. ויתכן שהוא שם תפארת וגדולה בלשון כשדים כעניין שר או פחה" עכ"ל.

רש"י [ד"ה בקשן] "**והם חללים.**"

בחזו"א [אהע"ז סי' ב' סק"ח] כתב על ד' רש"י הללו וזה לשון קדשו: "היינו אפי' כשנתגירו הנשים" עכ"ל החזו"א.

דף כ"ה א'

רש"י [ד"ה השתא נמי בתרומה דרבנן אכול] תרומת פירות האילן וירק".

לשיטתו בריש קדושין [ג' ע"א, ד"ה מפני] ובעוד דוכתי, דבשאר פירות האילן מלבד דגן תירוש ויצהר הויא התרומה רק מדרבנן.

רש"י [ד"ה וחילוק מתנות] "**דהזרוע והלחיים.**"

ושבקי רש"י לקיבה.

גמרא "רשב"ג אומר אף אלכסנדרא של מצרים בראשונה" וכו'.

לשון קדשו של הפר"ח בהג' "מים חיים" כאן: "ק"מ מאי דהוה הוה? וי"ל דנ"מ שמי שיש לו שטר שאבותיו בזמן הזה נשאו את כפיהם, דהויה חזקה, ודו"ק" עכ"ל.

האם בזה"ז שייך שיהי' כהן מיוחד?

הנה, זה לשון קדשו של הרמב"ם בריש פרק כ' מהל' איסורי ביאה:

"כל הכהנים שבזמן הזה - בחזקה הם כהנים, ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהי' תרומה של דבריהם, אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחד. [ה"ב]: "אי זהו כהן מיוחד, זה שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן

דף כ"ז ע"א

"לפעול יש פנאי - לנצח אין פנאי"...

גמרא "לבעול יש פנאי - לנסך אין פנאי".

מכאן המליצה המפורסמת של מרנא ה"חתם סופר" זיע"א כמה פעמים בתשובותיו הקדושות: **"לפעול יש פנאי - לנצח אין פנאי"**! כלומר, שאם שואלים אותו קושיות של ניצוח, על כך אין לו פנאי להשיב ולענות.

גמרא "רבי יצחק בר אלעזר משמי' דחזקי' אמר, כאן בכרכום של אותה מלכות כאן בכרכום של מלכות אחרת".

עי' רש"י, ועי' בר"ן בהרחבה רבה.

גמרא "כגון דמהדר לה למתא שושילתא, וכלבא, וגוונא, ואונא".

האם צריך את כל הארבעה דברים, או דבחד מינייהו סגי?

גמרא "ומאי שנא משני שבילין" וכו'.

עי' "משנה למלך" [פי"ט מהל' אבות הטומאות ה"ב] שהאריך טובא בהאי ענינא דשני שבילין, ועי' קה"י [סימן כ"ח].

דף כ"ז ב'

גמרא "מי אמרינן מה לי לשקר - או דלמא לא אמרינן".

צ"ב, מה נשתנה מבעלמא דאמרינן "מה לי לשקר"?

גמרא "תיתי לא עבדא".

זה לשון קדשו של הגרעק"א: "לשון זה איני מבין, דבמה נקרא **תיתי**, הא אם שותקת אין עול בידה, דהא בשתיקתה אסורה כיון דליכא עדות על טהרתה, ובעדותה בשקר דטהורה לא עבדה אלא חד, והו"ל למנקט **דמעשה** לא עבדה, אבל לשון **תיתי** לא עבדה לא מתיישב שפיר" עכ"ל"ק.

רש"י [ד"ה השתא נמי] **"כיון דרחמא** לה לגבירתה או **דדחלה** מינה" וכו'.

עי' הג' הב"ח [אות ב'], ולפי הגירסא שלפנינו ברש"י, יש כאן ברש"י **"דחילו - ורחימו"**.

גמרא "זו עדות וכו' תינוק ותינוקת".

כלומר, קטן וקטנה, ובגיל שאפשר לדבר איתם.

פרק א"ו נערות

דף ל"ג א'

גמרא "רבי אלעזר אומר עדים זוממין ממונא משלמי ומילקא לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו".

עי' שטמ"ק.

ולישא את כפיו - בזמן הזה שאין לנו תרומה דאורייתא, וכן נוהגין האידינא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידיי' עכ"ל הרמ"א. וע"ש בח"מ [סק"א] שהעיר על ד' הרמ"א, דבשלמא לענין לקרות בתורה נאמן, הואיל ואין איסור בדבר. אבל לישא את כפיו דאיכא איסור עשה מדאורייתא דכתיב כה תברכו - אתם תברכו ולא זרים - אינו נאמן. ועי' בב"ש שם מש"כ בזה. וכזאת תמה במג"א [ריש סימן קכ"ח] ע"ש.

וב"ערוך השלחן" [אהע"ז סימן ג' ס"ה] כתב ליישב קו' האחרונים הנ"ל על הרמ"א וזה לשון קדשו: "ונ"ל, דהא מדין תורה כל אדם נאמן על שלו אפילו בדבר שיש בזה חזקת איסור כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ז והי' לו להיות נאמן גם בתרומה דאורייתא, אלא משום דמתרומה מעלין ליוחסין וביחוסין כהונה עשו מעלות הרבה לפיכך לא האמינו לו לא על תרומה דאורייתא ואף גם לא על תרומה דרבנן - מפני מעלת הכהונה, ולכן בזמן הש"ס שהי' עדיין תרומה דרבנן לא האמינו לו בכל דבר, משא"כ עתה שאין אצלינו שום מין תרומה ומדינא נאמן, לפיכך לא חששו לזה. ועוד, דבתרומה לא האמינוהו מפני שיש לו הנאת ממון של אחרים הנותנים לו התרומה, משא"כ בזמנינו [עב"ש], ומכשול ליוחסין ליכא במה שמחזיק א"ע לכהן ולעתיד לבא יתגלה האמת, וא"כ אין שום חשש בזה" עכ"ל הערוה"ש, [וכ"ה בקצרה בערוה"ש סימן קכ"ח ס"ה].

דף כ"ו א'

כהן חלל האם הוא י"דויי?

גמרא "לוי - דלאו לוי הוא".

מבואר, דכהן חלל לא מיקרי "לוי", דהי' מקום לפרש דכל כהן הוא בעצם "לוי" עם תוספת של קדושת כהונה, ואם כך הי' הגדר, הי' בדין שכהן חלל נהי דפקע מיני' קדושת כהונה מ"מ יהי' לו מיהא דין לוי, אבל כאן בגמ' מבואר דכהן חלל אין לו אפילו שם "לוי".

וזה לשון קדשו של הקוב"ש כאן [באות ע']: "לוי דלאו לוי, מוכח מכאן דחלל כיון שנתחלל מקדושת כהונה אינו לוי, אף דלענין קדושת לוי לא שייך פסול חללות, דלוייה שזינתה אוכלת במעשה, בכורות מ"ז, וכיון דגם חלל הוא משבט לוי אמאי לאו לוי הוא. וצ"ל דכהנים עמא אחרינא נינהו, כמבואר ברש"י תמורה ד' ושם בשיטה, ואינן לויים מצד תולדתם, אלא מכח קדושת כהונתם דיש בכלל מאתים מנה, ואם נתחללו מקדושת כהונה אינן לויים, וכן מוכח בס"פ הניזקין נ"ט לוי מי קא הוי, ובירושלמי ר"פ האשה רבא פליגי אמוראי בזה אם חלל הוא לוי" עכ"ל"ק. [א"ה: כעין זה מצינו באו"ש פ"ה מהל' כלי המקדש הי"ז, שדן לענין כהן גדול, האם הפי' שיש לו קדושת כהן הדיוט עם תוספת קדושה של כהונה גדולה, או דלמא שכל עיקרו אינו אלא קדושת כהונה גדולה, ע"ש].

דף כ"ו ב'

במשנה "על ידי נפשות אסורה לבעלה".

ופרש"י: "דהואיל ונוהגין בה הפקר חוששין שמא נתרצתה באחד מהן" ע"כ, וכ"ה בתוס' [ד"ה ועל]. אכן הרמב"ם [בפי"ח מהל' איסורי ביאה הלכה ל'] חולק וס"ל דרק לבעלה כהן אסורה, שמא נאנסה, ועי' במ"מ שם דכן פירשו כל הגאונים, ע"ש.

מחשבת פסול בקדשים בכהאי גוונא כגון בשוחט החטאת לזרוק דמה שלא לשמה, שאפילו אומר מפורש שאינו רוצה שהשחיטה תהי' שלא לשמה נפסל הקרבן, דשאני קדשים שכיון שהמחשבה עצמה היא שפוסלת את הקרבן הרי יש כאן מחשבת פסול שחשב בשעת השחיטה על מנת לזרוק דמה שלא לשמה. [ומסיים שם ה"חזון יחזקאל" בסוגריים]: "עיי' בשו"ת אחיעזר חלק ג' סוף דף נ"ו ותמצא שהדברים שם נידונים עמדי, והבוחר יבחר" ע"כ [ועי' מש"כ שם ליישב הקושיא בעוד דרך, ע"ש]. ועי' משמה"ל.

דף ל"ד ב'

גמרא "א"ל רב פפא שאולה אתא לאשמועינן, סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה הוא דאיתחייב לי' במזונותי, הכא נמי משעת שאלה אתחייב באונסיה, קא משמע לן".

עי' שטמ"ק, ועי' בחידושי הגרעק"א.

גמרא "הניח להן אביהן פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה" וכו'.

עי' תוס' לקמן פ"א א' ד"ה ולימא, ובס' "בית יעקב" שם, ובדרו"ח רעק"א שם.

גר ששאל פרה ומת בתוך ימי שאלתה - האם אפשר לזכות מן ההפקר בזכות שאלתה?

שם. "משתמשין בה כל ימי שאלתה".

מפני שהם יורשים את זכות השאלה לכל ימי משך הזמן ששאלה אביהן מן הבעלים.

ושאל א' הלומדים שי': גר ששאל פרה, ומת בתוך זמן שאלתה, ואין לו יורשים, האם חוזרת הפרה לבעלי, או שאפשר לזכות בה מן ההפקר למשך ימי זמן השאלה, ואח"כ יחזירנה לבעלים? [משמה"ל].

גמרא "כסבורין של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול".

עי' ש"ך חו"מ סימן שמ"א סק"ו.

דף ל"ה א'

רש"י [ד"ה וחובל] "והיכי מוקמת ליה את במלקות ופטור ממון".

מה רוצה כאן רש"י בתיבת "את"?

דף ל"ה ב'

גמרא "לא צריכא דבהדי דמחייה קרע שיראין דיליה".

זה לשון קדשו של הריטב"א: "פירוש, ובכי האי לא רבתה תורה חובל בחברו לתשלומין, אלא לוקה ואינו משלם כשאר דינין דעלמא, שלא רבתה אותו תורה אלא לענין חמשה דברים דבחבלה גופיה" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "א"ל רב חייא לרבא".

גמרא "דאמר רב אילמלי נגדוה לחנני מישאל ועזרי' פלחו לצלמא".

פי', משום דכך הוא הדין, דלא הי' על חנני מישאל ועזרי' למסור עצמם ליסורים שאין להן קצבה, וכן משמע מד' התוס' [ד"ה אילמלי]. [א"ה: בהאי ענינא דמסירת נפשו ליסורין - עי' שפ"א פסחים כ"ה].

גמרא "והתניא גנב וטבח בשבת, גנב וטבח לעבודת כוכבים, גנב שור הנסקל וטבח".

יש כאן דקדוק של השטמ"ק וזה לשון קדשו: -

"ואיכא למידק, אמאי שני בלישניה, דגבי שבת וע"ז קתני גנב וטבח בהדי הדדי, ואלו גבי שור הנסקל קתני גנב שור הנסקל וטבח - ולא קתני גנב וטבח שור הנסקל?" ע"כ, וע"ש מש"כ ליישב בזה.

דף ל"ד א'

רש"י [ד"ה רבי שמעון] בפרק מרובה ובכסוי הדם ובאתו ואת בנו".

גם כאן דקדק בשיטמ"ק, מדוע הקדים רש"י פרק "כסוי הדם" לפרק "אותו ואת בנו", והרי בסדר המשניות הוא איפכא? וע"ש כ"ד הקדו'.

בענין מחשבין מעבודה לעבודה

גמרא "באומר בגמר זביחה הוא עובדה".

ב"לב אריה" [חולין דף מ'] וכן בספר "אחיעזר" [חלק יור"ד סימן ז' אות ח'] הקשו, דתיתסר מיד בתחילת השחיטה מכח הדין דמחשבין מעבודה לעבודה? ועל כך הי' משא ומתן בין הגר"ח ע"ז צוק"ל לבין הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א בקריניצא, ואח"כ כתב לו הגר"ח ע"ז את הסימן שנדפס ב"אחיעזר" [ח"ג סימן נ"ו] "תשובות על הערות באחיעזר לרב גאון אחד - ע"ז אשר העירני בלכתנו יחד לשוח בקריניצא" וכו' וכו', ושם בסוף הסימן הוא מפלפל עמו על דבריו. ותירוצו של החזו"ר נדפס ב"חזון יחזקאל" לתוספתא זבחים בסוף הספר במילואים, ומתחילה הביא שם דברש"י [בחולין דף מ' שם] כתב בפירוש האוקימתא "באומר בגמר זביחה הוא עובדה" וזה לשון קדשו: "באומר איני רוצה לעבוד עכו"ם בשחיטה זו עד שתגמר". וכתב עלה ה"חזון יחזקאל": "ומסתברא שלהכי הוסיף רש"י שאומר מפורש שאינו רוצה לעבוד עכו"ם בשחיטה זו עד שתגמר ולא די באומר בסתמא שבגמר זביחה הוא עובדה [דאי משום שלא נימא הוכיח סופו על תחילתו די בכך מה שאומר בתחלתו שבגמר זביחה הוא עובדה] כדי שלא תיאסר מדין מחשבין מעבודה לעבודה, שכיון שבמחשבת חוץ בשחט וחשב לזרוק דמה לעכו"ם אין מחשבתו אוסרת את הבהמה, אך על ידי מחשבתו נעשית שחיטתו עבודת עכו"ם ושחיטתו שהיא עבודת עכו"ם אוסרת את הבהמה, לכן באומר סתמא ששוחט על מנת לזרוק דמה לעכו"ם כיון שהשחיטה היא צורך הזריקה הרי זה כאילו חשב על שחיטתו שתהא לעכו"ם "וחשיב עתה עובד עכו"ם בשחיטה זו" [לשון התוספות שם בחולין], והיכא שאומר מפורש שאינו רוצה לעבוד עכו"ם בשחיטה זו עד שתגמר, לא נעשתה שחיטתו עד סופה עבודת עכו"ם וממילא לא נאסרה הבהמה אלא בגמר השחיטה, והוא הדין נמי בשוחט הבהמה לזרוק דמה לעכו"ם ואומר מפורש שאינו רוצה לעבוד עכו"ם בשחיטה, לא נעשתה שחיטתו עבודת עכו"ם ולא נאסרה הבהמה בשחיטתו, אבל במחשבת פנים בחושב

איך יתכן **דרב חייא** [מראשוני האמוראים] קאמר **לרבא?** [א"ה: בהג' היעב"ץ כתב וז"ל קדשו: ר"ח זה אחרון, וכמה ר"ח היו אמוראים בבבל ע"כ].

דף מ' ע"א

"יהב"ל לפי המבייש והמתבייש"

בענין מיאון

תוס' [ד"ה הממאנת] "ונראה לר"י דה"פ אין לה לא קנס ולא פיתוי אם אנסה בעלה או פיתה אותה כשהיתה תחתיו קודם מיאון אע"ג שכשמיאנה איגלאי מילתא שלא היתה אשתו".

וטעמא מאי? - בקוב"ש כאן [אות קכח] איתא בהאי לישנא: "ולא פירשו אמאי אין לה קנס בכה"ג דאיגלאי מילתא שהיתה פנוי, אבל דבריהם יתבארו לפי מ"ש בחדושי רבנו חיים הלוי, בפ"ב מהל' אישות הל"ט בסופו" ע"כ. [ועי' עוד להלן נ"ג ב' וב"משמרת יום" יבמות קי"ג].

אולם יש להעיר לאידך גיסא, דלכא' מה כאן החידוש, והרי מפוי ביבמות נ"ט ב' דגם לאחר שמיאנה אין אנו אומרים שכל הביאות שבא עליה עד עתה היו ביאות זנות, ע"ש. וא"כ פשיטא דל"ש לחייבו מדין אונס ופיתוי, וצ"ע.

דף ל"ו א'

רש"י [ד"ה שנית] "כגון אם אמו ואביו כו'".

כבר העיר הרש"ש וזה לשון קדשו: "בכדי נקיט להו, דתיפוק להו דאינו בתולות, וגם כבר נעשו בוגרות" ע"כ.

גמרא "וליתני קטנה, קשיא".

ולא קאמר **"תיובתא"**, וכתב בתוס' הרא"ש וזה לשון קדשו: "לאו קשה כולי האי, דמצי למימר דאגב אורחיה קמ"ל עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות" ע"כ.

דף ל"ו ב'

גמרא "מי שיצא עלי שם רע בילדותה אין לה לא קנס ולא פיתוי".

מה זה **"בילדותה"**?

גמרא "דכוותה הכא דאתו בי תרי ואמרי לדידהו אמר להו זייפו לי".

יש כאן חידוש בד' הרמב"ם [פכ"ב מהל' עדות הלכה ה'] וזה לשון קדשו: **"ויראה לי, שאם באו עידי השטר והעידו הן בעצמן על כתב ידם, גובין בו"** עכ"ל הרמב"ם. ועי' ר"ן.

דף ל"ט ע"ב

רש"י [ד"ה בת רב חסדא] אשתו של רבא".

ולהלן [בד"ה בת אבא סוראה] כתב רש"י: **"דביתהו דרב פפא"**, - מה נשתנה שכאן נקט רש"י בלשון הקדש וכאן בלשון תרגום? ועל דרך זה עמד המהר"ם שי"ף להלן בדף ע"ט ב', ע"ש.

במשנה "הכל לפי המבייש והמתבייש".

ופרש"י: "אדם בינוני המבייש, בושותו קשה מאדם זולל ומאדם חשוב".

ולשון קדשו של הרע"ב: "אדם בינוני המבייש, בושותו קשה מאדם בזוי ומאדם חשוב - כך מצאתי בפירוש רבותי, [וזהו כפירושו של רש"י]. ובפרק החובל מצאתי, דאדם קל שבייש, בושותו מרובה, וכן עיקר" עכ"ל הרע"ב.

ולשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ב מהל' נערה בתולה ה"ג]: "כיצד שמין הבושת, הכל לפי המבייש והמתבייש, שאינו דומה המבייש נערה חשובה וממשפחה מיוחסת למבייש קטנה ענייה בזויה, ואינו דומה המתבייש מאדם חשוב וגדול למי שמביישו אחד מן הנבלים וקל מן הקלים" עכ"ל הרמב"ם. [ועי' ש"ב"מקורות וצינים" מה שצינו בזה להב"ח בסי' ת"כ ולהרד"ע שם]. ובריש פ"ט מהל' חובל ומזיק כתב הרמב"ם וז"ל קדשו: "כיצד משערין הבושת, הכל לפי המבייש והמתבייש, אינו דומה מתבייש מן הקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה" ע"כ. [ועי' רש"י ב"ק פ"ט ב', ועי' ביאור הגר"א [שם בסי' ת"כ ס"ק ל']].

במשנה "פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת בשוק כמה היתה יפה וכמה היא יפה".

כמה שמאין צריך לזה? ומצינו במשנה ריש סנהדרין דמבואר שם כמה שמאין בעינן לפדיון הקדש, ע"ש. - וכמה יצטרכו הכא?

במשנה "קנס שוה בכל אדם".

מה אתי התנא לאשמועינן? האם בא לאפוקי דלא נימא דלא נאמר הך שיעורא דקנס אלא באדם בינוני?

שוב הראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה] את לשון קדשו של המאירי: "אבל הקנס שוה לכל אדם, אחד הבא על בת מלכים או על בת קל שבקלים" ע"כ.

גמרא "וכל שיש לו קצבה מן התורה שוה בכל אדם".

זה לשון קדשו של המאירי: "וכן כל שיש לו קצבה מן התורה כגון שלשים של עבד ומאה של מוציא שם רע - וכיוצא בהם, וכן ערכין ופדיון הבן - שוה לכל אדם" עכ"ל המאירי.

גמרא "א"ר זירא יאמרו" וכו'.

עי' שטמ"ק, דבקצת ספרים הגירסא היא: **"רבי אלעזר"**.

דף מ' ע"ב

גמרא "אלא אמר אבבי אמר קרא תחת אשר עינה וכו'. רבא אמר אמר קרא ונתן האיש השוכב עמה" וכו'.

ומה דורשים אבבי ורבא כל אחד מהפסוק של השני? ויפה אמר הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, דבדעת רבא י"ל, דאיהו קדריש מהאי

קרא ד"תחת אשר ענה" את הדין דמשלם ואינו לוקה, וכדדרשין לעיל [ל"ב ב].

דף מ"ג ע"ב

במשנה "השיאה וגירשה השיאה ונתארמלה" וכו'.

צ"ב, דמאחר שכבר השיאה פעם ראשונה הא יצתה מרשותי דאב, ואיך יוכל להשיאה פעם שנית? ועי' "חדושי חתם סופר" מש"כ בזה.

רש"י [ד"ה הראשונה של אב] "טעמא מפרש בגמרא".

ואף שכבר גילה לנו רש"י לעיל בדיבור הקודם דיש כאן נידון האם בתר גוביינא אזלינן או בתר כתיבה, אעפ"כ כותב כאן רש"י דטעמי דרבי יהודה יתפרש בגמרא? [הערת הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א].

נתגרשה תרי זימני - האם מותרת לינשא?

גמרא "טעמא דהשיאה וגירשה השיאה ונתארמלה אבל נתארמלה תרי זימני תו לא חזיא לאינסובי" וכו'.

ואיך הדין בנתגרשה תרי זימני? - זהו מחלוקת רש"י ותוס' ביבמות [כ"ו א]. ושיטת רש"י דגם בנתגרשה תרי זימני אסורה לינשא, ועי' רמ"א אהע"ז [סימן ט' ע"א], ועי' בבאה"ט [סק"ח], ועי' בר"ן בסוגיין.

ובביאור שיטת רש"י, יש על כך בתשו' ה"חתם סופר" [חלק אהע"ז סימן קל"א, ד"ה הראשון], ע"ש שהביא דהריב"ש [בסי' רל"ג] כתב שגדולי המורים סוברים כשיטת רש"י, ונתקשה בה החת"ס דלכאורה צ"ע מה לנו אם נתחזקה בגירושין - תתגרש ותתגרש? ועי' ש כל דבריו הקדושים בזה.

[אמר התלמיד הכותב: כאן הזכיר הרב זצ"ל כמה פרטי דינים בענין "קטלנית" המבוארים בפוסקים באהע"ז שם, ובין השאר אמר הרב זצ"ל, שהמעין שם בפוסקים יראה, שמגיל מסויים ל"ש דין קטלנית, ובעדניות נפשו הטהורה הוא לא הזכיר במפורש את מה שמבואר שם בב"ש (סק"ו) "דל"זקן" אין דין קטלנית].

נתאלמנה תרי זימני - האם יש לה כתובה מן השני?

שם "אבל נתארמלה תרי זימני תו לא חזיא לאינסובי".

ופרש"י: "תו לא חזיא לאינסובי, דהויא חזקה להיות בעליה מתים" וכו'.

והרא"ש [בסימן ג'] [אחר שפירש כפירושו הנ"ל של רש"י כתב וז"ל קדשון:] "וי"מ דלהכי לא תני נתארמלה תרי זימני, מפני שאין לה כתובה מן השני, דאיגלאי מילתא למפרע דקטלנית היא. וכן הי' אומר הר' משה ב"ר יהודה ז"ל מנרבונו"א דאין לה כתובה מן השני - משום דכיון דלא שריא לאנסובי לא קרינא ביה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. וליתא להך פירושא, דודאי מן השני יש לה כתובה אע"ג דאיגלאי מילתא למפרע דקטלנית היא, כדאמר בפרק הבא על יבמתו וכו' וכו', וטעמא כדפרישית התם משום דלענין ממון לא סמכינן אחזקה דתרי זימני עד דאיתחזק בג', כדאשכחן בשור המועד דלכ"ע לא איתחזק עד תלתא זימני. ומה שאמר הר"ר משה דלא קרינן ביה לכשתנשאי לאחר, האי טעמא ליתא, דכיון דקידושין תופסין בה - וגם אם נישאת אין כופין אותו להוציא - קרינא ביה לכשתנשאי לאחר, ודווקא גבי יבם הוא דאמרינן כיון דמחמת זיקתו אסור לינשא לא קרינא ביה לכשתנשאי לאחר, הלכך מן השני יש לה כתובה, ומן השלישי - אם לא הכיר בה, אין לה כתובה. ואם הכיר בה, יש לה כתובה. -

גמרא "דאי מסר בעי לה למנוול ומוכה שחין".

מאי משמע "מנוול"? [וכמדו' שיש על זה רש"י באיזה מקום...]. [א"ה: יש לציין, דבב"ק פ"ז א' לשון הגמרא: "דאי בעי למימסר למוכה שחין מצי מסר לה", ולא הזכירו שם "מנוול"].

המקבץ על עצמו שררה והנהגה ומתרפה במלאכתו - הי' נושא שם אלקים לשוא

גמרא "בעבד שיש לו לרבו קורת רוח הימנו".

ופרש"י: "שוהיר בעבודתו".

זה לשון הגאון הנצי"ב זיע"א ב"העמק דבר" בפרשת יתרו על הפסוק: "לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא":

"...ובפסיקתא רבתי פכ"ג איתא מזה אוהרה למקבץ על עצמו איזה שררה והנהגה שהוא מעין שם אלקות - ואינו מנהיג, והי' מתרפה במלאכתו אשר חבר הוא לאיש משחית, והי' נושא שם אלקים לשוא, ומש"ה לא ינקה ה' וגו' עכ"ל".

האם עבד מותר בעובדת כוכבים?

תוס' [ד"ה כמה] "והא דנקט שפחה אורחא דמילתא נקט, דאין דרך להשיא לעבדו בת מלכים".

נתקשו בזה הלומדים: דלכאוף זהו איסור להשיא בת מלכים לעבד - אם היא ישראלית? [א"ה: עי' ב"פניני רבנו הגרי"ז עמ' שט האם לשון "אין דרך" מחייב שזהו דבר המותר בעיקרו, ע"ש. ועי' משנ"ת להלן ע"ב א]. ובפשוטו יש לפרש, דכוונת התוס' לבת מלכים גויה. ואיך באמת הדין - האם מותר לעבד כנעני לישא גוי? - צריך תלמוד בזה בג' תוספות בש"ס, - נדה מ"ז א' תוד"ה מסר. ובשלהי ע"ז, בתוס' ובהג' הב"ח שם. וביבמות מ"ה ב' תוד"ה כיון. [ועי' גיטין ל"ח א'].]

חיוב קנס בביאה שלא כדרכה

זה לשון קדשו של הרא"ש [בסימן ח']: -

"והבא על הבתולה בין כדרכה בין שלא כדרכה משלם קנס וכו' וכו', ודלא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל [פ"א מהל' נערה ה"ח] דאין משלם קנס אלא כדרכה" ע"כ. [ועי' ש בהשגת הראב"ד].

רש"י [ד"ה אין] "מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר".

תיבת "עכשיו", האם קאי אדלעיל מינה, או אדלהלן?

פרק נערה שנתפתה

דף מ"ג א'

רש"י [ד"ה ואימא בפיתוי הבת וקנסות] **דאונס** וחבלות הכתוב מדבר".

הרש"ש מציין בזה להתוס' לעיל ל"ה ב' [ד"ה לא].

בלשון התורה"ק בפרשת מוצי"ק "ונתנו" לאבי הנערה וגו'

גמרא שנאמר **"ונתנו לאבי הנערה"**.

לשון הפסוק בפרשת כי תצא [כ"ב, י"ט]: "וענשו אתו מאה כסף **ונתנו לאבי הנערה** כי הוציא שם רע על בתולת ישראל" וגו'.

והעיר בזה בשעתו **הרה"ג ר' יואל איינשטיין שליט"א**: מה נשתנה המוציא שם רע שנאמר בו בפ' כי תצא "וענשו אותו מאה כסף **ונתנו לאבי הנערה**", ותרגם אונקלוס: **"ויגבון מיניה** מאה סלעין דכסף **ויתנון** לאבוהא דעולמתא", כאילו מבואר כאן שהבי"ד גובין ממנו והם נותנים לאבי הנערה.

ואילו במפתח כתיב בפ' משפטים "כסף ישקל כמהר הבתולות", שהוא משלם בלי תיווך של בי"ד, וכן באונס כתיב בפ' כי תצא "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", שהוא יתן בלי בי"ד גובים באמצע, ומה נשתנה המוציא שם רע שהבי"ד גובין ממנו ונותנין לאבי הנערה [והאם הדין כך? ברמב"ם כתוב שהוא נותן, בלי גביית בי"ד באמצע], ומה הוא סוד הדבר הזה?

"כל אב הוא שליח האומה, ובטהרה המוסרית של בנותיו הופקד בידיו היקר שבאוצרות אומתו..."

והנה, זה לשון קדשו של מאור הגולה רבי שמשון רפאל הירש **זיע"א** בפירושו על התורה בפרשת כי תצא שם [כל מי שרואה זאת - נדהם!], הוא מדבר שם **הרש"ר הירש זיע"א** על כך שנשתנה עונש מוציא שם רע משאר עונשין שבתורה, דבשאר העונשין הכלל הוא דאינו לוקה ומשלם, אלא או לוקה ואינו משלם או משלם ואינו לוקה, אכן יוצא מן הכלל עונש הוצאת שם רע דכאן חידשה תורה דלוקה ומשלם, וכך הוא לשון קדשו הטהור: -

"...יוצא מכלל זה רק המקרה שלנו שהוא חריג יחיד במינו, מוציא שם רע לוקה ומשלם, כאן בית דין מביא לתודעת החוטא את העוול המשווע מכל בחינותיו, הוא לוקה על החטא הסובייקטיבי [פירש שם לעיל, דהיינו הניצול לרעה של הכוחות הרוחניים והגופניים], שהרי ניצל לרעה את כח הדיבור ועבר על אזהרת "לא תלך רכיל", ואף על פי שזה לאו שאין בו מעשה שבדרך כלל אין לוקים עליו, הרי כאן הבעל חייב מלקות - ועונש זה מביא לתודעתו את כל חומרת החטא הבזוי. נוסף על כך הוא גם משלם, אולם מאת השקל המשתלמים על ידי הבעל אינם פיצוי לאשה הצעירה על נסיון ההאשמה המחללת את כבודה, אלא **ישראל, כבוד האומה בכללותה, הוא שנפגע על ידי ההאשמה הזאת המחללת את כבודה של בת ישראל, לפיכך הכסף הזה הוא קנס המשתלם במישרין אל כלל האומה**. לא נאמר כאן **"ושנו עליו מאה כסף לתת לאבי הנערה** כי הוציא שם רע על בתו", אלא **"וענשו אותו"** וגו', **האומה היא התובעת את הכסף הזה כקנס** - משום שביזה את אחת מבנותיה, **ומידי האומה יטול האב את הסכום שנשתלם על ידי הבעל**, כי הוציא שם רע על בתולת ישראל -

[וכאן כותב **הרש"ר הירש זיע"א** בלשון קדשו הנורא]: **כל אב הוא שליח האומה, ובטהרה המוסרית של בנותיו הופקד בידיו היקר שבאוצרות אומתו**, כאשר יטול האב מידי נציגות האומה את הקנס ששולם על ידי מוציא דיבת בתו, הרי זו ההכרה המתבטאת בכך: **צניעות הבת שנתגלתה בתומתה היא בראש ובראשונה זכותו של האב, זכותו של הבית שהשכיל לחנך ולטפח בבתו את פנינת העושר**

ויראה, שכופין אותו להוציא, דחמירא מאיסורא, וכמו שמחוייבין ב"ד להפריש את האדם מן העבירה כך מחוייבין להפרישו שלא יפשע בנפשו" וכו', עכ"ל הרא"ש. [וע"ש בקרב"נ אות ג', דלהרמב"ם ליכא איסור כלל, אלא הוא על צד הניחוש והפחד שיש ברוב השעות שינזקו בהם הגופות חלשים וכו'. וכתב הקרב"נ, דלדעת הרמב"ם אפי' בבעל השלישי ולא הכיר בה יש לה כתובה. תו הביא שם מהריב"ש, דאם מתו הבעלים במיתה אחת, אפילו להרמב"ם יש לחוש].

ויל"ע, לפי שיטת הר"מ מנרבונא **דמהשני** אין לה כתובה ומשום דאיגלאי מילתא למפרע שהי' אסור לינשא, א"כ מדוע לא נימא הכי גם לגבי הבעל הראשון?

תוס' [ד"ה ומיגבא] "ואמאי ליבעי אי כל ארוסות טרפי ממשעבדי או לא".

עי' מהרש"א מה שהאריך בדעת רש"י בזה.

דף מ"ד א'

רש"י [ד"ה שני שטרות] "של שדה אחת של מכר או מתנה".

ביארו הראשונים, **דבהלואה** לא שיכא דינו של רב נחמן, דהא שפיר אפשר לקיים שתיהם ולומר דהיו שתי הלוואות נפרדות בזה אחר זה, ולכך הדגיש רש"י דמיירי דוקא במכר או במתנה.

שם "וכתבן ראובן לשמעון אחד בניסן ואחד בסיון".

למה דילג רש"י על אייר?

כמה גובה הלוקח מהמוכר כשנטרפה השדה מהלוקח עי"י בעי"ה דהמוכר

רש"י [ד"ה דינא דבעל חוב] "דאי אתי ב"ח וטרף ליה מיניה קבל עליו אחריות בשטר השני דנהדר וניגבי מיניה מעות הכתובים כאן".

הרש"י הזה שוה מלייארידים! וכבר הרגיש בזה **ה"ברוך טעם" זיע"א** בהגהותיו לחו"מ סי' קט"ז, ושייך זאת להנידון הגדול בגדר חיוב אחריות, האם האחריות היא על **הקרקע**, או שהאחריות היא על **המעות ששילם הלוקח על הקרקע**.

ולכאור' נפק"מ, באופן שהוקרה השדה או הוזלה בין שעת מכירה לשעת הטריפה, דאם האחריות היא על הקרקע י"ל דאזלינן בתר שיווי הקרקע בשעת טריפה, אכן אם האחריות היא על המעות ששילם, א"כ בדין דאזלינן בתר שעת מכירה וכפי הסכום ששילם אז [ושורש השאלה היא, האם הגדר הוא שעכשיו בשעת הטריפה חל ביטול מקח, או שהגדר הוא דאיגלאי מילתא דמעיקרא לא הי' כאן מקח כל עיקר]. וראה משנ"ת בזה בהרחבה רבה במשמה"ל כאן, ועי' עוד רש"י קידושין כ"ו א' [ד"ה רב אשי אמר] "שאם יגבנה בעל חוב של נותן ממנה - ישוב עליו לתבוע ממנו **דמים המפורשים**", ועי' ברש"י כאן בכתובות להלן צ"ח ב', [בד"ה טירפא ובד"ה שלא באחריות], ועי' רש"י פסחים ל"א א' [ד"ה באחריות] "שישלם לו ראובן זה **מעותיו** לשמעון", ועי' קצוה"ח [סי' קט"ז סק"ב], ועי' "חדושי מרן רי"ז הלוי" על הרמב"ם הלכות שכנים [דף ע"א ע"ב מדפי הספרי]. ועי' "אבי עזרי" [פי"ח מהל' מלוה ולוה ה"א ובפ"ט מהל' גזילה ואבידה] [א"ה: יש לציין עוד ללשון קדשו של הרשב"ם ב"ב ל' ע"ב בריש העמוד: "יגבה **מעותיו** מן המוכרו לו" וכו'. והגר"ש **צציק שליט"א** ציין בזה לאהע"ז סימן צ' ס"ט, ולתוס' ב"ב קמ"ז ב'].
[

לא ידעתי לפרש מה זה - מה אומר כאן הבעל להבי"ד? אינני יודע פירוש המלות בזה [לשון קדשו של הרב זצ"ל במשמה"ל כאן, וראה שם בתשובת הרב מאנגלי זצ"ל].

בענין מוציא שם רע

גמרא "רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל".

וכך נפסק להלכה ברמב"ם [פ"ג מהל' נערה בתולה הלכה ו'] והרמב"ם כותב שם בלשונו הקדוש כך: -

"כיצד הוצאת שם רע - הוא שבא לבית דין ויאמר נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים, וכשבקשתי על הדבר נודע לי שזינתה תחתי אחר שארסתי, ואלו הן עידי שזינתה בפניה, ובית דין שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן, אם נמצא הדבר אמת נסקלת, ואם הביא האב עדים והזימן העדים שהביא הבעל ונמצאו שהעידו שקר, יסקלו, וילקה הוא, ויתן מאה סלע. ועל זה נאמר ואלה בתולי בתי - אלו העדים שיזימו עדי הבעל" וכו' עכ"ל הרמב"ם.

ובמחזור הקודם [בשנת תש"ס] שאל כאן אחד מן הלומדים שליט"א בקצרה: מה רוצים ממנו? והרי יתכן מאד שאותו בעל הוא איש צדיק וירא אלקים, שעשה בדיוק מה שהי' צריך לעשות, שהרי הוא לא מצא לה בתולים, ובאו שני עדים והגידו לו שהם ראו איך שהיא זינתה, וכי דורשים ממנו לחקור יותר מהב"ד המומחין שחקרו את העדים [והם הרי יודעים היאך צריכים לחקור] ולא מצאו בעדותן שום דופי? ואיזו "שחיתות" יש כאן מצידו? [והרי יותר מקום יש ויותר מסתבר לומר שהאב הוא זה ששילם והביא עדי שקר שיזימו את עדי הבעל בכדי להציל את בתו מעונש סקילה, מאשר לומר שהבעל הוא שהביא עדי שקר].

וכשבקשנו על הדבר [כלשון קדשו של הרמב"ם הנ"ל], מצאנו בס"ד שמדברים מזה בשטמ"ק [לעיל מ"ה א' ד"ה היא זוממין] וב"ח חתם סופר". וזה לשון השטמ"ק [אחר שהעתיק שם לשון קדשו של הרמב"ם הנ"ל]: -

"ואפשר לומר, דבעינן תריוויהו, שיזימו העדים שהביא הבעל - וגם שהבעל עצמו יודה ששקר דבר, ובהזמ' העדים לא סגי, דהרי הוא צווח ואומר שזינתה תחתיו, ואע"ג דעדיו הוזמו, הרי לא הוכחשו, והיום או למחר יביא עדים אחרים, ואין ללקות על הספק. אבל מאחר שהוזמו עדיו וגם הוא מכחיש דבריו - הרי הדבר שקר בודאי, לכך לוקה. ויש לדייק כן מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב וז"ל: ונמצאו שהעידו שקר וכו' - והרי לשון זה מיותר, אלא ודאי כדכתיבנא". עכ"ל השטמ"ק, וע"ש בשטמ"ק שמפרש כן נמי בדעת רש"י שם, ע"ש.

ובשעתו שלחנו לשאול מאת כבוד הגאב"ד דזכרון מאיר [זצוק"ל] את השאלה הנ"ל וכפי שנדפסו הדברים ב"פנינים ואגרות - חלק ד' [שבסוף הספר "תורת זאב"] סימן כז: -

בס"ד יום ג' במדבר כ"ה אייר מ' למב"י תש"ס
הוד כבוד הדרת גאון רבנו הגדול... שליט"א
יהא אור תורתם הקדושה זורח לנו לעד
ונעימות בימינם נצח!

תודה רבה מאד מאד על מכתב קדשם היקר לי מאד שקבלתי אמש, והנני מאד שמח בו, כה ישמח השי"ת את כבוד רבנו שליט"א לעד.

הלאומי היהודי, את צניעות האשה", וכולי וכולי - עכלה"ק, וראה שם כל דבריו הקדושים.

ברור כשמש שהוא כתב את כל זאת ברוח הקדש! מי יכול לכתוב כך? כזה שפע אלוקי! הוא זיע"א ה' אלוקי - בכל!

הדברים שהוא כותב: "כל אב הוא שליח האומה, ובטהרה המוסרית של בנותיו הופקד בידיו היקר שבאוצרות אומתו וכו' וכו', צניעות הבת שנתגלתה בתומתה היא בראש ובראשונה זכותו של האב, זכותו של הבית שהשכיל לחנך ולטפח בביתו את פנינת העושר הלאומי היהודי, את צניעות האשה" וכו', - הנוסח הזה הוא כמעט כמו הנוסח של מרן החזו"א זיע"א באגרותיו הנוראות על הענין הנורא של "גיוס בנות". [ראה שם את דבריו הנוראים והמרטיטים!]

את כל זה הוא דיבר הרב הירש זיע"א שם בגרמניה, הרפורמה הרימה אז את הראש, והוא נשאר עם 11 משפחות, זה מה שהוא הצליח בסך הכל להציל... וכל מה שיש - זה מכוח!

וראש הישיבה דפוניבז' הגאון הגדול רבי שמואל מרקוביץ שליט"א אמר בזה בעיקר ההערה הנ"ל בדבר שינוי הלשון בין מוציא ש"ר לשאר עונשין, דהנה באמת, יש בתורה"ק עוד עונש שגם שם דיברה התורה בלשון זו שהעונש הממוני הוא על ידי בית דין, והוא בעבירת עדים זוממין, וכדכתיב בקרא: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". והנה, שני החטאים האלו, מוציא שם רע ועדים זוממין, המה שני העבירות היחידים שמעשה העבירה דידהו מתהווה על ידי הבית דין, ואין היכי תמצוי לעשות את פעולת העבירה אלא רק על ידי אמירה ועדות בפני בית דין, ואולי יש לזה שייכות למה שרק בהנך הלשון בתורה"ק הוא שהב"ד הם גם המענישים, עכ"ד, ודפח"ח.

דף מ"ו א'

גמרא "מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה".

האם יש בש"ס הקדוש עוד מימרות של רבי פנחס בן יאיר מלבד המימרא דילן ומלבד הברייתא המפורסמת בעבודה זרה [כ' ב'] ד"תורה מביאה לידי זהירות" וכו'?

תוס' [ד"ה אתיא שימה שימה] "נראה דלאו ג"ש גמורה היא" וכו'.

"אלא גלוי מילתא בעלמא הוא, הילכך בעי אי בעינן לגמרי כמו התם, או דילמא לא גמרינן אלא דבעינן שכירות כל דהו" [תוס' הרא"ש].

גמרא "בעי ר' ירמיה שכון בקרקע מהו".

עיי' "אבני נזר" חיו"ד ס"י קס"א [בקונטרס הגדול על רבית].

גמרא "הכי קאמר אם יש עדים" וכו'.

ולא אמרו: "חסורי מיחסרא".

גמרא "ואקרב אליה בדברים".

אחדשה"ט וש"ת בכבוד,

לפני נסיעתי לחו"ל לנישואי נכדי נ"י קבלתי מכתבו השני בענין מוציא ש"ר שברמב"ם פ"ג מנערה בתולה ה"ו, ומה שהערותי משטמ"ק כתובות דהמלקות ע"י שבעל עצמו יודה ששקר דבר ע"כ, ואחד משומעי לקחו העיר ע"ז ממש"כ רבינו הרמב"ם פח"י מסנהדרין ה"ו שאין ב"ד מלקין את האדם על הודאת פיו.

ובענייני אין בזה סרך קושיא, דהתם איירי הרמב"ם במי שהודה בעצמו שחטא בעבירה שיש בה מלקות ודאי אין לחייבו ע"פ פיו עצמו, אבל שם בהל' נערה בתולה לענין מוציא ש"ר הלא ישנם ב' דברים, דהא הביא עדים שכדבריו כ"ה שזינתה, ושהוצאת ש"ר שלו אמת, ושוב הביא האב עדים והזים העדים של בעל, ועי"ז סילק הבעל מוציא פיו ואמר ששקר דבר, ועי"ז שוב סומכים על עדות האב שהזמו עדי הבעל, והבעל הודה שהאמת עם עדי האב, וכאלו העידו העדים שהבעל שיקר, וא"כ המלקות ע"פ עדים, וז"ל לענ"ד.

והרני דוש"ת באהבה, מצפה לרחמי ה'.

עד כאן משו"ת "שבט הלוי" שם.

וב"פנינים ואגרות" שם נדפס עוד מכתב בהאי ענינא וכדלהלן: -

שאלתי את השאלה הנ"ל מכבוד הגאב"ד דעירנו הקדושה וזכרון מאיר שליט"א והראה לי שהשיטה מקובצת כתובות דף מ"ה ע"א [עמ' 401 טור ב' ד"ה היא וזוממ'] מדבר מזה ומפרש בדברי רש"י והרמב"ם "דבעינן תרווייהו: שזימו העדים שהביא הבעל, וגם שהבעל עצמו יודה ששקר דיבר", יעוי"ש בכל דברי השטמ"ק, וגם ציין לנו לשו"ת עונג יו"ט סי' ע"א שדיבר מזה, יעוי"ש בדבריו הקדושים.

וכתבתי כעת לכבוד הגאב"ד שליט"א שחתני שליט"א בעהמח"ס "גליון התלמוד" שואל על מהלך זה דהשטמ"ק בדעת רש"י והרמב"ם: הלא כתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ח ה"ו שאין אדם לוקה בהודאת פיו, וא"כ איך זה יקבל המוציא שם רע מלקות בהודאת פיו ששיקר?

ועוד שאל: למה אינו בדין של מודה בקנס?

ונשמח מאד מאד בשמחת התורה הקדושה לשמוע מה ידבר כבוד הדר"ג שליט"א בזה.

עד כאן המכתב. ויעוי' ב"חדושי חתם סופר" כאן מה שהוא כותב שם חשבון נפלא, ראה שם כל דבריו הקדושים.

רש"י [ד"ה כשרי בתולים] "עדים שיזימו או יכחישו את אלו" וכו'.

ולהלן [בד"ה בתולי בת] עדים המזימין את עדין, ולא הזכיר כאן אלא הזמה, ושבקה להכחשה, והלא דבר הוא?

ומה מתוקים הדברים עפ"י מה שביאר ה"מנחת חינוך" זיע"א במצוה תקנ"ד, דלהרמב"ם פ"ג ה"ב מנערה בתולה אין המוציא שם רע לוקה ומשלם מאה כסף אלא רק כשהוזמו עדין, אבל אם הוכחשו עדיי היא פטורה ממיתה והוא פטור ממלקות ותשלומין, ור"ת בתוס' בסנהדרין דף ח' ע"א וע"כ סובר שגם בהכחשה הבעל לוקה ומשלם, ובהגהות הגר"פ זצ"ל שם מציין לחידושי הר"ן בסנהדרין שרש"י סובר בזה כהרמב"ם.

ולפי"ז מדוקדקים היטב דברי רש"י שהבעל טוען "לא מצאתי לבתך כשרי בתולים" והיא חייבת מיתה, ועל זה "שפיר פירש רש"י

בלימוד הרבים ד' עליהם יחיו לא ידעתי לבאר בכתובות מ"ז א' "לא אמר לעדים בואו והעידו וכן מעידין אותו מאליהן הוא אינו לוקה ואינו נותן מאה סלעים. טעמא דלא אמר להו הא אמר להו אע"ג דלא אגרינהו...", וברמב"ם הלכות נערה בתולה פ"ג ה"ו: "כיצד הוצאת שם רע הוא שיבא לבית דין ויאמר נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי על הדבר נודע לי שזינתה תחתיה אחר שארסתיה ואלו הן עידי שזינתה בפניהן ובית דין שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן אם נמצא הדבר אמת נסקלת, ואם הביא האב עדים והזימו העדים שהביא הבעל ונמצאו שהעידו שקר יסקלו וילקה הוא ויתן מאה סלע".

והנה כשחקר הבעל על זה שלא מצא לה בתולים, והגידו לו שני עדים שזינתה בפניהם, הלא גם הבי"ד שבאו לפניו חקרו אותם בכל החקירות ודרישות דדיני נפשות עד שפסקו עלי' שהיא חייבת סקילה, ומה הוה לי' להבעל למיעבד, וכי הי' יכול הוא לחקור את העדים יותר ממה שחקרו הבי"ד המומחין הסמוכין הדנים דיני נפשות בסנהדרין של כ"ג? ומה פשעו ומה חטאו של הבעל שהביא אותה לבית דין עם העדים, הלא עשה מצוה דובערת הרע מקרבך, וא"כ למה כשנמצאו העדים זוממין אמרה התורה להענישו במלקות ובמאה כסף? איזה עבירה עשה? הלא עשה דבר טוב? ומה היא הטענה שיש עליו שבגללה לוקה ומשלם? הלא האמין להעדים, ולא ראה שום פגם בעדותם, והא ראי' שהעדים עמדו בכל המבחן והדרישות והחקירות של ב"ד, וא"כ מה היא העבירה שעבר הבעל, ולמה נקרא שהוא מוציא שם רע, הלא לכאורה עשה הכל כדת וכדין?

ויורנו כבוד הדרת גאון רבנו שליט"א.

ועל כך הגיעה תשובת הגאב"ד ד"זכרון מאיר" [זצוק"ל] וכפי שנדפס בשו"ת "שבט הלוי" [חלק י', סימן ר"נ עמ' קצז] וכך נדפס שם: -

ב"ה, יום ב' נשא תש"ס לפ"ק.

אחדשה"ט וש"ת באהבה,

יקרתו קבלתי, ואשר נתקשה מאד בלשון הרמב"ם פ"ג ה"ו מנערה בתולה, כיצד הוצאות שם רע, נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכו', נודע לי שזינתה, וכ' ואם הביא האב עדים והזימו העדים שהביא הבעל ונמצאו שהעידו שקר יסקלו וילקה הוא ויתן מאה סלע, וכ"ת תמה דאיך אפשר לחייבו לבעל מלקות, הלא גם הבי"ד היו עומדים לסקלה אחרי דרישה וחקירה שלהם את העדים, וגם הבעל נתחזק מעיקרא ע"י העדים, ולא העלה על דעתו שהם שקרנים א"כ איך נותנים לו מלקות ע"ז.

הנה כבוד ידידי מצאתי שאלתי הראשונים בשיטה מקובצת כתובות מ"ה והובא גם בתשובת עונג יו"ט יו"ד סי' ע"א, ובשטמ"ק הרגיש בלשון הרמב"ם כקושית כ"ת, וכ' אחרי שהוציא דבר זה מלשון רש"י דגם הרמב"ם איירי דבעינן ב' דברים, שזימו העדים שהביא הבעל, וגם שהבעל עצמו יודה ששקר דבר, ובהזמת העדים לא סגי דהרי צווח ואומר שזינתה תחתיו, ולבסוף הוציא שטמ"ק מלשון הרמב"ם שכ' ונמצאו שהעידו שקר, שהאלפי הענין מיותר לגמרי אלא כנ"ל, עיין הי' בשטמ"ק בפנים, ובספר הנ"ל, ואין לי להוסיף ע"ז.

ואקצר הפעם, הרוש"ת באהבה, מצפה לרחמי ה'.

ב"ה, יום ב' ברית מלה תש"ס לפ"ק.

שלא נמצאו לא עדי הזמה ולא עדי הכחשה, שכדי לפוטרה ממיתה סגי גם בעדי הכחשה.

אמנם האב טוען ואלה בתולי בתי ואלה כשרי בתולי בתי וכשטענת האב מתקבלת מבואר בקרא שהבעל לוקה ומשלם ולכן שפיר כתב רש"י בטענת האב "כשרי בתולי בתי - עדים המזימין את עדי", שעי' עדים המזימין גם תיפטר הבת מחיוב מיתה וגם יתחייב הבעל מלקות וממון דאילו ע"י עדים מכחישים - אמנם היא היתה פטורה ממיתה, אבל לא הי' הבעל חייב ממון ומלקות, ולכן כתב כאן רש"י רק מזימין בלבד, שעל ידיהם יהי' חיובא דהבעל. והדברים נפלאים ומתוקים מאד בעזהש"י. [משמח"ל].

וכתב ע"ז הרב מאנגליה זצ"ל: מה שכתב כת"ר בבי' למה בדף מ"ו נקט רש"י בד"ה כשרי בתולים יזימו או יכחישו, ואח"כ ד"ה אחריו, נקט רק מזימין, הדברים יפים מאד. כמה מדויק לשונו הזהב של רש"י.

דף מ"ו ב'

האם האב יכול לכוף את בתו נערה שתעשה מלאכה ותרויח?

במשנה "זכאי במציאתה ובמעשה ידיה".

האם הכוונה דזכאי אף לכופה מעיקרא שתעבוד ותרויח, או דלמא דלא נאמר אלא שאם הלכה מעצמה לעבוד ונהי' לה ממון - שייך הממון לאביה?

- הנה מד' "המקנה" [בקדושין ג' ב'] וה"בית יעקב" [כאן בסוגיא] מתבאר, דלא רק שאם הלכה ועבדה מעשי ידי' שלו, אלא שיש בכח האב לכופה לבתו שתעבוד ויהיו מעשי ידי' שלו, ע"ש בכל דבריהם הקדושים בזה. [ועי' משמח"ל לקמן מ"ז א'].

אמר התלמיד הכותב: להשלמת הענין, הגני להרפס כאן את מה שנרפס בס"ד ב"ציצים מתוך האש הגדולה" שבסוף ספר שיעורי משמח"ל כריתות, וכך נרפס שם: -

"הלא זה הוא 'המקנה' שלך..."

היה אברך צעיר אחד שליט"א, שזכה בס"ד שהיתה לו נשיאת חן מיוחדת אצל רבנו האהוב המשמח"ל זצוק"ל, בצורה בלתי רגילה.

ניצד התחיל הקשר בין התלמיד שליט"א לרבנו הגדול זצוק"ל? מעשה שהיה כך היה!

בספר "משמר הלוי" כתובות, בדף מ"ז א', מביא שם רבנו זצוק"ל שבספר הקדוש "בית יעקב" כתוב חידוש גדול לדניאל, והנה יש הלכה דכל מעשי ידיה דבתו נערה שייכי לאביה, ויש לחקור: האם נאמר בזה שיש בכח האב לכופה לבתו שתעבוד ויהיו מעשי ידי' שלו, או דלמא דזה אין בידו לכופה שתעבוד, אלא שאם הלכה ועבדה מעשי ידיה שלו?

ועל כך מביא רבנו, שבספר "בית יעקב" מפורש בדבריו שאכן יש בכח האב לכופה לבתו שתעבוד ותרויח בשבילו את מעשי ידיה.

אכן, בהמשך כותב שם רבנו זצוק"ל, שאחד מלומדי השיעור שליט"א שאל שאלה גדולה לכאורה על חידושו של ה"בית יעקב", דלפ"ז לא מובן לכאורה מה שואלת הגמרא שם בדף מ"ז ב' על הילפותא ד"בתו לאמה" למה לי, תיפוק לי' מבנעורי' בית אביה, - והלא נפקא מינה רבנא איכא, דמהקרא ד"בנעוריה בית אביה" שנאמר בזה דכל שבח נעורי' לאבי' עדיין אין לנו מקור שיכול גם לכופה לעבוד, אלא רק זאת נאמר שאם הרייחה זה שייך לו, וא"כ הלא איצטריך קרא ד"זכי ימכור איש את בתו לאמה" להשמיענו שגם יכול לכוף את בתו לעבוד כמו שיכול לכוף את האמה? ע"כ קושיית אחד הלומדים שליט"א, וראה שם ב"משמר הלוי" מה שנתבאר בזה.

והי' היום, היה זה בערב חג מתן תורה, אחר הצהריים, ורבנו זצוק"ל כבר הקדים להגיע ל"ירחי כלה" והתכונן לאמירת השיעור, [ככה זה ב"ירחי כלה", - בערב חג השבועות אחר הצהריים מתקיים השיעור בדף היומי כמו בכל ערב שבת ויו"ט בתקופת שעון הקיץ, - ובליל החג לאחר הסעודה, מתקבצים הלומדים שנית לשיעור המתמשך כמה שעות רצופות... וכו' אחר הצהריים - שוב מתקבצים הלומדים ללמוד בצוותא עוד כמה שעות בסדר הדף היומי. ואחרי כל זה, היה רבנו זצוק"ל מוסר במוצאי החג את השיעור הקבוע ב"קדשים" שהיה נאמר בכל מוצאי שבת ויו"ט].

היו אז בבית המדרש רק רבנו זצוק"ל ויבדלחט"א אותו אברך שליט"א, והנה ניגש האברך אל רבנו במרדא וביראה, ואומר לו בשפה רפה, שהקושיא הנ"ל שנרפסה ב"משמר הלוי", כבר זכה בה אדוננו ה"מקנה" זיע"א ב"המקנה" על קידושין בדף ג' ע"ב.

באותו רגע נהרו פניו של רבנו זצוק"ל בוזהר עילאי שמימי, ובראשונה ביקש לראות את דברי "המקנה" בפנים, האברך רץ כמובן אל ארון הספרים, הוציא את הספר הקדוש "המקנה" ופתח והצביע לפני רבנו על הקטע המדובר, רבנו תפס את הספר בידיו הקדושות, קרא בשקיקה עצומה ובנשימה עצורה, ומשראה שאכן השאלה כתובה שם בספר, קפץ משמחה... הוא היה המאושר ביותר בבריא... בלי גוזמאות ובלי מליצות!!!

זו היתה הסייעתא דשמיא הגדולה של אותו אברך שליט"א, מכאן ואילך נוצר ונרקם קשר מיוחד במינו בין הארו אשר בלבנו לבין האברך הצעיר שבקושי נפתחו עיניו... ובמשך השנים, כשהיה יוצא לרבנו זצוק"ל לדבר את הנושא הגדול הזה, היה פונה לאותו תלמיד ואומר לו בחיבה: הלא זה הוא "המקנה" שלך! אתה הרי הבאת אותו לבית המדרש!!!

[א"ה: בעיקר הדבר, ראה עוד ברש"י מנחות מ"ג ב' בסוף העמוד (ד"ה היינו אשה), אכן שם המדובר לגבי אשה לבעלה, ונדון דילן הוא לענין בתו נערה. ועוד ציון הרה"ג רבי שמואל צעק שליט"א לספר "שיעורי רבי שמואל" קידושין, עמוד ל'].

במשנה "וחייב במזונותיה ובפרקונה" וכו'.

בנוסח הקדוש של הרמב"ם נאמר: "ויצמח פורקנה ויקרב משיחיה ויפרוק עמיה".

במשנה "וקבורתה".

בשו"ע [אהע"ז ריש סימן פ"ט] מבואר, דנכלל בזה נמי **המצבה** שעל גבי הקבר, ע"ש. [ומקור הדין מתשו' הרא"ש ומתשו' הרשב"א, ע"ש בבאה"ג].

רש"י [ד"ה ואינו] "אלא עושיין לה סגולה".

הוא לשון הגמרא בב"ק פ"ז ב': "החובל בבנו גדול, יתן לו מיד. בבנו קטן, יעשה לו סגולה".

רש"י [ד"ה אכתין] "ועדיין היא ברשות האב לירושטה ולמעשה ידיה".

עיין משנ"ת בס"ד להלן מ"ח א'.

תוס' [ד"ה לענין] "דלענין אכילת תרומה נפקא לה מרשותו" וכו'.

עי' משנ"ת בס"ד להלן בדף מ"ח א'.

דף מ"ז א'

גמרא "דאי ס"ד מעשה ידי לאו דאביה, אלא הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרא לחופה היכי מצי מסר לה הא קמבע"ל לה ממעשה ידיה".

ופרש"י: "הא דזכי לי' רחמנא לאב למימסרה לחופה וכו' ואותו היום אינה עושה מלאכה" וכו'.

וצ"ב, וכי כמה זמן לוקח לעשות "חופה"? אטו היא עובדת 24 שעות ביממה? ומה כאן פירוש המילות? [ועי' עוד במשמה"ל כאן].

גמרא "בלאו הכי פריק לה".

ופי' בתורי"ד: "פי', דחס עלה". ועי' בשטמ"ק ביתר ביאור.

רש"י [ד"ה כתב לה] "פסק לה האב בנדונייתה שתכניס לבעלה מטלטלין כגון פירות תלושין".

למה מדבר רש"י דוקא ממטלטלין, ולא מקרקע?

דף מ"ז ב'

[המתחיל בע"א בד"ה כתב] **"והורה ר"ת הלכה למעשה וכו' ועוד תיקן לא מכח ההלכה וכו' וחזר בו בסוף ימיו מאותה תקנה" וכו'.**

אמר התלמיד הכותב: כאן הקריא הרב זצ"ל את כל מה שכתוב בהאי ענינא בהרחבה בהגהות אשר"י [סימן ט].

גמרא "זימנין דלא מלו ופריק לה מדידה".

עי' תוס', ועי' ריטב"א.

גמרא "תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי".

הרש"ש מציין: "כה"ג בתוספתא פ"ב דר"ה, הביאה הרא"ש שם בפ"ג.

"לעניינא אין בדורנו מי שיכול להשיב תשובה ברורה על שאלה זו"...

גמרא "כסותה - כמשמעו".

הנה זה לשון קדשו של הראב"ד בפירושו ל"תורת כהנים" בתחילת ברייתא דרבי ישמעאל: -

"מפני כי הספר הזה ויקרא מלא מצות וחוקים ובמדרש שדרשו בו נמשכין עליו כמה קלין וחמורין וכמה כללות ופרטות וכמה גזירות שוות, לפיכך קבע בתחלתו המדרש הזה שהוא פתח ויסוד לכל המצוות כולן, וכולן מן הקבלה חוץ מן המעט מהנה שהן מפורשות מן התורה [הכוונה להנך דלא בעינן בה ל"ג מדות] כמו שאנחנו עתידין לבאר בע"ה. [וכאן כותב הראב"ד בלשון קדשו הנורא]: **והקבלה אב לכולן, ועיקר לכל מצוות הקל אדוננו, ואלמלא הקבלה מאין לנו צירוף המצוות ופירושן, ומנין לנו בפ' בראשית ברא אלקים שהוא תחלה ומנין הי' לנו באלקים שהוא שם הבורא, ואפי' השיחה שאנו מדברים בה ומבקשים בה פרטי כל צרכנו מן הבורא - אם לא הקבלה במה היינו שואלים, על כן אנחנו צריכים להאמין מאד ולסמוך על דברי קדמונינו החכמים הראשונים שקבלו מאבותם ואבותם מאבותם בכל דקדוקי המצוות והמדרשים - ואם יצא המדרש מדרך הפשט ולולי כי המלאכה ארוכה לפנינו וכבדה עלינו ממייעוט שכלנו וחומר בינתינו ואנחנו צריכים להשלים עליה כל איברינו כדי לפרש ולהציע דברי רבותינו להיותם נדרשים לכל שואל ולכל דורש למען תהיה תועלתו שלימה, היינו מאריכים בדברים האלה לשבר דברי המינין הממאנים לשמוע ולהאמין לדברי רבותינו, אך רמז רמזנו למאמינים - פתח פתחנו לנבונים, תחזקנה ידיהם באלקים" עכ"ל** ק. [זה אש ממש].

והמבואר בד' הראב"ד, דלולי הקבלה לא היינו יודעים גם את פי המלות הפשוט של הפסוק "בראשית ברא אלקים", וא"כ מה הפשט כאן בד' הגמרא "כסותה - כמשמעו"? ומנין לנו ש"כסותה" פירושו בגדים?

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס ב"פניני רבנו ה"אבי עזרי" [עמ' קמח], וכך נדפס שם: -

הנה בשנת תשל"ה ישבנו ולמדנו בס"ד בלימוד הרבים בסדר דף היומי בביהמ"ד "ירחי כלה" בזכרון מאיר ת"ו במסכת יומא דף ע"א ע"ב: "מאי משמע דהאי שש כיתנא הוא ...", יעוי"ש כל הסוגיא, וכמו כן במסכת זבחים דף י"ח ע"ב: "ממאי דהאי בד כתנא הוא ...", יעוי"ש כל הסוגיא, והוקשה לנו מאד הפשט בזה, וערכתי בס"ד מכתב שאלה לכבוד מרנן רשכבה"ג האבי עזרי והקהלות יעקב זצוק"ל בזה הלשון: -

אינני יודע איך לפרש את הגמרא הנ"ל, וכי צריך הוכחה וראי' על פירוש כל תיבה בתורה הקדושה הנתונה ומסורה לנו ממרע"ה, היא ופירושה, ודור לדור יביע אומר בפירוש כל התיבות, והראב"ד כתב בפירושו לתנ"ך בתחלת ברייתא דר' ישמעאל דהכל סמכין על הקבלה, ועפ"י הקבלה ידעין פירוש "בראשית" וכו' וכו', וא"כ מה הפירוש בגמרא הנ"ל דזבחים י"ח ב': "ממאי דהאי בד כתנא הוא?" ובגמרא הנ"ל דיומא ע"א ב': "מאי משמע דהאי שש כיתנא הוא?" למה צריך משמעות והוכחה על פירוש של "שש" ו"בד" שהוא פשתן?

ועוד הוספתי לשאול בס"ד מה הפירוש בגמרא בריש מסכת בבא קמא דף ב' ע"ב "דתניא "ושלח" - זה הרגל, וכן הוא אומר "משלחי רגל השור והחמור", "ובער" - זו השן, וכן הוא אומר "כאשר יבער הגלל עד תומו", והגמרא שם בדף ג' ע"א מפלפלת טובא בזה, וצל"ע: מה צריכים ראיות לדברים אלו שמשה רבנו לימד אותנו פירוש המלות בכל תיבה ותיבה שבתורה?

וכן צ"ע בעוד כמה דוכתין סגיאין בגמרא ששאלו "מאי משמע", והלא סמכין בכל על הקבלה, כמש"כ הראב"ד הנ"ל בפירושו בריש תנ"ך?

והנה קבלתי ע"ז בס"ד מכתב תשובה ממרן הקה"י זצוק"ל וזה לשונו הקדוש:

בעה"י יום ג' פ' וארא התשל"ה

לענ"ד פשוט שקים להו לחז"ל שתיבת שש אינו משמות הנרדפים של פשתן, ואין פירושו פשתן, אלא הוא שם של מראה, כמו שתכלת פירושו מראה תכלת [בלאה בלע"ז], וארגמן היינו נמי מראה ארגמן, ולא שם חפצא, וכן תולעת שני פירושו מראה אדום כתולעת שני, וכן נמי שש פירושו מראה שש, ונראה שענינו מראה לבן מבהיק כזוגית, שכן הפשטן הנפוץ מראהו קרוב ללבן ומבהיק, ונראה שזהו נמי הא דכתיב בהט ושש, שענינו אבן שיש, יסודו הוא מראה שש, כלומר לבן מבהיק, ולפי שהאבן הזו ג"כ במראה זו נקרא שיש, ושורשו שש, כלומר מראה שש.

רק שמקובל לחז"ל שזה הי' פשתן, ולכן שאלו מנין נלמד דבר זה.

גם תיבת בד אינה משמות הנרדפים של פשתים, רק פירוש יחידי, מלשון בודד, וחז"ל ביארוהו דקאי על פשתן, שהוא צומח בד בד, כל אחד בפנ"ע, ולא הרבה ענפים על שבלת אחת.

ומזה גופא ששאלו בגמ' מנלן דשש כיתנא, מוכח דשש ובד אין פירושה הפשוט כיתנא, רק שמות כלליים של איזו סוג וכנ"ל.

והנני דו"ש וחותרם בחפזון יעקב ישראל קניבסקי

והנה כמובן מאד היתה חביבה ויקרה לנו מרגניתא זו, תשובתו הנפלאה והנחמדה של רבנו זצוק"ל, ונצטרנו כבבת עין.

אמנם עדיין לא יתיישב בזה הא דושלח ובער דריש מסכת ב"ק הנ"ל.

אמנם מכבוד מרן האבי עזרי זצוק"ל לא קבלתי בכתב שום תשובה על שאלה זו. עד אשר זכיתי בס"ד בשבת קדש פ' תרומה ד' אדר תשל"ה בברית מילה של משה הלוי שולזינגר שליט"א בן אחי הרה"ג ר' אלעזר הלוי שליט"א כשנכנס

מִרְנָה זְצוּק"ל [שהי' הסנדק], ונגשתי אליו, פתח ואמר מיד, וזה לשון קדשו:

מה שלא השבתי על מכתבכם הוא מפני שהשאלה חמורה מאד מאד, ועד עכשיו הנני עדיין מעיין וחושב בזה, ולא הסחתי דעת מזה, ולדעתי אין בכוחנו להשיב תשובה ברורה על שאלה גדולה זו, אמנם מישור רצה ליישב, אך אין בדבריו ממש, וזו היא שאלה גדולה נכונה, עד כאן דבריו הקדושים, זי"ע ועכ"ל.

וחשבתי בלבי שהלא מִרְנָה זְצוּק"ל כתב לי את מכתב תשובתו הנ"ל, עד אשר שבע וחצי שנים אחר כך ביום ד' ראה כ"ב מנ"א תשמ"ב שמעתי שכבוד רבנו הקה"ל זצוק"ל עסוק בשבועות אלו בהכנה לדפוס של ספר "קהלות יעקב" על מסכת יומא.

והנה כאשר שמעתי דבר זה עלה ברעיוני שאולי אין אצל רבנו זצוק"ל העתקה מהמכתב הנפלא הנ"ל השייך למסכת יומא, ומהרתי לבית רבנו זצוק"ל והראיתי לו את השאלה הנ"ל ואת תשובתו הנפלאה, ואמרתי לו שאולי יהי' לרצון לפניו לקובעה כעת בספר קה"ל על יומא.

והנה עיין רבנו זצוק"ל זמן רב בתשובתו הנ"ל, ולהפתעתי הרבה מאד אמר לי: -

אמנם כן שבתחלת התשובה שלי כתוב: לענ"ד פשוט, אבל מי יודע אם באמת הדברים נכונים? מי יודע אם כל האמור כאן הוא נכון ואמיתי ראוי לדפוס? אם הייתי יותר צעיר - הייתי מתיישב ללמוד את כל הענין ולברר וללבן היטב, אבל עכשיו אני זקן, ואין לי כח לזה. עכ"פ תשאירו כאן את התשובה ואם יהי' לי כח אברר בעזה"ל.

ולבסוף לא נדפסה התשובה הזו בקה"ל יומא. כי הי' לרבנו הקה"ל זצוק"ל ספק אם הדברים נכונים וראויים לדפוס ...

בינו נא זאת! ... ודוק היטב היטב בזה! ...

עד כאן נדפס שם. ובלימוד השיעור אמר הרב זצ"ל כך: שהדבר קצת הפריע לו, איך יתכן שהסטייפלר זצ"ל כתב תשובה ואינו שולל את הדיון בזה, ואילו הרב שך זצ"ל אומר שאין בדורנו מי שיכול להשיב תשובה ברורה על שאלה גדולה זו? ונהי' לנו מבוכה... עד אשר שבע שנים אח"כ אמר לנו הסטייפלר בעצמו: מי יודע אם באמת הדברים נכונים? אי אפשר להדפיס!

"שהיה ישראל אומרי: אם אנו מרגישים בו - אין אנו מניחין אותו..."

המשיך הרב זצ"ל: אחד הדפים, שיש כביכול פלוגתא בין הבריסקר רב זצ"ל להגר"ח שמואלביץ זצ"ל, דהנה מִרְנָה זְצוּק"ל אמר [בהספדו לפני מותו של הגאון רבי...] שהנה כתוב ברש"י בסוף פרשת האזינו: "...אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה, לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה - אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום" וכו'. ע"כ. ושאל הגר"ח: מה הפשט: אין אנו מניחין אותו? ואמר, שחזונו מכאן, שיש כח ביד כלל ישראל להתפלל בצורה כזו שיוכלו למנוע אפילו את מיתתו של משה רבנו ע"ה! מושפעים, יכולים למנוע ולעכב את מיתתו של המשפיע!... הבריסקר רב זצ"ל הי' אז בהלוי' - בהושענה רבה תשי"ט - והוא שאל: מה רבי חיים אמר? [עניין אותו מה אמר רבי חיים], ואמרו לו שרבי חיים אמר ככל הנ"ל. ועל כך הגיב הגר"י: אין דבר כזה בעולם! אם נגזר על בן אדם למות - א"א למנוע זאת. רק הפשט בד' רש"י, דהגזירה על מרע"ה היתה: עלה אל הר העברים הזה וגו' וקח בהר אשר אתה עלה שמה"ו, הי' כאן קביעות מקום מלפני הקב"ה שמיתתו של מרע"ה צריכה להיות דוקא בהר, ולא במקום אחר. וזהו שאמרו בני ישראל: אין אנו מניחין אותו להיכנס למערה, ועל כך אמר הקב"ה: הריני מכניסו בחצי היום למערה וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה! עכ"ל מרנא הגר"י זצ"ל, ועל כך הדפיסו, שכאילו יש כאן מחלוקת בין הבריסקר רב להגר"ח שם... אבל זה לא נכון, ופשיטא שאילו הי' נגיש מישור להגר"ח ש' והי'

אומר לו: כך וכך אמר הבריסקר רב... הוא הי' אומר: בודאי שהוא צודק! וכל מה שאמרתי הוא רק להרבות בבכי' - עי' יומא כ"ג ב'.

גמרא "עונתה, זו עונה האמורה בתורה".

היכן?

דף מ"ח ע"א

גמרא "מי שהלך למדינת הים" וכו'.

היום, כשלמדתי את הגמרא הזו, חשבתי לעצמי: היכן הי' בזמן חז"ל הקדושים [שעדיין לא נתגלתה אמריקה] הישוב הכי רחוק במדינת הים?

אמר התלמיד הכותב: א' מן הלומדים שליט"א טען, דמצינו במשנה בב"ק [ק"ג א']: "הגזול את חברו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו [אפילו] למדי". ולכאן הפי', דאפילו למדי שהיא רחוקה מאד, גם לשם צריך הגזול לילך אחריו ולהשיבו.

ועל כך השיב הרב זצ"ל, דיעווי' ב"ערוך לנר" [יבמות מ"ה א'] שהביא שם בשם הגר"א, דהפשט בהאי משנה הוא על פי הפסוק [בישעי י"ג, י"ז]: "הנני מעיר עליכם את מדי אשר כסף לא יחשובו", ומבואר דבמדי אין הכסף נחשב, ואהא קמ"ל דאעפ"כ צריך לילך אחריו למדי ולהשיב לו את אותו שוה פרוטה. וזהו נמי הביאור בהא דאיתא בקדושין [י"ט א'] קידשה בתמרה, חיישין שמא שוה פרוטה במדי, ע"ש. [א"ה: בתפארת"י בב"ק שם פ"ט מ"ה כתב וז"ל קדשו: "אפילו למדי, שרחוק מאד, - וגם הכסף אין נחשב שם כלום (כישעי י"ג פ"ז), אפ"ה יחזיר לו לשם" עכ"ל].

רש"י [ד"ה ולא] "הילכך אשתו דמחייב לה בתנאי כתובה אשתעבוד נכסיה" וכו'.

לכאור', הא לעיל [מ"ז ב'] איכא למימר דמזונות מדאורייתא?

וביאר הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, דכוונת רש"י, דלכל הפחות מדרבנן חייב במזונות ומדין תנאי כתובה, ואה"נ דיתכן דאף מדאורייתא מחייב.

גמרא "האומר אם מת הוא לא תקברוהו מנכסיו, אין שומעין לו, לאו כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הציבור".

והרמב"ם [פ"א מהל' זכי' הכ"ד] ראה צורך להוסיף: "שאסור להניחו בלא קבורה".

ובעיקר הדבר העיר בספר "הערות", מאי קמ"ל, והרי הבנים והקרובים מחוייבין בקבורתו ורמיא עלייהו מצות קבורה. ויש בזה נפק"מ, דהאי טעמא שייכא אפילו אם לא הניח להם בירושה כלום? ותירץ, דלזה סגי גם אם יקברוהו במינימום הנדרש, ע"ש.

וצריך בירור, האם אכן מִרְנָה זְצוּק"ל פסק כך לדינא [דאם לא הניח כלום בירושה אינם מחוייבים אלא במינימום, ואם הניח ירושה - לא סגי בהכי?]

ירושת האב את בתו הנערה - וכן מה שבתו נערה אוכלת בתרומה - האם זהו מחמת שהיא ברשות האב?

במשנה "לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנישואין".

ופרש"י: "לעולם היא ברשות האב, ואם הבת ישראל מאורסה לכהן היא אינה אוכלת בתרומה" וכו'.

הנה לעיל [בדף מ"ו ב'] ברש"י [ד"ה אכתי מיחסר מסירה לחופה] כתב רש"י שם בלשון קדשו: "ועדיין היא ברשות האב **לירושתה** ולמעשה ידיה". וכזאת כתב רש"י בקדושין ד' א' [ד"ה והא לא דמיא] "דאכתי לא נפקא מרשותי דאב למעשה ידיה **ולירושתה** עד שתכנס לחופה", ובספר "ברכת אברהם" שם הביא בשם **מרן הגר"ז זיע"א** שהקשה: הלא הא דהאב יורש את ביתו אינו כלל מדין **זכות האב בבתו**, אלא מדין **ירושה**, שכשאינו לה בן - הוא יורש ראשון, ולא דוקא **בבתו**, אלא גם **בבנו** כך הוא, שכשמת בנו ואין למת בנים - הרי האב הוא היורש הראשון, וא"כ מה שייך כלל ענין ירושה להנידון דסוגיין על דבר זכויות האב בבתו פנוי שנפקעות ע"י נישואין או אירוסין?

וכזאת הקשה **הגר"ז זצוק"ל** גם על התוס' [שם בדף מ"ו ב' ד"ה לענין שכתבו, דגם לענין אכילת תרומה נפקא לה מרשותו, דאם בת כהן לישראל הוא אינה אוכלת בתרומה, ובתוס' הרא"ש על קדושין [ד' א'] שהוציא לאור **מרן הגר"מ ששפירא זצוק"ל**, הביא העתקת לשון **מרן הגר"ז זצוק"ל** על התוס' שם וזה לשון קדשו: "וצ"ע, דלכאור' מה דאוכלת בתרומה בעודה בבית אביה לאו מדין רשות אב הוא דעודה ברשותו לענין תרומה, ורק דהוא מחמת עצמה דהיא עצמה כהנת, וגם הא דבנשאת לזר פסולה הוא לא משום דנפקא בנישואין מרשות אב, ורק דהוא דין מיוחד דהויתה לזר פוסלתה מלאכול בתרומה, וא"כ ל"ש לומר דלענין תרומה מיהא נפקא לי מרשותי כיון דלאו מדין יציאת רשות הוא כלל, וצ"ע" עכ"ל **מרנא הגר"ז זיע"א**. וראה בהרחבה במשמה"ל [בדף מ"ו] ובקדושין [סימן ו].

שם "וזכאי בה בכל זכות אב בבתו", - כן הגיה הרש"ש, וע"ש.

דף מ"ח ב'

רש"י [ד"ה לרשות הבעל לנישואין] "**כלומר**, שתכנס לחופה לשם נישואין, שתהא מסורה לרשות הבעל".

מאי האי "**כלומר**", ואיך הי' אפשר לפרש אחרת?

האם בעינין עדות קיום בשליח להולכה דקדושין ובנישואין?

במשנה "מסר האב לשלוחי הבעל".

למה נקטו "שלוחי" בלשון רבים, ומדוע לא סגי בחדא שליח?

ושבו הראה **הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה]** ש"המקנה" כאן עמד בדקדוק זה, וכתב ליישב, משום דבאמת הא בעינן עדי קיום, אלא דקיי"ל: הן הן שלוחיו הן הן עדיו, וא"כ אותן השלוחין הן הן עידי השליחות עצמן, אבל בשליח אחד - אפי' אם יעשה השליח בפני עדים וגם האב ימסור אותה לשליח בפני ב' עדים - אפ"ה לא מהני, דה"ל חצי דבר. והאריך שם בזה, ולבסוף כתב דדבר זה תלוי בפלוגת הרמב"ם והראב"ד [בפ"ג מהל' קדושין הלכה ט"ו] האם שליח להולכה דקדושין צריך עדים. והוסיף עוד, דאפשר דאף הראב"ד

דס"ל דצריך עדים היינו דוקא בשליח הולכה דקדושין דאיכא חיובא לאחרני, משא"כ בנשואין דכיון דכבר בלא"ה אסורה משעת קדושין הכא לכו"ע לא בעינן עדי קיום על השליחות, והניח בצ"ע. ועי' עוד שם שעמד נמי בסיפא דמתניתין: "מסרו **שלוחי** האב לשלוחי הבעל, דלכאור' הא הו"ל חצי דבר, ע"ש כל דבריו הקדושים.

רש"י [ד"ה ולא נישאין] "כגון שעכב החתן או **אונס שלו**".

כבר העירו הגרעק"א והרש"ש, דאליבא דלישנא קמא [לעיל בריש מכלתין] באונס אפילו ידידי אינו מעלה לה מזונות, וכך פסקו כל הפוסקים.

רש"י [ד"ה ורב אסי] "שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה **לאחיה ולאחיותיה**".

כ"ה לשון הגמרא להלן בדף נ"ז ב'.

ויש לדקדק: למה לא אמרו נמי: שמא תשקה **לאביה ולאמה?** ורצו הלומדים שליט"א ליישב: דאאביה ואמה שהם גדולים לא חיישינן שישתו בתרומה, וכל החשש הוא על אחיה ואחיותיה בזמן שהם עדיין קטנים.

ושבו הראה **הרה"ח ר' יצחק בונדו שליט"א**, שברמב"ם [פ"ו דתרומות ה"ג] כתוב באמת בהאי לישנא: "גזירה שמא תאכיל תרומה **לאביה ולאחיה** כשהיא ארוסה בבית אביה", וב"ספר המפתח" שם ציינו שכבר עמד בזה על הרמב"ם ב"חדושים" בסוף "הפלאה" כתובות דף נ"ה טור ג'. ועוד זאת צויין שם, דבשול"ת "אבני מלואים" סי' ט"ז עמד נמי בלשון הרמב"ם, והביא שם, דהתוס' רי"ד [בקדושין י' ב'] כתב, דלאביה שהוא גדול ליכא למיחש שתאכילו, [וכסבר הלומדים שליט"א הנ"ל], ודלא כהרמב"ם. - וזוהי מציאה רבתא! ועיין עליהם בכל דבריהם הקדושים.

גמרא "איתיבי רב הונא [תלמידו דרב] לרב אסי - ואמרי לר' חייא בר רב לרב אסי" וכו'.

האם מצינו עוד כיוצ"ב בש"ס?

גמרא "אמר להו רב" וכו'.

לכאור' הכוונה: **או** לר"ה [אליבא דל"ק] **או** לבנו [אליבא דל"ב].

רש"י [ד"ה אמר להו רב] **לתלמידו ובנו**".

לכאור' הכוונה: לתלמידו **או** לבנו.

רש"י [ד"ה שמואל] "שאם מתה בדרך בעל יורש **נדונייתה**" וכו'.

ולאפוקי שאר נכסי דאינו יורש הבעל, ושאיני נדוניא ד"**אחולי אחיל אב מהשתא מחמת קירוב נישואין**" [כלשון קדשו של רש"י להלן]. [ועי' ב"ש אהע"ז סי' נ"ז בק"א וע"ש בפ"ת סק"ב בשם ה"בית מאיר"]. ועי' "חזון יחזקאל" [לתוספתא כתובות פ"ד ה"ג], ועי' "משמר הלוי".

גמרא "אמר רב אשי **סתמי סתמי קתני, סתם חצר דידה ללין, סתם חצר ידי לנישואין**".

כאן יש קטע בר"ן [המועתק מהרמב"ן, וכ"ה בשאר הראשונים] שהוא מתוק מדבש ויקר מפנינים, וזה לשון קדשו: -

רש"י [ד"ה באושא התקינו] כשישבו **סנהדרין** גזית באושא" וכו'.

הלשון "**סנהדרין**" הוא לשון רבים, ו"**סנהדרין**" הוא לשון יחיד.

שם "סנהדרין גזית".

יש לברר: מדוע נקרא שמו "לשכת הגזית"?

רש"י [ד"ה יארוך] "**מעון תנים** מתרגמין" וכו'.

הוא מהפטרת ט"ב.

תוס' [ד"ה אנפיה] "**ועוד דבצדקה איכא תרתי לאוי - לא תאמץ ולא תקפוץ**".

ב"בית יעקב" כאן הקשה על ד' התוס' הללו וזה לשון קדשו: "קשה לי, דא"כ לא את"ש הא דפרוטה דרב יוסף, דהא דפטור מליתן לעני הוא רק משום דעוסק במצוה פטור ממצוה, ואי איכא לאוי בצדקה ודאי דאין עוסק במצוה פטור מדבר שיש בו לאוין" עכ"ל ה"בית יעקב", ועי' מש"כ בזה בקה"י קדושין [סימן לב אות ד].

דף נ' ע"א

גמרא "**המבזבז אל יבזבז יותר מחומש**".

יש על זה הרבה ב"אהבת חסד" [חלק ב' פרק כ'], ע"ש כל דבריו הקדושים.

שם "**המבזבז**" וכו'.

אין זה מלשון בזבז והשחתה, רק מלשון הוצאה, [והכוונה היא שהוא בז להכסף].

חינוך שאינו חרדי - מכת מות לילד...

גמרא "**האי בר שית דטרקא לי' עקרבא ביומא דמישלם שית, לא חיי**".

בשעתו, דרשתי בחיפה, שכאשר מגיע הילד שם לגיל שש ועוקץ אותו עקרב - כלומר שרשמו אותו לחינוך חילוני... או לחינוך ממלכתי דתי... לא חיי! רח"ל, נתת לו מכת מות! - כך דרשתי שם בחיפה, ואח"כ ברחתי מיד מהמקום...

דף נ"א א'

במשנה "**לקתה** חייב לרפאותה".

ולא קתני "**חלתה**", וכתב הריטב"א: "פירש רבנו ז"ל דלהכי קתני **לקתה** ולא **חלתה**, לאשמועינן שאם חלתה בפשיעותא אינו חייב לרפאותה" וכו', [וע"ש כל המשך דבריו הקדושים בזה] ומייתי לד' הריטב"א הללו באבנ"מ [ריש סימן עט] וב"פתחי תשובה" [אה"ז סימן ע"ח]. ומה נקרא "חלתה בפשיעותא"? - עי' ב"ב קמ"ד ב', ועי' עוד בפ"ת שם.

במשנה "**אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי**".

בשטמ"ק הובא בשם תר"י שכתבו בהאי לישנא: -

"כתב הרמ"ה ז"ל, ומה הפרש יש בין פרקונה לרפואתה, שהשבוי משעה שנשבית נתחייב לה הבעל בכדי פרקונה ומידי דחייל עלה

"ואמרין בגמ', דהא דקתני נכנסה עמו ללון - לא שפרשה ללון אני נכנסת, והא דקתני נכנסה עמו לשם נשואין - לא שפירשה לשם נישואין אני נכנסת, אלא זו וזו שנכנסה סתם, ותנא הוא דקאמר - דהיכא דחצר שלה, סתם כניסתה לא לנישואין הוא, אלא ללון. והיכא דחצר שלו, סתם כניסתה לשם נשואין. וכ"ת אם כן מרישא משמע דדוקא סתם חצר **דידה** ללון, הא של **שניהם** סתמא לנשואין, אימא סיפא סתם חצר **דידי** לנשואין, הא, של **שניהם** סתמא ללון? הא ל"ק, דכיון דסתם חצר **דידי** לנשואין כ"ש חצר של שניהם, דאנן לא אמרין אלא דזילא ביה מילתא שישא אשה בחצר שאין לו רשות בה, אבל כשהחצר היא של שניהם אדרבה דעת שניהם מתישבת בו יותר, וכ"ש דסתמא לנשואין" ע"כ.

דף מ"ט א'

גמרא "אמר רב נחמן בר יצחק **אף אנן נמי תנינא**" וכו'.

וכתב הרש"ש: "היא משנה בסנהדרין [פ"ט א'], והיתה בהעלם עין מן המציינים" עכ"ל"ק.

במשנה "מה הבנים אינן יורשין אלא לאחר מיתת האב אף הבנות אין ניזונות אלא לאחר מיתת אביהן".

בר"ף וברא"ש הגירסא גם ברישא היא: "מה הבנים אינן יורשין אלא לאחר מיתת אביהן". **והרה"ג ר' יעקב קאפל ויס** [זלה"ה] ציין, דכ"ה בלשון קדשו של רש"י [בד"ה מה].

רש"י [ד"ה זה מדרש דרש ר' אלעזר ב"ע] "**ביום שמנוהו נשיא**".

מנא לי לרש"י הא?

גמרא "בתו נמי **חובה** הוא דליכא הא **מצוה** איכא".

מבואר, ד"חובה" אליהם טפי מ"מצוה". [א"ה: עי' שבת כ"ה ב].

גמרא "דתניא מצוה לזון את הבנות - **קל וחומר לבנים דעסקי בתורה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, מצוה לזון את הבנים - וקל וחומר לבנות משום זילותא**".

והלומד שואל: מאי נפק"מ אי משום מצוה או משום קל וחומר?

וזה לשון קדשו של הגרעק"א בדרו"ח: "י"ל דנ"מ **באין לו רק לזון לאחד, דלר"מ** בנות עדיפי וזן אותן ולר"י בנים עדיפי וזן אותם" עכ"ל הגרעק"א.

דף מ"ט ב'

גמרא "**איבעיא להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה**".

ביאר בתורי"ד: "פ", כלום יש לסמוך על דברי ר' אילא שכך התקינו" ע"כ. וכ"ה בשטמ"ק בשם רש"י במהדור"ק.

רש"י [ד"ה כשהו קטנים] "**עד שיביאו שערות**".

צ"ב, אמאי תפס רש"י דוקא "שערות" ולא "שנים"? ומדוע לא כ' בסתמא: עד **שהגדילו**? ולשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ב מהל' אישות הי"ד]: "מכאן ואילך מאכילן עד **שיגדלו** כתקנת חכמים", ועל דרך זה בטוש"ע אהע"ז ריש סימן ע"א ע"ש, וצ"ע.

האם מותר להיות "טוען רבני"?

שם. הנה בספר "הערות" [אחר שהביא שם מה שכתב רש"י להלן בדף פ"ו א' ד"ה עשינו עצמנו, דכל שמטעים טענותיו וזכויותיו של הבע"ד בפני הדיין ועורכו בראיות היו בכלל האיסור דאל תעש עצמך כעורכי הדיינים, ולא שרי אלא בקרוביו ובאדם שאינו חשוב, והביא נמי מש"כ בזה בתו"ט פ"א דאבות מ"ח] עמד בשאלה: היאך מצינו ידנו ורגלנו במה שנתפשט להביא כל אחד "טוען רבני" אשר יצא ואשר יבא לפניו, דלכאוי זהו איסור גמור, שהרי "עורכי הדיינים" אין פירושם רק שאסור לו לייפות הטענות **בשקר** ח"ו, דזהו פשיטא, רק נאמר בזה עוד, שלא ליתן עצה לדיין ובעל דין האיך לזכות בדין בתחבולה [וכמו כן בסוגיין - להקציב לה לרפואה]. ואולם בטוען רבני שבא רק להציג הטענות בסדר נכון בלי אימה משכנגדו הרי זה בגדר "פתח פיה לאדם" ושפיר דמי, אכן לבוא ולהתחכם בדין [וכגון ללמד למודה במקצת שיטעון "הילך" לפטור עצמו משבועה, וכיוצא ב], לכאוי אין היתר.

וכתוב שם, דבדוחק יש לומר צד היתר, דמאחר שנשכר בכסף ופרנסה היא לו, א"כ הוי בגדר "קרובין" דשרי. אכן בחנם יהי אסור, ולאדם חשוב - אף אם מקבל שכר.

רש"י [ד"ה בשלמא בנו בידן] "לבקש לו אשה - שדרכו של איש לחזר אחר אשה".

כיצד מחזרין?

האם האידנא נוהגת כתובת בנין דכרין? והאם שייך ב" תקנת הגאונים לגבות אף מממלכתי?

תוס' [ד"ה ותגבה] "והשתא שתקנו הגאונים שכתובה גובה ממטלטלי - כתובת בנין דכרין נמי גביא ממטלטלי, דהא ככתובה שוויה רבנן".

כך היא שיטת התוס', ודלא כהרמב"ם [פס"ז מאישות ה"ז] ע"ש. ועי' הגה"מ [שם אות ה'], ועי' ביאור הגר"א [אהע"ז סימן ק"א אות יז].

ושיטה שלישית מצינו בזה, דהאידנא ליכא כלל כתובת בנין דכרין, וזה לשון קדשו של הרא"ש [בסימן כד]: -

"רב מתתיה גאון ז"ל הי' אומר: **שאינ דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה**, כיון שאין הטעם אלא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו - ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. וכן כתב בעל העיטור ז"ל תשובה לרב **חנינא ברבי יהודה ז"ל**: **היום כמה שנים בטלה כתובת בנין דכרין משיבתנינו**, ולמה בטלה, לפי שצריך לדקדק בנכסים שיש להם אחריות בראוי ובמוחזק ובמותר דינר, ואם אומרים יתומים הרי אנו מעלין על נכסי אבינו מותר דינר אין שומעין להן וצריך שומת בבית דין וחקירת זקנים שלא להוסיף על הדמים, ועוד דעיקר דתקנתא כדי שיקפוץ ויתן לה והיום הלואי שיתן לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו, והיום הזה כמה שנים שאין ישיבתנינו דנה בכתובת בנין דכרין, **ומר בר רב דוסא** אמר: **לא חזינן רבוותא דהוי מקמן דדייני כתובת בנין דכרין**, ומפני נפישתא לא דייני לה בתרתי מתיבתא, וכיון דעברי להו כמה שנים אנן לא דיינינן. -

אלא **דמר רב האי גאון** אמר: **היכי מבטלי רבנן כתובת בנין דכרין**. ומר בר רב שמואל אמר: הרבה חכמים נהגו כן לבטל כתובת בנין דכרין בזמן הזה, ואפילו למ"ד לא בטלה, הני מילי במקרקעי אבל לא במטלטלי [בקרובין אות ת' כ', דע"כ הוא מלשון בעל העיטור]. **ורבנו מאיר** כתב, דנראה לו כדברי רב האי, וכן אומר ריצב"א בכתובת

חייב' בבת אחת הוא, שאילו שלח פדיון שמבקשים ממנו היתה נפדית, לפיכך אינו יכול לפטור את עצמו מדבר שכבר נתחייב בו. אבל רפואה לאו מידי דחייל עליה חיובא מעיקרא הוא, שהרי אילו נתן לרופא כפלי כפליים מרפואתה לא הי' יכול לרפאותה מיד, ונמצא שאינו מתחייב בכל רפואתה בבת אחת אלא בכל יום ויום הוא מתחייב בה דבר יום ביומו - ורפואת אותו היום כבר נתנה ורפואת מחר עדיין לא נתחייב בה, נמצא שאינו פוטר עצמו מדבר שכבר נתחייב בו, הא למה זה דומה למזונות, וכשם שהוא יכול לפטור עצמו ממזונות הראויות למחר בגט שהוא נותן לה היום כך יכול להפטר מרפואתה - תלמידי הרי' יונה ז"ל. וקרוב לזה פרש"י ז"ל, ולקמן בגמרא פירש טעם אחר, שהרפואה היא בכלל מזונות והיא קבלה בכל יום תשלום שכר מעשה ידיה עד עכשיו, אבל רשאי לומר הרי זה גיטך וכתובתך ותפדה עצמך, לפי שלא קבלה עד עכשיו תשלום פירות שאכל ועכשיו יש לו לשלם" ע"כ.

דף נ"ב א'

גמרא "הכיר בה בעלה יורשין חייבין לפדותה".

ביאר בתורי"ד: "שכבר נתחייב בעלה לפדותה ונשתעבדו כל נכסיו בפרקונה".

גמרא "ולא עוד אלא אפילו נשבת בחיי בעלה ואחר כך בעלה אין היתומין חייבין לפדותה".

כך היא הגירסא לפנינו בגמ'. אולם בתורי"ד הגירסא היא: "ולא עוד אלא אפילו נשבת בחיי בעלה ואח"כ מת בעלה **אין חייבים לפדותה**" וכו', ולא גרס: "**אין היתומים**" וכו'. וכ' התורי"ד: "פי', **שאעפ"י שהינם מיבמה**, לא איקרי לי **לאינתו**, **שיבמה** נקראת, ולא **אשה**, והא דכתיב ולקחה לו לאשה לדרשה אתא, שיגרשנה בגט ומחזירה ככל אשה דעלמא, אבל **יבמתו** נקראת, וכדכתיב ויבמה" וכו', ע"כ. והיינו שגם היתומים וגם היבם - כולם אינם חייבין לפדותה. וכ"ה במאירי, ועי' בשטמ"ק שהביא בשם מהדו"ק של רש"י דהגירסא היא: "**אין היבמין** חייבין לפדותה". וכ"ה הגירסא ברי"ף, וע' בהג' חו"י שם. ועי' רא"ש סי' כ"ב.

גמרא "נשבת והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה" וכו'.

עי' מהרש"א [בתוד"ה רצה] דבדאי לא דוקא **עשרה** קתני, דליכא שום טעם לשער עד עשרה, ע"ש.

תוס' [ד"ה רצה] "אבל קבורה חשיבא מצוי, **לפי שהנשים ממהרות למות מן האנשים** כדאמר בירושלמי" וכו'.

בהג' חת"ס והרש"ש ציינו בזה להתוס' להלן פ"ג ע"ב [ד"ה מיתה שכיחא], ע"ש.

דף נ"ב ב'

גמרא "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים".

וכאשר הבע"ד בעצמו לומד כאן את הגמרא ואת השו"ע באהע"ז ועושה כך?

בנין דכרין דגביא אף במטלטלי בזמן הזה - כיון דתקינן דכתובה גביא ממטלטלי ה"ה כתובת בנין דכרין, דתנאי כתובה ככתובה. -

וה"ר מאיר הלוי ז"ל וה"ר יונה ז"ל כתבו, דודאי כתובת בנין דכרין נהגו האידנא, דאין לעקור תקנת חכמים, אבל כיון שמרבין ליתן לבנות - נעמיד התקנה בחזקת מעיקרא ממקרקעי ולא ממטלטלי, ולענין מה שתקנו הגאונים דכתובה גביא ממטלטלי נאמר דלענין זה לא יעשו כתובת בנין דכרין ככתובה, וכן עיקר" עכ"ל הרא"ש.

רש"י [ד"ה בי אבא סוראה] "והשיא ר"פ לבנו אחות אשתו".

וכתב הרש"ש: "ע"כ הי' הבן מאשה אחרת, דאל"כ הוה אחות אמו שהיא ערוה דאורייתא" ע"כ.

גמרא "אמר ליה ניעול מר בהדאי".

מה טעם אמר לו רב פפא שיכנס עמו?

דף נ"ג א'

גמרא "א"ל שווייה נפשך הדרנא לא קאמינא".

ע"י ריטב"א, דמן הדין הי' יכול לחזור בו, ע"ש.

גמרא "מוחלת כתובתה לבעלה" וכו'.

זה לשון קדשו של הר"ן: "ושאלו לרי"ף, היאך יתכן שתמחול כתובתה לבעלה והיא יושבת תחתיו, והלא אמרו: אסור לאדם שישהה עם אשתו שעה אחת בלא כתובה? והשיב: כך דעתנו נוטה, שזו המוחלת שדברו בה החכמים אינה ביושבת תחתיו, אלא בשמת [כלומר, בשעת מיתה] - או לאחר מותו מוחלת ליורשיו, אבל אם מחלה כשהיא תחתיו יש להשאיר לעצמה עיקר כתובה, שלא תאסר על בעלה, שהלכה כר"מ דאמר [צ"ב ב'] כל הפוחת לכתולה ממאיתים ולא למנה ממנה הרי זו בעילת זנות, ע"כ. ולפי זה, הא דאמר בסמוך מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות, מן היתומים קאמר, וכך פרש"י ז"ל, ואין צורך לכך, דאנן לא אמרינן שיהא רשאי לעשות כן ולקיימה, דהא אסור לאדם שישהה עם אשתו בלא כתובה, אלא דאם עשה כן שקלינן וטרינן אם יש לה כתובת בנין דכרין או מזונות, ואם רצה לקיימה - ודאי צריך לכתוב לה כתובה במוחלת או מוכרת לבעלה, אבל במוכרת לאחרים, הדבר ברור שאין צריך לחדש לה כתובה, שהרי אינה קלה בעיניו להוציאה, והכי מוכח להדיא בפרק החובל" וכו', עכ"ל הר"ן.

גמרא "דאמינא כמאן דקא מחו לה מאה עוכלי בעוכלא".

מה מוסיף כאן המשל?

גמרא "אמר לי' אי לאו דקאמרת לי משמי' דגברא רבה הוה אמינא לך משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו".

ומה באמת הפשט בדעת רבי אלעזר שלא חשש לכך?

תוס' [ד"ה ותבעי] "דהוה לך למנקט בעייתך במוחלת דשכיח טפ"י וכו'.

למה "מוחלת" זה שכיח?

רש"י [ד"ה ואמר] "והכי קאמר, מתה הוא בחיי שניהם וירשוה הם" וכו'.

תמוה, מה ענין השני בירושתה, והרי כשבא בעלה איגלאי מילתא דלא תפסי בה קדושין מעולם?

מזוני דמחיים - האם הוה מתנאי כתובה?

רש"י [ד"ה אין לה מזונות] באלמנותה, דתנאי כתובה ככתובה".

מד' רש"י הכא משמע, דאילו מזוני דמחיים יש לה, ומשום דמזוני דמחיים אינם מדין תנאי כתובה, וזה לכא' דלא כהמבואר בד' רש"י ביבמות פ"ה א' [ד"ה מזוני] דאף מזוני דחיים הוה מתנאי כתובה, ע"ש. וב"נחל יצחק" חו"מ סוף חלק ראשון הביא עוד רש"י כזה, והוא בגיטין י"ב א' [ד"ה למריה], ע"ש כ"ד הקדו'. ועי' אבנ"מ [סימן צ"ג סק"ן], ועי' משמ"ל כאן, [ועי' "משמרת יום" יבמות פ"ב שם]. ועי' בר"ן דהביא שיטת הרמב"ם דחולק על רש"י וס"ל דמוחלת כתובתה מפסדת גם מזוני דמחיים, ע"ש.

רבנו מאיר שמחה זי"ע

גמרא "ייתיב ר"נ ועולא ואבימי בר רב פפי - ויתיב רב חייא בר אמי גביהו" וכו'.

מצינו כה"ג ממש בע"ז ס"ג ב': "יתיב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי - ויתיב רבי חייא בר אמי גביהו ויתיב וקא מיבעיא להו" וכו' ע"כ. וכתבו שם בתוס' [ד"ה ויתיב] וזה לשון קדשם: "ר"ת הי' מדקדק, שבכל מקום שהוא אומר ויתיב פלוני גביהו מזכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חידוש, וכאן לא דבר רב חייא בר אמי קמיייהו אלא רב נחמן שהשיב להם, ואומר, כי זה המעשה הי' עם אותו דכתובות [היינו הסוגיא דילן] - אמר להו רב חייא בר אמי תנינא אשתו ארוסה וכו', ועל אותו דבר הוזכר, והתלמוד קבע הדברים על סדר המסכתות" עכ"ד התוס' בע"ז שם.

והנה בגמרא נדה [דף כ' ע"ב] מסופר שם כך: -

"אפרא הורמיז אמיא דשבור מלכא שדרא דמא לקמיה דרבא, הוה יתיב רב עובדיה קמיה, ארחיה - אמר לה האי דם חמוד הוא, אמרה לה לברה תא חזי כמה חכימי יהודאי, א"ל דלמא כסומא בארובה, הדר שדרה לה שתין מיני דמא וכולהו אמרינהו, ההוא בתרא דם כניס הוה ולא ידע אסתיע מילתא ושדר לה [משום דרוין, דש"ן] סריקותא דמקטלא כלמי, [מסרק נאה - שהורגין עליה כניס, וסברה ודאי הבין ומשום הכי שלח לי האי], אמרה: יהודאי בתוונא דליבא יתביתו" ע"כ.

ואהא דאיתא שם "יתיב רב עובדי' קמיה" כתב שם הרשב"א וזה לשון קדשו: -

"נראה לי, דרב עובדי' הוא דארחי', דרבא לא הוה בקי בדמים וכדאמרינן לעיל, ותדע דרב עובדי' הוא דארחי' מדקאמר הוה יתיב רב עובדי' קמי' ואי לא עביד רב עובדי' מידי למה לי' למימר דהוה יתיב קמי', דאין דרך התלמוד לומר הוה יתיב ר' פלוני קמי' אלא בענין שאותו שהי' שם עשה או אמר שום דבר, אבל בכדי לא, ושוב לא נצטרך לומר דלעיל גרסינן רבה והכא גרסינן רבא, כן נראה לי" עכ"ל הרשב"א. [ועי' תוס' ע"ז ס"ג ב' ד"ה ויתיב].

ובספר ה"חפץ חיים ופעלו" ח"ג [עמ' תתקס"ח] מסופר, שהי' נדון בין מרנן ה"אור שמח" זי"ע א' ורבי משה לונדינסקי זי"ע א' על דבר הגמרא בנדה הנ"ל דקאמרינן "יתיב רב עובדי' קמיה" ועל קושיית הרשב"א הנ"ל דלאיזה צורך נזכר זאת שם

בסוגיין, [ותירוצו של הרשב"א הנ"ל לא יועיל לשיטת רש"י ותוס' דמפרשי דרבא הוא דארחיה ולא רב עובדי]. ועל כך אמר רבי מאיר שמחה את גאונותו העצומה: דלכא, מניין הי' שם לרבא "סריקותא" [מסרק נאה - כפירש"י]? אך התשובה לזה, משום שרב עובדי' ישב לפניו, ויש גמרא בבבא בתרא, בפרק לא יחפור, שרב עובדי' הי' סוחר של תכשיטי נשים, ע"ש. ואם כן שפיר ניהא שרב עובדי' ישב לפני רבא עם מרכולתו בצידו, וגם זה נכנס ב"אסתייע מילתא".

זהו מעשה עצום! והגאון ר' ארי' פיינ שליט"א ציין בזה ל"חדושי רבי מאיר שמחה" שם. [א"ה: ע"י גם בהג' היעב"ץ שם].

פגשתי לא מזמן אברך אחד ברחוב חזון איש, והוא אמר לי שלפני הרבה שנים הוא שמע ממני את המעשה הנ"ל עם ה"אור שמח" זיע"א, והוא קיבל התעוררות, ומאז הוא התיישב ללמוד ברצינות, והוא זכה לסיים כבר כמה פעמים את הש"ס הקדוש... ועוד ידו נטוי'.

הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א

אאמו"ר זצ"ל הי' תמיד מספר על הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א, שאחד מן המשולחים שלו למכירת ספריו הקדושים - פעם אחת הוא לא הביא לו את הכסף שהי' צריך להביא לו מדמי מכירת הספרים, לימים הוא בא אל ה"חפץ חיים" והצטדק, הוא אמר שיש לו אשה מרשעת, והיא לקחה את כל הכסף, והוא בא לבקש מחילה מה"חפץ חיים". ה"חפץ חיים" מחל לו בלב שלם - והוא שאל אם הוא יכול לקבל עוד משלוה... וה"חפץ חיים" הקדוש שלה עמו עוד משלוה... [זה לגמרי סוג אחר של בן אדם!] אבל, לפני שהלך לדרבו, אמר לו ה"חפץ חיים": תמתין רגע, וה"חפץ חיים" נכנס לחדר! הוציא לו משם מטפחת ראש - יפה באופן מיוחד, ואמר לו ה"חפץ חיים": כשתשוב לביתך, אל תבוא בידים ריקות, תביא לה את המטפחת במתנה. ואז הוסיף ה"חפץ חיים" ואמר, יתכן, שביום שלמחרת זה יעזור!

מחילה בעל כרחו [ובענין תקנת פרוזבול]

כאן בד' הר"ן בסוגיין, יש שורה בשם הרא"ה, שיש שם חידוש גדול בדין מחילה. דהנה אחרי שהביא הר"ן את פלוגת הרמב"ם עם רש"י הנ"ל האם במוחלת כתובתה יש לה מזונות מחיים אם לאו, כתב הר"ן וזה לשון קדשו: -

"ואיכא למידק, דהא בפרק הנושא [דף קד.] אמרינן דכל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד כ"ה שנה כלומר אבל טפי לא, וטעמא משום דכיון שהיא בבית אביה לא מכספא למתבע כתובתה וכיון שעמדה כ"ה שנים שלא תבעה מסתמא מחלה לה, ומשמע התם דהוא הדין דלית לה מזוני וכו' וכו' -

תירץ הרא"ה ז"ל, דההיא דהתם כאנשי יהודה [דף נ"ב:] דס"ל שאם רצו היורשין ליתן לה כתובתה פוטרם אותה, וכיון שכך דין הוא דבמחילת כתובה תפסיד מזונותיה דאי לא תימא הכי מה הועילו בתקנת היורשים כשהתנו שאם רצו לתת לה כתובה ששוב לא יהי לה מזונות, הרי אם רצתה תמחול כתובתה ותזון מהן בעל כרחו, הלכך לדידהו כי מפקע כתובתה מפקעי מזונותיה, דיכולין יורשין לומר לה אילו לא מחלת כתובתך היינו פורעין אותך ותו לית לך מזונות, אבל הא דהכא אתיא כאנשי גליל דקיי"ל כוותיהו ולדידהו במחילה לא מפסדא מזונות דלא מצו למיתי עלה מהאי טעמא" עכ"ל הר"ן בשם הרא"ה.

ועל כך הקשה ב"הפלאה", דאינו מובן, דהיאך יכולה היא למחול בעל כרחן של יתומים אם לא ירצו?

ובאבנ"מ [סימן צ"ג סק"ז] מייתי לקושיית ה"הפלאה". וכתב, שלפמש"כ הוא זיע"א בקצוה"ח [סי' פ"ו סק"י] דמחילה עיקרה רק מצד המלוה ואין כאן מצד הלוח כלום, א"כ ניהא שפיר דאה"נ דיכול המלוה למחול חובו אפי' בעל כרחו של הלוח, ושאיני ממתנה דלית' בעל כרחו של המקבל, דהתם צריך שיזכה המקבל בהמתנה והוא הרי אינו רוצה לזכות, משא"כ במחילה דתיכף משמחל המלוה נפקע החוב ואפי' בעל כרחו של הלוח. וע"ע באבנ"מ ריש סימן ל', [ועי' חזו"א לקדושין כ"ט]. ועי' מחנ"א הל' זכ' מהפקר סימן ו' שנסתפק בזה אי מהני מחילה בעל כרחו, [וב"מלואי חותם" שם ציין עוד ל"שער המשפט" סוף סימן כ"ב דפשיטא לי' דלא מהניא מחילה בעל כרחו של לוח, ולהקה"י סנהדרין סי' ב' שדן בהרחבה אי מחילה הויא הקנאה או סילוק, וציין גם ל"מערכת הקנינים" להגרש"ש זיע"א סימן ח']. ועי' שו"ת "להורות נתן"...

והנה האחרונים ז"ל נתקשו, למ"ד [במכות ג' ע"ב] דס"ל דהמלוה חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו, א"כ מדוע הוצרך הלל הזקן לתקן פרוזבול, והלא יש עצה פשוטה, שיכול לעמוד בערב ר"ה ולהרויח הזמן עד לאחר ר"ה, עי' ריטב"א במכות שם, ועי' "קבא דקשייתא" קושיא מ"ו.

ובאמת, שיש אומרים, שהגר"ז הקדוש זיע"א החזיק שזו אכן עצה נכונה, ושאל בשעתו אחד הת"ח בירושלים את הגר"ד זצ"ל, דלכא' תליא בפלוגתת רבותינו האחרונים ה"הפלאה" במכות שם וה"אבני מילואים" הנ"ל האם מהני מחילה בעל כרחיה דהלוח. וענה ע"ז הגר"ד בהאי לישנא: האבא אוחז בבירור שמחילה מהני גם בעל כרחו, [והעיר הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א, דלכא' יוכל הלוח לומר קים לי כה"הפלאה" דלא מהני מחילה בע"כ, וצ"ל דהגר"ז זצוק"ל אחז בדעתו הקדושה שאפילו קים לי לא שייך בזה. ויש להעיר עוד, דיש בזה שאלה גדולה על הערבות בכה"ג, למאי דמבואר בשו"ע סימן קל"א ס"ד בד' המחבר והרמ"א דאם הרויח לו המלוה את הזמן יכול הערב לומר שעל הזמן האחר לא נשתעבד].

לא מכבר שמעתי, שבן המלך רבי מאיר הלוי [זצ"ל] אמר לפלוני: הרי בטח יבואו ויספרו שאני ישבתי פעם בסוף שנת השמיטה ב"העדה החרדית" כדין של הפרוזבול. אז תדע, שמעשה שהי' כך הי', שפעם בסיום שנת השמיטה - האבא זיע"א שלח אותי לה"עדה החרדית" לעשות פרוזבול, וכשבאתי, הי' שם הגאב"ד רבי פנחס עפשטיין זצוק"ל, ואיתו עמו אולי רבי דוד יונגריין זצ"ל, והדיין השלישי עדיין לא הגיע, והשתרך שם תור של אנשים, אמר ר' פנחס לרבי מאיר, שעד אשר יבוא השלישי - בנתיים יצטרף הוא להשלים להב"ד ולעשות פרוזבול, - זה כל הסיפור!

אמר התלמיד הכותב, הנה עיקרי הדברים הנ"ל נאמרו ע"י הרב זצ"ל גם בלימוד השיעור במכות [דף ג' ע"ב], ונדפס [עוד בהילו נרו עלי ראשית] ב"שיעורי משמר הלוי" מכות שם, ועל כך אמר לי הגר"ש ציציק שליט"א שהוא בעל המעשה שסיפר את כל זאת להרב זצ"ל, וגופא דעובדא הכי הוי, שפעם אירע שנוצר בערב חג השבועות קודם כניסת החג ששכח לקנות נר נשמה, והלך אצל שכנו הגאון הצדיק ר' אפרים זלונק זצ"ל - להבחל"ח - וביקש ללוות ממנו נר נשמה, והגאון זצ"ל נתן לו בשמחה. אחרי החג כאשר הוא הגיע להחזיר, אמר לו רבי אפרים: לא נתתי לך הלוואה, אלא מתנה - מחלתי על החוב! אמר לו הגר"ש: זוהי מחילה בעל כרחו! ועל כך אמר לו רבי אפרים: הבריסקר רב זיע"א החזיק שמחילה בעל כרחו מעילה! ואז הוא סיפר, שפעם ישב בבית מדרש "אגודת אחים", ודיבר בלימוד עם גאון פלוני זצ"ל, ושאל: מדוע הוצרכו לתקן פרוזבול, יעשו הרווחת זמן? וטען לעומתו הגאון השני: מאן יימר דמחילה בעל כרחו מהני! ובדיוק נכנס אז ל"בית מדרש" הגר"ד זצ"ל, והוא אמר: האבא החזיק שביסודו הרווחת זמן היא עצה טובה! והוסיף הגר"ש, שצריכים להדגיש, דזה

דכל שאין בו ד' על ד' לא מיקרי בית, וצ"ת היטב בערול"נ שם, וע"ש שדן בזה לגבי עוד כמה דינים, וכגון לענין הלאו ד"לא תבוא אל ביתו לעבט עבטו", ועוד, ע"ש בכ"ד הקדו. והשתא איך הדין בנד"ד לגבי החיוב ד"את תהא יתבא בביתו"? ויתכן דיש לחלק בזה בין לישנא דקרא לנידון דידן שהוא לשון בני אדם, וצ"ע.

עוד יל"ע, איך הדין לגבי הלאו ד"לא תבא אל ביתו לעבט עבטו" באופן שהלוה דר בבית שכור, האם שייך ב"י הלאו, או דלמא דבית שכור לא מיקרי "ביתו", וצ"ע.

גמרא "ושמואל אמר הלכה כאנשי גליל".

העיר בצדק הרה"ג ר' שמואל טוקצינסקי [זלה"ה]: מדוע לא קאמר שמואל: הלכה כאנשי ירושלים, דהא אנשי גליל - כאנשי ירושלים היו כותבין, וכמבואר במשנה לעיל נ"ב ב'?

גמרא "בבל וכל פרוודהא" וכו'.

הרש"ש מגיה: "פרווראה" - בבית ריש"י, וכמו בגיטין [ח' ב']:

"בפרורי ירושלים".

שם "בבל וכל פרוודהא נהוג כרב, נהרדעא וכל פרוודהא נהוג כשמואל".

ואיך להלכה? עיי' רי"ף שהאריך להוכיח דהלכה כאנשי גליל, והבעה"מ נחלק עליו וס"ל דהלכה כרב וכאנשי יהודה, והרמב"ן במלחמות האריך להוכיח כדעת הרי"ף, ע"ש בכל דבריהם הקדושים. ומש"כ שם הרמב"ן בתוך דבריו: "ואמרי: בבבל היכא, **בבי דינא** דשייף ויטיב בנהרדעא" וכו', הוא במגילה כ"ט א', אלא דלפנינו שם הגירסא "ובבי **כנישתא** דשף ויטיב בנהרדעא", ובגליון הש"ס שם ציין שם באמת לד' הרמב"ן במלחמות דילן. ומש"כ הרמב"ן שם בלשונו: "כמו שמפורש **בכיצד נכתבה המשנה**", צריך פשוט, מה כאן פ"י המילות? ומסיים שם הרמב"ן: "ורבינו שריא **ורבינו האי בנו שהוא שקול כרובא של סנהדרין** כך כתבו כדברי רבינו הגדול ז"ל" עכ"ל"ק. [הראשונים כותבים על רב האי גאון: אחרון הגאונים בזמן, וראשון במעלה].

והנה, איך המנהג כהיום בירושלים עיה"ק? - יש כאן בספר "הערות", מה ששמע **מרן** [זיע"א] מדודו - רבה של ירושלים - **מרן רבי הירש פסח זיע"א**, שחלוק בזה זיווג ראשון מזיווג שני, דזיווג ראשון הוא כאנשי ירושלים וגליל דאינו יכול לסלק, אך בזיווג שני יכולין לסלק.

גמרא "לכאורה כשמואל רהיטא".

הלשון "לכאורה", חד פעמי בש"ס!

גמרא "כלתא דבי בר אלישיב" וכו'.

הרש"ש מציין: "נזכרו בגיטין [יד] ובב"ב [כט]".

שם. יל"ע, מה כאן הלימוד מכל הסיפור הזה? והראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה] את המאירי כאן שכתב וזה לשון קדשו: -

"מכיון ששמין מה שעליה, אין צריך לומר ששמין בגדים ותכשיטין שיש לה בביתה, ואם כן מה הוצרכו היתומים במעשה דכלתיה דבר אלישיב שהוזכר כאן שהיתה תובעת כתובתה והיתה מזמינתם

וראי שהגרי"ז זיע"א עשה פרוזבול, והוא בעצמו ראה בעיניו שלשה צילומים של שלשה פרוזבולים שעשה הגרי"ז כאן בארץ הקדש. האחד, משמיטה תש"ה, שאז עשה פרוזבול אצל מרן הרב בענגיס זיע"א. והשני, בשמיטה תשי"ב, שאז הלך ל"העדה החרדית". והשלישי, בשמיטה תשי"ט, שאז ה"עדה החרדית" באו אליו לביתו. - רק שביסודו החזיק הגרי"ז, שגם הרווחת זמן היא עצה טובה. והוסיף עוד בשם ר' אפרים זצ"ל, שיתכן, שהגרי"ז החזיק, שבהפרזבול לחוד' יש קצת בעיה, לפי השיטות שצריך דוקא ב"ד חשוב.

דף נ"ג ב'

גמרא "אמר ליה רב חסדא לרב יוסף מי שמיע לך מיניה דרב יהודה ארוסה יש לה מזונות וכו' וכו'".

עיי' רא"ש [סימן כו] שהעמיד כאן שתי גירסאות בכל הסוגיא, גירסת רש"י [שהיא כהגירסא שלפנינו], וגירסת הרי"ף, והכריע כגירסת רש"י, ע"ש. ודעת הרמב"ם [בפי"ט מהל' אישות הלכה ט"ו] כגירסת הרי"ף, ע"ש.

גמרא "סימן דגברי שק זרף, מאנה ויבמה שניה ארוסה ואנסה".

ביאר המהר"ם שיי"ף וז"ל קדשו: "ר"ל, של האנשים על סדר האיבעיות - ששת, לקיש, אלעזר, רבא, פפא. ועל האיבעיות - מיאנה וכו'" ע"כ.

והאם מצינו עוד כיוצא ב"ב בש"ס?

גמרא "ממאנת יש לה מזונות או אין לה מזונות".

מבארים בזה עפ"י דבריו הנודעים של מרנא הגר"ח זיע"א בהלכות אישות [פ"ב ה"ג] בגדר הא דמיאון מהני למפרע, דאי"ז אלא מכאן ולהבא למפרע וכו', [ועיי' משנ"ת לעיל ל"ב וביבמות ק"ג א'].

דף נ"ד א'

גמרא "בביתי ולא בביקתי".

ומה הי' בחיי חיותו של הבעל? - הנה זה לשון קדשו של הרא"ש [בסימן כ"ט]: "תני רב יוסף בביתי ולא בבית עקתי, שאם הי' בית קטן מהכיל אלמנה והיתומים, ובחיי אביהן היו יורשין שוכרין בתים ועתה רוצים לחזור לביתם, או שהי' בעלה שוכר בית ובניו היו דרים בביתו וכשמת אין היורשין חייבין לשכור לה בית, שלא התנה אלא שתהא יושבת בביתו, והבית קטן מהכילם, תצא אלמנה מן הבית" וכו', עכ"ל הרא"ש.

והנה הרה"ג ר' יצחק שיפמן [זלה"ה] שאל: איך הדין במי שלא הי' לו בית משלו, רק הי' דר בשכירות, האם גם בכה"ג יש את החיוב של "ואת תהא יתבא בביתי"? והא קמן בד' הרא"ש מפו' להדיא, דאם הי' בעלה שוכר בית אין היורשין חייבין לשכור לה בית, שלא התנה אלא שתהא יושבת בביתו.

בהלאו ד"לא תבוא אל ביתו לעבט עבטו" - איך הדין בבית שאין בו די על ד', ובבית שכור?

שם. בביתי ולא בביקתי". וברש"י "צריך צר וקטן".

ושאל הרה"ג ר' שמואל הכהן מונק שליט"א: איך הדין בבית שאין בו די על ד'? ומצינו בסוכה [ג' א'] לענין כמה דינים התלוין ב"בית"

על העיר ועל העזרות - שקדושת התוספת כקדושת העיר" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "תנאי כתובה ככתובה".

שאל הרה"ג ר' יעקב קאפל וייס [זלה"ה]: איך הדין באופן שכתב את הכתובה ואת התוספת בשני שטרות נפרדים? והראו הלומדים, שכבר דנו בזה הראשונים...

דף נ"ה א'

גמרא "הלכה כרבי שמעון שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי".

עי' שטמ"ק, דלאו מחד טעמא נינהו, דבמסוכן הוא מטעם אומדנא, משא"כ בתרומת מעשר של דמאי, ע"ש.

שם. "במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי".

בשטמ"ק דקדק, דהקדמיו "מסוכן" שהוא ממסכת "גיטין" ל"תרומת מעשר של דמאי" שהוא מסדר "זרעים"?

ומרן הגרש"ז אויערבך זיע"א אמר בזה, דיש לומר דהתנא תפס את לשון הפסוק בישעי' [מ' כ'] "הַמִּסְכֵּן תְּרוּמָהּ, עַץ לֹא יִרְקַב יִבְחָר". [והוא מהפסרת שבת נחמו].

דף נ"ו א'

גמרא "ייתב רב חנינא קרא" [כן הגיה הב"ח], ופירושו, שהי' לומד מקרא.

גמרא "ונהרדעי משמי' דרב נחמן אמרי אין הלכה כרבי אלעזר בן עזרי", ואע"ג דלט רב נחמן ואמר "וכו'".

לכאור' אינו מובן, דקשה דר"נ אדר"ג. וזה לשון קדשו של הרש"ש: "נ"ל, דר"נ השני שהוזכר כאן הוא ר"נ בר אבא שנקרא ג"כ ר"נ סתם בקדושין ל"ג [סע"א], וכש"כ ר"נ גופיה ודאי שפיר קרי ליה סתם - דלא אתי למיטעי. ולהכי אני אומר על השני ולא על הראשון, כיון דנהרדעאי אמרי בשמיה ור"נ בר יעקב הוא דהוה שם לראש כמו שהבאתי בב"ב [סוף דף קכד] עכ"ל הרש"ש.

שם "ואע"ג דלט רב נחמן ואמר כל דיינא דדאין כרבי אלעזר בן עזריה הכי והכי תיהוי" וכו'.

לכאור', זהו לשון נקי'.

שם "ואע"ג דלט רב נחמן".

למה הוא לט? ועי' תוס' לעיל [ב' ע"ב, ד"ה פשיט].

דף נ"ז א'

היכן שנתנו חכמים שיעורא דיי"ב חדש, האם חדש העיבור בכלל?

במשנה "נותנין לבתולה י"ב חדש" וכו'.

ואיך הדין בשנת העיבור? - על כך יש כאן אריכות ברש"ש וזה לשון קדשו: -

לילך עמה לבית דין והערימו לומר לה זילא בך מילתא דתזלי הכי עד שלבשה כל בגדיה ותכשיטיה, והרי כל שכן ששמן מה שאינו עליה? - יראה לי שלא היתה הכונה אלא שמא מתוך שתשמע בבית דין שישובו מה שעליה תהא כופרת במה שתחת ידה, ואע"פ שמשביעין אותה, לא היו רוצים לסמוך על השבועה במה שאיפשר להם לברר" עכ"ל המאירי.

עוד הראה בשטמ"ק, שכתב בשם רש"י במהדו"ק וזה לשון קדשו: "זילא לן מילתא וכו', אלא תתקן עצמך בבגדים שלך, והם היו מתכוונים כדי שיהו ב"ד רואין אותה ושמן מה שעליה" ע"כ.

דף נ"ד ב'

תוס' [ד"ה דנייחד] "אע"ג דלעיל נתחרט ר' יוחנן על מה שהשיאן עצה, הכא אין גנאי כיון דבדעתה תלוי אם תרצה לקבל".

המאירי תירץ על ק' התוס' וזה לשון קדשו: "...מפני שזו לא בא להפקיע ממנה את הראוי לה, אלא לשמרה שלא תפסיד ליתומים, אבל אותה הנזכרת למעלה נתן עצה להפקיעה שלא יתחייבו ברפואתה" עכ"ל המאירי.

גמרא "ואי לא מפיקנא לכו רבי יוחנן מאונייכו".

ובמק"א אמרו: "מפיקנא לכו... מאודנייכו".

פרק אף על פי

תוס' [ד"ה אם רצה] "ושאל ר"י לרבנו אליהו והשיב לו, דמצינו כענין זה בפרק השוכר את הפועלים דתניא מתנה שומר חנם להיות כשואל, ופריך במאי בדברים ומשני בשקנו מידו, משמע בכל ענין אע"פ שאין מקנה לו שום נכסים אלא שמשעבד גופו לזה החוב מעתה, ולכשיהי' לו נכסים חל שעבודו מעתה" וכו'.

זה לשון קדשו של הגרעק"א: "דבריהם סתומים, דמאי אולמא ההיא דהתם מההיא דהכא, דאם נוקמי מתני' דהכא רק באית ליה נכסי נוקמי גם מתני' דהתם בהכי, וכבר נתקשה בזה מהרש"א, לענ"ד נראה דהתם לא מיירי מדין שיעבוד נכסים דהא לר"פ ולל"ב דרבא לעיל [דף ל"ד] דלשואל משעת מיתה אחייב ואם מת השואל קודם שנאנסה אין גובין מנכסיו וללישנא דמתנה ש"ח להיות כשואל משמע כשואל ולא יותר והיינו דשעבוד הוא משעת אונסין, ולזה איך משעבד נכסיו ע"י קנו מידו הא סתם קנו מידו היינו קנין חליפין וכו' ואין יכול להקנות בק"ס שיחול לאחר ל' דהדרא סודרא למריה אלא שיחול לאחר ל' במעכשיו, וא"כ יהי' יותר משואל שיהיו נכסיו משועבדים מעכשיו, אלא ע"כ דהשעבוד הוא על גופו שמתחייב עצמו להתחייב בחיובי דשואל ומוכח דשעבוד גופו לשלם לא הוי קנין דברים, אח"כ הראו לי שכ"כ בספר כתובה" ע"כ.

בענין לשון "הוספה"

גמרא "רצה לכתוב לה לא קתני אלא רצה להוסיף" וכו'.

עי' רש"י, וזה לשון קדשו של הריטב"א: -

"פירוש, דרצה לכתוב משמע שכותב לה מתנה וחיוב מדעתו - ואינו בדין כתובה, אבל השתא דקתני הוסיף משמע שנעשה טפל לכתובה וכאילו הם דבר אחד, וכדאמרין [סנהדרין ב' ע"א]: מוסיפין

"ובגמרא יליף לה מהא דכתיב תשב כו' ימים וילפינן מימים תהי גאולתו. ובנזיר [דף ב'] ומגלח א' ליב"ח שנא' ויהי מקץ ימים לימים, ויליף ג"כ מימים דבתי ערי חומה. -

ולכאורה כיון דילפינן מהתם, והתם חדש העיבור אינו נחשב בפ"ע במספר ירחים ששנינו בערכין [לא]. וגואל כל יב"ח, שהרי אמר שם תמימה להביא את חדש העיבור. הוא הדין בהני נמי אינו נחשב בפ"ע להשלמת יב"ח. ומוכח דאפילו היכא דחכמים נתנו החשבון **בחדשים**, חדש העיבור אינו עולה במספרם, ו**סייעתא** להפוסקים ביו"ד סי' נ"ז סעיף י"ח ובא"ע סי' י"ג סעי' י"א דהעיבור אינו בחשבון - **ותיובתא** להחולקים שם"עכ"ל הרש"ש.

וצריכים לדייק כאן היטב בד' הרש"ש, דמדייק בלשונו, שלא רק כאשר כתוב **"שנים"** זה כולל את חדש העיבור, אלא גם כאשר השיעור הוא **בחדשים**, גם כאן חדש העיבור אינו עולה במספרם.

לקרוא ולדייק היטב במה שכתוב!...

צריכים לקרוא ולדייק היטב במה שכתוב, וכפי שכתב מרנא החזו"א זיע"א בחזו"א או"ח קונטרס י"ח שעות [אות יב]: **"ומטבע בני אדם לקרוא את הכתוב בספר בשטחיות ובמהירות בקורא אגרת, ומקניי החכמה להתרגל לדקדק בלשון חכמים כי דבריהם נכתבו בדקדוק עיוני, וקריאת המהירות וקריאת העיון הן הפכיות על הרוב ותוצאותיהן נגדיות, ובשביל נטיית האדם אל החפזון וביחוד לבעלי תפישה מהירה, יקרה שחכמים יקראו בספרים ויחסו להם דברים שלא חשבו ולא פללו, או שלא ימצאו את הדייקנות שבהם, וביחוד בדברים שבאמת הם עמוקים והכתב נפגש בקושיים להבליט את עומקם..."**

ה"חזון איש" הקדוש והגרי"מ טוקצ'נסקי - זכותם יגן עלינו! אי אי אי איך שהם אהבו האחד את השני אהבת נפש, והרי כמה מחלוקות שיש בש"ס [וכי זה סותר ח"ו להאהבה העצומה שהיתה ביניהם?] אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב מרן החזו"א את הגרי"מ ... וראה במכתבו של החזו"א אל הגרי"מ שנדפס ב"לוח" דשנת תשס"ה, איך שהחזו"א מודה לו שם על קבלת הלוח, איזה נוסח שהם כותבים, ובאיזו אהבה... מדי פעם הנני לומד לעצמי את המכתב הזה, זה כמו ספר מוסר!

דף נ"ז ב'

גמרא "מנא הני מילי".

ואף דהוי מדרבנן? - ביאר הריטב"א דמכל מקום הגמרא מחפשת לדון זה אסמכתא מקרא.

גמרא "מהו דתימא ליחוש דלמא מעיילא פחדא מהשתא וחלשה".

עיי' תורי"ד.

גמרא "קא משמע לן".

ומדוע באמת לא חיישינן?

רש"י [ד"ה להשיאה כשהיא קטנה] **"שטורח הוא לה"**.

למה הוצרך רש"י לזה?

לא הכל צריך להיות מוכן לפני החתונה!...

רש"י [ד"ה ונתני לה שלשים יום כאלמנה] **"שכיון שבגרה - היא מכינה תכשיטין קודם בגרות, שאינה רוצה לשהות עוד"**.

הרבנית אסתר גרינברג ע"ה, היתה אומרת לחניכותיה בדרשות הנוראות שלה, שצריכים לדעת, שלא הכל צריך להיות מוכן לפני החתונה! מתחתנים - בשביל לחיות ביחד בעז"ה לאריכות ימים ושנים טובים, לא צריכים הכל לסדר עוד החתונה! [יש הטוענים: אם לא יסדרו לפני החתונה - לא יסדרו גם אחר כך. ככה זה, בכל סבא ישרה תוכל למצא מתווכחים שיגידו: איפכא מסתברא... אבל הרבה היא הצילה בזה!].

מאי משמע "קנין כספו"?

גמרא "והאי נמי קנין כספו הוא".

ביארו הראשונים, והרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א הי' תמיד חוזר על כך, דאין הכוונה שהאשה היא רכוש וקנינו כמו בהמתו, רק הכוונה היא שקנה אותה **בקנין כסף**. ואם תאמר: תינח כשקידשה בכסף, קידשה בשטר ובביאה מאי איכא למימר? התשובה לזה מבוארת מתוך ד' רש"י להלן [נ"א, ד"ה והאין] שכתב שם בלשון קדשו: "וכי היכי דקידושי ביאה מאכילין בארוסה דאיתקיש הוויות להדדי" וכו', ע"כ. ומבואר, דהא דקידושי ביאה מאכילין בארוסה, היינו משום דאיתקיש הוויות להדדי וילפינן לה מקדושי כסף, - וכל זה מבואר בשטמ"ק שם, ע"ש.

גמרא "ותשקה לאחיה ולאחותה".

עיי' משנ"ת לעיל מ"ח ב'.

"כבושת גנב כי ימצא..."

גמרא **"נמצא גנב" וכו'.**

על הפסוק **"כבשת גנב כי ימצא"** [ירמי ב' כ"ו] מבאר שם הגאון המלבי"ם זיע"א, דגם כאשר תופסים את הגנב, הבושה שלו אינה מעצם החטא של הגניבה, רק מכך שתפסו אותו ונתגלה רעתו בקהל, וכך אומר הנביא בדבר ד' על עם ישראל, דלא בושו על דרכם הרע בעצמו, רק על הרעות שהשיגו עבורו, ראה שם כל דבריו הקדושים.

הוא זיע"א הי' אלוקי ממש!

כ"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב זיע"א

תוס' [ד"ה השתא] **"דדוקא מלקיט כהן בבית ישראל הוא דפריך לפי שדך האכסנאי להשקות לבני הבית כדי למצוא חן בעיניהם" וכו'.**

כ"ק האדמו"ר מבאבוב ה"קדושת ציון" זיע"א הי"ד, היתה תקופה שהוא הי' דר בטשעבין, ושם הי' אז המרכז של באבוב, והוא הי' בידדות עצומה עם מרנא הטישינר רב זיע"א.

אירע פעם, שהטישינר רב זיע"א עשה שמחת שבע ברכות, והזמין את הרב'ה, וכשהרב'ה הגיע, הוא הביא עמו בקבוק יין, שאל אותו הטישינר רב [כמובן בסגנון העדין והלבבי שלו]: וכי חסר כאן בקבוק יין? ועל כך השיב לו הרב'ה: כן הוא הדרך, שכאשר אדם מגיע אל השני, הוא מביא משקאות כדי לכבד

אותם, ולמרות שכבר יש להם משלהם. ומהיכן המקור שכן הוא הדרך?
תוספות בכבודות!... נענה הטשיבינר רב ואמר: אין כזה תוספות!... והרב'ה
שתק ולא השיב דבר!!

אחרי שנים, בירושלים ע"ה, מצא הטשיבינר רב שכוונת הרב'ה היתה
להתוספות דילן - "שדרך האכסנאי להשקות לבני הבית, כדי למצוא חן
בעיניהם!!" וכאשר נכנס אצלו באותם ימים הרב סטעמפל זצ"ל נכדו של
ה"קדושת ציון", אמר לו הטשיבינר רב: הבה ואספר לך "מופת" מהסבא שלך...
יותר ממה שהתפעל הטשיבינר רב מעצם הידיעה של הרב'ה את התוספות, הוא
נתפעל מהצדקות והענווה של הרב'ה, שברגע שהטשיבינר רב אמר שאין כזה
תוספות, הוא שתק ולא אמר דבר! [ויתכן, שמה שהטשיבינר רב אמר שאין כזה
תוספות, זהו משום שהוא לעצמו פירש את התוספות באופן אחר, ועיין והתבונן
בזה].

דף נ"ט א'

גמרא "מר סבר מידי דשכיח ממידי דשכיח".

מצינו לעיל מ"ז ב': "תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי".

רש"י [ד"ה מי] "ואינו מעלה לה מאה כסף".

או בגלל שאין לו, או משום שהוא קמץ...

תוס' [ד"ה רבי עקיבא] "וי"ל דחשיב בינו לבינה לפי שאינו יכול ליהזר
וליקח ממש בצמצום את הראוי לו ולהניח שאינו ראוי לו".

צריך פשוט, דסו"ס אמאי מיקרי "בינו לבינה"? ורצו הלומדים
שליט"א לבאר, דמכיון שאינו יכול ליקח בצמצום, בהכרח יצטרך
להשאיר מחלקו.

רש"י [ד"ה ותהא אסורה לחזור לו] "לפי שנאסר מעשה ידיה עליו ואי
אפשר לו ליהזר שלא תטחון ולא תאפה" וכו'.

באבנ"מ [סימן פ"א סק"ד בסופו] הקשה, לפמש"כ הרא"ש בתשו' [כלל
י"ב סי' ו'] שלדידן דאין אומן קונה בשבח כלי אין האומן יכול לאסור
שבחא, א"כ בנדון דידן אמאי צריך להפך, והא כיון דגוף הקמח של
הבעל לית לי להאשה בשבחא כלום שתאסר אותו שבחא לאחר
שנעשה, וע"ש כל דבריו הקדושים [וע"ע בקצוה"ח סימן ש"ו סק"ב
ובנתי"מ שם סק"ג].

דף נ"ט ב'

במשנה "ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה".

לכאור מה הוא הו"ו החיבור? ויתכן, דשייך זאת להא דתנן לעיל [נ"ח
ב']: "המקדיש מעשה ידי אשתו" וכו'.

רש"י [ד"ה אופה] "פת".

מה רוצה רש"י בזה? ולהלן לגבי "מבשלת" לא פירש רש"י מיד,
ומשום שהדבר מובן מעצמו דמבשלת את התבשילין, ומדוע כאן
לגבי "אופה" הוצרך רש"י לפרש "דאופה" היינו פת?

והראה הר"ה ג' ר' עקיבא וולקן [זלה"ה], שבשטמ"ק כאן הביא
מתחילה את ד' תר"י וזה לשונו: "וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל:
טוחנת ואופה וכו', וה"ה לישה, ותנא טחינה ואפייה וממילא ידעין

הלישה שהיא בנתיים, ע"כ [כלומר, ע"כ לשון תר"י, וכאן כותב השטמ"ק]:
ואפשר, דלהכי כתב רש"י ז"ל אופה פת" עכ"ד השטמ"ק. והיינו,
דרש"י כתב אופה "פת", להשמיענו בזה שגם הלישה בכלל. וצריך
ביאור, איך המילה "פת" מבטאת שגם הלישה בכלל?

והמאירי כתב וזה לשון קדשו: "אופה - את הפת, ומן הסדר ה'
להזכיר מבשלת אחר אופה, [כאן שואל המאירי את מה שכל לומד שואל:
מדוע הסדר במשנה הוא: "טוחנת, ואופה, ומכבסת", מבשלת", והרי לכאור ה'
מתאים ש"מבשלת" יהי אחרי "אופה"? ועל כך מתרץ המאירי]: אלא מצד
שבשפחה אחת פטרוה משלש אלה, הזכירם על אותו הסדר"
[כלומר, דהא מבואר במשנה להלן: הכניסה לו שפחה אחת, לא טוחנת ולא
אופה ולא מכבסת", ולכן גם ברישא סידרו את שלשת המלאכות האלו - טחינה
אפי' וכיבוס - ביחד], [ובהג' ר' אברהם סופר זצ"ל שם כתב, שגם התו"ט זכה
לכוין בזה לתירוצו של המאירי, וזה לשון קדשו של התו"ט: "ומכבסת, לפי
שהיא מלאכה כבידה כמו טחינה ואפייה, וכשמכבסת לו שפחה אחת - שלש אלה
לא תעשה לו, לפיכך שנאן גם בכאן ביחד, אבל הטור סימן פ' העתיק טוחנת
אופה מבשלת ומכבסת. ולהרמב"ם אין סדר למשנה בזה בפכ"א מהל' אישות,
פעם העתיק אופה מבשלת ומכבסת ומטחנת - ופעם העתיק מטחנת ומבשלת
ואופה ומכבסת" עכ"ל התו"ט]. [וממשיך המאירי וכותב]: מכבסת, הבגדים.
מבשלת, התבשילים" וכו' וכו'. ע"כ. הרי שגם לענין מכבסת
ומבשלת ראה המאירי צורך לפרש, דמכבסת היינו בגדים ומבשלת
היינו תבשילים. ובהג' ר' אברהם סופר זצ"ל, על מה שכ' המאירי
דמכבסת - הבגדים ומבשלת - התבשילים, ציין שם דכ"ה נמי
ברמב"ם [בפכ"א מאישות הלכה ה'], ומסיים שם: "וצ"ב". ולכאור כוונתו
לשאול, לאיזה צורך הוצרכו הרמב"ם והמאירי לפרש דמכבסת
היינו בגדים ומבשלת היינו תבשילים? אכן לגבי מש"כ הרמב"ם
והמאירי דאופה היינו פת, על כך לא העיר שם מיד.

והנה, אהא דהוצרכו הרמב"ם והמאירי לפרש דמכבסת היינו
בגדים, ה"א פ"ל דבאמת מצינו במשניות [כמדור בכלים] שישנם עוד
דברים מלבד בגדים שהם בני "כיבוס" והניקוי שלהם הוא על ידי
כיבוס, וא"כ יתכן לומר דזהו כוונת הרמב"ם והמאירי לאפוקי,
דדוקא בגדים מוטל עלי' לכבס, אך לא שאר דברים.

ועל דרך זה הציע הרה"ח ר' יצחק בונדו שליט"א לומר, לגבי מה
שהוצרכו הרמב"ם והמאירי לפרש דמבשלת היינו תבשילין, דאתו
לאפוקי דלא תימא דבכלל "מבשלת" הוי גם בישול סמנין לצורך
צביעה וכיוצא ב"ב, וצ"ע בכ"ז.

[אמר התלמיד הכותב: לכאור כמו כן נוכל לדון על דרך זה לגבי מש"כ רש"י
והרמב"ם והמאירי ד"אופה" היינו פת, ד"ל דאתו להשמיענו דדוקא פת מחוייבת
לו, אך לא שאר מיני מאפה ומזונות בנוסף להפת. ואגב י"ל, איך הדין לגבי
"מצה" בימות הפסח, האם גם זה הוי בכלל חיוב האשה לבעלה? והגר"ש צציק
שליט"א אמר לי, ששמע פעם מאביו הגדול ה"תורת זאב" זצ"ל, שבמשניות
בפסחים, כל אימת שמדברים על אפיית המצה, מדברים באופן שהאשה אופה,
עי' במשניות בפרק ג': ע"כ מד' התלמיד הכותב].

והנה, ישנם כמה מקומות ברש"י, שכאשר נזכר אפי' ובישול, פירש
רש"י שאפי' היינו פת ובישול היינו תבשיל. - ברש"י ביצה ט"ו ב' -
בד"ה אופין - "פת", ובד"ה מבשלין - "תבשיל". וברש"י ב"ק...
וברש"י עה"ת בפרשת בשלח על הפסוק: "את אשר תאפו אפו ואת
אשר תבשלו בשלו - כתב רש"י שם: "לשון אפייה נופל בלחם ולשון
בישול - בתבשיל" ע"כ.

והגאון רבי דוד הילמן [זצ"ל] אומר בזה השערה, משום דבשפה
הצרפתית [וכן בעוד שפות] התרגום של אפי' ושל בישול הוא אותו
תרגום, ולכן הוצרך רש"י לבאר שאפי' זה מה שאנו עושין בפת
ובישול הוא מה שאנו עושין בתבשיל. ועל דרך זה נוכל לומר גם

מה הוא לא שילם רבי חיים? הוא ה' משלם למיניקות של האסופים... היו זורקים את האסופים אצלו בבית באמצע הלילה, פתאום היו זורקים חבילה... והוא גידל אותם, וה' שוכר מיניקות ומשלם להם!

פעם אחת [זה סיפר לי ר' אברהם ריין זלה"ה] באה מיניקת, וטענה שמגיע לה יותר משכורת, היא החלה לצעוק... ר' חיים אמר לה: בתי, אינך צריכה לצעוק, הריני מאשר לך כמה שאת רוצה! בסדר, הוא כבר שילם לה מראש על חדש חדשים...

אחרי שהיא יצאה, הוא יצא אחריה ואמר לה: בתי, אני מבקש, שעכשיו בחצי שעה הקרובה אל תניקי את הילד... זאת משום שהיא הרי התרגזה, ואם מתרגזים זה לא טוב!...

המשיבינר רב זיע"א

בירושלים עיה"ק, היתה שאלה, רצו להרחיב את בית הכנסת, ולצורך כך היו צריכים לסתור קיר, ונתעוררה להם שאלה האם מותר לסתור? הם באו אל **המשיבינר רב זיע"א**, והוא הורה להם שאפשר, לפי צורת הענין שמה הוא פסק להם שאפשר, והם הלכו לדרכם.

אחר כך, שלח **המשיבינר רב** את המשמש לקרוא להם, ואמר: נדמה לי, שבית הכנסת שלכם ממוקם על יד חידר, ובכן, בבקשה, שישימו לב, ולא יסתרו את הקיר בזמן שיש שם ילדים מהחידר! הוא זיע"א ראה כאן את כל התמונה, את כל המצב, - היליגע **משיבינר רב**.

דף ס' ע"א

גמרא "עד כמה".

רש"י מפרש: "כמה חדשים אית לן למימר שיודע להכירה מלינק **כאשה אחרת**". והראשונים נתקשו בה, מה שייך לקבוע בזה זמן כללי, שיבדקו כל תינוק לגופו וכשנראה שאינו חפץ מאשה אחרת אז נכוף אותה? - כן הקשה בתורי"ד, ולכן מפרש שם באופן אחר, ע"ש.

גמרא "אמר רב שלשה חדשים".

מלאים או חסרים?

גמרא "ושמואל אמר שלשים יום".

שלשים שקיעות - או שלשים מעת לעת?

שם. "ושמואל אמר שלשים יום".

ב"פיה עינים" ציין כאן להירושלמי דשם איתא דשמואל קאמר **שלשה ימים**. וקאמר הירושלמי: "שמואל כדעתיה, דאמר חכים אנא לחייתא דילדין לי", פי' דשמואל לשיטתו, שאמר שהוא זוכר את המיילדת שלו [היינו שזכר את עצמו משעת לידתו]. ומבואר שם בירושלמי עוד, דרבי יהושע בן לוי אמר, שהוא זוכר את המוהל שמל אותו [היינו שזכר את עצמו מגיל שמונה ימים]. ורבי יוחנן קאמר התם, שזוכר את הנשים שהיו עם אמו בשעה שכרעה לילד, [וע"ש ב"קרבן העדה", דכשנולד, מתה אמו].

גמרא "כי מטא לגבה הות קא מסוי לאפה".

הכא, דמשום כך כתב רש"י ד"אופה" היינו פת, וממילא נדע ד"מבשלת" היינו תבשיל.

הרמב"ם [בפרק כ"א מהל' אישות] סידר את כל חיובי המלאכות של האשה לבעלה כדרכו בסגנון מלא חיות, וחילק זאת לקבוצות, ולבסוף הוא עשה סיכום, זהו רמב"ם נורא! וכך הוא לשון קדשו: -

[הלכה א':] "...ומה היא עושה לו, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת, לטוות צמר או פשתים - טווה, ואם לא היא דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד, שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים, והטווי היא המלאכה המיוחדת לנשים שנאמר וכל אשה חכמת לב בידיה טוו. [הלכה ב':] דחקה עצמה ועשת יתר מן הראוי לה, המותר לבעל. היו לו ולה ממון הרבה, אפילו היו להן כמה שפחות, אינה יושבת לבטלה בלא מלאכה, שהבטלה מידי זימה. אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כולו אלא לפי רוב הממון ממעטת במלאכה. [הלכה ג':] המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מידי זימה. וכן **כל אשה** רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הכוס, ומצעת לו את המטה, ועומדת ומשמשת בפני בעלה - כגון שתתן לו מים או כלי או תטול מלפניו וכיוצא בדברים אלו. אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו. [הלכה ד':] ומלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה ואפילו היו להן כמה שפחות אין עושין מלאכות אלו לבעל **אלא אשתו** [הלכה ה':] יש מלאכות אחרות שהאשה עושה לבעלה **בזמן שהן עניים**. ואלו הן, אופה את הפת בתנור, ועזרה תיקן שתהי' אשה משכמת ואופה כדי שהת"י הפת מצויה לעניים, ומבשלת - את התבשילין, ומכבסת - את הבגדים, ומניקה את בנה, ונותנת תבן לפני בהמתו אבל לא לפני בקרו. ומטחנת, כיצד מטחנת - יושבת בריחים ומשמרת את הקמח ואצה בטוחנת או מחמרת אחר הבהמה כדי שלא יבטלו הריחים, ואם היא דרכן לטחון בריחים של יד, טוחנת. [הלכה ו':] במה דברים אמורים, **בעניים**, אבל אם הכניסה לו **שפחה אחת**, או נכסים שראויין לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה לו שפחה אחת, או שהי' לו ממון כדי לקנות ממנו שפחה אחת - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מכבסת, ולא נותנת תבן לפני בהמתו. הכניסה לו **שתי שפחות** או נכסים הראויין לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות או שהי' ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה, אלא נותנת אותו לשפחה להניק. -

[הלכה ז':] - וכאן עושה הרמב"ם את הסיכום: נמצאו כל המלאכות **שכל אשה** עושה אותן לבעלה חמש מלאכות, טווה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת את הכוס, ומצעת את המטה, ועומדת לשמש בפניו. והמלאכות **שמקצת הנשים** עושות אותן **ומקצתן** אינן עושות - **שש מלאכות**, מטחנת, ואופה, ומבשלת, ומכבסת, ומניקה, ונותנת תבן לפני בהמתו" עכ"ל הרמב"ם.

רבנו חיים הלוי זיע"א

במשנה "ואם היא מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה".

זה כשיש להבעל ליתן לה שכרה, וכשאינן לה? אזי ר' חיים בריסקער זיע"א ישלם... כמו שהוא ה' עושה עם כל האסופים שהיו זורקים ליד פתח ביתו... פתאום היו שומעים חבילה נופלת... ור' חיים ה' מגדל אותם, דבר ראשון הוא ה' שוכר להם מיניקות בכסף מלא, והוא דאג לשלם את שכרן.

הרש"ש העיר וזה לשון קדשו: ברא"ש ליתא כלל מלת הות, ובר"ף הגי' הויא" ע"כ.

גמרא "קום דרי בריך".

לכאוי צריך לומר: "קומי דרי בריך".

גמרא "יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חדש, מכאן ואילך כיונק שקץ" וכו'.

האם מדאורייתא או מדרבנן? - מסתמא מדרבנן.

רש"י [ד"ה גונח] המיילל מכאב לבו. וכו'.

הרש"ש מעיר, דבר"ה [ל"ג ב'] מבואר, דגנוחי גנח ויילולי יליל - שני ענינים הם.

גמרא "צינור שעלו בו קשקשים".

"קשקשים" - בשי"ן ימנית או בשי"ן שמאלית? - הנה ברש"י מבואר דקשקשים היינו "קשים" בלשון רבים, וא"כ לכאוי צ"ל בשי"ן ימנית.

גמרא "אמר רב יהודה בר חביבא אמר שמואל שלשה ימים".

לשון הרמב"ם [פ"ג מהל' מאכ"א ה"ה]: "ואם גמלוהו ופירש שלשה ימים או יתר" וכו'.

גמרא "מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש, הרי זו לא תתארס ולא תינשא עד עשרים וארבעה חדש".

ופרש"י: "שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה - ובעל זה אינו אביו שיקנה לו ביצים וחלב".

יעוי' ב"פתחי תשובה" [אהע"ז סימן י"ג ס"ק ל'] מה שהובא שם כמה תשובות מגדולי האחרונים זיע"א בהאי ענינא דמינקת, ע"ש.

דף ס' ע"ב

"אני רצתי אחריו מאה פרסאות!..."

גמרא "דהט בתריה תלתא פרסי - ואמרי לה פרסא - בחלא". וכו'.

ב"דרשות חתם סופר" בהספדו הנורא על רבו הנשר הגדול החסיד שבכהונה רבי נתן אדלר זיע"א, כתוב שם בהאי לישנא: "ואני בחלומי ראיתי מחומשת ספרים מלובשת שחורים, ושאלתי: מדוע שחורים לבושיה? והשיבוני: הלא ידעת מנהג עיר מולדתך פ"פ ביום תענית צבור מלבשים ס"ת שחורים, ואיקץ והנה חלום. והנה האמת בן מנהג, ק"ק פ"פ, אבל פתרון נודע לנו עתה כי התורה היא מתאבלת על מת מות הצדיק מורנא זצ"ל כי מי יגדור גדרה ומי יעמוד בפרצה, מי יתרחק שברים מי יפרק הרים, אוי נא לנו שהחיינו לזמן הזה והגיענו הלילה הזה לאכול בו מרורים. אל תאיצו לנחמני כי גדול כים שברי, ולי ראוי לבכות ולמיעבד הספידא, אני ראיתי וישב ודורש כמשה מפי הגבורה, אני רצתי אחריו מאה פרסאות ועזבתי בית אמי חדר הורתי כידוע ומפורסם לכל והתעניתי בכל אשר התענה אבי - ועתה לא זכיתי לראות בהלולא דמורנא, לא זכיתי להוריד דמעות על קבר איש אלקים, לא זכיתי לחזות פניו סמוך להסתלקותו, כי אז הי' נאצל מרוחו עלי, כמאמר אלי' לאלישע [מ"ב ב'] אם תראה אותי לוקח מעמך יהי' לך כן" עכ"ל"ק.

בענין הוראת תלמיד במקום רבו היכא דהרב נמצא מחוץ לג' פרסאות, - דעת הרמב"ם [בפרק ה' מהלכות ת"ת הלכה ג'] דלדינא שרי. אכן בשו"ע [יור"ד סי' רמ"ב ס"ז] הביא בזה שיטה החולקת וסוברת דגם חוץ לג' פרסאות פטור [ממיתה] אבל אסור, ע"ש.

גמרא "ת"ר נתנה בזה למינקת, או גמלתו, או מת - מותרת לינשא מיד. רב פפא ורב הונא ברי' דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתניתא" וכו'.

איזה משלשת האופנים שנזכרו כאן בברייתא הי' שם בההיא עובדא?

גמרא "שאני בי ריש גלותא דלא הדרי בהו".

הרי"ף והרמב"ם השמיטו זאת, ונתקשה בה הר"ן, וכתב דאפשר שהשמיטוה משום דסבירא להו דדוקא ריש גלותא ואין לנו כיוצא בו. וע"ש בד' הר"ן לעיל מינה שהביא, דיש מי שכתב, דלאו דוקא ריש גלותא אלא כל כיוצא בו. ואחרים התיירו עוד, אפילו לאיניש דעלמא, אם נשבעה המינקת להניקו כל ימי ההנקה, והר"ן גופי' חולק בזה, ע"ש כל דבריו.

רש"י [ד"ה דלא הדרי בהו] "לפי שבני אדם מאויימים הם" וכו'.

עי' גיטין י"ב ב' וברש"י שם [ד"ה וכובען].

גמרא "ההיא שוטה הוא".

בתורי"ד איתא: "ההיא כותית הוה".

תוס' [ד"ה ואמר], עי' מהרש"א, ועי' "קרני ראם".

מרח' הגריי"ז זיע"א: האם ב"בני ברק" התיירו לה לאכול ביוהכ"פ?...

גמרא "פסקה קמעא - אוכלת הרבה".

ופרש"י: "כדי שיהי' לה חלב הרבה ולא תמיתנו".

וכבר הי' מעשה בשעת תש"ט, שהיתה איזה מינקת שבאם יום אחד היתה פוסקת מלהניק, הי' נפסק אצלה ההנקה, והורה מרח' החזו"א זיע"א שתאכל ביום הכפורים כדרכה, משום סכנת הוולד, וסיפרו זאת להב"רסקר רב זיע"א. אחר כך נודמן בעלה אצל הב"רסקר רב, והרב זיע"א שאל בקול [בכרי שכולם ישמעו]: אמור נא לי, בבני ברק [כלומר, - החזו"א] התיירו להמינקת לאכול ביום הכיפורים? והבעל השיב: כן! המשיך הרב ושאל: האם רק פחות פחות מכשעור? והבעל השיב: לא, אלא כדרכה! [כי אם לא, הי' בכך סכנה] [וכלומר, שזה מתאים עם שיטתו של מרנא הגר"ח זיע"א להקל בצומות].

גמרא "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב".

והגמרא לא שואלת: פשיטא, מאי קמ"ל? ואולי דקמ"ל הא גופא דישנם מאכלים שהם רעים לחלב, וכדאמרין להלן: "מאי ניהו" וכו'.

גמרא "א"ר כהנא כגון וכו' ואדמה".

להלן בסוף העמוד מבואר מתו"ד רש"י, דהתרגום של "אדמה" הוא "גרישתא". וב"המתרגום" שם ציין למש"כ בזה ביבמות ק"ו ב' [ד"ה גרישתא], ושם ביבמות ציין למלכים [א', ד', מ"ז] דכתיב "במעבה

רש"י מפרש: **"החלב רב בדדיה ומצורה"**. והרמב"ם [בפכ"א מאישות הלכה י"ג] מפרש: **"שצער הו"ל לה לפרוש מבנה"**. [ועי' ב"ספר המפתח" שם שצינו להב"ש סי' פ"ב סק"ב ול"הפלאה" בסוגין ול"בני אהובה" ול"מעשה רקח" שכתבו נפק"מ בזה].

גמרא "אי הכי אפילו ארבע, ארבע כיון דנפשי להו מסייען אהדדי".

חז"ל הקדושים - הם ידעו לשער ולקבוע בדיוק!

השמר לך עלות בהר ונגוע "בקצה"י"...

גמרא "כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממויגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו".

דיני "הרחקה" ודיני ז' נקיים נתבארו בטור ושו"ע יור"ד סימנים קצ"ה - קצ"ו. ודורשי רשומות דרשו: **"השמר לך עלות בהר ונגוע בקצה"ו**, - שלא לנגוע חס ושלוש בכחוט השערה מכל דיני הרחקה שנשנו ונאמרו בסימן קצ"ה - קצ"ו!!!

בירושלים עיה"ק היו יודעים, שחתן שהולך ללמוד את הסימנים קצ"ה - קצ"ו אצל ר' וולוועל צציק זצ"ל, אזי כל ימיו הוא יהי' בהרגשה של פחד כמו מאש. [ראה ב"פנינים ואגרות - תורת זאב" עמ' כב].

אמר התלמיד הכותב: להשלמת הענין הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד את מה שנדפס בספר "פנינים ואגרות תורת זאב" [עמוד כה] וכך נדפס שם: -

גמרא "הנהו תרתין חסידי".

ביטוי חד פעמי בש"ס!

גמרא "אמימר ומר זוטרא ורב אשי" וכו'.

כמה פעמים יש לנו בש"ס את שלשת האמוראים הקדושים הללו יחדיו?

דף ס"א ב'

גמרא "חזייה רב אשי למר זוטרא דחור אפיה".

ופרש"י: **"פניו זועפים - שנתאוה למאכל"**. ובב"מ [כ"ב א'] מצינו להיפך, דמר זוטרא לא אכיל, ע"ש.

האם מחוייב להכניס עצמו לסכנה בכדי להציל חבריו?

גמרא "שקל באצבעתי אנח לי בפומיה".

ב"חדושי חתם סופר" דן מכאן לגבי השאלה, האם מחוייב להכניס עצמו לסכנה בכדי להציל את חבריו, וע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "בדקו אשכחו".

ומה עשו לאותו אטורנגא?

גמרא "ההוא רומאה" וכו'.

מה הוא הלימוד שבבילנו מכל העובדא הזו?

גמרא "עד דנפקא מינה כי הוצא ירקא ואתסיאת".

האדמה" ומתרגמינן: **"דגריגשתא דארעא"**, וציין עוד למש"כ בזה בשבת קי"ג ב' ביצה ל"ב, ע"ש.

גמרא "אביי אמר אפילו קרא וחבושא, רב פפא אמר אפילו קרא וכופרא".

הרש"ש מגיה בד' רב פפא, דצ"ל: **קורא**, [ובשונה מאביי דקאמר קרא], וציין דכ"ה ברי"ף וברש"י.

"ואנן ככופתי דחמרא לגבייהו"...

גמרא דדרכא על רמא דחמרא" וכו'.

מצינו בב"ב ע"ג ב': **"לדידי חזי לי אורזילא בר יומיה וכו' רמא כופתא וסכר לה לירדנא, ופי' הרשב"ם שם: "רמא כופתא - הטייל ריעי" וכו', ע"כ. וכ"ה בזבחים קי"ג ב'.**

ובתשובת מאור הגולה הגר"ח מוואלוין זיע"א [שנדפסה בשו"ת "בית הלוי", תשובה ב', ד"ה ואשר כ' כת"ד], כתוב שם בתוך הדברים וזה לשון קדשו: **"והיאך שיהי' סדר התקנות, כולם הי' מרבותינו גדולי הראשונים אשר היו כמלאכים המשמשים במרום, ואנן ככופתי דחמרא לגביהו, חלילה חלילה לנו לנגוע בתקנתם ח"ו עכלה"ק. והנה הביטוי "כופתא" מקורו טהור מהגמרא בב"ב הנ"ל, וכמו שפירש הרשב"ם דהיינו "ריעי". והיינו דעל דרך מה שאמרו חז"ל: "אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים", בא מרנא הגר"ח מוואלוין זיע"א וכותב שאנו לגבי הראשונים איננו אפילו לא כחמורים, רק ככופתי דחמרא - כריעי של החמור!!**

והלומדים שליט"א העירו, דכאן בסוגיין נאמר: "רמא דחמרא" דהוא שם עצם [א"ה: עי' הגי' היעב"ץ]. ואילו שם בב"ב ע"ג [וכן בזבחים קי"ג] נאמר: "רמא כופתא", ומתפרש לכאור' דה"רמא" הוא לשון פעל, ושם העצם הוא "כופתא", וצ"ע.

רש"י [ד"ה שמוטי] "אחורי צואר והוא מום". - עי' רש"ש.

רש"י [ד"ה מוזינין] "הורגלה לאכול דגים קטנים".

למה דוקא כאן כותב רש"י דמיירי באופן ש"הורגלה לאכול"?

גמרא "דאכלה גרגושתא הו' לה בני מכוורי".

הי' פעם שהציעו לבחור שידוך, והחזו"א זיע"א החזיק מהשידוך, והבחור הי' מהסס בדבר... אמר לו החזו"א: יהיו לך בנים יפי תואר... וכך הוה!

גמרא "דאכלה בישראל ושתיא חמרא - הו' לה בני בריי".

כמה הכמות שצריך לאכול? ובאיזו תדירות? [ועל דרך זה צ"ע בכל הסוגיא כאן, וכבר כתב המהרי"ל דאין אנו בקיאים בסגולות שבש"ס].

דף ס"א א'

גמרא "בתרא דשבור מלכא" וכו'.

מי הוא "שבור מלכא"? - יש בזה דעות ברש"י ותוס' בשלהי ב"מ, ע"ש.

גמרא "צערא דידה הוא".

ומה נהי' עם השידוך?

ובודאי שיש כאן עמקות נוראה ברש"י, ועל דרך שאמר לי פעם **רבנו משולם דוד הלוי** [זצוק"ל] על איזו גמרא שצריכה ביאור רב: **כתוב כאן אגולדקע זאך! אני אינני יודע מה! גם בלימוד השיעור, רוב הדברים נשארים אצלו בצריך עיון.**

הרבנית ע"ה של מרן הרב אלישיב [זיע"א] היתה שולחת אותו ל"בית וגן" במשך כל התקופה שלפני חג הפסח עד לליל בדיקת חמץ.

וכשנסתלקה לבית עולמה, באו להשתתף שם אלפים אלפים, בלילה זה הי', חתנו ניגש ושאל: האם הרב נותן רשות להספיד? והוא שאל: מי יספיד? אמרו לו: פלוני... ואמר: הוא ידבר עלי... [זאת אינני צריך...] ובכן, הבה נלך... יושב בסתר... אשת חיל...

"ידי אין לו אבא?"

גמרא "כגון רב שמואל בר שילת".

בשטמ"ק כ' בשם רב האי גאון, ד"שילת" היינו שם אמו, ומה טעם באמת לא קראו לו בשם אביו? [הבריסקר רב זיע"א שאל: וכי אין לו אבא? הי' זה כאשר דודי רבי מנדל צציק (זצ"ל) הי' גבאי במנין של הגרי"ז, והוא קרא לרבנו משולם דוד הלוי (זצוק"ל) לעלות לתורה, והוא אמר: יעמוד רבי משולם דוד הלוי, כי פחד לומר: בן מורנו ורבנו רבי יצחק זאב הלוי - בזמן שהבריסקר רב עומד כאן לידו... ועל אתר שאל הגרי"ז: וכי אין לו אבא?...] - התשובה היא "מפני שהיא [כלומר, אמו דרב שמואל] גדולה ביחוס מאביו, שהיא אחותו של רבי חייא, דאמר מר איבו וחנא ושילת ומרתה ורבי חייא - כולו בני אבא בר אחא סלא מכפרי" ע"כ.

גמרא "א"כ מה אניח לעת זקנה".

האם נזכר ביטוי זה בעוד מקום בש"ס?

דף ס"ב ב'

גמרא "אמר רב אדא בר אהבה אמר רב זו דברי ר"א".

כתב הרש"ש: "ברא"ש ובר"ן ליתא אמר רב, ונכון" עכלה"ק.

גמרא "כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמי' דרבא במחזוא, הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכפורי" וכו'.

הי' אומר מרנא רבי חיים שמואלביץ זיע"א לשמו ולזכרו תאות נפש - בשיחותיו הקדושות: אצלינו, כל השנה נמצאים אנו בבית, וליום הכפורים נוסעים אנו ליישיבה [או לקפה]. ואילו אצלם, כל השנה הם היו ביישיבה, וליום הכפורים היו חוזרים לביתם. [א"ה: ב"שיחות מוסר" (ב', תשל"ג) כתוב כך: "...דוקא בערב יוה"כ עזב את רבו ואת ישיבתו וחזר לביתו, כי כאמור ביום זה על האדם להשגיח ולתקן כל עניני בין אדם לחבירו".]

גמרא "הוה יתיב באגרא".

לכאור' היינו בגג של בית המדרש.

"בין אדם לחבירו"

גמרא "חלש דעתה אחית דמעתא מעינה וכו' ונח נפשיה".

רבנו חיים שמואלביץ זיע"א הי' עומד ושואל בשיחותיו הקדושות [הוא לא נתעייף מהשמיע' הזה, בכל הזמנות הוא דיבר את זה] מה היא הרווחה מכך? והרי עכשיו

רש"י [ד"ה בהמתן] "שהן מיוזנים" וכו', - כן הגיה הרש"ש, ועל פי הפסוק בירמי' [ה', ח'].

במשנה "העונה האמורה בתורה" - הטיילין וכו'.

ביאר ב"פני יהושע" וזה לשון קדשו: -

"פירוש, דכתיב ועונתה לא יגרע, ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דלא דמי לשארה וכסותה דמסתמא היינו כדי צורכן ולפי כבודן דעולה עמו כו', מה שאין כן בעונה דאפיק לה רחמנא בלשון "עונה" שיש לדבר זמן קבוע, על כרחך היינו שהדבר מסור לחכמים כדאשכחן בדוכתי טובא" וכו', ע"כ, וע"ש כל המשך דבריו הקדושים בזה, ולבסוף ציין שם להר"ן שכתב בענין אחר, ע"ש.

רש"י [ד"ה החמרים] "שיוצאין לכפרים להביא תבואה למכור בשוק. ולהלן [ד"ה הגמלין] "סוחרי חבילות, ומביאין על הגמלים ממקום רחוק".

האם כך הוא הדרך - שהחמרים מביאין דוקא **תבואה** ואילו הגמלים מביאין **כל דבר**?

עונת "נשיא" אימת?

הנה מצינו בברכות [כ"ז ב'], דכאשר בקשו למנות את רבי אלעזר בן עזרי' לנשיא אמר: "איזיל ואימליך באינשי ביתי, אזל ואמליך בדביתהו" וכו', ע"ש. ובהג' מהר"ץ חיות שם כתוב בהאי לישנא: -

"הגאון מו"ה יונתן ז"ל ביערות דבש פי', **דמן הדין** הי' צריך ליטול רשות מאשתו, דקיי"ל חמר ונעשה גמל צריך ליטול רשות מאשתו מפני שממעט בעונה, והנה עונת ת"ח משבת לשבת, **ועונת נשיא** - **מבואר באבות דר"נ דהוא מחודש לחודש**, וא"כ כיון שנתמעט מעונה צריך ליטול רשות ע"ש, עכ"ל המהרצ"ח. וצריך בירור, אי הוא מקום כבודו באדר"נ?

דף ס"ב א'

"נשים שאננות!"

רש"י [ד"ה שאני] **"אבל ת"ת מצוה דילי הוא"**.

ולה אין כלום? והרי "גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנא' נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי" וכו' [ברכות י"ז א']? ויש להן להנשים שכר עוד יותר מן הבעלים! **א'** משום שהן לא נהנות! אתה הבעל יושב ולומד ואתה נהנה, - ומכמה דברים אתה נהנה, ראשית, השתחררת מעול הבית... השארת לה את כל העבודה... שנית, אתה נהנה מעצם הלימוד. והיא, אין לה את כל ההנאות האלה! ועוד אומר שם **הגאון הנצי"ב זיע"א** [ב"מרומי שדה"ה בברכות שם], שהבעל מקבל שכר רק על מה שהוא לומד, אבל על הזמן שהוא לא לומד הוא נענש. משא"כ האשה, אינה נענשת על הזמן שהבעל מתבטל, כי אי"ז מרצונה. [וכמו שאומרים: **שלום רב לאוהבי תורתך**] - כלומר מחזיקי התורה - **"ואין להם מכשול!"** ועי' "מצפה איתן" מש"כ בזה, ואשרי המבין. וראה ב"משמר הלוי".

גמרא "מאי שנא איהו [הנפגע] דיהבין לי דשבת" וכו'. [ומשינין] "איהי" [הפוגעת] דמיפחת קא פחית לא מחזי כשכר שבת" וכו'.

הרי שבקושיא דיברו על הבעל הנפגע, ובתירוץ דיברו על האשה הפוגעת, - וטעמא מאי?

בענין שכר שבת

גמרא "מחזי כשכר שבת".

עי' תוס'. וכ"ה ברא"ש [סימן לז]. וכתב בהג' אשר"י שם וזה לשון קדשו: "כתב הר"ב, מכאן יש לו חשש על החזנים שמשכירין אותן להתפלל בשבתות. והר"ר שמואל בנו אומר שאין איסור בדבר, דהא נותנין שכר לקיים המצוה להתפלל" ע"כ. ותירוץ צריך ביאור. ועי' ב"חדושי אנשי שם" על המרדכי [אות ל] מש"כ בזה, וציין שם למש"כ עוד בזה בב"י או"ח סימן תקפ"ה - אהא דכתב הטור שם בשם אחיו ה"ר יחיאל וזה לשון קדשו: "...מנהג באשכנז, שגדולי העיר מקדימין לתקוע כל מי שזריז בו יותר, מה שאין כן בספרד שבורחים מן המצוה עד שצריכין לשכור אחד מן השוק לתקוע להם. ולא ידעתי מאין מצאו היתר זה, כי נראה לי שאסור דתניא [ב"מ נח] השוכר את הפועל לשמור הפרה והתינוק אין נותנין לו שכר שבת, אלמא בהדיא קתני שאסור ליטול שכר שבת אלא על ידי הבלעה כדמפרש בסיפא דברייתא ששכרו לשמור חדש, משם יראה שיצא שכרו בהפסדו ועל זה נאמר עבירה גוררת עבירה" עכ"ל הטור.

ועל כך הביא הב"י שם את ד' המרדכי הנ"ל ואת מה שהביא שם בשם ה"ר שמואל "דאין איסור, דהא נותנין שכר לקיים המצוה להתפלל". וכתב הב"י: "ויש לתמוה על ה"ר שמואל, דאטו כדי לקיים המצות נחלל שבת?" ותיירץ הב"י דסובר ה"ר שמואל דכל היכא שאינו שוכר אותו בשבת עצמה, אלא מערב שבת שוכר אותו, אין איסור בדבר, אלא שיש לחוש לכתחילה היכא דאפשר, ומשום דמיחזי לאינשי כשכר שבת, ובמקום מצוה לא חששו כלל, ע"ש בכל דבריו הקדושים.

ובשו"ע [סימן שו ס"ד] הובאו לדינא שתי השיטות - האם מותר לשכור חזנים להתפלל בשבת או אסור. [וע"ש במשנ"ב ס"ק כ"ג דלכו"ע אינו רואה סימן ברכה]. וכתב שם הרמ"א, דאם שכרו לשנה או לחדש, לכו"ע שרי. ופירש המשנ"ב: "פי', שיתפלל גם בימות החול, ומשלם לו לחודש או לשבוע בבת אחת" ע"כ. ויל"ע, האם מהני זאת גם לגבי התקיעה?

תו כתב שם המשנ"ב: "ועיין באחרונים שכתבו שנוהגים להקל לשכור לשבתות לחוד [והוא המהב"ט בשם ב"ח וכן העיד בשם מהרי"ל וכן משמע דעת הגר"א - כמבוי כ"ז בשעה"צ שם ס"ק כ"א], והחושש לדברי האוסרין לא יקצוב בתחלה, ומה שלוקח אח"כ י"ל שהוא דרך מתנה [ומקור הדין מהשע"ת שם], ומילדת בודאי מותרת ליקח שכר שבת" עכ"ל המשנ"ב.

עוד זאת איתא שם לעיל מינה ב"ביאור הלכה" [ד"ה נותן] - [לגבי הא דמבוי בשו"ע שם ס"ד דאם הי' שכיר לשבוע או לחודש או לשנה דנותן לו שכר שבת]. וזה לשון קדשו: -

דנח נפשי' הוא כבר בכלל לא יבוא? והי' אומר רבי חיים, שרואים מכאן, שמה שבין אדם נענש על עבירות שבין אדם לחבירו, זה לא גדר של "עונש" [כדי לספק את הנפגע] רק ש"בין אדם לחבירו" זה כמו "אש"!! [וכחוק טבעי ומציאותי].

אם יש קפידא להתחתן עם כל'ה שחתנה נפטרה

גמרא "רבי איעסק לי לברי' בי רבי חייא כי מטא למכתב כתובה נח נפשי' דרביא, אמר רבי ח' פסולא איכא" וכו'.

ב"קריינא דאגרתא" [ח"א סימן קצ"ב] יש אגרת של מרן הסטייפלר זיע"א "אם יש קפידא להתחתן עם כל'ה שחתנה נפטרה" [וזה בא במענה לשאלה שנשאל בזה למעשה], והוא כותב שם שמעולם שמענו ולא ראינו שיהא בזה ח"ו איזו קפידא, ע"ש כ"ד הקדו'.

"הווארט הכי טוב במשמדה"!!...

גמרא "א"ל בני דעת קונך יש בך".

אמר התלמיד הכותב: הרב זצ"ל נתן כאן הכרזה: -

כאן ב"משמר הלוי" כתוב את הווארט הכי טוב בכל ספרי "משמר הלוי", וכדלהלן: -

- "מה גדלה ההתרגשות בבית המדרש כשלמדנו בס"ד בכתובות ס"ב ב' שאמר לו רבי לברי' מדעת קונך יש בך, והלא לא אמר לו ח' סתם דברים לנחמו, אלא שהי' ברור לו לרבי שענין הנישואין אצל ברי' הוא ממש בגדר בנין מקדש להשראת השכינה, והא דרצה הבן למהר לכונסה עוד לפני נסיעתו לבי רב הוא מפני רצונו הקדוש להקדים את בנין הבית להשראת השכינה, לא מפני עניני עולם הזה, ועל זה אמר לו רבי: בני מדעת קונך יש בך".

ע"כ נדפס שם ב"משמר הלוי". ובעל פה אמר הרב זצ"ל: כתוב כאן שאצלם זה הי' אותו דבר ממש כמו לבנות את בית המקדש, זה לא הי' איזה דבר גשמי, אלא זה הי' אצלם דבר רוחני בדיוק כמו בנין בית המקדש, אחרת אין כאן פשט בגמרא, דאל"כ במה הוא השיב על ה"אכסוף"? רק כתוב כאן שכל ענין הנישואין הי' אצלו כמו בנין בית המקדש! אין לו בזה שום ענין גשמי! זה ברור כשמש שזה כאן הפשט בגמרא, וכי יש לנו השגה בקדושה שלהם? [וראה ב"מכתב מאל"י" [חלק רביעי, עמ' 184], בביאור הגמ' בתענית כו ב' ד'בנות ירושלים היו יוצאות בכלי לבן שאולין, הוא זיע"א הי' אדם מאד עדין, אציל הנפש, הוא והרבנית ע"ה, לא הניחו אחריהם כמותם, והוא כותב שם בלשון עדינה: הרי ברורות שלנו, כאשר אשה צעירה הולכת להיראות לשם שידוכין, אפילו הצנועה ביותר מדקדקת ללבוש שמלה יפה כדי לעשות רושם טוב, ואין שום גנאי בדבר, ואילו שם, כולן בכלי לבן פשוטים! וראה שם בהרחבה את כל דבריו הנפלאים בגודל ונוראת קדושתם].

המשיך הרב זצ"ל ואמר: על הווארט הזה אין לי פחד! והרי אפילו בדורנו עוד ראינו אנשים כאלו, אנשים קדושים... שכל היום... וכי מה זה להתחתן? לעשות טיולים? והרי בונים מקדש! השראת השכינה! ומה ד"אכסוף", היינו משום שזה נראה כביכול... [אך כתוב בתורה"ק בפרשת ויצא: "וישק יעקב לרחל... ויבן... ומה אמר על כך השרף מקאצק זיע"א: על מה הוא בכה? על מה שאנשים יחשבו בזמן שהם יקראו את הפסוק... פשיטא, וכי הי' בזה פרומיל של "גשמויות"? וכי יש איזו "הזה אמינא"?... אמרתי את זה פעם ב"שבע ברכות" אחת, ישבו שם יהודים בעלי דעה, חסידש'ע אידן, יהודים שמבינים מה שמדברים... והם אמרו שזה ממש...

נוסחאות" על המשניות ציין לד' התור"ד הללו, [הרי דבעל השנו"ס נקט דזוהי באמת גירסא של התור"ד בהמשנה].

שם "ומנעלים ממועד למועד".

איתא בשו"ע [סימן תקכ"ט ס"ב - בדיני שמחת יום טוב] "כיצד משמחן וכו', והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו", ע"כ. וכתב עלה בביתאור"ל שם: "ואם אין ידו משגת, יקנה להם לכל הפחות מנעלים חדשים לכבוד יו"ט [א"ר בשם מהרי"ל] ע"כ.

הכרתי חתן אחד שהתחתן באמצע אלול, ולא הי' לו גרוש בכיס, ולפני סוכות, באה אליו השוויגער ואמרה: הבאתי לך כסף בכדי שתוכל לקנות נעליים לזוגתך - וזה הי' לא רק בשביל נעליים, אלא בשביל... בשביל... בשביל... [ואמרה, אם היא תשאל מאיפה הכסף, לפחות אל תגיד לה על המקום... רק תאמר, שבהזדמנות עוד תגיד לה] [וגם אם יש לה אפשרות כספית, אבל ה"תשומת לב"].

זה לשון קדשו של הר"ן [דף כ"ח ע"א מדפי הרי"ף]: "ויש לדקדק, אמאי לא חשיב ציבי לבשל מאכלה? ואפשר משום דתנא במקום הרים קאי וכדאיתא בגמרא לא חשיב ציבי, דהא אית לה, אבל היכא דלית לה ודאי יהיב לה. אי נמי, האי תנא לא חשיב אלא מידי דמיכל, אבל מידי דבר איכשורי מיכלא לא חשיב, ומשום הכי לא חשיב נר, ופתילה, וכוס, וחבית, וקדרה - אע"ג דודאי יהיב לה, והכי איתא בירושלמי ובתוספתא" ע"כ.

במשנה "ואוכלת עמו מלילי שבת לילי שבת".

מסופר על צדיק אחד גדול גדול גדול שעבר פעם בוילנא, וביקש מהגר"א זיע"א שהוא רוצה להתארח אצלו בליל שבת קדש, אכן, הוא איננו יכול לישב באותו שלחן ביחד עם הרבנית של הגר"א... ועל כך אמר הגר"א, שאיננו יכול לעבור על המשנה: "ואוכלת עמו מליל שבת לילי שבת". [אינני יודע אם המעשה הי' או לא הי', וכי סלקא דעתך לבא ולבקש כזה דבר - שהרבנית לא תאכל עם בעלה הקדוש בשלחן שבת...].

במשנה "במה דברים אמורים בעניי שב ישראל, אבל במכובד הכל לפי כבודו".

ולכאור' צריך שמאי לזה, ואולי שייך בזה מש"כ בשעה"צ [סי' קנ"ו] אהא דמבואר שם בשו"ע [ס"א] דלא יעשה מלאכתו עיקר, אלא עראי ותורתו קבע, ואיתא שם במשנ"ב [ס"ב]: "אך בזה גופא צריך להזהר מפיתוי היצר שמפתהו שכל היום צריך השתדלות על הרוחה זו, והעיקר שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו ואז יכול להתקיים בידו שיהא מלאכתו עראי ותורתו עיקר" ע"כ, ועל כך כתב שם בשעה"צ [ס"ג] וזה לשון קדשו: "וכדי שלא ירמה אותו היצר, יתבונן אילו הוא הי' מתחייב לזון את חברו ולהלבישו לפי ערכו, מה הי' אומר אז - איזה דבר הוא הכרח" - כך הוא כותב הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א.

רש"י [ד"ה תמני סעודות הויין] וארבע עשרה סעודות היא צריכה לשבת.

יש כאן חשבון גדול של המהרש"ל... וחשבון גדול של המהרש"א... עיין עליהם בכל דבריהם הקדושים.

עיין מ"ב שכתבתי דיכול לנכות לו משכרו אם לא שמר בשבת, כנ"ל פשוט, ואף דבכ"א כלל ס' דין ח' משמע דכשינכה לו אם לא ישמור בשבת תו לא מיחשב בהבלעה, לא נהירא כלל, וראייתו שהביא מכתובות ס"ד ע"ב תוד"ה מחזי אינה ראייה כלל, דהתם הלא יכול לחזור מקטטתו באמצע וע"כ בודאי תיקנו שיתחשב לכל יום בפ"ע, משא"כ בענייננו שהשכירו לחודש שלם - וכי משום שינכה לו כשלא ישמור איזה יום יתחשב כשכיר יום, ובודאי כן הוא הדין דמי שהוא שכיר חודש או שבוע אם יחסר איזה יום מהפעולה יכול לנכות לו, דהא קבל עליו לשמור חודש או שבוע שלם, ואעפ"כ מקרי השכר שבת שלו בהבלעה - כנ"ל ברור" ע"כ.

אצל הבריסקר רב זיע"א, בימים נוראים, התפלל לפני העמוד בשחרית יהודי חשוב, והרב זיע"א הי' מאד מאד מרוצה מהתפילה שלו, ואחרי ימים נוראים שלח לו הביתה איזה סכום, לא דיברו מראש שום דבר - כמוכן, [הסטייפלר זיע"א אמר לי פעם, אין מי שלא מעוניין לקבל כסף, רק צריכים לדעת איך להביא. פעם אמרתי שמסרו לי כסף בשביל פלוני והוא לא רוצה, והוא אמר: הוא משחק, תשאיר לי פה את הכסף, זה יהי' בסדר, אני מומחה לתת ועוד אף פעם לא סירבו לי], לשנה האחרת הבריסקר רב לא שלח לו, הוא הגיע להרב ואמר אני מאד מבקש שהרב יתן לי אפילו סכום קטן ביותר - אפי' שוה פרוטה. ולשאלת הרב זיע"א מה פשר בקשתו, השיב, שבשנה שעברה הי' לו כזה סימן ברכה... שלשה ילדים הוא חיתן, והוא תולה זאת בהמעות שקיבל מהרב זיע"א. [וזה לא שכר שבת, כי בכל מקרה הוא הי' מתפלל].

במשנה "המשרה את אשתו על ידי שלישי" וכו'.

האם שרי לכתחילה לעשות כן, או דוקא אם קבלה עלי', הא לאו הכי יכולה היא שתאמר אי אפשר להתפרנס מאחר אלא מבעלי? - עי' בר"ן כאן [דף כ"ח ע"א מדפי הרי"ף] כל דבריו הקדושים בזה, ולבסוף כתב הר"ן, דמד' הרמב"ם [פ"ב מהל' אישות ה"ן] נראה, דדוקא ע"י נדר הוא דאמר' דמצי אמרה דזילא בה מילתא, אבל שלא ע"י נדר לא, וכפשטא דמתני' דהכא, ע"ש.

שם "המשרה את אשתו על ידי שלישי לא יפחות לה" וכו'.

ואף שגם בחיים הרגילים חייב ליתן לה את כל זאת, אבל אדם שחי חיים נורמליים וחי בשלום עם זוגתו, הוא לא הולך בכל פעם להסתכל במשנה כמה הוא חייב... רק נותן לה את מה שהיא צריכה! ולכן מיירי המשנה במשרה לה על ידי שלישי. [ויתכן, שביאור זה כתוב בראשונים].

במשנה "אמר רבי יוסי לא פסק לה שעורין אלא ר' ישמעאל שהי' סמוך לאדום".

עי' רש"י שם דמשמע דת"ק פליג עלי' וס"ל דבכ"מ שעורים כפלים בחטים, וע"ש מש"כ בזה. ולבסוף כתב: "ונ"ל סמך יפה להת"ק מקרא: סאה סלת בשקל - וסאותים שעורים בשקל [מלכים ב', ז'] ע"כ.

שם "סמוך לאדום" - איפה זה? - נדהמתי לראות ב"חזון יחזקאל" [פרק ה' ה"ז] שהכוונה לאיטלי' שהיא אדום ע"ש. [כשיהי' תחית המתים במהרה, אם ירשו לנו להיפגש עם הרביה זיע"א, נשאל אותו לפשר הדבר]. [אמר התלמיד הכותב: אינני יודע מה כאב כאן להרב זצ"ל?].

במשנה "ונותן לה כפה לראשה וחגור למתניה - ומנעלים" וכו'.

ולא קתני: "ומנעלים לרגליה"? - הערת הרה"ג ר' יעקב קאפל ויס [זלה"ה]. ושוב הראה הרה"ג ר' שמואל בהריר [זלה"ה] בתור"ד, דשם איתא: ומנעלים לרגליה, וצריך לדעת האם כך היא גירסתו במשנה, או דפירושי קמפרש לה. והראו הלומדים, שב"שינוי

גמרא "רגילה - נותנין לה" וכו'.

"...נהי דבעת הנישואין לא הי' מתנהג עדיין בפרישות רק כשאר ת"ח, לא מצי למטען לא קבלית עלאי שתהי חסיד ופרוש, אלא אמרי' כיון שנישאת **לכחור רגיל** הוא זה שעתיד להיות פרוש וחסיד - וזקני ת"ח כ"ז שמזקינין וכו'" עכ"ל. (וע"ש בהרחבה בכ"ד הקדושים בהאי תשובה), ויפה פירש **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א**, דמש"כ החת"ס בלשון קדשו "**בחור רגיל**" הכוונה "**בן ישיבה**"! כי כך הי' נקרא בזמנו בן ישיבה - "**א' בחור**". ובעיקר ד' החת"ס שם, יש להעיר מד' התוס' בנדה כ' ב', ד"ה כל, ע"ש].

וביותר מתמיה מש"כ הר"ן כאן, וזה לשון קדשו: - ורבי נתן סבר זמנין דמתרמי בין השמשות" וכו'. - "ותמה אני, כי נותנין לה כר וכסת נמי איכא למיחש להכי, דזימנין דמתרמי בין השמשות ולא מייתי לדידה ושקיל לדידה ומגני לה על ארעא, דמסתמא כשנותן לה כר וכסת אין נותן לה מפץ, ואי נמי יש לה אכתי אינה עולה עמו. -

ונ"ל, דמאי דקאמר ת"ק כי אזילנא שקילנא להו, **היינו כדי שלא תישן בימי השבוע ע"ג כר וכסת, ומתוך כך הוא מוציא מביתו כר שלו ושלה**. אבל לרבי נתן, כיון שהוא צריך לעזוב בביתה כר וכסת, רשאה היא לישן עליהן כל השבוע אע"פ שאין בעלה עמה, שאינו בדין שתצטער לישן על גבי מפץ ותראה כר וכסת מונחין לפניה, ומש"ה א"ר נתן דנותנין לה כר וכסת כל ימי השבוע, וכיון שזה צריך לתת לה כר וכסת לשכב עליהן - אף בשלו אינו טורח להוליק ולהביא" וכו', עכ"ל הר"ן. והדברים מתמיהין טובא, מה הפשט כאן בדעת ת"ק, וכי מעודדים כאן "שחיתות"?

אמר התלמיד הכותב: כאן אמר הרב זצ"ל בדרך צחות: -

בש"ת "דובב מישרים" [חלק... סימן...] נשאל על ידי אחד שהלב שלו נמצא **בצד ימין**, באיזה יד עליו להניח תפילין? והאם יש דין של "שימה כנגד הלב"? והוא פסק שם [עם רא"י מהגמרא] שצריך להניח ביד שמאל, [הי' כאן בב"ב רב גאון אחד זצ"ל שג"כ הי' לו לב בצד ימין, והי' מניח בשמאל]. דא עקא, ישנם כאלו שאין להם לב בשום צד... [וכמבואר במדרש הידוע עם הארי והחמור והשוועל].

הגאון החסיד רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל רבם של חסידי ברסלב, [יצא עליו ספר "איש חסידך", קראתי את זה כמה פעמים מכריכה לכריכה], הוא הי' יהודי זקן נכבד נשוא פנים, והיו מתברכים מפיו, [אני ג"כ קבלתי ברכות ממנו בכל הזדמנות], והי' לו נוסח אחד לכל המתברכים, מקטן שבישראל ועד גדול שבישראל, וכה הי' מברך: **שיהי' לך רפואה בראש!** - וישועה בכל הענינים!

הרי"ף השמיט להך ברייתא דכר וכסת, ועי' ר"ן מה שהביא בזה בשם הרמב"ן ומש"כ לבאר לפי דרכו.

דף ס"ה ב'

השם ישמרנו מאנשים יבשים...

גמרא "תנא במקום הרים קאי".

הבריסקר רב זע"א הי' נוסע [מפאת מצב בריאותו] לשווייץ, למקום הרים, לעיירה שולץ. פעם אחת ניגש אליו יהודי חסידי: שלום עליכם **בריסקער רב!** הוא רוצה לספר שיש לו את הזכות להתאכסן עם הרב באותו בית מלון, בחדר הסמוך, וממש יש לו שמחה גדולה ועצומה שהוא זוכה לגור במחיצת הבריסקר **רב!**

שאלו הלומדים שליט"א: האם נותנין לה יין לכל סעודה וסעודה, או דלמא רק פעם אחת ביום? ושוב הראה **הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה]** בספר "הערות" כאן, דבראשונים משמע דצריך ליתן לה בכל סעודה וסעודה, ע"ש.

גמרא "אמרה להן כך תפסקו לכנותיכם".

ומבארים, שהי' לה טענה שזה מדי מעט.

ברש"י [ד"ה חומא] "זה שמה".

מה רוצה רש"י בזה?

בענין קטלנית

גמרא "קטלת לין תלתא".

לכאן קשה, איך נשאה אביי, והרי כבר נתאלמנה קודם נישואיה אליו תרי זימני? וביאר בספר "הערות", דאביי סבר דבב' פעמים לא נעשית קטלנית. אולם הקשה, איך תבעה כתובה מנישואיה עם אביי, והא השתא כבר הי' ג' פעמים? ותירץ, דכיון דמבואר בגמ' דאביי דהוי מדבית עלי חי ס' שנים ומשום דעסק בתורה ובגמ"ח, נמצא דכשמת בן ס' שנים הוו שנותיו הקצובים לו ולא הוי קטלנית, ועל דרך שדנו האחרונים לגבי נשאת לזקן או בחולי שקדם לנישואין דלא מיקרי קטלנית. ובת רב חסדא סברה, דהוה קטלנית משום ב' פעמים, או משום שלא ידעה האי מילתא דבית עלי, עכ"ד.

מה זה "כר" - ומה זה "כסת"?

גמרא "אין נותנין לה כר וכסת".

מה זה "כר" ומה זה "כסת"? - הנה זה לשון קדשם של התוס' בע"ז ס"ה א' [ד"ה ה"ג, אהא דאמרו שם: "השוכר את החמור שוכר מניח עליה כסתו]: **"והוא כסת קטנה שיושב עליה או נותן תחת ראשו למראשותיו, וכו' הוא הגדול ששוכב עליו. והעולם טועים, שאומרים לקטן כר ולגדול כסת**. וראיה ממסכת תמיד וכו' וכו', וכו' הוא לשכב עליו כדמשמע פ' השולח" וכו' וכו', ע"כ.

גמרא "תנא קמא סבר אמר לה כי אזילנא שקילנא להו וכי אתינא מייתניא להו בהדאי, ורבי נתן סבר, אמרה ליה זימנין דמיתרמי בין השמשות ולא מצית מייתי להו ושקלת להו לדידי ומגנית לי על ארעא".

ובתוס' [ד"ה ושקלת] **"דשמא מתוך שהוא מעונג שעד עתה הורגל לשכב על כר - יטול שני מפצין לעצמו".**

אינני מבין, איזה חינוך הוא קיבל אותו בעל? וכי אין הדבר גובל בשחיתות? שוה לו לקחת עמו להנסיעה את הכר ואת הכסת - שיתפוס את כל המזוודה...? אם הוא רוצה לנסוע, [גם אם הוא נוסע בשביל ללמוד תורה], שיסע לחיים ולשלום, בשביל מה הוא לוקח עמו את הכר ואת הכסת? [ואין לזה שייכות כלל לד' החת"ס זע"א הנודעים בתשו' (יור"ד סימן קמט). ואגב, זה לשון קדשו של החת"ס שם בסוף התשו']

תוס' [ד"ה אלא] "תימה מאי פריך וכו' ומאי פריך מבייש סוסתו דלאו בת בושת היא".

לכאור', הא זהו גופא התירוץ של הגמרא "וסוס בר בושת הוא". והאם כוונת התוס' להקשות: דקארי לה מאי קארי לה?

גמרא "בגדו לית לה זילותא - אשתו אית לה זילותא".

פירש בשטמ"ק: "בגדו לית ליה זילותא, פי' אין מזדלזל בעל הבגד ברקיקת בגדו, ואם יתבייש בטלה דעתו בהך, אבל אשתו מזדלזל הבעל בבשתה, ולהכי בעי למיתב לה בשת" וכו', ע"כ.

אולם הביא בשם הרא"ה שכתב לפרש: "בגדו לית ליה זילותא לבגד, ואע"ג דגופיה מתזיל מחמתיה, כיון דבגד גופיה לאו בר בשת הוא לי מחייב, דהא איהו לבגד בייש, אבל אשתו אית לה זילותא ובר בשת היא" וכו', ע"כ.

תוס' [ד"ה עני] "שעליהם לשומרו מן המכים אותו".

לכאור' הכוונה, באופן שיש רקע של סכסוך.

במשנה "אמרו חכמים יכול הוא שיאמר" וכו'.

מה נשתנה הכא שנקטו בהאי לישנא "אמרו חכמים", והיכן עוד מצינו סגנון כזה במשניות? [וב"שנוי נוסחאות" שבמשניות, הביא בזה "בקיאות" מהתוס' לעיל מ"ז ב' (המתחיל שם בע"א בד"ה כתב), שכתבו שם התוס' בהאי לישנא: "והא דאמרין בפ' מציאת האשה הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו יכול הוא שיאמר" וכו', ולא הזכירו שם התוס': "אמרו חכמים", אך יתכן שא"ז גירסא של התוס' בהמשנה, רק שהתוס' מקצרים], [ועי' היטב במאירי], ועי' להלן.

רש"י [ד"ה יכול הוא שיאמר וכו'] "אבל אחיו או יתן או תשב עד שתלבין ראשה".

הר"ן תמה על רש"י וז"ל קדשו: "והוא תימה, דהא קיי"ל כאדמון דאמר לקמן בפרק דייני גזירות [דף קט]. יכולה היא שתאמר אילו אני פסקתי לעצמי כו' עכשיו אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור"? ומשום כך כתב הר"ן: "אלא ה"פ, שאילו הי' אחיו קיים הי' כנוס ומוציא ממנו בדיינין, דדברים הנקנין באמירה הן, אבל יבם לא" וכו', עכ"ל הר"ן.

ורצה הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א ליישב דעת רש"י, דרש"י מפרש, דמה דאמרו במשנה "אמרו חכמים", הכוונה היא לחכמים דאדמון דקאי משנתינו כוותיהו. ושוב הראו הלומדים שליט"א, שעיקר התירוץ כתוב כאן ב"הפלאה", ד"ל דמתניתין דילן אזלא אליבא דחכמים, ואה"נ דהוי דלא כהלכתא והוי סתם ואח"כ מחלוקת, וע"ש כ"ד הקדו.

והראו הלומדים עוד מש"כ בזה המאירי, דפלוגתא דאדמון וחכמים מייירי באופן שאין בידו מה לפרוע, אבל בנידון דמשנתינו מייירי אף ביש לו ליתן, ע"ש. ועל דרך זה כ' בפנ"י, ע"ש. ועי' עוד בהג' הב"ח על הרי"ף [אות ב'] מש"כ בישוב דעת רש"י, וציינו עוד בזה לספר "אילת אהבים".

"כל מה שיתנו יקח בעין יפה"

יש אגרת של מרן החזו"א זיע"א ב"קובץ אגרות" [ח"א סימן קס"ז] וזה לשון קדשו: "שלומכון ישגא, אחדשה"ט וש"ת, אינו מובן לי היטב הדריקנות יתירה בדברים

הרב זיע"א כמובן שלא התווכח איתו, אבל הוא שאל אותו: ככה? אם כך ברצוני לשאול: באיזה שעה אתם הולכים לישון בלילה? ולשאלתו של היהודי הנ"ל למה הרב מתעניין בזאת? אמר לו הגרי"ז: אני יגיד לכם, אני יהודי זקן, ובלילה לוקח לי זמן עד שהנני עולה על יצועי לישון, [כאילו שזו היא הסיבה שהוא הולך לישון מאוחר...]. ואני קורא קריאת שמע שעל המטה - עם כל הפסוקים! בקול רם! ולכן הנני שואל מתי אתם הולכים לישון, לדעת שזה לא מפריע לכם! [זה מה שמיד הי' להרב זיע"א בראש].

אותו יהודי שהי' בר דעת נענה ואמר: זוהי שמחה בשבילי - שאני ישן על מיטתי - ופתאום אני מתעורר וזוכה לשמוע את הקריאת שמע של הרב! כל הון דעלמא אני נותן בשביל הזכייה הגדולה הזו - לזכות לשמוע את הקריאת שמע של הרב! מה משנה לי באיזו שעה הרב קורא?!

שאל אותו הרב: ומה עם הרבעצ'ן, [אז: מה עם זוגתך]? והיהודי השיב: גם היא מליאת שמחה! נחזור בעז"ה למקומנו ונוכל לספר, שזכינו לשמוע את הקריאת שמע של הרב!!!

הסבא שלי ר' אברהם חיים צציק זצ"ל הי' אומר: השם ישמרנו מאנשים יבשים... אותו יהודי לא הי' בן אדם יבש! הוא וזוגתו היו אנשים מלאי חיות, הם אמרו את מה שהם אמרו על אמת!

מרנא רבי חיים שמואלביץ זיע"א אמר בהספדו על הברסקר רב: אם ישאלו אותי איך הרמב"ן [?] קרא קריאת שמע? אני יאמר שאינני יודע! אבל: ראיתי את הברסקר רב איך שהוא קורא קריאת שמע!...

גמרא "עני חמשים זוז מנא ליה".

בר"ש בפאה [פרק ח' משנה ח'] מבואר דהא דאמרו שם במשנה דמי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, היינו משום ששני אנשים יכולים להתפרנס מכך למשך שנה, ע"ש.

פרק מציאת האשה

דף ס"ו א'

גמרא "כי פליגי בהעדפה שעל ידי הדחק".

עי' תורי"ד.

רש"י [ד"ה ומשני] "או צבי שבור" וכו'.

הוא לשון המשנה בב"מ י"א א'.

רש"י [ד"ה שתים] "וטווה פשתן".

עי' רש"י.

שם. "ומלמדת שיר לנשים בשכר".

למה הכנים כאן רש"י את ה"שכר"?

רש"י [ד"ה וכנגד השום] "ודרך הנועדים למזמוטי חתן" וכו'.

הרש"ש מציין לחגיגה י"ד ב'.

כבוד מדומה!...

שם. "דרך הנועדים למזמוטי חתן לשומם יותר משויים לכבוד הכלה" וכו'.

זהו הכבוד המדומה!

אחד הגיע פעם אל העיר, ובקש להיפגש עם ראש הקהל, הוא לא ידע היכן הוא גר, הוא שאל אנשים, וכל אחד הראה לו - אך הוסיף איזה גידוף... וכאשר הוא הגיע אל ביתו של ראש הקהל ונפגש עמו, שאל אותו בפליאה: מה חסר לך כל העניין? והשיב לו ראש הקהל: וכי "כבוד" הוא שום דבר?!...

ככה זה כל הכבוד המדומה!

רש"י [ד"ה שום] "שלא יאמרו להוסיף שלישי אלא לכספים שהן ראויים להשתכר מיד".

מה רוצה רש"י בתיבת "מיד"? ואולי כוונת רש"י לבאר החילוק בין כספים למטלטלין, דבאמת גם במטלטלין יתכן שלעתיד יוכל להשתכר מהם, אבל מ"מ לא מיד כמו בכספים, [וע"ע ברש"י להלן בע"ב ד"ה פסקה, ושם בד"ה עסקא: "כספים קרי עסקא - שהם עומדים להשתכר בהן להתעסק בהן תמיד"].

"שוין איצטער"!

הבריסקר רב זיע"א אמר: לא בקרוב, אלא: שוין איצטער! [כבר עכשיו], כך הוא אמר להגאון הגדול רבי שלמה קרליץ זצ"ל [הוא סיפר לי זאת], הוא בא אליו פעם לדבר עמו בלימוד, והבריסקר רב אמר לו שהוא לא מרגיש טוב. רבי שלמה בירך: שהקדוש ב"ה ישלח להרב רפואה שלימה בקרוב, ועל כך הגיב הרב זיע"א מדוע רק "בקרוב"? שוין איצטער! - זהו לימוד גדול!

בחובות הלבבות ב"שער הבטחון" [פרק...] הוא כותב, שאחת מן המעלות של הבוטח בהשם, שגם אם מונחת לו פרקמטיא במחסן, וזה כעת לא הולך, וכגון אם יש לו בגדי חורף למכור, והגשם מתמזמה מלבוא, - בכל זאת הוא לא דואג!

דף ס"ו ב'

"אפשר שהוא יודע בו"...

גמרא "אין צריך לומר ראשון תלמיד חכם ושני עם הארץ, אלא אפילו ראשון עם הארץ ושני תלמיד חכם יכול לומר לאחיק הייתי רוצה ליתן לך אי אפשר ליתן".

ובטעמא דמילתא כתב המאירי וזה לשון קדשו: "שמכל מקום איפשר שאינו חפץ במדותיו ובטכסיו - [טכסיו] פירושו: הנהגותיו], - ואף כשמדותיו טובות, איפשר שהוא יודע בו דבר שמגיס את דעתו ממנו" עכ"ל המאירי.

פעם נפטר רח"ל מישוהו מפורסם, גאון וצדיק וכולי, ובהלוייתו השתתפו אלפים... ועמדו והספידו... ואמרו שהנפטר הי' כזה תלמיד חכם ועם כאלו מדות

שהרחיקם רבותינו ז"ל כמבואר ברמ"א אה"ע סי' ב' וסיים הרמ"א שכל מה שיתנו יקח בעין יפה ר"ל בין רב למעט - ואז יצליח, והצלחה שמבטיח הרמ"א ודאי עדיף מהשתדלות, ובהיותי מורגל תחת השפעת דברי הרמ"א ז"ל לעצמי ולאחרים כבד עלי להבין דעת הדר"ג שליט"א בזה, והנני חותם ברכה הרוש"ת באה"ר, אי"ש. עכ"ל.

וזה לשון קדשו של הרמ"א שם [באה"ע סימן ב' סעיף א']: "ומי שפסקו לו ממון הרבה לשידוכין וחזרו בהם לא יעגן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו, ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר וכל העושה כן מיקרי נושא אשה לשם ממון, אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יצליח" עכ"ל הרמ"א. ומקור הדין הוא [כפי שמצויין שם] מה"בית יוסף" להלן סוף סימן ס"ו בשם "ארחות חיים", וזה לשון קדשו: -

"כתוב בארחות חיים [ח"ב הלכות כתובות סי' ג'] בשם הראב"ש: נהגו שלא ליתן אדם לבתו ממון גדול, ומי שהוא מקפיד ומתקוטט בעבור נכסי אשתו אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, אלא מה שיתן לו חמיו או חמותו יקח בעין יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, תדע שהרי ארז"ל [עירובין ס"ד סוף ע"א] הרוצה שיתקיימו נכסי אשתו יעשה מהם מצוות, וראוי לכל איש דעת שלא יעגן עצמו ולא לבת זוגו מפני העיגון ומפני הרהור עבירה, ורבים נכשלים בעבירות כשאנשים נושאים אשה במהרה ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון וכו' עכ"ל".

ניכר מתוך הלשון של החזו"א זיע"א באגרתו הנ"ל, שהאגרת מופנית אל אביו של החתן, [שהי' כפי הנראה מתוך לשון החזו"א תלמיד חכם חשוב, והחזו"א כותב עליו "הדר"ג שליט"א"], ויתכן שהחתן עצמו בא לפני החזו"א והתלונן שאביו אינו מאפשר לו לעשות את השידוך מחמת דרישות הממון, וכפי שידוע לי על א' מהחשובים שבאותו דור שבנו הבחור בא לפני החזו"א זיע"א עם תלונה כזו על אביו.

החזיר את כל הנדוניא!...

רבי חיים בריסקער זיע"א, - חותנו רבי רפאל שפירא זיע"א לקח אותו לחתן, והבטיח לו בנדוני' סכום גדול, ר' חיים החל להתעניין מהיכן יש לו להשווער [העני, שאין לו כלל מה לאכול, ואם הוא אכל ארוחת בוקר הוא כלל לא ידע האם יהי' לו לאכול ארוחת צהריים...]. לתת סכום כה גדול? והתברר לו, שהוא לווה את הכסף שם במינסק אצל כמה עשירים, לווה מכל אחד קצת ועשה "וקבצנו יחד" ונתן את הכסף, הלך ר' חיים ושלח את הכסף בחזרה לכל המלוים... וכשהוא בא לוואלין הוא הי' גר שם בקומת הקרקע של הישיבה - ממש דירה סרוחה!

במשנה "פסקה להכניס לו אלף דינר" וכו'.

לעיל פתחה המשנה ב"הפוסק מעות לחתנו", וכאן הלשון הוא "פסקה...?" - עי' מהר"ם שי"ף.

במשנה "הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה".

ולא אמרו: אלף וחמש מאות דינרים? ועי' תוס' יומא ל"ה א' [ד"ה הינדונין].

רש"י [ד"ה הוא] "לפי שמשתכר בהן".

הראשונים דנים מדוע אי"ז רבית, ועיין בספר "הערות".

"שנות חיים" ממאור הגולה מהר"ש קלוגר זיע"א [סי' שט"ז]. ועי' מג"א [סימן ע"ה ס"ק ה' ובפמ"ג בא"א שם].

"אינני יכול לכתוב נגד האמא ונגד הסבתא..."

בבריסק, הם מתעקשים דוקא על פאה נכרית, אם הצד השני מתנגד לפאה נכרית הם אומרים: סליחה, אנחנו איננו יכולים לעשות נגד הסבתא שלנו, ונגד האמא שלנו, ולא עושים את השידוך... משום, שגם הרבנית של ר' חיים זיע"א היתה לבושה בפאה נכרית, וגם הרבנית של הגר"ז זיע"א היתה לבושה בפאה נכרית.

לאחרונה, התחילו לעשות תעמולה כנגד פאה נכרית, נכנסו כמה נשים אצל רבנו משולם דוד הלוי (שליט"א) זצוק"ל ובקשו שהוא יכתוב מכתב שפאות נכריות זה פירצה...

השיב להם רבנו שליט"א (זצוק"ל): זה לא פירצה! הפירצה היא שבאים לבן אדם ואומרים לו: תחתום נגד האמא שלך... ונגד הסבתא שלך... לא סתם אמא וסבתא, הרבצ'ן של הבריסק רב... והרבצ'ן של ר' חיים...

הם ניסו בכל זאת להסביר לו, אז הוא אמר להם: סליחה, ראיתי לאחרונה ספרי היסטורי' לא טובים שנלמדים אצלכם בבתי הדין, זו הפירצה האמיתית! את זה צריך לתקן!

ואמנם, הכל מודים, שלא מדובר כלל על פיאות ארוכות וכדו', - זוהי פריצות ממש, אין מה לדבר! אחר כך הם באים להגיד שהילדים לא מבינים את הגמרא בחידוד... אחד בא להתלונן, אמרתי לו: כשיתחילו ללבוש בבית פיאות צנועות, - הילד יתחיל להתקדם בלימוד, מבלי זה אין לך שום סיכויים, זהו בית טמא - כשהאשה הולכת ככה!

גמרא "אלף אלפים דינרי זהב".

דהיינו מיליון דינרי זהב.

גמרא "בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל, בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מוסר ביד אומה שפלה" וכו'.

ומבארים, ד"אשריכם ישראל" קאי גם על "בזמן שאין עושים רצונו של מקום" וכו'.

גמרא "זההניא אמרו עליו על נקדימון בן גוריון כשה' יוצא מביתו לבית המדרש כלי מילת היו מציעין תחתיו ובאין עניים ומקפלין אותן מאחוריו".

הי' מבאר מרנא הגר"ח שמואלביץ זיע"א בשיחותיו הקדושות, שזה הי' נקרא כביכול שהעניים הם שעושים טובה עם נקדימון... כי כביכול ה"כלי מילת" לכלכו את הדרך והם באו וניקו... וכמו אצל איוב, דמבאר [בב"ב ט"ז א'] שהי' גזול שדה מיתומים עניים ומשביחה, [וע"ש ביד רמ"ה שהק' הא גונב ע"מ לשלם ד' וה' אסור, ותיקן דדוקא בישראל אסור אפי' ע"מ לשלם, אך באומות העולם שרי]. ואמר מרנא הגר"ח: ש' הוא רצה איוב שתהי' להם להיתומים הרגשה טובה, שכאלו הם תובעים אותו...

טובות! עמדתני שם, ועמד על ידי משהו שאינו עוצר בעצמו... [יש אנשים שידעו לעצור בעצמם, וכמו שאמר הגר"א באגרתו: "כל רגע ורגע שאדם חוסם את פיו וזכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובר' יכולין לשער", אך ישנם כאלה שעל המקום הם אומרים... הם אינם חושבים פעמיים], והוא זרק לחלל האויר [בשקט] אבל אני שמעתי, הוא אמר: לי לא יספרו שהוא הי' בעל מדות טובות, שנים שהוא לא הסכים לכתום לי על הסכמתו בשביל שאוכל לקבל רשיון מהעירייה לבנות סוכה... מבלי שום נימוק, מה הפריע לו? ובכן, כל העולם לא יודע, והוא יודע!

אחד מגדולי הדור ממש [לא כאן בבני ברק] יש לו בית מאד צפוף, ונוקק מאד לעשות שם שיפוצים מסוימים, אך דא עקא שהדירה היא בדמי מפתח, ובעל הבית אינו מסכים בשום אופן, וכך נמשך הדבר כבר במשך עשרות שנים, ולא משנה שכבר עברו עשרות ראש השנים ועשרות יום כיפור'ס. אותו גדול שלח אלי שאנסה להשפיע על בעל הבית, אמרתי להשליח, לא יצא מזה שום דבר! תאמר לגאון ההוא, שיכתוב לאותו בעל הבית מכתב מלא שבחים, כפי שכתב מרנא החזו"א זיע"א לראש הממשלה הראשון, שהוא מבין שמצפוננו... של ראש הממשלה לא ירשה לו לעשות "גיוס בנות"... [א"ה: כן הוא הלשון של החזו"א כפי שנדפס בספר "במחיצתם" עמ' 75: "קרב לי להאמין, כי ראה"מ החדור במדה הנבחרת של חופש המצפון, לבו נקפו בהוצאת חובה של גיוס בנות לשרות לאומי, פן יפגע במצפון של רבים או של יחיד" ע"כ]. והוא שאל את ר' שלמה לורנץ זלה"ה: מי עוד יחתום על זה חוץ ממני? ורבי שלמה השיב: הבריסק רב, ועל כך אמר לו החזו"א: הבריסק רב לא יחתום על כזה מכתב... אחר כך, כשסיפר זאת רבי שלמה להבריסק רב, הוא זיע"א הנהן בראשו לאות הסכמה. [א"ה: בספר הג'ל כתוב שהחזו"א אמר כך: "מכתב בקשה כזה לראש הממשלה לא יתכן שיהי' ללא אבק חנופה, וכיון שהגאון מבריסק הוא כולו אמת, הוא לא מסוגל לכתום על מכתב שיש בו שמץ של חנופה" ע"כ].

רש"י [ד"ה שבת ראשונה] "איני יודע ליישב סדר בעיות הללו לפי שיטת הש"ס, ונראה בעיני שכך סידור" וכו'.

הנה באמת כ"ה הסדר לפנינו בגמ', וכפי הנראה שזה נהי' אחרי שכתב רש"י את דבריו הכא, אכן לפני רש"י גופי' הי' הסדר באופן אחר.

גמרא "מעשה בביתו של נקדימון בן גוריון" וכו'.

איך קראו לה? - ב"חזון יחזקאל" [לתוספתא סוף פרק ה'] [ב"מציפה שמואל" אות ב'] מיייתי מהירושלמי [פ"ה הי"א] דאיתא שם בהאי לישנא: "מעשה במרים בתו של נקדימון ב"ג".

גמרא "ראה ריבה אחת" וכו'.

ולהלן איתא: "אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי" וכו', וא"כ מוכח לכאן ד"ריבה" אי"ז דוקא מי שהיא בתולה ולא נשואה, רק הכוונה לכאן לצעירה. אולם שוב הראו הלומדים שליט"א, שבספרי המלקטים ציינו בזה לד' הרשב"ץ שנתקשה בזה, איך שייך לשון "ריבה" במי שכבר היתה נשואה. וכתב לתרץ וכו'.

גמרא "כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה" וכו'.

מה הפירוש "נתעטפה"?

שם. הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה], הראה מה שהובא כאן במלקטים, דהאחרונים דנו מכאן לענין פאה נכרית, דבשלמא לשיטת ה"שלטי הגבורים" דשרי לילך בפאה נכרית, ניחא, אבל איך נפרש לדעת החולקים? וציינו בזה לספר "חינא וחסדא", ולשו"ת

"מקבצין עושר שלהן שלא באמונה ובחילול השם... ואח"כ מתנדבים מאותו ממון להיות להם כבוד..."

גמרא "איבעית אימא לכבודו הוא דעבד".

אותו נצרך, והרי בגלל שאתם אינכם מסכימים לגלות אתם מפסידים לאותו נצרך בצורה נוראה! ורבי רפאל בשל: אין לי רשות לגלות! והיא עוד פעם חזרה על טענתה, וכך ארבע או חמש פעמים היא הפצירה בו מאד לגלות וטענה לו: איך הוא לוקח על עצמו כזו אחריות? והוא בשל, לא בא בחשבון, אסור לו לגלות, ואם היא אינה מסכימה לתת, הוא יילך ממנה בלי כלום! או אז היא אמרה לו: עכשיו רבי רפאל אני יגיד לך את האמת, שהיא ירדה מנכסיה לגמרי ונשארה בלא כלום, והיא רצתה כבר להיכנס אליו ולבקש ממנו שיכניס אותה להרשימה שלו, שיאסוף בשבילה "צדקה", כי פשוט אין לה למחייה... במכולת כבר לא מוכרים... אבל היא חששה - אולי הוא יפרסם אותה, ובכן, היא העמידה אותו במבחן, והנה הוא עמד במבחן... ומאז, בכל יום חמישי הוא ה' שולח לה מעות למחיה [וראה בקונטרס "יקרא דחיים"].

ישנם הרבה כאלו שנדמה לך שהם עשירים, בזמן שאין להם אוכל לשבת...

עידן ריתחא! [רח"ל]

שם "כדבעי לי' למיעבד לא עבד".

רבנו אלחנן הקדוש זיע"א מביא בקוב"ש כאן [את רבנן] ששאלו את הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א: בכל זאת, כזה עונש? עד כדי כך? נניח שהוא ה' צריך ליתן עשר מיליון דולר לצדקה והוא נתן רק חמש מיליון, וכי על כך מגיע כזה עונש נורא? גם הממון של בית אביה הלך וגם הממון של בית חמיה, ולהגיע עד לכדי מצב כה נורא - ללקט שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים?

מה תשובה השיב על כך ה"חפץ חיים" זיע"א? -

כך הוא אמר: השאלה צודקת ונכונה! אבל כתוב בגמרא במנחות [מ"א א'] שיש דברים שאף שבזמן רגיל לא מענישים על כך משמאי, אכן בעידן ריתחא מענישים, וכמו מצות ציצית, שאף שאינו מבטל מ"ע במה שאינו קונה בגד שיש בו ד' כנפות בכדי להתחייב בציצית [ע"ש בתוס'] אבל בעידן ריתחא מענישים גם על זה! [יהודי צריך לקנות בגד של ארבע כנפות ולהטיל בו ציצית, אחרת הוא "מזרחי"... כך אמר לי מו"ר הגאון רבי ברוך רוזנברג זצ"ל כבר לפני עשרות שנים. היכי דמי "מזרחי"? הוא הולך בלי ציצית, ובכל יום הוא מחסיר לפחות מנחה או מעריב... רח"ל, ועוד כמה דברים...]. על כל פנים מבוואר, שבעידן ריתחא מענישים אפילו על דברים כאלו שבזמנים שקטים ורגילים לא מענישים. ואמר ה"חפץ חיים" זיע"א: משל למה הדבר דומה, לילד שמשותלל בבית, והאמא ממורמרת ואומרת: עוד מעט אבא יבוא ואני אספר לו מה שאתה עשית... וכשהאבא מגיע, היא מקבלת את פניו - אתה יודע מה שהי' כאן?... ואומר ה"חפץ חיים": מיד, כל הילדים, גם הילדים הטובים, הולכים ומתחבאים תחת המטות ותחת הארונות... מדוע? כי האבא עכשיו כועס! נהי' שם עידן ריתחא, אזי אפילו הילדים הטובים מתחבאים... ובכן, לא ה' בכל ההסטוריה של עם ישראל עידנא דריתחא יותר מהתקופה הנוראה של חורבן בית שני, שעד היום אנחנו עדין נמצאים בעיצומו של ה"עידן ריתחא" הזה. [ה"חפץ חיים" זיע"א - עם המבט שלנו], והם הרי היו בזמן החורבן!

בעוה"ר, גם עכשיו, זה כסדר "עידן ריתחא", עשיר אחד שדיברתי עמו אמר לי: הרי ר' אלחנן זיע"א מביא בשם הח"ח זיע"א שכל הגמרא הו' שייכת רק בעידן ריתחא, ועכשיו הרי זה זמן שקט... והשבתי לו: בטח, רק לפני מעט שנים נפלו שני מגדלי התאומים... מאד שקט בעולם... אתה לא יכול לדעת מה זה "עידן ריתחא", אנחנו מרגישים שאנחנו כסדר בעידן ריתחא! רק שהקדוש ב"ה מרחם

בח"א מהרש"א נתקשה, הא בצדקה אפילו שלא לשמה יש לו שכר עלי', וכדאמרינן [בפסחים דף ח'] דהנותן סלע כדי שיחי' בני ה"ז צדיק גמור? ותירץ המהרש"א: "די"ל האי שלא לשמה לכבוד הוא גרע טפי, כמו שמחלקין התוספות בפסחים אהא דאמרינן לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה כו', ובעלמא אמרינן טוב לו שלא נברא ע"ש. [ומסיים המהרש"א בלשון קדשו הטהור]: **ורבים בדור הזה שמקבצין עושר שלהן שלא באמונה ובחילול השם כגזלת עובד כוכבים ואח"כ מתנדבים מאותו ממון להיות להם כבוד בכל שנה ולתת להם ברכת מי שבירך להיות להם שם ותפארת, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה, ואין לעושר הזה מלח וקיום כדאמר הכא"ר עכלה"ק.**

וב"קובץ שיעורים" כאן כתב, וזה לשון קדשו: -

"ובפ"ק דפסחים ח' פירש", דהיכא דמתכוין למצוה וגם לתועלת עצמו ה"ז צדיק גמור, וא"כ צ"ל הכא דלא התכוון לשם מצוה רק לכבודו גרידא, ותימה לומר כן על נקדימון בן גוריון דהוא אחד משלשה שנקדה להם חמה ובודאי כשעשה צדקה היתה כונתו לשם מצוה. ושמא י"ל, **דלכבודו** גרע טפי ממכין ע"מ שיחיה בני, דהוא כעובד בשיתוף כמ"ש בחובת הלבבות [פ"י, דעובד את השי"ת בשיתוף עם עוד דבר] - וכן נראה מהא דחסד לאומים חטאת שאין עושין אלא להתפאר בהן, ב"ב י"י ע"כ.

"כדבעי לי' למיעבד לא עבד"

גמרא "ואיבעית אימא, כדבעי ליה למיעבד לא עבד".

ה"חפץ חיים" זיע"א כותב בספרו הק' "אהבת חסד" [חלק פרק כ'], דמי שהוא עשיר מופלג לא שייך גבי' הדין ד"המבזבז אל יבזבז יותר מחומש", דלא אמרו אלא: **"חייך קודמין"**, אך לא אמרו: **"עשירותך קודמת"**.

בא אלי בשעתו עשיר אחד, שאין לו מנוחה, כי אולי כמה שהוא נותן לצדקה זה עדיין לא "כדבעי לי' למיעבד", אמרתי לו: הבה נתחלף, אני אתן לך את שלי... ואתה תתן לי את שלך... ואני ינהל את זה כמו שאני מבין מה זה "כדבעי לי' למיעבד", אמרתי לו דברים של טעם, אך הוא עבר לנושא אחר... לבסוף, הוא איבד את כל השקעותיו!...

היום, הרבה מן העשירים, אינם נותנים "כדבעי לי' למיעבד", והם לבסוף מתרוששים, ולא יודעים עליהם כלל שהם כבר אינם עשירים.

בן המלך **רבי רפאל הלוי סולוביצ'יק זצ"ל**, הוא ה' גבאי צדקה גדול מאד, [א"ה: ראה ב"פנינים ואגרות תורת זאב" אגרת צ"ח], והי' מְעֻשֶׂה לצדקה בצורה נוראה. היתה בירושלים אשה אחת עשירה מפורסמת שתמיד הוא ה' לוקח ממנה סכומים גדולים, ביום אחד הוא בא אלי' שהוא עושה עכשיו מגבית צדקה בשביל תלמיד חכם גדול ועני גדול שמחתן כעת את בנו, והוא מצפה ממנה לסכום גדול! [הוא עצמו סיפר לי זאת]. שאלה אותו האשה: מי הוא אותו תלמיד חכם? ואמר לה **רבי רפאל**: אין לי רשות לגלות! אמרה לו: מי פסק לכם שמתור לכם לוותר על תרומה ענקית שאני אתן בעז"ה באם אני ידע מי הוא

בירושלמי כאן למדו מן המשנה דין בהל' צדקה, ונפסק זאת בשו"ע [יור"ד סימן רנז ס"ה]: "כשחסר בכיס של צדקה צריך הגבאי להלוות, וכשימצא בכיס לאחר זמן נפרע ממנו, ואין צריך ליטול רשות מהנותנים בכיס" ע"כ.

אמר התלמיד הכותב: כאן הקריא הרב זצ"ל בהתלהבות וברגש, את דברי הרמב"ם בפרק ט"ז מהל' אישות, מהלכה ז' עד הלכה י', וכך הוא לשון קדשו: -

"תקנו הגאונים בכל הישיבות שתהיה האשה גובה כתובתה אחרי מות בעלה אף מן המטלטלין כדרך שהתקינו לבעל חוב לגבות מן המטלטלין, ופשטה תקנה זו ברוב ישראל. וכן שאר תנאי כתובה כולן ככתובה הן וישנן במטלטלין כבקרע, חוץ מכתובת בנין דכרין שלא מצאנו מנהג ירושתה פשוט בכל הישיבות, לפיכך אני אומר מעמידין אותה על דין התלמוד שאין יורשין כתובת אמן אלא מן הקרקע. ח. כבר נהגו בכל המקומות שידענו וששמענו שמען שיכתבו בכתובה בין מקרקעי בין מטלטלי, ודבר זה תיקון גדול הוא ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה שהרי זה תנאי שבממון ונמצאת האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה לא בתקנת אחרונים: ט. הרי שלא כתב כך בשטר הכתובה אלא נשא סתם, אם היה יודע בתקנה זו של גאונים גובה, ואם לאו או שנסתפק לנו הדבר מתישבין בדבר זה הרבה, שאין כח בתקנת הגאונים לדון בה אע"פ שלא נתפרשה כדן תנאי כתובה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה עד שנוציא בה ממון מן היורשים". עכ"ד הרמב"ם. [ואמר הרב זצ"ל]: זה מרגש מה שהרמב"ם כותב כאן, - כמה פעמים שלמדתי את הרמב"ם הזה...

גמרא "ואמרין מאי כיס" וכו'.

למאי הוצרכו לזה הכא? - עי' שיטמ"ק.

תוס' [ד"ה אמר אביי] קושייתם תמוהה לכאן, דהא לכאן עדיפא לן למיפשט מהמשנה מאשר ממימרא דאמוראי? ויש על כך במהר"ם כאן גאונ'י גאונ'י גאונות, ע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "יתום ויתומה שבאו להתפרנס" וכו'.

למה נקטו בהאי לישנא "יתום ויתומה" ומדוע לא אמרו: עני וענייה?

קדימה דבנים לבנות - ובענין "וקדשתו"

גמרא "מפרנסין את היתומה ואחר כך מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור."

הנה, יש מי שכתב, דצריך להקדים בחלוקה של פרוסת "המוציא את הבנים להבנות, ומשום דמבואר במשנה בהוריות [י"ג א'] דהאיש קודם לאשה להחיותו. אבל באמת דזוהי טעות בדבר משנה, דהנה ביור"ד [סימן רנא ס"ח] נפסק שם לדינא דין הברייתא דילן דמפרנסין את האשה ואח"כ את האיש, ועל כך כתב הש"ך [שם, ס"ק י"א] וזה לשון קדשו: "והא דתנן בסוף הוריות האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה והאשה קודמת לאיש לכסות בו, צריך לומר דלהחיות היינו להצילם אם הם טובעים בנהר וכו', אבל אכילה לאו בכלל להחיות הוא אלא דינן כדן הכסות ותנא כסות והוא הדין אכילה, עד כאן לשון בית יוסף, וכ"כ בספר באר שבע דכ"ב

עלינו, בזכות התורה שלומדים ובזכות ה"בני תורה" - הקדוש ב"ה מרחם שאנחנו לא כל כך מרגישים את זה, אבל האמת היא [שוהו עידן ריתחא]

רק הח"ח זיע"א הוא יכול לענות תשובות כאלו! אחד אחר שיגיד - מאיפה הוא יודע? אבל ה"חפץ חיים" - הרי הכל הוא ידע!

וזה לשון קדשו של ה"קובץ שיעורים": "הקדוש בעל חפץ חיים ז"ל אמר, לפי המבואר בגמ' מנחות מ"א בעידן ריתחא ענשינן עליה, ומוכה, דבעידן ריתחא ענשינן גם בדבר שאינו נענש עליו שלא בעידן ריתחא, ואז ה' בזמן חורבן הבית דאין לך עידן ריתחא יותר מזה, וע"כ ה' העונש נורא כ"כ" ע"כ.

"וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלוש יהי' לנו ולכל ישראל עד העולם!"

גמרא "רב אשי אמר בממלא" - עי' רש"י, ועי' תוס', והאם יש כאן פלוגתא בין רש"י לתוס'?

רש"י [ד"ה תותבי דבי מיכס] "שמלות של אותו מקום".

עי' רש"י שמה שציין בזה.

תוס' [ד"ה גמלים] "ומכאן פוסקים דמטלטלי דידן משתעבדי לכתובה" וכו'.

בטעם תקנת הגאונים דהאידנא גבינן ממטלטלי יש בה שני דרכים בריב"ש [סימן שצ"ב], ומייתי לה ב"משנה למלך" בכמה דוכתי.

שם "ואין נראה לר"ת וכו' ואם כן לדבריהם בטלה תקנת השוק" וכו'.

עי' ביתר הרחבה ברא"ש [סי' ה'] וע"ש בקרב"ן [אות ס'].

גמרא "הני ארנקי דמחוזא" וכו'.

ופרש"י: "כיסין מלאין מעות".

ושאל הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה]: למה נקט רבא לשון "ארנקי", ומדוע לא אמר: הני מעות [או: "כספים"] דמחוזא?

ומצינו להלן ק"ב ב' "צררי אתפסינהו" ופרש"י שם: "צרורות כספים", וכן להלן בדף ק"ז א'. וכן מצינו בגיטין נ"א א', ושם פרש"י "צרורות של מעות" - ולמה אמרו "צרורות" ול"א "כספים"?

תוס' [ד"ה גמלים] "ומכאן פוסקים דמטלטלי דידן משתעבדי לכתובה" וכו'.

בטעם תקנת הגאונים דהאידנא גבינו ממטלטלי יש בזה שני דרכים בריב"ש [סימן שצ"ב], ומייתי לה ב"משנה למלך" בכמה דוכתי.

שם "ואין נראה לר"ת וכו' ואם כן לדבריהם בטלה תקנת השוק" וכו'.

עי' ביתר הרחבה ברא"ש [סי' ה'] וע"ש בקרב"ן [אות ס'].

במשנה "וכן המשיא את היתומה לא יפחות לה מחמשים זוז, אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה".

ע"ב" עכ"ל הש"ך. [וכ"ה ב"באר הגולה" שם]. ונמצא, דלענין אכילה בעלמא לא נאמר כלל הדין שהאיש קודם לאשה.

ואולם יש לברר, איך הדין במי שיש לו כמה חתנים, והאחד מהם כהן, דכאן יתכן שיש דין להקדימו לאותו חתן מדין "וקידשתו"? וכן יל"ע בכהן שיש לו בנים ובנות, האם יש דין להקדים את הבנים להבנות מדין "וקדשתו", וצ"ע. ועי' בשו"ת "שבט הלוי" [חלק ה' סימן קמ"ז אות ה'] דאם יש מוהל אחד בעיר, ויש שני תינוקות למול, ושני האבות רוצים למול באותה שעה, והאחד מהם הוא כהן, צריך להקדימו מדין "וקדשתו". וכבר מבואר כן בקר"א בהוריות י"ב ב'.

ולענין אם שייך "וקדשתו" בכהן קטן, עי' מג"א סימן רפ"ב סק"ו ובמנ"ח מצוה רס"ט.

שם. "מפני שהאיש דרכו לחזר על הפתחים" וכו'.

עי' במאירי, דהיכא דאין אפשרות לחזור על הפתחים, האיש קודם. וכתב שם הגאון ר' אברהם סופר זצ"ל ב"בהגותיו", דלפ"ד המאירי את"ש מה שהקשו הב"י והש"ך הנ"ל דלכאור' דין הברייתא דילן סותר לדין המשנה בהוריות י"ג [דהאיש קודם לאשה להחיותו]? אך לפ"ד המאירי נחא, דהתם בהוריות מייירי באיכא שא"א לחזר על הפתחים. וצ"י עוד שם, דגם ה"הפלאה" זכה לכיון בזה לדי' המאירי.

דף ס"ז ב'

גמרא "יתום שבא לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו" וכו'.

לשון קדשו של המאירי: "ויתום שבא לישא עושין לו כל צרכו מן הצדקה בצמצום", שוכרין לו בית וכו' וכו', וכולם בצמצום גדול, וכסדר שנאמר: די מחסורו, לפרנסו אתה מצווה, ולא לעשרו" עכ"ל.

היכי דמי "חסד"?

גמרא "אשר יחסר לו - אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו".

"סוס לרכב עליו" - ביארו הראשונים, דמייירי באופן שכך הוא הי' מורגל בזמן עשירותו. - כ"ה בשטמ"ק בשם תלמידי רבנו יונה, [ועי' מש"כ שם עוד בשם הגאונים, ע"ש].

ומה זה "עבד לרוץ לפניו"? בשלמא עבד לשמשו, נחא, אבל לשם מה הוא צריך עבד לרוץ לפניו? אומרים בשם הקצאק זי"ע"א [איני יודע אם הוא זי"ע"א אכן אמר זאת, אבל הווארט הוא טוב]: כאן כתוב, שלוחת להטיפש על הטפשויות שלו, זהו חסד גדול!!

הוא איננו יכול לנסוע אלא אם כן יש מלפניו אופנוע... ומאחוריו אופנוע... וצלמים...

אם זהו אכן הפשט כאן בגמרא - איני יודע, אבל עצם הדבר הוא אמיתי ונכון.

גמרא "ליטרא בשר בכל יום".

כמה זה "ליטרא" - כמה גרם? - יעוי' ברמב"ם פ"א מהל' עירובין הלכה י"ב.

גמרא "א"ל נענתי לך". ופרש"י: "דברתי יותר מדאי".

פי', דאף שהכמות של המילים היתה רק ארבע מילים: "ולא חיישת לדוחקא דציבורא", אבל התוכן של המילים הי' בוטה כמדקרות חרב, והעני נפגע מכך. וזוהי כוונת רש"י: דברתי יותר מדאי - לא בכמות, רק באיכות.

והעמידו תלמידים - הרבה!

בתקופה ששיבת סלונים ברמת גן נתמעטה בכמות התלמידים, ונודמן שראש הישיבה [אמר התלמיד הכותב: איני יודע אם הכוונה להגר"ש יגל זצ"ל או לחתנו הגר"צ מרקוביץ זצ"ל] נכנס אצל מרן החזו"א זי"ע"א, אמר לו החזו"א: מה שנאמר במשנה באבות: "והעמידו תלמידים הרבה", - המילה "הרבה" לא קאי על "תלמידים", רק על "והעמידו", כלומר, להעמיד חזק את התלמידים, ואפילו תלמידים בודדים.

גמרא "אין לו ואינו רוצה להתפרנס".

וברש"י: "אין לו, משלו". - מה רוצה רש"י הקדוש?

שם. "אין לו, ואינו רוצה להתפרנס".

זוהי חלק מהגזירה עליו, שיהי' עני גם בדעת ולא ירצה לקבל. ה"חפץ חיים" זי"ע"א אומר, שאין מה לבוא בטענות על העני על כך שמתעצל הוא לילך ולפרנס את עצמו, זאת משום שכאשר גוזרים עליו משמאי שהוא יהי' עני, יוצקים אותו מהשמים בעופרת!... וכשהוא אומר שהוא לא מסוגל, הוא איננו משקר! [אמר התלמיד הכותב: כשנוכח במהרה לתחיית המתים בב"א, אולי נוכח לשאול את הרב זצ"ל מלשון קדשו של המאירי כאן: "אם אין לו ואינו רוצה להתפרנס מרוב צניעותו" וכו'? ואולי אית' להא ואית' להא, וצריך בירור].

גמרא "יש לו ואינו רוצה להתפרנס" וכו'.

לשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ז מהל' מתנות עניים ה"ט]: "עני שאינו רוצה ליקח צדקה, מערימין עליו ונותנין לו לשום מתנה או לשם הלואה, ועשיר המרעיב את עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה, אין משגיחין בו" עכ"ל הרמב"ם.

גמרא "ר"ש אומר, יש לו ואינו רוצה להתפרנס, אין נזקקין לו".

וכתב הר"ן: "ואם ימות, ימות!" ולכאור', מה כוונת הר"ן, והרי פשיטא שאם רואים שהולך למוות צריכים להשתדל להחיותו ולהצילו? רק כוונת הר"ן, שאומרים כאן להגבאים, שאף שיוכל לקרות ח"ו שהוא ימות משום שזה יקרה במקום שלא יהי' שם מי שיצילנו, לא צריכים הגבאים לחשוש לכך מראש ולקחת זאת על מצפונם.

גמרא "נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונפרעין ממנו וכו' אמר רב פפא לאחר מיתה".

חקר הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה]: האם לאחר מותו יגבו אף ממטלטלין, או דשייך ב"י הדין דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי? והרה"ג ר' חנוך ולר זלה"ה חקר: האם יהי' ע"ז השמטת כספים בשביעית? וצ"ע בכ"ז.

גמרא "דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא" וכו'.

הראשונים מבארים, שמר עוקבא עקב לראות שהגנבים לא לוקחים.

ובהג' הב"ח [אות א'] "יומא חד" וכו', וכפה"נ הוא עפ"י גירסת ה"עין יעקב".

גמרא "ההוא יומא נגהי לי למר עוקבא בבי מדרשא" - כן הגיה הרש"ט, וציין דכ"ה ב"עין יעקב".

גמרא "חלש דעתיה".

לא שחש ושלוש הוא לא מפרגן לה, רק הוא חושב על עצמו - מה הוא יכול ללמוד ממנה!

רש"י [ד"ה ומקרא הניית] שאני מחלקת לחם ובשר ומלח" וכו'.

מנא לי לרש"י הא?

גמרא "מנא לן מתמר דכתיב היא מוצאת".

הריטב"א הקשה, דהא שאני התם לגבי תמר דה"י שם הלבנת פני חבריו ברבים? ותיירץ, ד"מ"מ למדנו [ממנו] כי הלבנת פנים דבר קשה מאד.

ובספר "הערות" הקשה, דלכא"ו אדרבה, ה"י על תמר לצוות, כדי שיהודה לא יכשל ברצח העוברים [והרי בני נח מצווים על העוברים] ויעבור על שפיכות דמים? ותיירץ, עפ"י מש"כ הראשונים עה"ת, דיהודה דן אותה כמורדת במלכות, ונמצא דבכל גווני ה"י רשאי יהודה להורגה.

גמרא "מר עוקבא הוה עניא בשבבותיה דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע מאה זוזי כל מעלי יומא דכיפורא" וכו'.

למה דוקא בערב יום כיפור? - כתב בזה בח"א מהרש"א ב' דרכים. א' כדי שזכות זו של הצדקה הגדולה יהא מכריע לטובה. ב' משום שבו ביום צריך העני ביותר לסעודתו. וע"ש במהרש"א כל דבריו הקדושים.

גמרא "יומא חד שדרינהו ניהליה ביד בריה אתא אמר ליה לא צריך".

מתו"ד המהרש"א נראה דמפרש, דבאמת הבן עשה את השליחות, רק שאח"כ חזר אל אביו ואמר שלדעתו הוא איננו צריך את המעות, ומשום כך הוקשה להמהרש"א דמאחר שכבר קיבל באותו יום ד' מאות זוז הרי נעשה עשיר והיאך קבל אח"כ הכפל? וע"ש כ"ד הקדושים. ואולם במהר"ם שי"ף כתב [מכח קו' המהרש"א הנ"ל], דאפשר שהביא המעות עמו אך לבסוף לא נתן לעני, כיון דחזי דשלא לצורך הוא, וע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "כי קא ניחא נפשיה אמר אייתו לי חושבנאי דצדקה" וכו'.

על משך כמה זמן משנות חייו היו אותם חשבונות דצדקה?

גמרא "זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא".

זהו המשפט של מרן הרב שך זיע"א בהקדמותיו לספרי "אבי עזרי" [ראה בהקדמה ל"אבי עזרי" למהדורא תנינא, רביעאה, וחמישאה. וכן בצוואתו הקדושה].

גמרא "קם בזביה לפלגיה ממוניה".

היתה כאן אשה פקחת וצדקנית, שסידרה הכל בחייה, והיא אמרה: יותר טוב לתת ולהעניק לילדים בידים חמות... מאשר בידים קרות... וברוך השם, היא חי' עוד הרבה שנים אחר כך.

דף ס"ח א'

גמרא "בטלי כסף או בטלי זהב".

ומפרש רש"י: "במפות של פשתן לבנות או בשל משי צבועות". ועי' ריטב"א.

"עכשיו" אתה בא?...

גמרא "כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים".

לכא"ו מה ענין העלמת עין מן הצדקה לעבודת כוכבים? הפשט הפשוט בזה הוא, - מדוע באמת הוא לא נותן צדקה? כי הוא פוחד שאם הוא יתן לצדקה [את ה"כמה גרושים" שהוא נותן] אזי יחסר לו כסף, ואם כך, הוא איננו בוטח בהשם, רק בכספו, ויש בזה בחינה של "עבודה זרה" - כך מבארים המפרשים.

אומר על כך הסבא קדישא ר' יוול מנאוורדהוק זיע"א [בספרו הקדוש "מדרגת האדם"], שיתכן להיות, שיושב בן אדם ולומר את הגמרא הזו [שהיא פעמיים בש"ס, כאן, ובבבא בתרא דף י' ע"א], והוא שואל את עצמו: "מעלים עיניו מן הצדקה" וכי זה כזה חומר כמו עבודה זרה? [עבודה זרה זוהי הכת המשיחית... אבל מה שייך העלמת עיניו מן הצדקה לע"ז?], וכך הוא מתעמק במחשבותיו, ופתאום הוא נותן צדקה: תפסתי את הענין! הרי מה זה עבודה זרה? שהוא עובד עוד משהו אחר מלבד הקדוש ב"ה ח"ו, וזה - הרי עובד את הכסף, כי הוא חושב שאם יתן קצת לצדקה יחסר לו, וזהו בחינת עבודה זרה. והוא אומר לעצמו: כזה דבר חידוש חייבים לכתוב... והוא מתיישב לכתוב: נתקשיתי בפשט הגמרא... ועלה בדעתי לפרש... והנה, תוך כדי שהוא מעלה את הגיגיו על גבי הכתב, דופקים בדלת, בתחלה הוא כלל לא טורח לפתוח, אבל אחרי שהדפיקות חוזרות וגשמעות, אין לו ברירה, והוא ניגש אל הדלת, ומה הוא רואה - עני עומד שם בדלת ומבקש צדקה. ואז הוא נעמד ואומר: אני לא מבין אותך, אנכי עכשיו הרי עומד באמצע כתיבה כזו עמוקה... עכשיו אתה בא להפריע לי? שואל אותו העני: טוב, כסף אתה לא נותן לי, אבל מה החידוש שאתה כעת באמצע לכתוב? והלה מרצה בפניו את חידושו העוסק בחומר הענין של "המעלים עיניו מן הצדקה"... הוא כלל לא הרגיש בנפשו [את הסתירה העצמית].

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל, על אמו הצדקנית ע"ה שהיתה אלמנה, רח"ל, והיתה צריכה טובה [מאד רחופה] מפלוגי בירושלים עיה"ק, היא נסעה אליו מחיפה לירושלים, וההוא אמר לה: סליחה הרבנית, עכשיו אני באמצע להכין דרשה לדרוש בפני בנות הסמינר, עכשיו זה לא זמן... היא שאלה אותו: כבוד הרב, מה הנושא של הדרשה? [מסתמא "כל אלמנה ויתום לא תענון"...] אך הוסיפה ואמרה לו, שגם אם חס ושלום יהי' לו פעם רע בחיים, שלא יחשוד בה שבגלל שהוא עכשיו ככה התעלל בה לכן זה קרה, אדרבה, היא מאחלת לו את כל הטוב שבעולם, יותר ממה שהיא מאחלת לעצמה...

"עשיר יענה עזותו"...

שם "כל המעלים עיניו" וכו'.

כשמושיבים אותו בראש, וכי הוא מרגיש שהוא ראש הקהל? הוא יכול הרי להיות פחות שבפחותים ובכל זאת מושיבים אותו בראש, מה שמושיבים אותו בראש - כ' בראשונים שהמנחמים ישימו לב אליו... ויזכרו בשביל מה הם באו, כן גם מה שהושיבו אותך בראש... [רב הונא רצה - מטעמים הכמוסים עמו להעמידו במקומו הנכון] יש לזה סיבות... זה לא מחייב שהוא באמת ראוי לכך...

"מר רבה - ורב הונא רביה דרבה"...

גמרא "אול רב ששת לקמיה דרב ענן אמר ליה מר רבה ורב הונא רביה דרבה" וכו'.

באור לכ"ט טבת, תשמ"ח, כשמרן הרב שך זיע"א נה' בן 90, אמרתי לידידי הרה"ח ר'... [זלה"ה] [שהי' אז מאד חולה, רח"ל]: תלך עכשיו ותקבל ממנו ברכה, עוד מעט הוא יורד מתפילת מעריב בהיכל הישיבה הקדושה, ובכן, אל תיגש אליו כשהמשמש יהי' לידי... רק תלך אחריו, וכשהוא יכנס לחדרו תאמר למשמש: יש לי רק שניה אחת לומר לרב שך משהו אישי... [המשמש, הוא הרי אדם עדין], ואז תסגור את הדלת מאחריך. וכך הוא עשה, וזה ב"ה הצליח לו. אבל לפני שהוא הלך, הוא שאל אותי [הוא אדם חסיד, עם שכל...]: אולי יש לך בקבוק יין ולקח אותו בקבוק. הוא נכנס לחדר [הרב שך זיע"א מאד אהב אותו, הוא הי' מבצע בשליחותו של הרב שך דברים נשנים על משמר היהדות, הרב שך הי' מתקשר אליו ושולח אותו], וביקש ברכה מהרב שך - ראשית כל, שיזכה גם הוא להגיע לגיל הזה של הראש ישיבה בבריאות טובה, ואחר כך הלאה... הראש ישיבה זיע"א מאד נהנה ובירכו בחוס, והי' אז ברעוא דרעיון. אז אז הוציא אותו יהודי את בקבוק היין והניחו על השולחן. ועל אתר הרב שך הוציא את הארנק שלו [שזה הי' "גומי" שהיו בתוכו כמה שטרות] והוא שאל אותו: כמה זה עולה? והלב השיב: הבאתי מתנה! אמר לו הרב שך: מתנה של בקבוק יין מביאים לרב'ה, אבל אני הרי יהודי פשוט. ועל כך אמר לו אותו יהודי בר דעת: הרב'ה - הוא רב'ה, אבל הראש ישיבה הוא רבן של כל בני הגולה!!!! ובכל זאת הוא נתן לו כסף.

אחר זמן, כשלמדנו יחד בחברותא מסכתא כתובות והגענו להגמרא הקדושה דילן, אמרתי לידידי שליט"א: הנה, כאן כתוב את הסברא שאמרת לפני מרן הרב שך זיע"א!

נידוי על תנאי

תוס' [ד"ה ובשמתא] **"וא"ת אע"פ שא"ל יהא צריך הפרה כדאמרין באלו הן הגולין נדוי על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו אליך וגו' אף על פי שקיים התנאי היו עצמותיו מגולגלין בארון"**.

הגרעק"א כתב לתרץ קו' התוס' וזה לשון קדשו: -

"וי"ל, דהרי מצינו במקנה לחבירו לכשיעשה כך וכך דאין צורך לדיני תנאי, דההקנאה לא חל רק לאחר שיעשה ובעוד שלא עשה כן ממילא לא חל, אבל באמר **אם תעשה** הוי ענין תנאי - דהמעשה הוא מעשה אלא דמתנה ביה תנאי וצריך לדיני תנאי, ומסברא לא הי' גם תנאי מועיל לבטל המעשה אלא דלמדין מתנאי דב"ג וב"ר וכמ"ש תוס' לעיל [דף נ"ו ע"א], וכיון שכך יש לחלק דנידוי על תנאי היינו בדרך תנאי דהנידוי הוא נידוי אלא דמתנה ביה תנאי וכיון דהנידוי הוא נידוי אע"פ שקיים התנאי יש לו עונש, דסוף סוף נידו אותו, וכההיא דיהודה אם לא הביאותיו אליך דלשון אם הוי בכ"מ תנאי, אבל הכא דאמר ובשמתא **מאן דלא אמר לא גרע מתולה בזמן** שיחול לשלא יאמר לו, ואם יאמר לו ממילא לא הגיע זמן

הרב שך זיע"א הלך פעם עם הברסקר רב זיע"א ברחוב, ניגש עני אחד, וביקש צדקה, והברסקר רב לא נתן לו, דבר נדיר אצל הברסקר רב - שלא יתן לעני שמבקש צדקה? [הרמב"ם (בפ"ז מהל' מתנ"ע) אומר, שכל עני שמבקש צדק לתת לו, שנאמר: אל ישוב דך נכלם, (ואמר חו"ה ה"תורת זאב" וצוק"ל - שהוא ראשי תיבות של השם "אדנות") וכולם שואלים, בשביל מה הרמב"ם צריך לכתוב בהל' מתנ"ע: "אל ישוב" וגו'. ומרגל בפומי דעלמא, שהרמב"ם מיידי באופן שכבר נתן להעני, רק שהעני ממשיך להסתובב, (הוא מלווה את כל המנינים שב"זכרון משה" וב"איצקוביץ") ואחר זמן מבקש ממנו פעם שנית, ועל כך אי' הרמב"ם, דאף שנתן לו, אבל יתן שוב, משום "אל ישוב" וגו'. ור' אברהם אל"ה מייזע"ס וצוק"ל שאל פעם את הגרי"ז, איך באמת הדין כאשר הוא יושב ולומר כמה שעות בבית ננסת והעני כל פעם עושה סיבוב מחדש? ואמר, לפני הגרי"ז, שיש אומרים, שמה שהרמב"ם כתב "אל ישוב"... הוא מתכוין לזה. מה תשובה השיב על כך הגרי"ז? הוא לא ענה שום דבר! והסביר לי התו"ז: מה הוא יענה? להגיד שזהו הפשט ברמב"ם, מי אומר שזה הפשט? ולהגיד לו שזה לא הפשט, אולי זה כן הפשט, - ונמצא מפסיד לעניים. (הוא זיע"א לא הי' מאלו שחייבים לענות על כל דבר ולא עושים שום חשבון מי יודע מה יצא הלאה, וכו'). אבל שם, הברסקר רב התעלם ממנו, ומבלי שהרב שך שאל אותו, הוא אמר: הוא לא עני! שאל הרב שך: האם הוא מכיר אותו? והשיב: לא, אבל ובי לא שמת לב שהוא מדבר בעזות? וכ' במשל: "תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות", ואצל הברסקר רב כ"כ הי' ברור כשמש שזוהי המציאות ושהוא אכן עשיר - עד כדי כך שכל הפחדים הנוראים שלו שמא ח"ו הוא עובר עבירה [לא היו שייכים כאן...].

גמרא "ת"ר המסמא את עינו והמצבה את בטנו והמקפח את שוקו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך, המקבל צדקה ואין צריך לכך סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך".

הוא מהתוספתא פ"ד דפאה. וכולם שואלים: מדוע מביאים מהתוספתא ולא מהמשנה בשלהי פאה, [ועי' רש"ש].

"וכל מי שאינו... ועושה עצמו..."

וזה לשון המשנה שם בסוף מסכת פאה: "וכל מי שאינו צריך לטול ונטל, אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות. - וכל מי שאינו לא חגור, ולא סומא, ולא פסח, ועושה עצמו כאחד מהם, אינו מת מן הזקנה עד שיהי' כאחד מהם", ע"כ.

הרי, שכל מי שמתפתה על איזה דבר, אינו נפטר מן העולם עד שלבסוף באמת יהי' לו כך.

ושאל הברסקר רב: ואיך אם אחד מתפתה שהוא גדול בתורה... וגדול ביראה... והולך ומרמה את העולם בכך, בזמן שהוא באמת קטן מאד?...

והשיב על כך הברסקר רב: הוא לא נפטר מן העולם, עד אשר הוא בעצמו מאמין ומחזיק שזה באמת... בתחילה, כאשר הוא מתחיל עם השיטה הזאת להשלות את העולם שהוא "גדול" גם הוא יודע שהכל שקר... אבל ככל שהוא מזדקן, יותר ויותר משתרש אצלו שכביכול כך זה באמת...

את כל זה שמעתי מפי בן המלך הגאון רבי רפאל הלוי זצ"ל.

דף ס"ט א'

גמרא "ומאן יתיב כי מריחא ברישא".

המחברים מבארים, שרב הונא ידע שרב ענן לא ידע את פירושה של תיבת "מריחא".

ולמה הוא שלח לו דוקא את השאלה הזאת? מבאר מרן (זיע"א) בספר "הערות": הוא רצה לרמוז לו, שכמו שהאבל בר מינן אינו מרגיש שום רוממות

חלות הנידוי כלל עכ"ל הגרעק"א. ועי' רש"ש מה שתמה בזה ע"ד הגרעק"א, ע"ש.

גמרא "א"ל גברא דלא ידע מאי ניהו מריחא שלח ליה לרב הונא הונא חברין". אצלם לא היו חכמות! הדיינים שלנו כבר היו מנדים את מר עוקבא...

דף ס"ט ע"ב

במשנה הרי היא מכורה מעכשיו.

ביאר הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, שכבר מעכשיו רואים אנו כאילו קנו את השדה ומכרו אותה, דאפוכי מטרותא למה לי.

רש"י [ד"ה המשליש] "לקנות שדה או נדוניה" וכו'.

ואילו להלן ברש"י [ד"ה נאמן] לא הזכיר רש"י שדה, ושבק לנדוניה, ועי' "פני יהושע", ועי' היטב בשטמ"ק בשם תלמידי רבנו יונה [שגם להלן הזכיר: "שדה או נדוניה"], ועי' מאיר.

תוס' [ד"ה המשליש] "פירש בקונט' והיא אומרת נאמן עלי לאחר שנשאת, לא דק, דבגמ' מסקינן דליכא בין ר"מ ובין ר' יוסי אלא גדולה מן האירוסין".

המהרש"ל ב"חכמת שלמה" כתב ליישב דעת רש"י וזה לשון קדשו: "ואני אומר, אולי גם רש"י לא כאן שתאמר אחרי שנשאת, אלא שאמרה **עתה** שהבעל נאמן עליה לאחר שנשאת, ודו"ק" עכ"ל המהרש"ל. ולפי זה, צריכים לקרוא את הרש"י כך: "והיא אומרת [ומה הוא תוכן אמירתה]: לאחר שנשאת נאמן בעלי עלי" וכו'. ועי' עוד דרך בישוב ד' רש"י - בהג' הב"ח על הרי"ף. ועי' עוד בשטמ"ק מש"כ בזה בארוכה, וכתב שם, דבקצת פירושי רש"י מכת"י כתוב: "והיא אומרת לאחר שתנשא נאמן בעל עלי" וכו', והך נוסחא יש לפרשה דהכין אמרה: כיון שלאחר שתנשא נאמן בעלה עליה שלא יעכב לעצמו, מעתה אף קודם שתנשא מאחר שנתאסרה תנם לו והוא יקנה לי שדה כשארצה, אך כתב השטמ"ק, דברוב הפירושים כתוב: "והיא **אומרת** לאחר שנשאת" וזה א"א לפרש אלא כמו שהבינו התוספות מלשונן ז"ל, ומסיים השטמ"ק: "וצריך לתרץ פירושו אשר מפיו אנו חיינן והוא האיר עינינו בתורתו ואין לך לומר שנעלם ממנו סוגיא דשמעתין דקיימא עליה דמתני" ע"כ.

גמרא "המשליש מעות לחתנו" וכו'.

תיבת "לחתנו" צריכה ביאור, [ובמשנה הלשון: המשליש מעות לבתו].

גמרא "אמר איכא דאתי דאמר לי מילתא דבי רבי חייא ורבי אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתניתין נפילא מאסקריא וטבענא".

לכאור' איך הי' מותר לעשות זאת? ויש לפרש, דאילפא הי' בטוח לגמרי בעצמו שלא יגיע לידי כך. **והרה"ג ר' שמואל בהריר** [זלה"ה] הוסיף עוד, דבהכרח צריך לומר שכולם הבינו שאין כאן ממה לחשוש, דאל"כ בודאי שלא היו שואלים אותו.

שם. צריך לפרש לכאור', שאילפא קיבץ לשם אנשים - לשפת הנהר, דאל"כ למי הוא דיבר את כל זאת?

שם. עי' יפ"ע, דבירושלמי איתא עוד כמה שאלות ששאלוהו והמציא מקורם ממתניתין.

רש"י [ד"ה תלא נפשיה] "גופא דעובדא במסכת תענית" וכו'.

ד' רש"י יתפרשו היטב, עפ"י מש"כ רש"י גופיה לעיל בריש העמוד אהא דאמרו שם בגמרא: "**גופא דעובדא** היכי הוה" ופרש"י שם: "**תחלת הדברים** מה לשון שלחת לו". ומבואר, ד"גופא דעובדא" פירושו "תחלת הדברים". וזהו הפשט בד' רש"י הכא, דהנה הגמרא הרי מתחילה כאן מאמצע העובדא, דאילפא תלא נפשיה וכו', ובא רש"י כאן לבאר ללומד מה היתה תחילת העובדא, וזהו שכתב רש"י בלשונו הזהב: "**גופא דעובדא** - כלומר **תחילת** העובדא - מבוארת במסכת תענית וכו' וכו'.

הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א הי' אומר בכגון דא: חביב עלי הפשט הזה ברש"י יותר מכל הפלפולים!

רש"י [ד"ה אמר כל מאן דאתי], כלומר **אע"פ** שהלכתי בסחורה **לא שכחתי תלמודי ויש בידי לתקן כל הברייתות** וכו'.

אבל באמת, אין הקדוש ב"ה מונה **דפים**, אלא **שעות**!

שם. **"ויש בידי לתקן כל הברייתות שסידרו רבי חייא ורבי אושעיא בתוספתא שלכן אמינא להן סמך במשנתנו של הש"ס שסדר רבי"**.

באגרת רב שרירא גאון למד מכאן, שכל התוספתות, יש להם עיקר במשניות. וכתוב על **אדונו הגר"א זיע"א**, שהגר"א הראה על כל התוספתות היכן הוא המקור דליוהו בהמשניות! לא בחינם הוא הי' "**הגאון**"!

גמרא "**אתא ההוא סבא**" וכו'.

התוס' בחולין [דף ו' א', ד"ה אשכחיה] הביאו, די"מ דכל מקום שמזכיר "ההוא סבא" הוא אליהו, וע"ש מש"כ בזה.

רש"י [ד"ה אם מתו] "**בלא בנים**".

מה רוצה רש"י בזה? - עי' מהרש"א שציין בזה לה"ב בית יוסף" חו"מ סימן רנ"ג, ע"ש.

רש"י [ד"ה הא מני] "**אבל הכא נכסי לאו דיתמי כי אם לפי צוואתו**".

מה כאן פירוש המילות?

דף ע' ע"א

"**מצוה לקיים דברי המת**" כנגד "**פריעת בעל חוב מצוה**" - מי נדחה מפני מי?

תוס' [ד"ה הא] "יש מקשין, כיון דמצוה לקיים דברי המת, אם כן מאי אהני הא דדברי **שכיב מרע ככתובים וכמסורין דמו**".

הגרע"א כתב ליישב קו' התוס' וז"ל קדשו: -

"וי"ל דנ"מ אם היתומים חייבים לאחרים ואין להם לשלם רק מירושה זו, דאפשר דלעומת מצוה לקדה"מ יש יותר מצות פריעת בע"ח, אבל מטעם מתנת שכ"מ קנוי מיד להמקבל ולא נגע יד יורשים לזכות בהם, [ועיין ברמ"א סימן רנ"ב בשם המרדכי]. עוד י"ל, דנ"מ באם קדמו היתומים ומכרו, דמטעם מצוה מהני מכירתן, אבל מטעם מתנת שכ"מ מוציאין מהלוקח" עכ"ל הגרעק"א.

שם. "ואומר ר"ת דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת אלא כשהושלש מתחלה לכך".

וכן נפסק לדינא בשו"ע סימן רנב סעיף ב'. ומבואר שם, דבעינן דוקא שהושלש מתחילה לכך, משא"כ היכא דמתחילה השליש בסתמא ורק אח"כ צוה. [ע"ש ברמ"א].

בענין מצוה לקיים דברי המת - ואיך ובאיזה אופן מפקיעים הממון מן הירושים עפ"י צוואת המת, צריכים ללמוד היטב בשו"ת "אחיעזר" [חלק ג' סימן ל"ד] שם יש את כל הנושא לארכו ולרחבו עם כל הבקיות שיש בזה.

אבי משפחת רם - רבי אשר שטרנבוך זצ"ל...

בתחילת התשובה נכתב שם בהאי לישנא: "לגדול אחד, ע"ד שאלתו בנוגע לצוואת חתנו המנחם ז"ל שנכתבה בהיותו בריא, וכתב כל נכסיו לאשתו ועשאה אפטרופסית, שנמצאה מונחת בשלחן שלו כתובה וחתומה בעצם ידו ועד א' חתום עלי', ובצוואתו הניח מעשר מנכסיו לדברים שבצדקה, ועתה שואלת בתו האלמנה שת' אם צריכה ומחוייבת בתור אפטרופסית לתומים קטנים לקיים דברי המת בצוואתו כפי שהביע שם רצונו" ע"כ, וכאן הוא מאריך לדון בהרחבה בהאי ענינא.

אותו "גדול" ה' גר אז בשוייץ, וחתנו ה' גר בלונדון, ובי"ט אב תרצ"ב - בר מינן בר מינן - כשהי' בן 44 - הוא הלך לבית עולמו, והרבי ה"חזן יחזקאל" זיע"א [שהי' בלונדון משנת תרצ"ב] הספיד אותו, ואמר אז ליתומים [הוא פעם סיפר לי זאת]: עד עכשיו ה' לכם אבא אחד בשמים - הרבנו של עולם, ואבא אחד כאן בארץ, והאבא בארץ הוא ה' מוגבל, עכשיו יש לכם שני אבות בשמים! והוא בעצמו ה' בחן את היתומים בכל יום ששי. קראו לו ליהודי הזה המנחם - רבי אשר שטרנבוך זכר צדיק לברכה, אבי משפחת שטרנבוך הרוממה... הוא ה' סוחר, והוא ה' עשיר, 4 חודשים הוא ה' חולה. ואמר הרב אברמסקי: מי שראה אותו חשב: בן אדם כזה לבטח יהיה שנים ארוכות... [אף אחד לא ידע באותם 4 חודשים שהוא לא בריא]. ואמר שה"חפץ חיים" זיע"א אמר: יש אנשים שבריאיים... ויש אנשים שמאריכים ימים... כך הוא אמר הח"ח בנוגע לרבי אשר זלמן זיע"א כשהי' בבחורות חולה שחפת מסוכן, ולבסוף הוא חי 84 שנים, ועד יומו האחרון הוא סבל מהשחפת [אמר התלמיד הכותב: בהודמנות אמר הרב זצ"ל: ישנם הרבה אנשים חולים רח"ל, שחיים לאורך ימים ושנים עם היסוד הג' של ה"חפץ חיים" זיע"א...]. והוא, רבי אשר, כתב צוואה על הירושה שלו, שיתנו אחוזים לשיבות, ולצדקה, וכולי וכולי, ונתייתה שאלה: האם חל על זה המצוה לקיים דברי המת? [כולם פנו אז אל האלמנה השבורה, מרת דבורה ע"ה. היא האריכה ימים אח"כ, ונפטרה בגיל 95], ואבא שלה ה' גאון גדול, הוא גר אז בשווייץ, וקרא לו: רבי שלמה זלמן פנס זצ"ל, נכד של אדונו הגר"א זיע"א, [לא סתם גאון... רבי חיים עוזר כותב עליו: לגדול אחד...]. והוא פנה אל רבי חיים עוזר בשאלה: האם יש כאן מצוה לקיים דברי המת, שהרי לא הושלש מתחילה לשם כך? בתוך התשובה מביא שם רבי חיים עוזר סברא מ"כבוד גסי הרב הגאון מו"ה אלחנן וואסערמאן ש"י" והוא כותב על דבריו: "ואין דבריו מוכרחים ולא הוכחו אצלי במר הבחינה", ע"ש בכל דבריו הקדושים.

ובסוף התשובה שם כתוב עוד: "וע"ד אשר העירני רומעכ"ת בשולי מכתבו אשר בהיותו באה"ק ראה ונוכח כי רובם ככולם של שומרי תורה ומצות בהמושבות נהגו היתר לחלוב בעצמם בש"ק, כמה מהם פתחו בדברנן לחלוב לתוך אוכל וכמה בדאורייתא, באמת מבהיל הדבר וכו' וכו', יסוד הדבר הוא מהלאומים הפורצים אשר אצלם עבודה עברית דוחה שבת, ואחריהם נמשכו גם המון עם בלי שום יסוד להיתר וכו' וכו'. ומה שמציע מעכת"ה לפרסם מחו"ל איסור על זה, אנסה מתחילה לבוא בדברים עם הרבנים הגאונים באה"ק שעליהם למחות בדבר בהיותם סמוכים למקום המעשה. - והנני ידידו מוקירו ומכבדו הדוש"ת" עכלה"ק.

אם אני כבר מזכיר את רבי אשר שטרנבוך זצ"ל וזוגתו ע"ה, הם היו אנשים צדיקים [היא חתנה אח"כ את בתה שתחי' לאורך ימים ושנים טובים עם (להבחלה) רבנו משולם דוד הלוי (זצוק"ל). אחיה הרב מאנגלי' רבי דב שטרנבוך (זצ"ל) לא ה' אז בחתונה, והוא הסביר לי: אז בשעתו, בשנת תשט"ז, עדיין לא ה' מקובל שהאחים נוסעים מחו"ל

לחתונה], אחרי פטירתה הוציאו עליה ספר שנקרא שמו "שירת דבורה", ושם מסופר, שהם היו באנגלי', והם היו מקבלים סחורות מסוכנים בשווייץ, ופעם נפל להם חשד על אחד הסוכנים שהוא גונב, ופיטרו אותו. אחר כך, הם רצו לדבר על הנושא הזה ביניהם ובין עצמם, ונהי' להם שאלה: האם יש בזה משום לשון הרע? מה הם עשו? הם שלחו את השאלה קמיה דהסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א, [הי' עדיין "חפץ חיים" בעולם], והשאלה היתה, שהרי הם עצמם כבר ממילא יודעים את הכל, ומדברים על כך רק ביניהם, האם מותר לדבר? והגיעה תשובה מה"חפץ חיים" שאסור לדבר, אפילו לא בינם לבין עצמם! [כי זה כבר לא "לתועלת"]

פרק המדיר

בתש"ו הגרעק"א "ע"ד אשה שנשאת יום כ"ח תמוז תקע"ז"

רש"י [ד"ה בישראל] "אם ישראל הוא שיכול להחזיר את גרושתו".

הנה בשו"ת הגרעק"א [סימן קי"ב] יש שם תשובה "ע"ד אשה שנשאת יום כ"ח תמוז תקע"ז, ונפטרה יום כ"ח תמוז תקע"ט, - [א"ה: לכאור צ"ל תקע"ח, ע"ש בהמשך התשובה, וצריך בירור] - אם הבעל יורשה, ואין צריך להחזיר החצי..." ע"ש בכל התשובה.

ושאלו: ראשית, איך ה' מותר לה להינשא בכזה תאריך כ"ח תמוז שהוא בימי בין המצרים? ושנית, עשו חשבון, שכ"ח תמוז תקע"ז חל ביום שבת קדש, ואיך שרי לינשא בשבת?

והגאון בעל "טוב הארץ" שליט"א אמר ליישב, דבנוגע להקושיא הראשנה [איך ה' מותר להינשא בבין המצרים] י"ל דמשכחת לה במחזיר גרושתו, דמבואר במשנ"ב [סימן תקנא ס"ק ט"ו] בשם הפרמ"ג, דאפשר דשרי. ועל דבר השאלה השני' [איך שרי להינשא בשבת], יש לומר בזה עפ"י מש"כ הרמ"א [באו"ח סימן שלט ס"ד] דבשעת הדחק שרי, ע"ש.

שני שרי קדשו!

שנת תקע"ז, היא שנת הלידה של שני שרי קדש, רבי יצחק אלחנן זיע"א והגאון הנצי"ב זיע"א. הגנצי"ב נסתלק לשיבה של מעלה בשנת תרנ"ח, ורבי יצחק אלחנן - בשנת תרנ"ו, ואמר הגנצי"ב, שיש מן השמים הכרזה מיוחדת מי יהי הפוסק של הדור ולמי יפנו בשאלות. וזה תלוי בעוצם ודרגת השקידה... ואמר הגנצי"ב: שנינו באותו גיל, אכן רבי יצחק אלחנן עלה עליו בדרגת השקידה!!! ומשום כך, את רוב השאלות שולחים אליו, ואחריו אני.

י"א מחכה לך משהו יותר טוב!...

רש"י [ד"ה ובכהן] "שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה ושמה סופו יתחרט" וכו'.

הי' פעם אחד שרצה להתגרש, רח"ל, הלכתי אני ורבי שמואל ליברמן זצ"ל יחד עמו אל מרן הרב שך זיע"א, והרב שך אמר לו: לא מחכה לך משהו יותר טוב... יהיו לך צרות צרורות! וכך הוה, [רוח הקדש של הרב שך].

שם. "שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה - ושמה סופו יתחרט".

הי' אחד באמריקה גירש את אשתו, משום שעשר שנים היא לא ילדה לו, [ונתגרשו מתוך הבנה...]. וכמה ימים אחרי הגט, התברר שהיא מעוברת, - ההוא כהן! אין עצה על זה. - [רק שילך לרפורמי שיעשה לו "אפקעיהו"... להם יש עצה על כל דבר, על כל הממורים הם עושים "אפקעיהו"]. בכל אמריקה, ובכל העולם כולו, הוא לא

[הסטייפלר זע"א אמר לי פעם: השם בירך אותי בשכחה! היו כאן לפניך זוג שסיפרו צרות נוראות, אם הייתי זוכר... תשאל אותי עכשיו - אני כבר שכחתי...]

הי' יהודי נכבד, כהן, מצרפת, שביום אחד הוא שמע באוזן דרשה מאיזה רב, שכהן אסור בגיורת. והוא הי' נשוי לגיורת, ונולדו להם 8 ילדים. ניסו בתחילה להתחקות היטב אחר מוצאו [שהוא מצפת] אולי הוא לא באמת כהן, ולא עלתה בידם. ואז ניסה הבעל [שהוא עליו גדול] לדון בזה עם איזו "המצאה" הלכתית חדשה... הוא הגיע אל מרן הרב אלישיב זע"א, לשאול... והרב אלישיב אמר לו: לפני שנכנסים לדון בזה מצד ההלכה, דבר ראשון צריך לשאול את מרן הרב שך זע"א [א"ה: האם עושים דברים כאלו...]. הוא הלך לרב שך, והרב שך אמר לו: תרד מכל העניין!...

דף ע' ע"ב

"אין אדם מוציא דבריו לבטלה" - האם רק בהקדש או בכל דיני התורה?

תוס' [ד"ה אלא] "לא הוה מצי למימר דמתני' דהכא כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה" וכו'.

בשטמ"ק הביא בשם הריב"ש שתיירץ קו' התוס', וזה לשון קדשו: "ולי נראה, שלא אמר ר' מאיר אין אדם מוציא דבריו לבטלה אלא **בהקדש**, [נמסיים הריב"ש] **וצ"ע ובדיקה בתלמוד**" עכ"ל הריב"ש.

ובאמת, מצינו לשון כזה ברש"י גיטין [ל"ט א' בריש העמוד] שכתב שם בלשון קדשו כך: "הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא דבריו **להקדש** עכ"ל רש"י שם, ועיין משמה"ל זבחים סימן כ'.

גמרא "עד ל' יום עביד שליח שליחותיה" וכו'. בשטמ"ק מצדד לפרש, דעד ל' יום עביד שליחותיה **"ברצון טוב ובפנים יפות** ואינה מצטערת ולא מתביישת כלל, דממטי לה מזונא לגו ביתא די סיפוקא מבלי שאלה", אבל טפי "לא עביד שליח בפנים יפות ותבא לידי זלזול ובושה", וכן הובא שם בשם הרשב"א, וע"ש.

יש גם צד שבדיעבד נוחא לה [במצב הזה של מודרת ממנו] שהיא לא צריכה כל יום לאכול איתו ולסדר לו את המאכלים... הוא הרי לא בן אדם קל... הרבה מוסר הוא לא למד... ואפילו אם הוא למד - הוא לא מיישם שום דבר!... [ע"י רש"י וגמ' לעיל ס"א שמדירה כאשר הוא פועל...]. זוהי שמחה גדולה בשבילה שיהי' לה קצת חופש ממנו לחדשים...

מישהו בא אל מרן הרב שך זע"א בטענה על החבר שלו שמצער אותו וכו'. הרב שך אמר לו: תראה, אני לא יכול לשמוע אותך בלי לשמוע את הצד השני, כמובן, וממילא, כאילו שלא שמעתי כלום! אבל לו יהי כדברך, אני רוצה לומר לך דבר אחד, שיש הבדל עצום בינך ובין ההוא, אתה הרי לומד מוסר, והוא לא לומד מוסר!... תשאל: וכי הרב שך הכיר את ההוא שהוא לומד מוסר? רק מה, הוא התכוין הרב שך להגיד, שכל העולם כולו נחלק לשתי מחלקות, יש אנשים שמתנהגים על פי מוסר, ויש אנשים שאפילו שהם לומדים מוסר, זה שום דבר! זה לגמרי לא מחייב אותם. אם יש לך טענות על ההוא, אז הפשט כמו שה"שפת אמת" זע"א אמר: הער לעב נאך? - אילו היית לומד מוסר, ללא היו לך טענות!

וא' בא להתלונן, שיש לו טענות נגד אשתו, אז הרב שך אמר לו: אני רוצה להזכיר לך: אתה לומד תורה והיא לא לומדת תורה! - זה נורא האמרות שלו, זה לא סתם. מה הוא התכוין להגיד? מה אתה בא להתלונן? אתה לומד תורה! ואתה לומד מוסר! אתה צריך להיות בן אדם, אתה צריך להיות יותר ממה

מצא מי שיתן לו עצה, הרב שסידר את הגט כתב לי שהוא ממש לא יודע את נפשו - למה לא חיכה עוד קצת עם הגט... מה בער כל כך לעשות את הגט... והוא כתב לי בזמנו: אולי אני יודע איזה משהו מהסטייפלר זע"א? [א"כ יבא איזה אחד שיעז פנים - שוטה רשע וגס רוח - ויגיד, שאדעתא דהכי הוא לא הי' מקדש אותה בכלל - שתהי' לו כוז תסבוכת, וממילא הקדושין אינם קידושין - והגט אינו גט, והיא פנוי' ונקראת פנוי' שנתעברה ממנו, והוא יכול לקחת אותה - כך יכול להיות המהלך של הרשות!...].

ר' משה פיינשטיין זע"א כותב באגר"מ, שאלו שמסדרים גיטין אצל הרפורמים, וכולי, עדיף מאד שמלכתחילה בקידושין לא יהיו עדים כשרים... שאז היא לא אשת איש, ואח"כ כשהם נפרדים באורח... בעצם היא אף פעם לא היתה אש"א. אבל אם יש סבתא חרדית... ושומעים לדמעות שלה... שתעשה טובה ותזמין רב חרדי ועדים כשרים, ואח"כ נפרדו... ואח"כ היא נהייתה בעלת תשובה חרדית, ואח"כ כשנולדו לה ב' ילדים נודע לה שהיא בעצם אשת איש... על כך יש שם "תשובה" באגר"מ... והוא אומר: בכלל אני אומר, שרצוי מאד, שאם מסדרים אצל הרפורמים, שיהי' בלי עדים כשרים... - זה הסיפור שיש באגר"מ...

[ר' זלמן סורוצקין זע"א שהי' פאר הדרשנים, עמד על הבימה ב"זכרון משה" ובכה בדמעות שלישי, רבש"ע רבש"ע - ה"גוטע אידן" [הרב'עס] כבר אמרו מזמן, תשלח את המשיח ליהודים, שלא יצטרכו עוד מעט לשלוח אותו לגוים]... [א"ה: אולי הכוונה לפני שיהי' ח"ו יותר ויותר התבוללות].

והסיפור השני הי' בטלו קליינבלנד, - הבעל התחיל לחקור, והוא הלך אצל הרב ההוא שסידר לו את הקידושין, ושאל את הרב: אולי הוא זוכר מי היו העדים? והרב [למולו] זכר, אז הוא הלך לחקור את העדים והתברר שא' מהם חילוני גמור ופסול לעדות, ונמצא שהי' קידושין בע"א ואי"ז קידושין כלל.

ובסיפור אחר שהי', התברר לצערו הנורא של הבעל, ששני העדים היו דתיים. וא"כ הם היו עדים. אז הוא הלך לחקור על הטבעת, ונתברר, שהוא עצמו כלל לא הכין טבעת, אבל חבר שלו התנדב - שיש לו טבעת שהוא קיבל מאשתו, והשאל לו את הטבעת, ומיד אח"כ הוא החזירה לו את הטבעת. - אז זה נידון של טבעת שאולה. והרא"ש אומר, שזוהי אומדנא, שהוא מקנה לו בקנין גמור. [ע"ש ברא"ש פ"ק דקידושין סימן כ']. והשתא: בד"א, כשהוא יודע את ההלכה, אבל אותו חבר חילוני, שאינו יודע כלל את ההלכה שצריך להקנות את הטבעת, לכא' כאן אין שום אומדנא שהוא מקנה? בקיצור, הוא הלך בכל אמריקה, זה כבר הי' לאחר פטירתו של ר' משה פיינשטיין (בתשמ"ו), והגיע לארץ הקדש, דבר ראשון הלך ל"שערי חסד" אל ר' שלמה זלמן אויערבך זע"א, והגרש"ז אמר לו: זוהי שאלה מאד חמורה, ואין על זה בפוסקים - לא מוכר לו!... והוא צריך לשבת ולעיין טוב טוב, ואני בן אדם זקן, ואני לא יכול לעיין. עצה אחת יש לי, תלך למחותן שלי, לר' יוסף שלום! זה הי' ביום חמישי, הוא הלך ביום חמישי אל הרב אלישיב, והרב אלישיב אמר לו: תבא ביום ראשון, אני צריך הרבה לעיין בזה! - אצלי הוא הי' ביום ששי, והוא סיפר שעכשיו הוא יושב דרוך לשמוע מה הרב אלישיב גיד... אם הרב אלישיב גיד שהטבעת לא היתה טובה, אז בסדר. ואם הוא לא גיד ככה, הרב עליו עולמו... וכולי. [5 ילדים כבר הי' להם, משפחה חרדית חזקה...] ובנתיים הוא מתפלל להשם... אחרי תקופה הי' אצלי חבר טוב של הבן שלו, שאלתי אותו מה הרב אלישיב אמר? והוא אמר: הרב אלישיב אמר שאין בכוחו לבטל את הקידושין. בפרט שמימי הוא לא ביטל קידושין! ששים שבועים שמונים שהוא מורה הוראה - מימימי הוא לא ביטל קידושין! הוא לא סתם מורה הוראה, הרב בענגיס זע"א הסמיך אותו. ושאלו את הרב בענגיס לפני פטירתו את מי לשאול שאלות? אז הוא אמר: את ר' יוסף שלום, זה כבר סיפור של חמישים שנה, וכן מהספליעק'ר זע"א הוא הוסמך!

שהיא, היא לא לומדת תורה! בלב הוא חשב הרב שך - היא הרי צדקת בכלל
שהיא מחזיקה אותך... הרב שך ה' בן אדם עדין... הוא אמר רק את המשפט
הראשון, - במבט הזה צריכים להסתכל על כל מסכת כתובות... היא הרי
צדקת, צריכים לתת לה קוויטלאך שהיא מחזיקה אותך בכלל, היא סובלת
ממך, כל יום יש בעיות חדשות איתך, עד כמה בן אדם יכול לסבול...

צריכים להבין, שכל מה שלומדים כאן בכתובות, זה דברים שלא כל אחד
בחיים נפגש עם זה... וזה לא חייב בכל זוג לקרות... וגם אם פעם אחת תעקם
לך את האף... אתה תישאר ב"מסילת ישרים" שלך...

גמרא "וכי אמר הכי לאו שליחותיה קעביד והתנן מי שהי' מושלך
בבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו
ויתנו".

בספר "הערות" כאן עמד במה שכל לומד שואל: דבשלמא
להשיטות דצריך שליחות בכתבת הגט, ניחא הוכחת הגמרא. אכן
להשיטות דמה דבעינן לציווי הבעל על הכתיבה אי"ז מדין שליחות
רק בכדי לאשוויי "לשמה" [עי' תוס' גיטין כ"ב ב' ד"ה והא] א"כ מה כאן
הראי' [ולכאור' ה' מקום לבאר, דעיקר הראי' היא מדקתני: "הרי אלו יכתבו
ויתנו" והרי לגבי עצם הניתנה בודאי דצריך שליחות, ואעפ"כ מהני אולם יש
להעיר בזה מלשון קדשו של רש"י (ד"ה הרי אלו יכתבו ויתנו): "אע"ג דלא אמר
ליה לסופו כתוב", ומשמע דהוכחה של הגמ' היא גם מהכתיבה, ולא רק
מהנתינה. והכי משמע נמי מלשון הגמרא גופא להלן בתירוץ: "הכי השתא התם
קאמר יכתוב וכו', ומשמע דההוכחה היא מהכתיבה]. וע"ש מש"כ לתרץ
בזה.

עכשיו אין שום חשבונות!...

גמרא "המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנוני הרגיל אצלו
ואומר לו איש פלוני מודר הנאה ממני ואני יודע מה אעשה לו" וכו'.

ומיירי באופן שאין מי שיעזור לו אלא רק הוא, ולמרות שהלה מודר הנאה
ממנו, ומסתמא שהיחסים ביניהם אינם כל כך טובים, זה לא משנה, עכשיו אין
שום חשבונות, עכשיו צריכים להצילו מחרפת רעב!

הסטייפלר זיע"א אומר: אנשים עושים צרות לעצמם, ואח"כ באים אלי... קודם
כל הוא הדיר ממנו הנאה, והוא אמר: אני לא רוצה להכיר אותך... אף שהוא
יודע טוב שאין לו מה יאכל... בעל גאווה!...

ה"מסילת ישרים" [בפרק כ"ב] - הפרק של ענוה, הוא אומר: איך בן אדם יהי' לו
ענוה? שבן אדם יידע, שהוא עלול במשך החיים להצטרך טובות מכל אחד [!]
אפילו מאלה שאינו כ"כ איתם שוה בשוה... ולכן, שלא יחשוב את עצמו כזה
גדול!... וחוק מזה, שהוא יש לו חסרונות... ולמשפחה שלו יש חסרונות...

ר' נחום הלפרין זלה"ה - הציעו לו פעם שידוך, והוא הלך לשאול את כ"ק
ה"אמרי חיים" זיע"א ששמעו שאיזה בן דוד של המדוברת הוא כך וכך. אמר לו
ר' חיים מאיר: ר' נחום, בשידוך שואלים רק ישר למעלה, אך לא לצדדים, לא
ימינה ולא שמאלה, אם יתחילו להסתכל לצדדים - אף אחד לא ירצה להשתדך
איתו... - זה ביטוי פקחי שלו.

דף ע"א ב'

הטעם דהבעל מיפר נדרי עינוי נפש

רש"י [ד"ה בבגדי צבעונים] גנאי ובזיון הוא לה ומתגנה עליו".

מבואר כאן ברש"י חידוש גדול, דיסוד הדין דהפרה בעינוי נפש
היינו משום שמתגנה עליו, וכ"ה ברש"י להלן ע"ב ב' [ד"ה שלא תאכל
בשר] "דהוי עינוי נפש ומתגנה עליו". ומקור הדבר הוא מהגמ'
יבמות [צ' ב']. "טעמא מאי אמר רחמנא בעל מיפר - כדי שלא
תתגנה", ע"ש.

במשנה "מפני שנועל בפניה".

ג' הרי"ף והרא"ש [סימן ו'] "שנועל דלת בפניה".

שם. "מפני שנועל בפניה". לשון קדשו של הרמב"ם [בפי"ג מהל'
אישות הי"א]: "...לפי שכל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה
לבקרו ולבית האבא ולבית המשתה לגמול חסד לרעותיה
ולקרובותיה - כדי שיבואו הם לה, - שאינה בבית הסוהר עד שלא
תצא ולא תבוא", וכו' [ע"ש המשך דבריו הקדו'].

...ברש"י כאן על המשנה כתוב ארבע פעמים אחד אחרי השני - "בגמ' מפרש".
וציינו בזה לרש"י שבת קנ"ה שיש שם שלש פעמים אחד אחרי השני: "מפרש
בגמרא". וברש"י סוטה כ' ע"א: "בגמרא בגמ', מפרש בגמ', ובגמרא מפרש,
מפרש בגמ'. וברש"י ריש ב"מ: "בגמרא מפרש, מפרש בגמ', בגמרא מפרש".
וברש"י זבחים ק"ח א': "וטעמא מפרש בגמ', - בגמרא מפרש לה, - ובגמרא
מפרש פלוגתיהו". וע"ע רש"י בכורות י"ד א'.

"אלכה ואשובה אל אישי הראשון"!

גמרא "והיה ביום ההוא נאום ה' תקראי אישי ולא תקראי עוד בעלי".

קדוש ד' ה"שפת אמת" זיע"א ה' אומר: "אלכה ואשובה אל אישי הראשון" -
האש של הר סיני!

ר' איטשע מאיר לוי' זצ"ל ה' אומר זאת בכנסת המינים לפני אותם... וכך ה'
אומר: זקני ה"שפת אמת" אמר "אלכה ואשובה אל אישי הראשון, אל האש של
מעמד הר סיני, אחים יקרים, הרי סוף סוף כולנו נחזור אל האש של הר סיני,
ובכן, מה אנחנו משתטים עכשיו?... הבה נשוב כבר מעתה אל "אישי" הראשון!

גמרא "ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה".

מה שמחכה לנו!...

מסרב לקבל טובה - מתוך מדות רעות!...

דף ע"ב א'

גמרא "המדיר את אשתו שלא תשאל ושלל תשאל נפה וכברה
וריחיים ותנור יוציא ויתן כתובה, שמישיאה שם רע בשכנותיה".

פי' בשטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק, שיאמרו שאין בעלה מניחה
לשאול כדי שלא יצטרכו להשאל, ונמצא שגרמה לו שם רע
שאומרים שעינו צרה בכליו. ומצינו בתוס' ע"ז ה' א' [ד"ה כפוי] אהא
דאמרו שם: "אמר להן משה לישראל, כפויי טובה בני כפויי טובה,
בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והי' לבבם זה להם,
הי' להם לומר תן אתה", וכו'. ועל כך כתבו התוס' שם בהאי לישנא:
"כפויי טובה, לכך קראם כפויי טובה, שלא רצו לומר אתה תן, לפי
שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך" עכ"ל התוס' שם.

ישנם כאלו אנשים שלא רוצים לקבל - לא ממדות טובות, רק שהם לא רוצים להיות אסירי תורה אל השני! אין להם בטבע דבר כזה של אסירות תורה להשני!

גמרא "וכן היא שנדרה... ושלא תארוג בגדים נאים לבניו".

בשטמ"ק מבאר בשם תלמידי רבנו יונה [לפי חד פירושא], שבזמנם הי' המנהג שהיא עצמה אורגת את הבגדים לבניו, ע"ש.

עוברת על דת

במשנה "ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית" וכו'.

ע"י ר"ן, שדן איך הדין בנתכוונה להאכילו ולבסוף לא האכילתו, ע"ש. וע' "חזון יחזקאל" [פ"ז ה"ה], דמה דעוברת על דת מפסדת כתובתה אי"ז מטעם קנס, רק הוא משום שאינו יכול לדור עמה יחד, והיא הגורמת לכך, ולכן אין לה כתובה, ע"ש כ"ד הקדושים.

כתב הרמב"ם [בפרק כ"ד מהל' אישות הט"ז], שבועברת על דת אין כופין את הבעל להוציא, ואם רצה לקיימה לא יוציא, ואע"פ שלא הוציא אין לה כתובה - שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות, אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו, אלא תהא קלה בעיניו להוציאה" עכ"ל הרמב"ם. וע"י בהג' אשר"י כאן, דמ"מ מצוה להוציאה, ע"ש.

במשנה "מאכילתו שאינו מעושר".

הרה"ג ר' מאיר הלוי לוי שליט"א הראה בזה מציאה רבתא ב"חדושי חתם סופר" כאן, שדן בשאלה: איך הדין במכשילתו באיסור אכילה מצד המנהג, וכגון שמשמשו על דם טהור וכיב"ז, או האכילתו תבשיל של בשר בתשעת הימים, והניח זאת בצ"ע לדינא, ע"ש כ"ד הקדושים.

במשנה "אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו".

ב"פתחי תשובה" [אהע"ז סימן קט"ו ס"ק י'] הובא בשם מהרח"ל מבריסק, דכל זה דוקא במקללת בשם או בכינוי, ע"ש. ושאלו הלומדים שליט"א: דא"כ תיפוק לי' מדין עוברת על דת משה? אבל לק"מ, דמתבאר מתוך הסוגיא להלן, ד"עוברת על דת משה" שייך רק במכשילתו **להבעל** באיסור, אך עצם הדבר מה **שהיא** עוברת על דת אי"ז מהוה סיבה להפקיע לה את הכתובה.

כתב הרמ"א [באהע"ז סימן קט"ו ס"ד], דה"ה המקללת **בעלה** בפניו דמיקריא עוברת על דת, [והוא מהרמב"ן], ובב"ש [שם ס"ק טז] כתב עלה וז"ל קדשו: "הב"י כתב: מנ"ל דין זה? ואין לומר דלמא בק"ו המקללות יולדיו בפניו, דהא הק"ו פריכא הוא, דאיכא למימר שאני מקללות יולדות בפניו דחמיר כבוד האב? ולי נראה, דס"ל כהג"מ דמקללת **זקנו** של בעל בפני הבעל ואין הבעל חייב בכבודו - מ"מ דינא כמקללות, מכ"ש המקללת בעלה בפניו" עכ"ל הב"ש.

ובחדושי רעק"א שם, הוסיף על ד' הרמ"א הללו מילה אחת: "המקללת בעלה בפניו, **בחנם**", וציין לתשו' "לחם רב" סימן נ"ב. וצ"ע, איך במקללת את **זקנו** בפניו, האם גם התם יש תנאי שהקללה תהי' בחנם?

גמרא "דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי" וכו'.

הגרי"פ הביא כאן בשם התו"ט שהקשה: למה נקט "כהן"? וכתב עלה הרש"ש: "ובמש"כ בס"ד בברכות [כ"ח א, ל"א ב'] יתיישב זה ע"ש, **דסתם כהנים מטוהרין הן לאכילת תרומה ולמקדש**, וכן לקמן גבי חלה נקט "גבל" דמסתמא הוא טהור, ע"י חולין [קכב ב'] רש"י ד"ה לגבל" עכ"ל הרש"ש.

ומצינו כיצ"ב בשטמ"ק ב"ק [י"ב ב'], אהא דקתני התם: "בכור מוכרין אותם תם חי" וכו', ופרש"י שם [בד"ה בכור] "מוכרין אותו **לכהן**", ועל כך כתב שם בשטמ"ק בשם הרא"ש וזה לשון קדשו: "ולא ידענא, אמאי לא ימכרנו אפילו לישראל, וכשיומם יאכלנו. ואיכא למימר, **משום דישאל אינו בקי בהלכות קדשים ודילמא אתי לידי גיזה ועבודה**" עכ"ל השטמ"ק שם בשם הרא"ש.

האם יש מצוה למנות ולספור בפה ז' נקיים?

תוס' [ד"ה וספרה] "ואת" אמאי אין מברכין זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר, דהא כתיב וספרה. וי"ל דאין מברכין אלא ביוכל שמברכין ב"ד בכל שנה שלעולם יוכל למנות כסדר, וכן עומר, אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה **למנות**".

וכתב **הגרי"פ** על הגליון: "ע"י תוס' מנחות ס"ב: ד"ה וספרתם. וע"י של"ה בשער האותיות דף ק"א ע"א שכתב: אפשר שהוא ט"ס וצ"ל אין לה **לברך**" ע"כ.

והיינו, דס"ל להשל"ה הק', דבאמת יש מ"ע דאורייתא שתספור הזבה ותמנה בפה בכל יום ותאמר היום יום כו', רק שאין לה לברך. [ולכא"ו סייעתא לזה מלשון התוס' בקושייתם שהק': אמאי אין **מברכין** וכו', ולא הקשו: "אמאי אין **מונין**"]. וכתב עלה ב"נודע ביהודה" [תנינא חלק יור"ד סימן קכ"ג, קכ"ד] בתשובה **להגר"י פיק זיע"א**, דהשל"ה הק' לרוב חסידותו נתקיים בו "אוהב מצוות לא ישבע מצוות" ורצה למען צדקו להגדיל תורה ולהרבות מצות, אבל הנוב"י גופי' חולק בזה, ע"ש כ"ד הקדושים, ומייתי לה בפ"ת [יור"ד סימן קצ"ו סק"ד] וע"ש.

וזה לשון התוס' במנחות ס"ה ב' שם [אהא דדרשו התם לגבי ספירת העומר: "וספרתם לכם - שתהא ספירה לכל אחד ואחד"]": **גבי יוכל** כתיב וספרת **לך, דאבית דין** קאמר להו רחמנא, **ושמא** בית דין סופרין **ומברכין** - כמו שאנו מברכין על ספירת העומר. וגבי **זבה** דכתיב וספרה, לא שייך בה **ברכה** - כיון שסתורת, דאי חזיא אפילו בשביעי סתרה" עכ"ל התוס' במנחות, הרי דשם נקטו התוס' באמת בלשונם, דמטעם זה שאם תראה תסתור לך "לא שייך בה **ברכה**", אך לא כתבו דאין לה **למנות** כל עקר. [ויש עוד שינוי מהתוס' כאן להש"ס במנחות, לגבי יובל, דכאן כ' בפשיטות דביוכל הב"ד מברכין בכל שנה, ואילו שם במנחות כתבו זאת בלשון "שמא"].

והעיר בזה **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א**, דהנה בשו"ת חת"ס [חלק יור"ד סימן רנ"ג] דן בשאלה, היאך מברכין אנו על הפרשת תרומ' או על הפרשת חלה, והרי יוכל אח"כ להישאל ונמצא ברכתו הראשונה לבטלה? ועל כך מתרץ **החת"ס זיע"א** דאין לנו לחוש לזה מאחר דחזקה שלא תישאל, ואין אנו צריכים לחוש למילתא

חדתא, דומה למ"ש תוס' בגיטין [ל"ג א, ד"ה ואפקעניהו] ע"ש, וא"כ מאי שנא בנדון דידן דחיישינן שתראה ותסתור? [א"ה: עי' תוס' גיטין ב' ע"ב ד"ה עד אחד, דאשה אינה בחזקת שתהא רואה כל שעה].

התשובה הנ"ל מאה"ע ח"ב סימן צ"ב נכתבה, "באור בקר ליום ד' כ"ד טבת תרצ"ב לפ"ק".

"איני יכול לומר רוב התשובות, אבל הרבה תשובות ב"חתם סופר" נכתבו ב"אור בקר"! ואצל בנו אחריו ה"כתב סופר" זיע"א, זה כסדר ככה!

גמרא "דאמר מר בעון נדרים בנינים מתים שנאמר אל תתן את פיך לחטוא את בשרך וגו'".

לכאור' העיקר הוא ה"וגומר", והיינו סיפ' דקרא "וחבל את מעשה ידיך", וכמבואר בשבת ל"ב ב', ומייתי לה כאן ברש"י [בד"ה בנינים מתים]: "בפ' במה מדליקין יליף מוחבל את מעשה ידיך", ע"כ. ולכאור' מדוע באמת הוצרך רש"י להביא מפרק במה מדליקין, והרי גם כאן ילפי' לה מהאי קרא? והאם כאן לא הי' לרש"י זאת בהגירסא, או שמא משום שכאן קיצרה הגמרא וכתבה "וגומר" ולכן מביא רש"י מפרק במה מדליקין דשם ילפינן לה להדיא מסיפ' דקרא?

גמרא "פלוגי גב'ל תיקן לי אות העיסה".

כך הוא הניקוד.

גמרא "כל היודע באשתו שאינה קוצה לו חלב".

לעיל במתניתין הלשון הוא: "ולא קוצה לה חלב". ועי' רש"י לעיל במשנה מש"כ בזה.

שם. "וי"ל דאין מברכין אלא ביוכל שמברכין ב"ד בכל שנה" וכו'.

בגמ' סוכה מ"א ב' אמרינן, דמה דנאמר בקרא במצות ארבעה מינין: "ולקחתם לכם" וגו' אתי ללמדנו: "שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד". ע"כ. ולכאור' צ"ב, מאי ס"ד, והרי מצוות לולב הוי מצוה שבגופו ול"ש בי' שליחות? וביאר שם המאירי [וזכה לכין לזה גם הערול"נ שם], דסד"א דהבית דין יטול לולב בשביל כל ישראל. והערול"נ מוסיף, דהוא כמו דמצינו הכא לגבי ספירת יובל, ע"ש. [א"ה: עש"ה בנוסח של המאירי ובנוסח של הערול"נ].

בננין לשון "אין דרך"

רש"י [ד"ה אזהרה] "שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש" וכו'.

הנה מרן הגאב"ד דטשעביץ זצוק"ל זי"ע ועכ"א האיר את עינינו בשו"ת "דובב מישרים" ח"א סי' כ"ד במש"כ התוס' חולין קכ"ה ב' [ד"ה יכול]: "...דהתם במת שלם דאין דרך לשורפו ולנתחו פחות מכזית", שאע"ג דאיסורא איכא בדבר, מ"מ נקטו התוס' לשון "אין דרך" [ויעיין באמת בשו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ע"ב אות ד' שכתב ע"ד התוס' הללו דחולין קכ"ה ב' שצע"ק לישנא "דאין דרך", דהול"ל "שאסור"], ובחלק ג' של ה"דובב מישרים" [סי' ק"ו בהשמות לח"א וח"ב] [בד"ה בסימן כ"ד] כתב מרן זצוק"ל בזה הלשון: "הערת ע"ד תוס' בחולין דף קכ"ה שכתבו אין דרך לשרוף את המת, ואע"ג דאיסורא איכא בדבר, מ"מ נקטו התוס' הלשון אין דרך, ויש להוסיף ממתניתין פ"ד דמעשר שני אמרו לו אין דרך בני אדם להיות כונסין חולין לקרבן, יע"ש, ואע"פ שאם הכלי קודש הרי אסור להשתמש בה לצורך חולין מטעם מעילה, מ"מ נקטה המשנה הלשון שאין דרך בני אדם,

בננין הנשאל על התרומה אי הוי ברכה לבטלה

את התירוץ הנ"ל כתב החת"ס זיע"א בתשו' הנ"ל [ביו"ד סימן רנ"ג], מיום א' ה' אדר שני תקע"ג. ואולם בהמשך, בסימן ש"פ, יש שם עוד תשובה של החת"ס שנכתבה שנתיים פחות רבע אח"כ - מיום ד' כסליו תקע"ה, ושם כותב החת"ס סברא חדשה לגמרי בישוב השאלה הנ"ל, עצומה ונשגבה מאד, [וכפי הנראה שבני בני נתחדשה לו סברא זו], וכך אומר שם החת"ס: "

לא שלא איכפת לן כעת מה שהברכה היתה לבטלה, הואיל שבזמנו הי' חייב לברך, אלא עדיפא מינה, שגם אחרי שנשאל אין צריך לבוא להסברא שבזמנו הי' בסדר, אלא שגם עכשיו אחרי השאלה הוא בסדר, וזה לשון קדשו: "כי אין כאן ברכה לבטלה, שככה מברך וצונו להפריש תרומה [א] חלה, וענין הפרשת תרומה [א] חלה הוא שישאר לו כח לשאול עליהם, וכה ציונו להפריש אותם ע"ד זה וכן עשה והפריש, ועתה אין לי פנאי להביא שום ראיה [כפה"נ לכל האמור שם בתשובה הקצרה, חידושים עצומים, יעוי"ש] כי רבו טרדותי לא יאומן כי יסופר ודי בזה", עכ"ל מרנא החת"ס זיע"א.

ועוד יש בזה תשובה להחת"ס בחאה"ע ח"ב סוף סימן צ"ב מהתאריך "כאור בקר ליום ד' כ"ד טבת תקצ"ב לפ"ק" [שבע עשרה שנה אחרי התשובה הנ"ל שביו"ד סי' ש"כ מיום ד' י' כסלו תקע"ה] וזה לשון קדשו:

"מ"ש מחלת ח"ל שחזרה למקומה, דעת הריעב"ץ בתשובה דהדרה לטיבלא ומפרישין מיני' ובי' כמו דמאי, והארכתי במקום אחר וכאן לא אשיב אלא לפי דבריו סוגיא דעלמא, וכן הורו רבוני להתיר הגדר דלא כט"ז, וברכה לבטלה ליכא דהרי אנו מברכין שציונו להפריש חלה או תרומה וכך הי' מצותו להפריש באופן שיהי' לו היתר ע"י חרטה וככה עשינו והפרשנו כמצותו ומי שצוה להפריש הוא ית"ש אמר אחרים מוחלים לו ואין כאן ברכה לבטלה", עכ"ל החת"ס זיע"א, יעו"ש בכל דבריו הקדושים בזה.

הרי כתב החת"ס להדיא כהסברא השני' המיוחדת שלו משנת תקע"ה ונשתרשה אצלו שזו היא הסברא בזה, מבלי להזכיר שוב את הסברא הראשונה שמשנת תקע"ג, וכמשנ"ת היטב בס"ד, והדברים מאירים ושמיחים בעזה"ש"ת, אשרי העם שככה לו, אשרינו מה טוב חלקנו.

ועיין משנ"ת בזה בס"ד בספר "שלמי שרה" סימן רסא, ובספר "סימא בביתא", סימן י"ט, כ', [א"ה: לכא' נפ"מ בין ב' הדרכים של החת"ס, באופן שאמר "לה' קרבן" ואח"כ נשאל, ועי'].

הוא כותב החת"ס זיע"א בלשון קדשו הנ"ל [בחלק יור"ד סימן ש"כ]: "ועתה אין לי פנאי להביא שום רא' כי רבו טרדותי לא יאומן כי יסופר".

הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א נכנס פעם אל מרנא ה"חזון איש" זיע"א בפניא דמעלי שבתא, עם שאלה על איזה מכשיר חדש בנוגע להשתמשות בו בשבת קדש, והחזו"א פסק על אתר את הדין, שאל אותו ר' אליקים: מהיכן המקורות? אמר לו החזו"א: כעת אין לי את הזמן לחפש את המקורות, אבל הדין ברור אצלי שהוא כך, תבוא ביום ראשון ונתיישב לחפש את המקורות... וזה כעין מה שכותב כאן החת"ס זיע"א, שאין לו פנאי כעת לחפש ראיות, אבל עצם הסברא ברורה לו!

ועי' בטו"ז או"ח סי' רפ"ו שכתב דאע"ג דמותר לטעום קודם תפלת מוסף, מ"מ לאכול סעודה אסור, וכתב וז"ל והא דכתב הטור אלמא אין דרך לאכול קודם - לא תטעה לומר שאין איסור, רק שאין דרך כך, דודאי איסור יש, יע"ש, עכ"ל ה"דובב מישרים" [ובמהדורה החדשה של ה"דובב מישרים" ח"א וח"ב הוכנסה ההוספה הזו למקומה לח"א סי' כ"ד עיי"ש].

והנה כלל זה הוא לי לעינים בכמה מקומות בדרך לימודי בס"ד.

דהנה עיין רש"י מנחות פ' ב': "...אבל חטאת דליכא למימר מרבה בחטאות הוא שאין דרכן של בני אדם להרבות בחטאות", וברש"ש שם: "לכאורה טפי הל"ל שאין חטאת באה נדבה", עיי"ש בכל דברי הרש"ש, ולהנ"ל א"ש, דהוי כמו לשון המשנה דמע"ש פ"ד [דמייתי ה"דובב מישרים] "אין דרך בני אדם להיות כונסין חולין לקרבן", שהוא איסור, והכ"נ יתפרש כאן ברש"י, שלא רק אין דרך, אלא שאי אפשר [כמש"כ הט"ז הנ"ל דאיתי ה"דובב מישרים].

ועיין רש"י ערכין ד' ב' [ד"ה דהא מזדבן ריש תורא בבי טבחא]: "אבל ראש עבד וראש חמור אין דרך למכור", ובראש עבד וכי רק אין דרך למכור?

ועיין רש"י גיטין ע"א ב' [ד"ה דאמר מילי מימסרן לשליח]: "דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים, והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו", והלא הלכה היא שאפשר, ולא "דרך ארץ" [ועיי"ש בחי חת"ס]? אמנם להנ"ל א"ש, שכמו שלשון "אין דרך" יכול להתפרש על מניעה ועל איסור, הכ"נ לשון "דרך" [או "דרך ארץ"] יכול להתפרש על דין חיובי, ודוק היטב בזה.

ועיין רש"י גיטין פ"ה א' [ד"ה ודלמא בנשואין]: "...ואע"ג דלאו אורחא הוא...", וכי "נשואין לאבא ולאבין" הוא רק "לאו אורחא הוא"? ולהנ"ל א"ש, שגם מניעה יכול להיכנס בלשון "לאו אורחא" [כמו "אין דרך"]. ויש עוד כאלה, ואינני זוכר כעת.

ובספר "טל תורה" עמד בזה בלשון המשנה בעירובין פ"ו א': שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ואף דאסור לבוא מחוץ לתחום, ועי' "פניני רבנו הגרי"ז" - "פניני תורה" סימן לב וכן במשמה"ל תמורה סימן צ"ז.

והשתא, ונוסף גם הרש"י דילן להרשימה של כל הרש"י"ס הנ"ל. [א"ה: עי' לשון הרמב"ם בפרק א' מהל' נדרים הי"א: "אבל האומר פירות אלו עלי כחלת אהרן או כתרומתו הרי אלו מותרין, שאין שם דרך להביא אלו בנדר ונדבה" ע"כ].

דף ע"ב ב'

רש"י [ד"ה על תנאי] "שאין עליה נדרים".

למה תפס רש"י דוקא לתנאי דנדרים? ואיך יהי' הדין בקידשה על תנאי שאין בה מומין? ציינו בזה לשטמ"ק ול"הפלאה", ול"דברי חיים" [אהע"ז סימן מח].

דף ע"ג א'

נאבדה הכתובה והאשה אינה יודעת שנאבדה - האם מותר לשהות עמה? ובענין בעילת זנות

גמרא "אלא טעמא דרב לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות".

הר"ן הקשה: הא כיון דאין לה כתובה אכתי בעילת זנות היא וכדאמר ר' לעיל [נ"ד ב']? ותירץ הר"ן: "יש לומר, דהכא לא דוקא בעילת זנות, אלא לומר שאין אדם עושה [בכוונתו] בעילת זנות", עכ"ל הר"ן. וכתב בקוב"ש [אות רמג] דהדברים סתומין, אבל נתפרשו בד' הרשב"א בשטמ"ק, דהא דמיקרי בעילת זנות כשאין לה כתובה מפני שהיא אין דעתה סומכת ואינה נמסרת לו אלא כזונה, וכיון שכך אף הוא יודע שבעילתו פגומה, אבל הכא הוא סבור שנתקיים התנאי וכוונתו לבעילת אישות. עכ"ד. [וכתב עלה בקוב"ש]: "ולמדנו מדבריו, דהאיסור תלוי בכוונתם, ולפי"ז אם שניהן סבורין שיש לה כתובה, וטועין דבאמת אין לה, לא מיקרי בעילת זנות בשוגג, דבלא כוונה לשם זנות אין כאן איסור כלל. ולפי"ז, באירכס לה שטר כתובה, והאשה אינה יודעת שנאבדה, מותר לשהות עמה. [ומסיים בקוב"ש]: "וד"ז צריך בדיקה אחריו" ע"כ.

דף ע"ג ב'

עדים שרואים ספק קידושין האם השיבי עדי קיום

גמרא "רבא אמר תנא ספוקי מספקא ליה".

הגמרא דילן, היא אחת מהגמרות שהביא בקה"י קידושין [סימן ו'] להוכיח מכאן לכאן דשפיר מחשבי העדים עדי קיום אע"פ שאינם רואים אלא אומדנא או אפי' ספיקא, ואין צריך שיהי' הדבר ברור להעדים לגמרי, דאל"כ תיקשי בנדון דידן דמספק"ל אי סתם אדם קפיד על נדרים ואדעתא דהכי לא קידשה או לא אמאי לא נימא דיתבטלו הקידושין לגמרי אחרי שהעדים אינם יודעים אי קידש אדעתא דהכי, וע"ש בכל הסימן.

האם יש ספק לתנא?

שם. "תנא ספוקי מספקא ליה".

הנה התוספות בשני מקומות בש"ס, בחולין קל"א ב' [ד"ה תא שמור] ובשבועות כ' א' [ד"ה איסור] כתבו, דאין דרך שיהי' ספק לתנא, ע"ש. וקשה על זה מהגמרא הקדושה דילן ומעוד הרבה גמרות בש"ס דאמרינן "תנא ספוקי מספקא ליה", וכבר עמד בזה ב"יד מלאכי" [דף קכ"ג ע"א סי' תק"ו], ועי' "יד רמה" סנהדרין מ"ג א', ועי' משמה"ל בכורות סימן י"ט.

בענין ספק אומדנא

שם. בשו"ת "באר יצחק" [אהע"ז סימן י', ענף ד'] הוכיח בשיטת הרא"ש [ב"ב פ"ט סימן כ"ג] דס"ל דספק אומדנא הוי דברים שבלב, דמאחר שנולד לנו ספק בהאומדנא שוב לא הויא אומדנא דמוכח לכל, ואי"ז אלא דברים שבלב. והוכיח זאת מדכתב הרא"ש על מה דאיבעיא להו התם בשכ"מ שהקדיש נכסיו או הפקיר נכסיו מהו, וכתב הרא"ש "דכיון דסלקא בתיקו ומספקא לן אי שייכא הכא אומדנא או לא יראה שאין מבטלין את ההקדש והפקר וכו', שאין מבטלין אלא היכא דברירא לן האומדנא" וכו', עכ"ל הרא"ש.

ואולם הקשה שם ב"באר יצחק" [להלן בענף ה'], דא"כ איך יפרש הרא"ש את הגמרא דילן דאמר ר' דהאי תנא מספקא לי וגבי איסורא אזלינן לחומרא, ולפ"ד הרא"ש אמאי דרק משום דאזלינן לחומרא החמירו בה, הא מן הדין הוו קדושין וודאין, ולא רק מספק? וכתב דזוהי קושיא עצומה, וע"ש מש"כ ליישב בזה. [ועי' מה שהאר"ך עוד בהאי ענינא ב"נחל יצחק" סימן ס"א].

גמרא "מחלוקת בטעות שתי נשים אבל בטעות אשה אחת דברי הכל אין צריכה הימנו גט".

רש"י מפרש: "מחלוקת דרב ושמואל בטעות שתי נשים - קידש לאה על תנאי ואשה אחרת כנס סתם אחריה ונמצאו עלי נדרים והיינו טעותא, רב סבר כיון דלא אתני בהדה דהך - אע"פ שכבר גילה דעתו שאי אפשרי בנדרנית - צריכה הימנו גט, דלמא לגבה דהך חביבה עליה ולא קפיד. ושמואל אמר כיון דגלי דעתיה גלי. אבל בטעות אשה אחת - קידשה על תנאי וכנסה סתם, אפילו רב מודה דדעתיה אתנאיה" עכ"ל רש"י.

אולם עיי' ברי"ף שכתב בלשון קדשו: "הא שמעתתא צריכינן לפרושה, דחזינן בה כמה רבוותא דשקלי וטרו בה - ולא סלקא לחד מינייהו כהוגן וכו' וכו' [וכאן מביא הרי"ף כמה דרכים שכתבו הראשונים בפירוש הסוגיא, ועל כולו כתב הרי"ף]: ודברים אלו כולן אין הדעת סובלת. ואנן הכי אסתבר לן פירוש הא שמעתא וכו' וכו', [ע"ש כל דבריו הקדושים], וע"ש בבעה"מ ובר"ן.

שם. הנה לדעת שמואל דבטעות שתי נשים אמרי' דכיון דגלי דעת' כראשונה דאי אפשרי באשה נדרנית ה"ה בהשני, יל"ע במאי עסקינן וכמה זמן עבר בין הראשונה להשני שנוכל לומר דמה שגילה דעתו אצל הראשונה מהני אף לגבי השני? גם יל"ע, האם מיירי דוקא באופן שמספר לה לפני כן שכך גלי דעת' אצל הראשונה, דאל"כ מנין לה לידע דהוא מקפיד על אשה נדרנית, והרי אילו היתה יודעת שהוא מקפיד על כך אזי לכתחילה לא היתה מתקדשת לו, והאם גם בכה"ג עומד הוא בקפידתו לבטל הקידושינן? [שלכאור, זוהי "שחיתות" לעשות כך לבת ישראל!].

כבר הי' לעולמים!.....

הי' כאן בארץ ישראל דיין גדול, הוא הי' תלמיד חכם מופלג, קראו לו, רבי שלמה קרליין זצ"ל, הוא הי' גר פעם ליד ישיבת סלבודקה, ומפעם לפעם היינו נכנסים אליו, כי הוא הי' בן אדם מאד חביב, ואהב להסביר דברים... והוא אמר לנו: תדעו לכם, שכל ה"תשובות" שיש בספרי רבותינו האחרונים - "נודע ביהודה"... רבי עקיבא איגר... ה"חתם סופר"... באהע"ז... בחושן משפט... כל הפשעים שיש שמה... השחיתות שיש שם... [כשמתחילים לקרוא הרי רואים צריך לדעת שהם כולם היו שול אידן! הם כולם היו אנשי בית הכנסת! זה לא מרץ... וזה לא בוגדיסטים... אלו יהודים חרדים [פעם לא הי' משהו אחר], וכי הם היו יהודים שלא התפללו? שלא הניחו תפילין? הם היו יהודים שלא שכחו אף פעם מנחה, הלכו לבית הכנסת, התיישבו במזרח... קבלו "שלישי" ו"ששי"... חתן תורה... הכל! ובכל זאת, כל מיני "עסקאות"... כל מיני "מאפיות"!!

אתה רואה לפעמים דברים אצל יהודים "משלנו"... ואתה חושב שפתאום זה נהי'... ובכן, כבר הי' לעולמים! ככה זה, היצר הרע לא נולד היום. [לא ח"ו שכל הציבור היו כך, אבל היו כאלה, והמבין יבין!]

רש"י [ד"ה והא מתניתין] "ואע"ג דאנן הוא דאיתבין ולא רב איירי בה - קושיא היא לרבה, דהאי דברי הכל דקאמר סברא ידידה היא ולא מרב ושמואל שמעה שהרי לא הי' בודוס - אלא דקסבר ליכא למאן דאמר בכי האי גוונא דלאו דעת' אתנאיה, והא קא חזינן דכל בני מדרשא דאותבוה סלקא דעתין למימר הכי".

הרש"י הזה שוה מלייארדים! וכמו כל קטע וקטע ברש"י!

רש"י [ד"ה אבל] "כגון שקדש רחל על תנאי" וכו'.

ואילו לעיל [בד"ה בטעות] כתב רש"י בלשון קדשו: "קידש לאה על תנאי" וכו', - ולמה שינה רש"י מ"לאה" ל"רחל"? שאלתי זאת פעם את הסטייפלר - זיע"א ו"כל כך הביאו לידי גיחוך ולא גיחך".

הטעם דקמן אינו יכול לקדש אשה [כאן נסתלק מרן הסטייפלר זיע"א!...]

רש"י [ד"ה קטן] "אין קדושו כלום, דלאו בר קיחה הוא - כי יקח איש כתיב".

כאן, כשהחזקנו ברש"י הזה - בליל שב"ק לסדר עקב כ"ג מנחם ציון תשמ"ה, הגיעה הבשורה האיומה על הסתלקותו של הסטייפלר הקדוש זיע"א לגנוי מרומים, [ועל דרך שכתוב לפני תחילת הפירוש של הרשב"ם בב"ב כ"ט א: כאן מת רש"י ז"ל], סמוך לשעה אחת עשרה בלילה הוא נפטר.

התיישבנו ללמוד [!] ולמדנו את הרש"י הזה, שרש"י אומר שהמקור לזה דאין קדושי קטן כלום הוא מהקרא ד"כי יקח איש אשה" וגו', וצריך פשט, וכי צריך פסוק על זה, הרי בכל התורה כולה קטן לאו בר דעת ולא בר קנינים הוא? [גם צ"ב מהיכן המקור של רש"י להך ילפותא?] ונהי' רעש גדול בבית מדרש, ודיברו את מה שמבאר בזה בקה"י [יבמות סימן ל' אות ב'], ע"ש כ"ד הקדושים, ויש על כך גם בשו"ת מהרש"ם [חלק ה' סימן רפ"ב] ובקוב"ש [אות רמה], וצוין שם עוד ל"קובץ הערות" [סימן ס"ו אות ו' וסימן ע"ו].

זה הי' כאשר מתו מוטל לפנינו. אז הפשט, שגם עתה שפתותיו דובבות...

אמר התלמיד הכותב: להשלמת הענין הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד את מה שכתב הרב זצ"ל בספר "פניני רבנו הקה"י" [חלק ראשון, בסופו] וכך נדפס שם: -

"יעקב אבינו לא מת!..."

"בית דסעוד א"ל: הכי אמר ר' יוחנן, יעקב אבינו לא מת. אמר לי' וכי בכדי ספרו ספדינא וחנטו חנטיא וקברו קברינא? אמר לי' מקרא אני דורש, שנאמר "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל, כי הנני מושיעך מרחוק, ואת זרעך מארץ שבים", - מקיש הוא לזרעו: מה זרעו בחיים - אף הוא בחיים! [תענית ה' ב']".

ואף אנו נאמר: "יעקב אבינו לא מת!..." "מה זרעו בחיים - אף הוא בחיים!..."

"זרעו בחיים", מלבד כפשוטו, - אולי אפשר גם להמליץ כן על חבריו הנפלאים הנשגבים "קהלות יעקב" על רוב מסכתות הש"ס, אשר שמעתתי בפומהון דרבנן ותלמידיהון בכל יומא ויומא בכל אתר ואתר. וכמדומה שאין לך ענין בתורה שיאנך מוצא בו טעם והסברה ובירור ובהירות באחד מספרי רבנו זצוק"ל.

והנה הרגשה זו היתה לנו בואתה שבת פרשת עקב, שבה נשתברו הלוחות, ויאמר ה' אל רבנו זצוק"ל: "עלה אלי ההרה" [ובעוד רבנו זצוק"ל מוטל לפנינו - הנה ישבנו בבית המדרש "ירחי כלה" בשבת אחה"צ ולמדנו בס"ד ברבים בחבורה כתובות דף ע"ג ע"ד, ובהגיע תור הרש"י בדף ע"ג ב' דקטן לאו בר קיחה הוא דכתיב כי יקח איש ולא קטן, הרי שלא נמצא ביאור לרש"י המופלא הזה אלא ב"קהלות יעקב" יבמות סי' כ"ה אות ב', שהובאו דבריו לבית המדרש, ואנהרניהו לעינין מהדקדוק המופלא ברש"י זה, שאלמלא המיעוט ד"איש" ולא קטן, הי' שייך מעשה קידושין בקטן, והרי לנו דקטן איננו מופקע מתורת מעשה, יעו"ש. ודברנו את כל דברי רבנו זצוק"ל בנעימות ובמתקנות נפלאה, והתמלטה הקריאה מפיו: "יעקב אבינו לא מת!..."

וכזאת ה' שוב במוצאי אותה שבת קדש, בשיעור קדשים בבית המדרש הנ"ל, כשלמדנו סוגיא דכריתות י"א ב' י"ב א', והובאו לבית המדרש במתיקות דברי ה"קהלות יעקב" במסכת סנהדרין, ובמסכת ראש השנה, כשכל היהדות החרדית עטפה קדרות ואבל והתכוננה להלוותי האדירה של רבנו זצוק"ל, ובו בזמן נלמדו בבית המדרש דברי תורתו המאירים כספירים, ותצא הזעקה מפינו: **"יעקב אבינו לא מת!"**...

ונשתלש הדבר ביום ראשון בבקר, כשעה וחצי לפני הלוי, שהוצרכנו לבאר ביאור כמה מלים בתוס' דובחים צ"ז ב', ולמדנו ארבעה סימנים בארבעה ספרי "קהלות יעקב" שונים, ונזקק בכל חוס לבבנו: **"יעקב אבינו לא מת!"**...

וכשחזרנו מההלוי, דוויים וסחופים, מנסים להיזכר ולהתחזק בדברי המדרש ר"פ שמות: **"וימת יוסף וכל אחיו..."** - אע"פ שיוסף מת - אלקיהם לא מת, והתיישבנו ללמוד, ושוב נזדקקנו ל"קהלות יעקב". והלא זה עתה הטמינו את גופו הטהור עד עת אשר יקיצו וירננו שוכני עפר? אבל - **"יעקב אבינו לא מת!"** ... ה"קהלות יעקב" חי! דברי תורתו מתמללים בפי הלומדים לעד!...

אכן: **"יעקב אבינו לא מת!"** ... **"מה דרעו בחיים - אף הוא בחיים!"**...

[אמר התלמיד הכותב: ראה בדברי המספד על הרב זצ"ל של ידיד נפשי המסור עד מאד להרב זצ"ל בכל לבו ונפשו - הוא ניהו הרה"ג רבי מאיר הלוי לוי שליט"א, כפי שנדפס בספר "אגרא דהספידא" עמ' רח"ק, שעמד שם על הדבר הנורא, איך שבשעות כל כך קשות ונוראות כאשר מתו הגדול מוטל לפניו, יושב הרב זצ"ל ב"ירחי כלה" ולומד ומלמד עוד סימן ב"קהלות יעקב" ועוד סימן ב"קהלות יעקב", והוא מוצא בזה קצת תנחומין לנפשו השבורה לרסיסים!]

רש"י [ד"ה סבלנות] **"מגדנות** שהחתן שולח לארוסתו".

ובקדושין נ' א' בסוף העמוד] פירש רש"י: **"דורונות** שדרך חתן לשלוח לארוסתו".

גמרא "הריני בועלך על מנת שירצה אבא" וכו'.

שלו או שלה? מסתמא אבא שלו!

דף ע"ד א'

בשיטת הרמב"ם בענין מלוה להוצאה ניתנה

גמרא **"המקדש במלוה" וכו'.**

ופרש"י: "שמחל לה מלוה שחייבת לו ואמרינן בקידושין דאינה מקודשת משום דמשעה שלוותה ניתנה להוצאה וברשותה קיימא והשתא לאו מידי יהיב לה".

בהא דקיי"ל "מלוה להוצאה ניתנה", הנה כבוד מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי מרדכי שולמן זצוק"ל, ה' מרגלא בפומי לדון בשיטת הרמב"ם בהאי ענינא. דהנה מבואר בסוגיא להלן [בדף מ"ז ב'] דאיפלגו תנאי - ת"ק ורשב"א - האם מלוה היא ברשות בעלים לחזרה, או לאו. לדעת ת"ק - לעולם אין המלוה ברשות בעלים לחזרה, ואפילו כולה בעין ולא שלח בה יד להוציא ממנה פרוטה. אכן לדעת רשב"א, כל זמן שלא התחיל להוציא ברשות בעלים היא לחזרה, ואם בא לחזור בו ולתובעה - חוזר, ע"ש.

ולדינא, הנה ע"ש ברא"ש [סימן י'] דפסק דהלכה כת"ק [דברשות ליה קיימא - ולא ברשות בעלים], וכן פסק הר"י הזקן שם. ואולם בד'

הרמב"ם לכאור' לא נתפרש להדיא דעתו בזה, ומה שצויין שם ב"עין משפט" [אות א'] לדעת הרמב"ם ריש פט"ז מהל' מלוה ולוה, הנה שם לא נתפרש בד' הרמב"ם אלא דמלוה ברשות ליה קיימא לגבי חיוב אונסין, ע"ש. ובהא הא כו"ע מודו כמבואר שם בסוגיא, וטען בזה מרן הגר"מ שולמן זצוק"ל, דמד' הרמב"ם בכמה דוכתי מוכח לכאור' בדעתו, דפסק לדינא דמלוה ברשות בעלים לחזרה. ראשית, דיעוי' ברמב"ם [בפ"ה מאישות הי"ג - בהאי דינא דהמקדש במלוה אינה מקודשת] שכתב בהאי לישנא: **"המקדש במלוה וכו' אינה מקודשת, מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה - שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו",** והנה הב"י, [בסימן כ"ח] דחק בלשון הרמב"ם וכתב דלעולם גם הרמב"ם מודה לד' רש"י וש"ר דאפילו המלוה בעין אינה מקודשת, אלא דכוונת הרמב"ם דכיון דמלוה להוצאה ניתנה **"אע"פ שעדיין המעות בידה ה"ל כאילו הוציאה אותם ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו",** ע"ש בב"י [וע"ע בר"י הזקן קדושין ו' ב' מש"כ בזה]. אכן המהרי"ט והב"ש [שם, ס"ק י"ט] מפרשים בכוונת הרמב"ם כפשוטו, דדוקא אם כבר הוציאה המעות אינה מקודשת, [וע"ש בבאה"ט ופ"ת, ועי' באבנ"מ שם ס"ק י"ח, ובמה שצויין עוד בזה ב"ספר המפתח", ע"ש].

ואמר מרן הגר"מ זצוק"ל [דעכ"פ לפי דרכו של המהרי"ט והב"ש בפשט ד' הרמב"ם] יהי' מכאן סייעתא לכך שהרמב"ם פוסק לדינא כמ"ד דמלוה ברשות בעלים לחזרה. [ועל דרך זה כתב "הפרישה" ב"הגהות דרישה ופרישה" לסי' פ"ז סק"ב בביאור שיטת רש"י בסוגיא דהילך, ע"ש].

תו הביא הגר"מ זצוק"ל, את ד' הרמב"ם [בפכ"ו מהלכות מלוה ולוה בסופן] דכתב שם הרמב"ם בהאי לישנא: -

"האשה שלותה בשטר או שערבה בשטר ונשאת, חייבת לשלם אחר שנשאת. ואם היתה מלוה על פה אינה משלמת עד שתתגרש או תתאלמן, שרשות בעל כרשות לוקח הוא כמו שביארנו בכמה מקומות. [וכאן כותב הרמב"ם]: ואם היו מעות ההלוואה עצמן קיימין, יחזירו אותן למלוה" עכ"ל הרמב"ם. וע"ש במ"מ שכתב שכ"ה דעת רבנו שרירא ורבנו האי, וכתב עוד, דאפשר שיצא להן זאת ממה שאמרו בגמרא [ב"ב קל"ט ע"א] לוותה ואכלה ועמדה ונשאת מהו", דמשמע דלא מיבעיא להו אלא דוקא באכלה, הא איתנהו בעין מחזירין למלוה" ע"ש. ואולם ע"ש בד' המ"מ לעיל מינה [בהלכה ט'] שהקשה: **"ודבריהם צל"ע וכו', לפי שיש לומר שכיון שמלוה להוצאה ניתנה תיכף שלותה זכה בה בעל באכילת פירות" ע"ש. וכ"ה באמת דעת הנימוק" שם בב"ב בשם הריטב"א [הובא במקו"צ שם] ד"ואכלה" לאו דוקא, דה"ה כשהמעות בידה, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, וע"ש בכל מה שצויין בזה ב"ספר המפתח" שם. ואמר הגר"מ זצוק"ל, דמכאן נמי סייעתא דשיטת הרמב"ם לדינא דמלוה ברשות בעלים לחזרה.**

[אמר התלמיד הכותב: צ"ת בזה בביאור הגר"א באהע"ז סימן צ"א אות ז', ובדרור"ח להגרעק"א לקוטים ב"ב קל"ט ד"ה והנה במ"ש.

ובעיקר הדבר, מצאתי דקרוי לכל הנ"ל [בביאור שני המקומות ברמב"ם הנ"ל] כבר כתב כן ב"נחל יצחק" בסימן פז, ד' ענף א', ד"ה והא דאינה מקודשת וכו' בסוף הדיבור, ושם להלן בענף ב', ע"ש היטב כ"ד הקדושים. ונראה לפו"ר בביאור כוונתו שם, בהקדם מש"כ שם בענף א' ד"ה אכן באמת, דאיפלגו אמוראי רב הונא ור' אלעזר אליבא דת"ק דמלוה אינה ברשות בעלים לחזרה, האם הוא מה"ת או מדרבנן, דרב הונא ס"ל דהוא מה"ת, אכן לר"א אינו אלא מדרבנן, ע"ה בכל פלפולו הנעים. ומעתה י"ל בדעת הרמב"ם, דמאחר דנקטינן לדינא כדעת ר"א דלדידי' כל עיקר הא דמלוה נקנית במשיכה (אליבא דת"ק) אי"ז אלא מדרבנן, א"כ בדין דהמקדש במלוה כ"ז שהוא בעין - מקודשת, מאחר דמדאורייתא עדיין הן שלו, ומה דמבואר בגמ' דלמ"ד דמלוה ברשות בעלים לחזרה אינה מקודשת (אפילו אם לא שלחה בה יד כלל), זהו רק אליבא דרב הונא דס"ל דלהך מ"ד מלוה נקנית במשיכה מן התורה. אולם צ"ע, דא"כ תיקשי

אדר"א מת"ק דרשב"א, דהא ת"ק קאמר דהמקדש במלוה אינה מקודשת אפילו אם לא שלחה בהן יד כלל. ויש ליישב, דהא בב"מ תניא כוותי דר"א, ע"ש. וא"כ י"ל דר"א ס"ל כהך תנא דברייתא שם, ודלא כת"ק דרשב"א, וצ"ע.

ומצאתי בס"ד עוד רמב"ם השייך לכאן להאי ענינא, והוא בפרק כ"ב מהלכות מכירה ה"ט, שם כתב הרמב"ם וזה לשונו: -

"מי שהי' לו פקדון ביד אחר הרי זה מקנהו בין במכר בין במתנה, לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא והרי הוא בחזקת שהוא קיים, ואם כפר בו זה שהופקד אצלו אינו יכול להקנותו, שזה כמי שאבד שאינו ברשותו. אבל המלוה הו"א **להוצאה ניתנה** - אינה בעולם - ואין אדם יכול להקנותה אלא במעמד שלשון" וכו', עכ"ל הרמב"ם. ולכאן, ממה שכתב הרמב"ם "אינה בעולם", משמע לכאן דאם עדיין היא בעולם שפיר מצי להקנותה, מאחר דעדיין היא שלו. אלא דכמדו' דהב"י יפרש גם כן דהכוונה דכיון דלהוצאה ניתנה לכך אע"פ שהמעות ה"ל כאילו הוציא אותם, אולם הב"ש יפרש לכאן כפשטי', דדוקא אם אינו בעולם ממש, אבל אם עדיין ישנו בעולם שפיר מצי להקנותה. אלא דיל"ע, דלכאן הכאן לו יהא דהוי של הבעלים מ"מ הא מיהא א"י ברשותו, ואיך יוכל להקנותו, לא עדיפא לכאן מהפקר שכתב הקצוה"ח דאף אם עדיין לא יצא מרשותו מ"מ לא מצי להקנותו לאחר דה"ל כאינו ברשותו, ואולי שאני התם דאסור לו לחזור בו, משא"כ הכא, וצ"ע. - ע"כ מד' התלמיד הכותב].

רבי מרדכי שולמן זכר צדיק לברכה, ה' בעל חריפות גדול, ואני הייתי כותב את השיעורים שלו, לפחות עשר פעמים הייתי מעיין בכל דבר, וזה הרי אחריות! בשעת מעשה הייתי יושב וכותב, ואחר כך הייתי יושב לילות שלמים. הוא ביקש ממני שאני אכתוב, משום שהוא עצמו לא מסוגל לכתוב, משום שאין לו אפילו רגע אחד פנוי. אחר כך - בעדינות - הוא שלח לי כסף, הרבה כסף.

פעם הוא אמר לי, תיסע לפלוגי בירושלים ותדבר עמו בלימוד, זאת בכדי שהוא יכיר אותך, יתכן שייצא מזה שידוך. אמרתי לו: אני לא מחזיק בהשדוך הזה. והוא אמר לי: בכל זאת, אני מבקש ממך שתיסע. אתה צריך להתרגל להיות צייתן! אחרי שתחזור, תוכל לומר שאינך רוצה. אבל עכשיו תיסע!

הוא זיע"א ה' אומר משפטים קצרים שיכולים לשנות לבן אדם את החיים!

עליתי אליו ביום שלפני החתונה, אמרתי לו: אני מתחתן, אין לי... [שידוריני לקראת הנישואין], מה ה"ראש ישיבה" יכול להגיד לי? אז הוא אמר: דבר אחד אני יכול לומר לך: עד עכשיו היית לבד - אתה והסתנדר! ומהיום, אתה הולך בעז'ה לחיות עם בן אדם, והבן אדם הזה במשך 24 שעות ביממה חושב רק איך לשאת חן בעיניך ומצפה ממך כל הזמן לתשומת לב... שאלתי: האם אפשר לשמוע זאת עוד פעם? אז הוא אמר עוד הפעם, ובאותם מילים, ובירך בברכת "מזל טוב". - וכי צריכים יותר מזה? הפוך בה והפוך בה דכולה בה!

הסבא קדישא ה"חפץ חיים זיע"א אומר, שלפעמים, אחרי הלוואה של חדשים, מגיע זמן הפירעון, והלה מחזיר להמלוה את אותו כסף, אותה חבילת שטרות שקיבל ממנו... ואז אומר לו המלוה: מדוע החזקת את המעות סתם ובחנינם? הלא יכולתי להלוות את זה לאחרים, יכולתי לעשות עם זה משהו. פעם הבאה הוא יגיד: זה מיועד למי שמשתמש...

אומר הח"ח: זה מה שהקדוש ב"ה ישאל אותנו: **"אשר לא נשא לשוא נפשי!"**... הקב"ה נותן לבן אדם "נפש", בשביל מה הוא נותן לו "נפש"? בכדי שיחיה מאה שנים ויסגל לעצמו תורה ומצוות, ולבסוף הוא מגיע לשם ריק! [כפי שכותב ה"אבן עזרא": "חסרי שכל, ריקי מוח", ואפילו אם הוא לא עשה חטאים שזוהי ג"כ מדרגה, אבל למה נשאת לשוא נפשי?

דף ע"ד ב'

"מה בין חכם לרופא?"

גמרא "מה בין חכם לרופא" וכו'.

קדוש ד' ה"בית הלוי" זיע"א ה' פעם אצל רופא, והרופא אמר בגאווה את אבחנתו הרפואית...

שאל אותו ה"בית הלוי": אני רב, ושואלים אותי שאלות בהלכה, ואני לא פוסק לפני שאני מעיין היטב בספרים. ואילו אתה רופא והבית שלך מלא בספרי רפואה, ואף פעם לא ראיתך

שתפתח ספר ותסתכל: מה כתוב על דבר פלוני? הרופא נשאר פעור פה... וה"בית הלוי" המשיך ואמר לו: אל תתאמץ לחשוב, אני יגיד לך את התשובה. הרב, כשהוא מעיין בספרים, הוא מבין משהו. אבל הרופא, עם לעיין בספר ובלי לעיין - זה אותו דבר! זה לא יוסיף לו שום דבר!!

הסטיפלר זיע"א אמר, שכאשר הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א ה' הולך לקבל טיפול רפואי מפרופסור... [הוא או הרבנית ע"ה], ה' משלם לו כבר לפני הביקור בעין יפה, ולא אחרי, רק מראש, כי לאותו פרופסור ה' תאות הממון עצומה, וכאשר הוא ה' רואה כסף הוא ה' מטפל אחרת.

צריכים לדעת, הכל זה "תורה", וגם הענין הנ"ל נכנס בגדר מה שאמרו חז"ל "חייא דברייתא".

הרב אברמסקי זיע"א אמר, שכשם שאם יאמר אדם ח"ו בסוגיא ד"איש שלא מדעת" דלא כהגמרא, הוא כופר! כך גם מי שמזלזל במה שאמרו [בב"ק פ"ה א']: "אסיא דמגן דמגן מגן שו"א", זה אותו הדבר! [הוא זיע"א אמר זאת עם כל הרצינות].

רש"י [ד"ה הכי גרסינן] **"וקשיא חכם אחכם"**.

הוא לשון הגמרא הקדושה בעירובין [ל"ו ב']:

גמרא "המוציא את אשתו משום נדר וכו' משום שם רע לא יחזיר".

הא קמן היכי תמצוי, דגם אדם שאינו כהן, מ"מ באופנים מסויימים אסור לו להחזיר גרושתו.

רש"י [ד"ה לא יחזיר] **"לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום נדר לא יחזיר ואם חביבה היא עליך לא תמחר להוציאה" וכו'.**

יש בחזו"א [אהע"ז סימן ט"ז] נידון שלם, האם אמירה זו הויא לעיכובא או לאו, ע"ש כ"ד הקדושים.

בזמן הגרעק"א זיע"א, הגיע לעיירה אחת - אחד פרוש, הוא התיישב בבית מדרש ועשה נדר שאף פעם הוא לא ייצא מבית המדרש, והי' לאנשי העיירה הרבה צער מכך, מכיון שהיו צריכים להביא לו אוכל לשם, ובשבת לא יכלו, כי לא הי' שם עירוב. פעם אחת נודמן רבנו **עקיבא איגר זיע"א** לאותה עיירה, ובאו אליו אנשי העיירה ושאלו: מה אפשר לעשות איתו? והגרעק"א הגיב: כזה תלמיד חכם שיושב כל היום ספון בבית המדרש ולומד בשקידה כזו כל היום, הוא הרי ממש מחזיק את העולם, צריכים ללכת לבקר אותו! והוא הלך רעק"א לבית המדרש, כשראה אותו פרוש את הגרעק"א שבא לבקרו, נודעו ואמר: **רבי עקיבא איגר** צריך לבא אלי!... אמר לו הגרעק"א: אתה הרי לא יוצא מבית המדרש, ובהכרח הייתי צריך לבוא אליך.

שאל אותו הגרעק"א: ואם היית יודע שזה יגרום לך שאני אבוא אליך, האם היית נודר? והפרוש השיב: בודאי שלא הייתי נודר! אדעתא דהכי לא נדרתי! ואז התיר לו הגרעק"א את הנדר. [כפי הנראה שלא מצאו כל פתח אחר].

דף ע"ה א'

גמרא "ואיזהו גדולה, פירש רשב"ג עד כאיסר האיטלקי".

כ"ה במשנה בריש קדושין: "וכמה היא פרוטה - אחד משמונה באיסר האיטלקי".

גמרא "קול עבה באשה ה"ז מום".

וקשה, דהא הוי לכאוי מום שבגלוי וא"כ הרי ראה ונתפייס? ויש על כך כמה דרכים בחזו"א [אהע"ז סי' פ"ב ס"ק ל"ה].

בשו"ת מהרש"ם [חלק ב' סימן רכה] יש שם "תשובה" בדבר מי שאחרי נישואיו נתגלה לו שני מומין שיש באשתו. א' שהמצח שלה הוא גבוה מאד. ב' שיש לה רגל תותבת. ונשאל **המהרש"ם זיע"א**: האם הוי מקח טעות? והשיב על כך **המהרש"ם**, שלגבי המצח תליא האם מגיע עד לגובה ב' אצבעות, ולמד זאת מתוך ד' התוס' בסוכה [דף ה' ע"א בסוף העמוד] שכתבו לגבי הציץ, דסתם מצח רוחב שתי אצבעות. ולגבי מה שיש לה רגל תותבת, הביא **המהרש"ם** מהתוס' בתענית [ד' א; ד"ה וכו'], דמבואר מדבריהם שם דיתכן שיהי' לה אפי' רגל של עץ והוא לא יהא רואה, וע"ש כ"ד הקדו'.

"אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה"

גמרא "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון וכו' אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה".

הרוגצוב' זיע"א למד מכאן הלכה למעשה, הוא נשאל בשעתו על ידי אחד שהי' נצרך לאישור מהבריטים לבוא לארץ הקדש, והי' צריך להצהיר שהוא יליד ירושלים, - האם מותר להצהיר כך והאם אין זה שקר? ופשטה לה **הרוגצוב'** מהגמרא הקדושה דילן, דמבואר דגם מי שמצפה לראות את ציון חשיב כמי שנולד בה.

גמרא "וחד מינייהו עדיף כתרי מנן וכו' וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו" וכו'.

לאיזה צורך אומרים את כל זה?

פרק האשה שנפלו

דף ע"ט א'

במשנה "נפלו לה כספים ילקח בהן **קרקע** והוא אוכל פירות".

ולהלן בגמרא: "פשיטא, **ארעא ובתי - ארעא**".

ופרש"י: "נפלו לה כספים ובאו ליקח לה **קרקע**, זה אומר **קרקע** בת זריעה אני רוצה וזאת אומרת בתים אני רוצה ליקח, או איפוך".

ושאל **הרה"ג ר' יונה שטול** שליט"א: דלכאוי, מאי קמ"ל, והרי מפורש במשנתנו "ילקח בהן **קרקע**"? ורצה **הרה"ח ר' משה ישראלי** [זלה"ה להבחל"ח] ליישב, דבמשנה מיירי באופן ששניהם מסכימים לעשות איך שייראה לבית דין, ובכה"ג ב"ד קונין **קרקע**, ולא בית.

והרב זצ"ל העיר עוד בלשון הרמב"ם כאן בפירוש המשנה, שכתוב שם כך: "כל זמן שנפל מחלוקת בין הבעל ובין האשה **בקרע** שלוקחין מאלו הדמים ילקח בהן **קרקע** שמוציא פרות יותר" ע"כ. ולכאוי, הרי המחלוקת שנופלת בין הבעל ובין האשה הוא האם ילקח בהן **קרקע**, או בתי - ולא **קרקע**, ולכאוי צריך להגיה בד' הרמב"ם ולגרוס כך: "כל זמן שנפל מחלוקת בין הבעל ובין האשה **במה** שלוקחין מאלו הדמים" וכו'. - כל זה דיברו מתחילה בלימוד השיעור.

אבל שוב אנהירנהו לעיינן **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א**, דיש לומר, דגם אילו הי' הדין דקונים בהן בתים, אי"ז סתירה כלל לדין המשנה ד"ילקח בהן **קרקע**", דהמושג של "קרקע" כולל בין **קרקע** בת זריעה ובין **קרקע** בת דיורין, וכ"ה באמת משמעות לשון רש"י הנ"ל: "נפלו לה כספים ובאו ליקח לה **קרקע** - זה אומר **קרקע** בת זריעה אני רוצה, וזאת אומרת בתים אני רוצה ליקח", ומשמע להדיא דבאמת מיקרי דשניהם באו ליקח לה **קרקע**, רק הנידון ביניהם איזה סוג **קרקע**, [וכ"ה בתור"ד], ומיושבים היטב כל הקושיות הנ"ל.

במשנה "פירות המחוברים בקרקע, א"ר מאיר שמיין אותה כמה היא יפה בפירות וכמה היא יפה בלא פירות ומותר ילקח בהן **קרקע** והוא אוכל פירות, וחכמים אומרים, המחוברים לקרקע שלו והתלושין מן הקרקע שלה וילקח בהן **קרקע** והוא אוכל פירות".

בשו"ע [אהע"ז סימן פ"ב סט"ו] איתא בהאי לישנא: -

"נפלו לה פירות המחוברים לקרקע, הרי אלו של בעל, אפילו הגיע זמנן ליקצר, **תולשם** מהקרקע שלה וימכרו וילקח בהם **קרקע** והוא אוכל פירות" ע"כ.

ועל כך כתב הרמ"א: "זה אינו, דכל הפירות הנלקטים תחתיו הם שלו לגמרי. ואפשר דטעות נפל בספרים וכך ראוי להיות: **תלושים מן הקרקע הרי הם שלה**, ובבא אחריתי היא, וכן הוא ברמב"ם פרק כ"ב דאישות [הכ"ד] ע"כ.

וב"חלקת מחוקק" [ס"ק לז] כתב על ד' הרמ"א: "לא ידעתי למה כתב דרך אפשר, הא פשוט הוא שהוא טעות סופר" ע"כ.

ומה דכתב השו"ע דאפילו הגיע זמנן ליקצר הרי אלו של בעל, מקור הדין מד' הטור בשם הרא"ש [סימן ז'] בשם הרב רבנו יונה ושכן מוכח בירושלמי, ע"ש. [וכפי שצויין שם ב"באר הגולה", ובב"ש ס"ק ל"ה, ובביאור הגר"א אות מ"א].

שם. "וחכ"א המחוברים בקרקע". וכו'.

עי' תו"ט.

גמרא "פשיטא ארעא ובתי ארעא" וכו'.

וברש"י "פשיטא לי" וכו'. - מה רוצה רש"י בתיבת "לי"?

שם. "פשיטא ארעא ובתי ארעא".

גירסת הרי"ף והרא"ש [בסימן ה']: "פשיטא אמר חד מינייהו נזבון ארעא, ואמר אידך נזבון בתי" וכו'.

דף ע"ט ב'

גמרא "וחנני בן אחי יאשיה אמר" וכו'.

ב"סדר הדורות" [עמ' 143] כתב, דאולי הוא ט"ס וצ"ל: בן אחי רבי יהושע".

גמרא "בשלמא לחנני היינו דלא חיישינן למיתה" וכו'.

הרשב"א הקשה וזה לשון קדשו: "תמיהה לי, וכי אינה עשויה בהמה שתמות ונמצא קרן כלה - והאיך אפשר לומר דלא חיישינן

גמרא "אפילו גרוגרת אחת".

הרמב"ם בהל' מתנות עניים [פרק ז' הלכה ז'] כתב בלשון קדשו: ואסור להחזיר את העני ששאל ריקס, ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת, שני אל ישוב דך נכלם" ע"כ.

ויל"ע, האם מיירי אפילו בדלית בה שוה פרוטה? ובשו"ת מהרי"ל דיסקין [סימן כב] כתב בפשיטות, דודאי אף בפחות משהו פרוטה מקיים מצות צדקה, ע"ש [ועיי' משמה"ל בכורות סימן כב].

פעם הסטייפלר זיע"א הראה לי את ד' הרמב"ם הנ"ל, הוא הי' אז ברעוא דרעוין באופן מיוחד.

גמרא "והוא שאכלה דרך כבוד".

לשון קדשו של המאירי: "והוא שאכלה דרך כבוד - כגון שאכלה דרך קביעות סעודה על שולחנו" ע"כ. ובשטמ"ק כ' בשם תר"י: "כלומר, שלא אכלה בר"ה, ולא על דרך גזל, אלא אכלה על שולחנו בשופי, ולפיכך סגי באכילה כל שהוא" ע"כ. ותו כתב בשטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק: "...דרך כבוד - בקביעות על שולחנו" ע"כ. ולשון השו"ע באהע"ז [סימן פ"ח ס"ז]: "אפילו גרוגרת אחת דרך כבוד כדרך איש בביתו".

גמרא "אמר רבי אבא אמרי כי רב אפי' שיגרא דתמרי".

וברש"י "... ואני שמעתי שיגרא טריות כמין אשכול תמרים. וקשיא לי, מאי אפי' דרבי אבא, הא גרוגרות גריעי מתמרים" וכו'.

וב"אור שמח" [פכ"ג מהל' אישות ה"ח] כתב בזה פירוש מחודש, וזה לשון קדשו: -

"ובעי עיונא, אם אכל כדין פועל, שאוכל בדבר שעושה בשעת גמר מלאכתו, דאפילו גברא אחרינא אכיל ומשל שמים הוא אוכל כדמסיק בפרק הפועלים, הא אמרינן מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל או לא, ורבותינו לא פירשו דבר. -

ולדעתי הי' נראה לפרש בזה דברי הגמרא אפילו אכל גרוגרת אחת, ר' אבא אמר אפילו אכל שיגרא דתמרי, ופרש"י בשם י"מ טריות תמרים ונדחק הא תמרים עדיפא מגרוגרות ומאי קמ"ל, ולפ"ז נראה פשוט, דגרוגרות הוא תאנה יבשה והוא דבר שכבר נגמר מלאכתו בתלוש, לכך קמ"ל טריות תמרים, שזה בעת בצירתן מן האילן שבשעת גמר מלאכה, ובכה"ג פועל אוכל מדין תורה, וא"כ קא אכיל בעל מדין פועל, ואפ"ה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל ודו"ק" עכ"ל ה"אור שמח".

ובמשמה"ל כאן הערנו בזה, הרי באכילת פועל הדין הוא שאינו רשאי ליקח הפירות לביתו, וא"כ איך משכח"ל אכילה "של כבוד" לפי ההגדרות שהעסקנו לעיל מלשונות הראשונים והפוסקים שצריך לאכלן כדרך קביעות סעודה על שולחנו? וכתבנו, שאולי גם בפרדס או בכרם שייך להעמיד שלחן ולאכול בדרך קביעות סעודה ובשופי ובנחת כדרך איש בביתו? וכעת מצאנו בס"ד שבספר "הערות" כבר עמד בזה על האו"ש, ע"ש. ואולם טען הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א, די"ל דהאו"ש יפרש דאה"נ, דלא אכלן דרך כבוד, רק מיירי בדאכל כשיעור איסור או דינר, ולכאוי הוא תי' פשוט. וצ"ע.

למיתה? ותיירץ הרשב"א: "וי"ל דהכי קאמר, לא חייש שתמות קודם לה ועוד שימות בעלה גם כן בחייה, דאילו מתה היא בחיי בעלה תו לא אכפת לן אם מתה הבהמה או לא, דהא של בעל היא. - והרב בעל ההלכות פירש, דאי מיתת - מוקמינן מהנך ולדות דידהו חד במקום אמיה ויהבינן לה - ושאר אהו לבעל, ומשום הכי לא חייש חנני למיתה דקודם ולדות, ואי מתה מוקמינן חד לוולד במקום אמיה, ורבנן חיישי למיתה דקודם ולדות" עכ"ל הרשב"א.

ובחלק"מ סימן פ"ה [ס"ק לט] תמה בזה על השמטת הפוסקים להך דינא דהבה"ג, ע"ש. [ועיי' בב"ש שם ס"ק ל"ז].

זה לשון קדשו של הרמב"ם [בפרק כ"ב מהל' אישות הכ"ה]: "עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג הבעל חייב במזונותיהן ובכל צרכיהן והן עושין לו והוא אוכל פירותיהם, לפיכך ולד שפחת מלוג לבעל, ולד בהמת מלוג לבעל" וכו', עכ"ל הרמב"ם. והלשון "לפיכך" הוא מחודש.

גמרא "אמר רבא אמר רב נחמן, הכניסה לו עז לחלבה, ורחל לגיזתה, ותרנגולת לביצתה, ודקל לפירותיו - אוכל והולך עד שתכלה הקרן".

ולהלן בסמוך: "א"ר נחמן, עיילא ליה גלימא - פירא הוי, מכסי ביה ואזיל עד דכליא".

והקשה המהר"ם שי"ף וזה לשון קדשו: "בהשתנות הלשון לא ידעתי כעת, וכל המימרא הראשונה הוא לשון מקרא, ומימרא שני - תרגום" עכ"ל. [ועל דרך זה יש להעיר בד' רש"י לעיל בדף ל"ט ב': "בת רב חסדא - אשתו של רבא בת אבא סוראה, - דביתהו דרב פפא", ומה נשתנה דמתחלה נקט "אשתו" בלשון מקרא ושוב כתב "דביתהו" בלשון תרגום].

במשנה "נפלו לה עבדים ושפחות זקנים" וכו'.

מאי משמע "זקנים"? [וכן צ"ע להלן בסיפא: "נפלו לה זיתים וגפנים זקנים" וכו'.

שם. "נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו וכו', רשב"ג אומר, לא תמכור מפני שהן שבח בית אביה. נפלו לה זיתים וגפנים זקנים מכרו וכו', ר' יהודה אומר לא תמכור, מפני שהן שבח בית אביה".

בתו"ט עמד, מדוע רשב"ג לא פליג נמי בסיפא ומדוע רבי יהודה לא פליג נמי ברישא? וכתב ליישב, דאפשר דאה"נ, אלא כי אמרה רשב"ג למלתיה - ברישא אמרה, ור' יהודה כי אמר - בסיפא אמר, דמר מאי דשמיע לי מרביה קאמר ומר מאי דשמיע לי מרבי קאמר, וקבען רבי במשנתנו כשמועתן, וכיוב"ז כתב הר"ן בנדרים [כ' א']. והביא עוד, דבר"ף וברא"ש [סימן ח'] הגירסא בשתי הבבות רשב"ג, וצ"ע, מה כאן הצריכותא ברישא ובסיפא?

רש"י [ד"ה מחלוקת] "דזיתים וגפנים" וכו'.

ולהלן [בד"ה אבל] כתב בלשון קדשו: "כגון שהיו לאביה זיתים" וכו' ולא הזכיר שם גפנים. ואפשר דקיצר רש"י בלשונו, וה"ה גפנים.

במשנה "ומה שאכל אכל".

פשיטא, ומאי קמ"ל?

דף פ' ע"א

רש"י [ד"ה רבי אבא] "וגירסת שוטים היא זו" וכו'.

מילוג שלה - דליכא רווח ביתא באחת כי היא רוצה להשתמש בשתיהן. לכך נראה כפירוש רש"י דמיירי כשתכנס צרתה לביתה היא משמשת לכל בני הבית כבתחלה, אלא שייחד אותה לצרה להיות תדירה לשימושה, ולא נתמעט רווח ביתא, שכן דרך השפחות לשמש לארחי ופרחי וכל הנכנסים לבית "עכ"ל הרא"ש.

וכתב הקרב"נ [אותיות י, כ], דנפק"מ בין הטעמים, שלטעמו של הר"ף, ה"ה דיכול למכור קצת מפירות לשנים מרובות, משא"כ לטעמו של רש"י. ועי' מאירי.

גמרא "אי נמי זוזי וקא עביד בהו עיסקא".

כאן יש ביאור הגר"א [באהע"ז סימן פ"ה ס"ק מ"ד], שדבריו הקדושים צריכים עיון, ע"ש.

במשנה "הניח אחיו מעות" וכו'.

ולעיל [בדף ע"ט א'] נאמר במשנה: נפלו לה כספים, ומה נשתנה?

תוס' [ד"ה יורשי] "וי"ל דשומרת יבם היתה ראוי' ליטול קצת מנה ומאתים כדמסקינן דיבם כאחר דמי" וכו'.

מה כאן פירוש המילות?

תוס' [ד"ה און] "אלא שרגילות הוא טפי שמכנסת האשה לבעלה נכסי צאן ברזל מנכסי מילוג".

למה זה כך?

והרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א ציין בזה להתוס' לעיל נ"ב א' [ד"ה רצה], ע"ש.

דף פ"א א'

בגדרי הזכויות והחייבים דשואל

תוס' [ד"ה ולימא] "וצריך לפרש דהכי פריך ולימא אח אני יורש כלומר זכותו של אחי אני יורש כמו שהי' עושה הוא אם הי' קיים, אבל חובתו לא אירש - כדאמר באלו נערות הניח להן אביהן פרה שאולה משתמשים בה כל ימי שאלתה, מתה אין חייבים באונסיה".

צ"ב, מה פי' המילות בתוס' ומה כאן הדמיון?

וב"בית יעקב" כאן כתב וזה לשון קדשו: "פי', דכמו דשם הטעם כיון דקנין שימוש - המשאיל עצמה הקנה, וחייב אונסין - רחמנא חייביה נגד ההנאה שיש לו מהשאלה, ויורשין זכות קנין ולא חיוב האונסין - שזכות שימוש בא מקודם ותחת זכות בא חיוב אונסין, ומדמי התוס', דהכא ג"כ כיון דירושתה נתקן קודם ותחת הירושה תיקנו קבורה, יכולין לומר שירשין הזכות ולא החיוב, שהחיוב לא חייבו חכז"ל רק על גופו שיעבדו כלל נכסיו, ולכך אף דשם חייב בהניח אחריות נכסים, הכא פטור" עכ"ל ה"בית יעקב", - זהו אור גדול!

ובעיקר ד' התוס' עי' בדרו"ח להגרעק"א שכתב, דמכאן ראי' דהתוס' חולקין על מ"ש הרא"ש בריש פרק הגוזל בתרא אההיא דהניח להם פרה שאולה דאין חייבין באחריות דזהו דוקא בסתם, אבל אם השואל אמר להיתומים תחזירו לי הפרה או תקבלו עליכם אחריות אונסין, הדין עמו, וע"ש.

בשו"ת "חתם סופר", יש לפעמים שהוא כותב במליצת קדשו: בספר פלוני כתוב כך וכך - "והבל הביא גם הוא!" כלומר, שהוא דוחה את דבריו. ואני אימצתי לי את הביטוי הזה וכתבתי זאת באיזה מקום, והנה המבקר של הספר זכר צדיק לברכה כתב לי הערות - מה שצריך לשנות ולמחוק ולתקן. ועל המשפט הנ"ל הוא כתב: אי אפשר להשתמש בכזה ביטוי! הוא הי' אדם גדול, והוא סבר שזו כאילו פגיעה בהבל, והרי הבל הי' נשמה גדולה, וכולי. הוא לא ידע שהחת"ס זיע"א משתמש בביטוי זה, [כי באמת אין שום קשר], אבל לא השארתי זאת, מחקתי. זה הרי צרם לו את האוזן, וכמו שלו זה צורם - מי שאח"כ יקרא בספר הזה ג"כ יצרום לו, ויצטרכו לעשות הסבר שלם שזה לקוח מה"חתם סופר" וכו'.

גמרא "בחבילי זמורות".

וכמה השיעור - כתב הרא"ש [בסימן ט']: "וכיון דלא יהיב שיעורא לחבילי זמורות, מוקמינן לה אפחות שבממון, והיינו שוה פרוטה" ע"כ. ומשמע, שבאכילה דרך כבוד דסגי אף בגרוגרת, א"צ אפילו פרוטה, וע"ש בקרב"נ [אות ז'].

הרמב"ם [בפכ"ג מהל' אישות הלכה ח'] פסק כמ"ד דינר, [ודלא כהר"ף והרא"ש סימן ט' שם דפסקו כמ"ד בחבילי זמורות], וע"ש במ"מ שכתב: "ופסק רבנו כדברי האומר כדינר, שלא לחייב את הבעל להפסיד הוצאותיו אלא בראיה ברורה", ועי' בב"י [סי' פ"ח] מש"כ בזה, ועי' עוד בקרב"נ [שם, אות ז'].

גמרא "א"כ הו"ל הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול".

הרשב"א הקשה: "וא"ת הכא מאי נשבע ומאי נוטל, דהא ליכא שבח כלל, דקרנא קרית להו לכולהו - ארבע מאה ושבח אין כאן, והוא אינו נוטל אלא הוצאה שיעור שבח כדאמרן".

ותירץ הרשב"א: "י"ל דגבי הא ודאי כולהו כמי שהשביחו מחמת הוצאת הבעל הן, דאילו לא אזיל בעל לא הוה לה מינייהו כלל" עכ"ל הרשב"א. ועי' מאירי.

דף פ' ע"ב

גמרא "יהודה מר בר מרימר" וכו'.

בריי"ף וברא"ש [סימן יא] איתא "יהודה בר מרימר", [בלי תיבת "מר"]. ונזכר לעיל נ"ב ב' [בסוף העמוד].

גמרא "צווחה - לא אשגח בה".

שבת נ"ה א' סוכה ל"א א'. [א"ה: ומצינו בברכות ל"א ב', דחנה צווחה קמי' דעלי הכהן, אך התם אשגח בה עלי, ע"ש].

גמרא "ולא היא משום רווח ביתא" וכו'.

לשון הרי"ף "והא קרווח דאיכא אחריתי". וכתב הרא"ש [בסימן יא], דמתוך ד' הרי"ף משמע שגם הי' יכול למוכרה לאחר, כיון דאיכא אחריתי. אך כתב הרא"ש: "ולא מסתברא כלל, דלמה ימכור נכסי

זה לשון קדשו של הרמ"א באהע"ז [סימן ק"ס ס"ז]: -

"ולענין מי נקרא יורשי הבעל צ"ע, י"א שהיבם הוא יורש - אע"ג דאביהם עדיין חי והוא קודם בירושת הבעל לכל יוצאי יריכו [מהרי"ו סי' מ"א והר"ן פ' האשה ומהר"מ פדואה סי' י"ז] וי"א דהאב יורש, דמיד שמתה היבמה פקעה זיקת יבמים ונפלה הירושה לפני הקודם בירושת הבעל [מהרי"ק שורש צ"א]. ואע"פ שהסברא נותנת קצת כסברא האחרונה וכן משמע קצת לשון יורשי הבעל, אבל סוגיית הגמרא והירושלמי פרק האשה שנפלו משמע שהיבם יורש השומרת יבם, וא"כ אין לאב חלק בירושתה וכסברא הראשונה וכו', עכ"ל הרמ"א.

ובט"ז [ס"ק ז'] כתב עלה וזה לשון קדשו: -

איני כדאי להכריע, אבל נלע"ד אדרבה מוכח מפ' האשה שנפלו דהאב הוא היורש, דאיתא בדף פ' בברייתא שומרת יבם שמתה יורשיה יורשי כתובתה חייבי בקבורתה, ופרכינן ולימ' אחי אני יורש אשתו איני קובר פירש"י כתובה זו שאני יורש אין כאן מנדונות כלום אלא מאתים ותוספות שכתב לה אחי ואין אני יורש אותה אלא אחי עכ"ל, וא"כ אביו למה יפסיד ירושה השייך לו מבנו, דדוקא אם הירושה הוא מחמת האשה אז יש סברא לומר דוקא היבם יש לו זיקה משא"כ עכשיו שהוא מצד הבן שמת דהוא קודם לבנו שהוא היבם, ובמסקנ' משמע שסברא זו קיימא, אלא ודאי דבאמת ג"כ הוא כן שכל יורשיהם שווין לדין זה ולא נקט התלמוד אלא אחיו כיון שהוא ודאי קיים.

אדוננו ה"י זי"ע...

הגאון ר' אברהם יעקב וינר זצ"ל תלמידו המובהק של מרן החזו"א זי"ע, ביקש פעם מהחזו"א שיתן לו חיווק בשקידת התורה, והחזו"א הקדוש סיפר לו את העובדא עם אדוננו ה"י זי"ע, שביום אחד הוא תבע לדין תורה את חותנו הגדול אדוננו ה"י זי"ע על כך, שהרי נתחייב ליתן לו בכל יום בשר, ובאותו היום לא נתן לו אלא ריאות, והב"ד פסקו שגם בריאות מתקיימת שפיר ההתחייבות של הב"ד.

והסביר מרן החזו"א, מה היתה כוונתו של ה"י זי"ע במה שתבע את חותנו לדין תורה? הפירוש הוא כך, ה"י זי"ע חי' לומר עד כלות הכוחות ממש, ובאותו היום שלא חי' לו לאכול אלא ריאות, חי' לו פחות כח וממילא הוא למד קצת פחות [עי' תוס' ב"ק ע"ב א' בראש העמוד] ונהי' בשמים קטרוג גדול על הב"ד! וה"י זי"ע רצה להסיר את הקטרוג, ומשום כך תבע אותו לבית דין בכדי שהב"ד יפסקו שגם זה בכלל ההבטחה של הב"ד, וכשם שפוסקין בב"ד של מטה כך פוסקין בב"ד של מעלה, והוסר הקטרוג!

ואם כך הקטרוג על חיסרון של משהו בעוצם האיכות של הלימוד, כמה גדול הקטרוג על כך שמבטלים את הזמן ולא לומדים בכלל!?

רש"י [ד"ה מתו בעליהן] "על כל הנשים שבעולם קאי".

פי', ולא רק על יבמות.

בהא דמהני הקינוי והסתירה לאשוויי ספק טומאה

גמרא "ואמאי ספיקא הוא ספק זנאי ספק לא זנאי" וכו'.

הנה, ליכא איניש דעל יבשתא שאינו יודע, שרבנו חיים הלוי זי"ע א בספרו בהל' יבום וחליצה פרק ו', השריש לנו שורש גדול, והוא דהא דבקינא לה ונסתרה נעשה "ספק טומאה" [ושב אמרינן דספק כודא], אין הפי' שבמציאות יש כאן "ריעותא" וספק טומאה, שהרי בעלמא קי"ל דאין אוסרין על היחוד, ומחדש הגר"ח דמשום כך אפי' אם הי' מקודם קינוי עדיין אי"ז גורם שהסתירה שבאה אח"כ תעשה ספק טומאה מצד המציאות, והראי', דהא הדין הוא דבעל שמחל על הקינוי - קינויו מחול, ואיכא למ"ד לקמן בדף כ"ה דאפי' אם מחל לאחר הסתירה [קודם ההשקאה] אעפ"כ קינויו מחול, [ועי' תוס' סנהדרין כ"ח דמ"מ בעינן שתהא המחילה קודם מחיקת המגילה, ע"ש]. ובאמת, דהגרעק"א זי"ע א [בשו"ת תניינא סי' ק'] כתב בלשון קדשו "חולשת שכלי אינה מגעת" איך מהני המחילה לעקור את הספק שנתהווה מחמת הקינוי? אכן הגר"ח מוכיח מכאן דבאמת גם מעיקרא קודם שמחל, לא הי' כאן ספק במציאות, אלא דזהו "הלכתא" ו"גזירת הכתוב" דסתירה לאחר קינוי משוי' עלה ספק טומאה, ואי"ז ספק מצד המציאות רק מצד ההלכה, [והחזו"א ביבמות מביא דכ"ה מבואר בד' הרשב"א ביבמות כ"ד]. ונמצא דיש כאן גזירת הכתוב כפולה, א' שיש כאן בכלל ספק, ב' דהאי ספק דנים אותו כודאי, - ומשום כך, כאשר מוחל הבעל על הקינוי, והו"ל סתירה בלא קינוי, בטלה נמי ההלכתא הא', ושוב אין עלי' ספק טומאה. [ועי' משנת לעיל ט' א'].

והשתא לפי כל האמור, נצטרך לפרש לכאן את הגמרא דילן, דמה שאמרו "ספק זנאי" היינו מגזיה"כ, וצ"ע.

ובעיקר הדין דמחילה על הקינוי אליבא דהך מ"ד דמהני מחילה אף לאחר סתירה, יעוי' בתוס' סנהדרין דף פ"ח א' [ד"ה קינוי] דמבואר מדבריהם שם דה"ה לאחר כתיבת המגילה - עד שנמחק. ואולם לדינא פסק הרמב"ם [פ"א מסוטה ה"ז] כמ"ד בסוטה כ"ה. דרך קודם הסתירה יכולה למחול, ע"ש, וע' בכס"מ שם.

גמרא "שלח ליה רבא לאביי ביד רב שמעיה בר זירא" וכו'.

הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א ציין, דכ"ה בעירובין צ"ג א' [ושם איתא "בר זעירא"].

רש"י [ד"ה ביד רב שמעיה] "הוא חי' שליח בתשובה זו".

מה רוצה רש"י בזה?

גמרא "אם כהן הוא יעשה סעודה ויפייס".

לכאן' סומכוס הוא שהשיב תשובה זו.

גמרא "אם ישראל הוא, מגרש בגט ויחזיר".

ולמה לא יוכל גם הישראל לעשות סעודה ולפייס - וכמו לגבי כהן? שוב הראו הלומדים מש"כ בזה הפנ"י וה"הפלאה", ע"ש.

רש"י [ד"ה מגרשה בגט] "ומגבה את כתובתה, ומוכר מה שירצה, ומחזירה ע"מ כתובתה הראשונה", וכו'.

צ"ב, דמאחר דהגבה את כתובתה, א"כ איך יוכל שוב להחזירה על מנת כתובתה הראשונה, הרי כבר הגבה לה כתובתה ושוב אין עליו עתה שום חיוב בכתובה, ונמצא א"כ דמחזירה בלי כתובה?

כאן לא פירש רש"י כלום, וביבמות [ל"ט א'] פירש רש"י: **"דלית ליה נכסים"**.

ואולם בדעת הרמב"ם כתב הגר"א [אהע"ז סימן קס"ח אות י'] דהרמב"ם מפרש לה, דכוונת הגמרא באופן שלא הי' לה כלל כתובה מן הראשון, דהנה זה לשון קדשו של הרמב"ם [בפכ"ב מהל' אישות הי"ד]: **"יבמה שלא היתה לה כתובה, או שמחלה כתובתה, זכה בנכסי אחיו ומוכר ונותן כחצו, וכשיכניס את יבמתו יכתוב לה כתובה מאה ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה כשאר כל הנשים שיש להן כתובה"** עכ"ל הרמב"ם, ועל כך כתב בביאורי הגר"א שם וזה לשון קדשו: **"כן פי' מ"ש ואי ל"ל בראשון"** עכ"ל הגר"א, [וע"ש במ"מ שגם הוא מציין להגמרא דילן].

ועי' בפיה"מ בפרק החולץ דאיתא שם בהאי לישנא: "ואמרו כתובתה על נכסי בעלה הראשון ענינו שיהי' קרקע בעלה עומד תחת שעבוד כתובתה, ואם אין לה כתובה מראשון - יכתוב לה היבם כתובה על כל פנים, והוא מנה בלבד" ע"כ. ואילו בכתובת יבמין בעלמא מבואר ברמב"ם [פ"ד מהל' יבום הלכה ל"ב] דכתובתה מאתים, ובהכרח ששם בפיה"מ מיירי הרמב"ם באופן שלא הי' לה כלל כתובה מן הראשון.

ובעיקר הדבר, עי' במאירי [לעיל פ' ע"ב] שמביא בזה דיעות בדיון כתובת יבמין דעלמא, האם כתובתה מנה או מאתים, ע"ש. וע"ש במאירי עוד כמה פרטי דינים. א. דקורעין את הכתובה הראשונה. ב. דאם הי' לה מקצת נכסים מן הראשון, אין השני כותב, ע"ש.

והנה לעיל [פ"א ב'] איתא בברייתא: "מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה, **אע"פ שכתובתה אינה אלא מנה** לא ימכור, שכל נכסיו אחראין לכתובתה" וכו', והנה לפי השיטות דכתובת יבמין אינה אלא מנה, ניחא שפיר, אכן להרמב"ם דס"ל דכתובת יבמין הויא מאתים, תיקשי? ואין לפרש דמיירי התם באופן שמהראשון אין לה כתובה כל עיקר, דא"כ מדוע לא ימכור? ובהכרח צריך לפרש אליבא דהרמב"ם, דמיירי באופן שמהראשון ג"כ היתה אלמנה או גרושה, ולכך אין לה מהראשון אלא מנה.

רש"י [ד"ה אשה] "אין עליו לכתוב לה שטר נישואין".

הא קמן, דרש"י קורא לכתובה "שטר נישואין". וכזאת מצינו בשטמ"ק להלן [ק"ב ב'] אהא דקתני התם "אין כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהם", ופי' שם בשטמ"ק בשם רש"י במהדור"ק דשטרי נישואין היינו כתובה.

פיסקא "החזירה הרי היא ככל הנשים ואין לה אלא כתובתה".

בתור"ד כאן בסוגיין משמע, דמיירי באופן שכבר שקלה כתובתה מנכסי בעלה הראשון. וצ"ב, דא"כ הא תהא עתה קלה בעיניו להוציאה?

תוס' [ד"ה אבל] **"וי"ל דשמא הוה אמינא סברא איפכא"**.

ובביאור הסברא לומר איפכא כתב בתו"ט וזה לשון קדשו: "דה"א דוקא יבמה שקודם שגירשה נמי לא הוה לה כתובה מיני' ומעולם לא שעבד הוא כלום כנגדה, ולפיכך דין הוא שעכשיו כשמחזירה שעל דעת כתובה הראשונה הוא מחזירה, אבל אשתו שכבר בנישואין הראשון הי' הוא משועבד כנגדה, כשעכשיו חוזר ונושאה אימא מסתמא אדעתא שישעבד לה שנית כנגדה הוא שנשאה

ובאמת, דבשטמ"ק כתב בשם ר"מ הלוי בהאי לישנא: "דהאי דאמרינן מגרש בגט ומחזיר ר"ל מגרש בגט ופורע כתובתה ואח"כ מחזירה וכותב לה כתובה אחרת, ועכשיו לא יהיו נכסים משועבדים אליה ויוכל למכור, דכי אמרינן ע"מ כתובתה הראשונה זהו כשלא פרעה עדיין, אבל כשפרעה כבר נתבטלה אותה כתובה ויכול הבעל למכור בנכסים הראשונים" ע"כ.

דף פ"א ע"ב

רש"י [ד"ה משום] **"אבל זה שמגרש על מנת שיחזיר ידעה דלא עשה אלא למכור ופקעה לה איבה"**.

צ"ב, דאם ליכא בינייהו איבה ומסכימה גם לכך שימכור את הנכסים, א"כ למה צריך כלל להגירושין, ואמאי לא סגי שתתן לו רשות למכור?

גמרא "אמר רב יוסף כיון דאמור רבנן לא ליזבין אע"ג דזבון לא הוה זביניה זביני".

בגליון מהרש"א ציין להגהת מרדכי [בספ"ב דשבועות] דזהו מטעם כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. וציין עוד בזה לתשו' אביו הגדול זיע"א בח"א ס' קכ"ט.

רש"י [ד"ה] **"ומה שהתנה זה לחלוק עמו וקנו מידו הרי הוא כמוכר"**.

הר"ן הקשה "ותמה אני, ואפילו אמרינן דהיכא דיבם ולבסוף מכר דלהו זבינוה זביני, הכא קודם שייבם היאך יועיל, דהא הוה ליה כאומר שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך תקדוש דלא קדשה וכו', והכא נמי כיון דעדיין לא באו נכסים לידו היאך יזכה מהם לאחיו מחציתו, וכי קנו מידו מאי הויא - קנין דברים בעלמא הוה" עכ"ל הר"ן, וע"ש כל המשך דבריו הקדושים בזה, ועי' קצוה"ח [סימן רע"ח ס"ק י"ג].

גמרא "נפק רב יוסף דק ואשכח דתניא וכו'."

צריך פשט, איך מוכח מכאן כדבר יוסף?

דף פ"ב א'

גמרא "דלמא רבי נתן היא" וכו'."

צ"ב, איזה חיוב מחוייב המת להאשה?

גמרא "אלא לא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה - אלא אי כרבי מאיר אי כר' נתן".

בראשונים מבואר, דאין הפי' שיש סתירה אמיתית בין הדיון דמטלטלי דכתובה לא משתעבדי להדין דשעבודא דרבי נתן, רק דמ"מ לא מצינו תנא שיסבור לתרווייהו, וזה כבר מצדיק לומר: **"זו אינה משנה"**.

רש"י [ד"ה פלוג] **"עד שאכנוס או שאחלוץ"**, - כך מגיה הרש"ש.

דף פ"ב ב'

גמרא "ואי לית לה מראשון" וכו'."

ויהיו לה שתי כתובות, הלכך צריכא, נ"ל עכ"ל התו"ט. וזכה לכון
בזה להתוס' הרא"ש, ע"ש.

גמרא "בראשונה היו כותבין" וכו'.

לשם מה מספרים את כל זאת?

רש"י [ד"ה עביט] "למימי רגלים".

"ואותו כלי הי' צריך להם" [רש"י מהדו"ק בשטמ"ק], ועי' ריטב"א, והלשון שם
משובש בהעתקה, ומתוקן הלשון היטב בשטמ"ק. ועי' בשטמ"ק בשם תר"י
שעניות שהיו צריכות כלים היו עושים ממנו כלים אחרים שאינם חשובים
"ואפילו של מימי רגלים", ובה א"ש הערת הריטב"א אטו צריך מנה ומאתים
לעביט של מ"ר, ולתר"י הנ"ל ניחא. [הערת הרה"ג ר' ארי' פרוינד שליט"א].
[משמה"ל].

פרק הכותב

דף פ"ג ע"א

במשנה "הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיי".

מאי משמע "ודברים"? - עי' תו"ט.

גמרא "בכותב לה ועודה ארוסה".

ואיך הדין אם יכתוב לה קודם שנתארסה? - עי' ר"ן, דדוקא בעודה
ארוסה מהני, משום דשייך בה קצת, אבל קודם לכן, כיון שאין לו
שייכות בנכסים כלל, סילוקו לאו כלום הוא.

**אמרה "איני ניזונית ואיני עושה" - האם יש להבעל זכויות
בהמותר שנשאר במעשיי על מזונותי?**

גמרא "יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה".

ואיך הדין בכה"ג שאמרה איני ניזונית והיא עושה, האם יש להבעל
זכויות בהמותר שנשאר במעשיי על מזונותי, והאם הו"ל בגדר
נכסי מילוג שאוכל בה מיהא פירות, או דלמא דכל המעשיי הם
שלה לגמרי? - הנה היתה לנו כזו שאלה "למעשה" בשנת תשס"ב,
היתה אז אשה אחת שאמרה לבעלה "איני ניזונית והא עושה",
ונצטבר אצלה סכום גדול, ורצתה להפקיד את זה בגמ"ח, ומצאנו
אז בס"ד שבש"ת "עין יצחק" השני [אהע"ז סימן ס"ו] פוסק שהוא
שלה לגמרי, ושלחנו אז את השאלה קמיה **דמרן ריש"א דגלותא**
[זיע"א], ולפני ראש השנה, הגיעה תשובת קדשו, וכפי שנדפסה
בספר "סימא בביתא" [סימן שס"ה] וכדלהלן:

שאלה באימה מכבוד מרנא ורבנא שליט"א

בס"ד יום ה' עקב לס' "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" ט"ז מנחם ציון תשס"ב

הוד כבוד רבנו הגדול מרנא ורבנא רשכבה"ג שליט"א
ישא ברכה מאת ה' ונעימות בימינו נצח ויהא אור תורתם הקדושה זורח לנו
לעד!

אחדשה"ט ביקרא דאורייתא

אבקשה נא להאיר עיני במה שנצרך לי מאד לדעת להלכה למעשה, ואני עני
והדיט דרכי החכמה נעלמו ממני, וצריך אני **לכבוד דזר"ג רבנו מאור הגולה**
שליט"א שיורני דבר ה' זו הלכה.

וזה הדבר:

יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה, ואז כל מעשי ידיה שייכים
לה, כלומר כל ההכנסות שיש לה — שייכים לה.

האם יש לכספים הללו דין נכסי מלוג, שילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות?
ואם כן, כי אז יהי' אסור לקבל ממנה הלואה מכספים אלו, כמו שאין מקבלים
פקדון מהאשה, שאולי הכסף הזה הוא בדין נכסי מלוג [ולא ממתנה ע"מ שאין
לבעלה רשות אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך], וצריכה ליקח בו קרקע
והבעל אוכל פירות, וכאן אם ודאי שהכסף הנ"ל שחוסכת מעבודתה [ואיננה
מקבלת מזונות מהבעל] יש עליו דין נכסי מלוג, אם כן יהי' אסור לקבל ממנה
פקדון או הלואה מכסף זה?

ואם עבר ולוה ממנה מכסף זה, ואח"כ מתה, למי צריך הלווה להחזיר את כסף
ההלואה, האם לבני, או לבעלה, שהרי הבעל יורש את אשתו,

ואמנם קי"ל שאין הבעל יורש מלוה שהלוותה אשתו, דהוי בגדר ראוי, אבל
הרא"ש פירש, וקי"ל כוותי, שאם הלוחה מנכסי מלוג אז הבעל כן יורש [ואיננו
יורש רק מלוה של מורישי], ואם נתן לה הבעל רשות להלוות מנכסי מלוג שלה,
אם מ"מ עדיין יורשה, או שבכה"ג אינו יורשה, זכיתי בס"ד לראות בזה קונטרס
נשגב **מרבנו יצחק אלחנן זיע"א** בנחל יצחק סי' ק"ג, יעוי"ש במסקנתו בדף ר"ז
ע"א טור ב' מדפי הספר דאף דהיכא דהלוותה ברשות בעלה בעלה יורשה "ועל
כן העיקר לדינא דאף דנתן לה בעלה רשות להלוות ומתה דבעלה יורשה וכן
ראיתי בהפלאה בסי' צ' בס"ק ז' שכתב כן בקצרה... וכ"כ באבני מילואים בסי' צ'
בס"ק ה'".

וכל זה כשנתן לה רשות, אבל בנידון דידן, שלא קבלה רשות מהבעל להלוות את
הכספים הנ"ל, הלא הכל תלוי בספק הראשון הנ"ל, שמסתמא הדבר מפורש,
ואני בעניותי לא הצלחתי לע"ע למצוא את הדין הזה מבואר להדיא, אם יש
לכספים הללו דין נכסי מלוג, והם לגמרי שלה, אז כשמתה, והמעות בעין, הבעל
יורשה [שהרי לא סילק עצמו מירושתה באופן דמתניתין ר"פ הכותב בכתובות
פ"ג א'], אבל אם הלוחה את הכספים הללו בחיי' אין הבעל יורשם כיון שאינם
בדין נכסי מלוג.

אבל אם איתא שהם נכסי מלוג, והלוחה אותם שלא ברשות הבעל, הנה בכה"ג
הבעל יורשם, כנ"ל. וא"כ באנו לנקודה המרכזית של השאלה: האם הכספים
הללו יש להם דין נכסי מלוג, ואז הבעל יורש, כשהלוחה אותם בלי רשותו, או
שאין עליהם דין נכסי מלוג, ושייכים לה לגמרי, ושפיר הלוחה, ואין הבעל יורש
מלוה שלה בכי האי גוונא?

שוב התבוננתי בס"ד, שלכאורה הלא מבואר בתוס' כתובות מ"ז ב' [ואולי גם
ב"ב מ"ט] שאע"פ שאינה ניזונית ואינה עושה, אבל קיימת התקנה דפרקונה
תחת פירות, וחייב לפדותה תחת פירות נכסי מלוג שלה, ותוס' כתבו שם
בכתובות מדלא משכח"ל שיהי' לה חצר וכו', וא"כ לכאורה הכסף שהיא חוסכת
פירותיו שייכים לבעל תחת פרקונה.

ובעניותי לא ברור ולא צלול אצלי בירורא דהאי מלתא, והנני נזקק מאד לשאלה
זו למעשה, שאשה כנ"ל רוצה להפקיד סכום גדול שהצטבר אצלה מחסכונו
של שנים רבות, שהיא אינה ניזונית מבעלה, וכל הכנסותיה המרובות שמורות
אצלה, ואין שלום בית ביניהם כלל, ואין שום קשר ביניהם, ורוצה להפקיד כנ"ל,
וכוונתה שבהמשך הזמן יהי' הכסף לנכדי [בני בתה הנשואה] לעזרת נישואיהם,
וא"כ השאלות בזה:

א. האם מותר לקבל הפקדון ממנה?

ב. את"ל שמותר, מה יהי' דין הכסף הזה אחרי אריכות יו"ש, אם הבעל יהי' קיים,
אם הדין בזה שהבעל יורש את אשתו?

ואולי עוד שאלות שנעלמות ממני בזה, ולמיעוט ידיעותיי בעוה"ר נאחזתי בסבך
בזה, ועיני נשואות לכבוד הדר"ג מרנא ורבנא שליט"א להורותני דבר ה' זו הלכה.

הנני עני אפרוח שלא נפתחו עיניו
לוי מחוה קידה קמי רבי
מייחל ומצפה לתשובתם הרמתה
מתפלל תמיד לשלמא דמלכא שליט"א
משה מרדכי הלוי שולזינגר

יוסף שלו אלישיב
ירושלים
בס"ד כ"ד אלול תשס"ב

לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם המאווה"ג חו"ב טובא מהור"ר משה מרדכי שולזינגר שליט"א

ברכה ושלו רב

את מכתבו קבלתי במועדו, ולא עלה בידי למלאות משאלות לבבו להשיבו דבר מפני רוב הטרדות העמוסות עלי, ויהי כי ארכו הימים אמרתי לאו אורח ארעא לדחות תשובתי לעת שאפנה שמא לא תפנה. דחקתי את עצמי לעיין במכתבו ולהשיבו בקצירת האומר, על אף שהי' מן הראוי להאריך ולבאר הדברים יותר.

האשה שאמרה לבעלה איני נזונית ואיני עושה, דמעשי ידיה שלה, האם יש לכספים שהרויחה דין נכסי מלוג, וילקחו בהם קרקע והבעל אוכל פירות, או הם שייכים לגמרי לאשה.

בנזיר כ"ד תנינן אם שלה היתה חטאת תמות ועולה תקרב, ופריך הש"ס היא מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה, אמר רב פפא שקמצה מעיסתה.

והק' התוס' והא בפ' אע"פ אמרינן דמותר מזונות לבעל.

ותי' ב' תירוצים, חדא "הכא מיירי שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ונתרצת בכך והותירה ממעשה ידיה והא ודאי דידה הוא".

ובשם הר"ם תי' "דהא דאמרינן מותר מזונות לבעל כגון שקצבו לה כך וכך דינרין לשבת, והוולו המזונות, שדי לה באותה קצבה כדי שבעה והותר, אותו מותר לבעל, אבל הכא מיירי שקמצה מעיסתה שלא הוולו המזונות, אלא שקמצה ופחתה מפיה, דהוא מותר הוי ודאי דידה".

מבואר לפי תי' קמא דבאומר צאי מע"י למזונותיך, מותר מעשה ידיה לגמרי שלה, שאת"ל דהו"ל כנכסי מלוג שהבעל אוכל פירות, הדרא קושיא לדוכתה האין היא יכולה לקנות מהמותר קרבנותי.

ולכא"ו אין שום הכרח לומר דהר"ם חולק על עצם היסוד של התירוץ הראשון, אלא משום דדוחק לומר דמיירי בכה"ג באומר לה, שלא נזכר זה בסוגיא, ולכן תי' דמיירי בקימצה מעיסתה ופחתה מפיה, והסוגיא אזלא כפשוטה.

ולכא"ו אין הבדל בין אם הוא אומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך לבין אם היא אומרת לו איני ניזונית ואיני עושה, ובשניהם אין לבעל זכות במעשי ידי.

אכן יש לדחות הראי' הנ"ל עפ"י הפלאה כתובות נ"ט ד"ל דבכה"ג אין לבעל פירות אפילו אם נשאר יותר ממזונות, דה"ל כנותן מתנה לאשתו, דקיי"ל אין הבעל אוכל פירות, ע"ש, ולפי"ז חלוק דין האומר לאשתו צאי מע"י למזונותיך לבין אשה האומרת לבעלה איני ניזונית ואיני עושה.

והנה הב"ש בסי' פ' סק"ב הביא מ"ש הב"ח מנהג שלנו שאין מוציאין מידה דמי מלאכה שע"י הדחק, והוסיף הב"ש: "כ' התוס' בכתובות נ"ט מה ששייך לה לוקחת בהם קרקע והוא אוכל פירות". ותמה הבית מאיר: למה כתב הכי בפשיטות, הא מתירוצם א' משמע איפכא, דלגמרי הן שלה, מדדחקו לתרץ במה דחשוב דברים שבינו לבינה, ואילו על נכסי מלוג פשיטא דל"ק, והו"ל דברים שבינו לבינה, והביא מ"ש הרא"ש דמפרש לר"ע דהו"ל בינו לבינה דא"א שלא יתערב בשלו, משמע ברור דלגמרי שלה, וא"כ אפשר ד"ל קים לי אף לגמרי.

והוסיף מ"ש התוס' בנזיר הנ"ל באומר לה הבעל צאי מע"י למזונותיך ונתרצת דהוי לגמרי שלה, ה"ה מ"ש בסי' ע' סעיף י"א [הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה והותירה הכל שלה] וסי' פ' סעיף י"ח בהג"ה [אשה דלא תבעה מזונות ולא מעה כסף, מעשה ידיה עם המותר שלה], לתי' א' דתוס' נזיר דמיירי בקימצה, ואמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך כו', מוכח דלגמרי שלה. אמנם להפ"י דאיירי בפחתה י"ל הא כגון הנ"ל באמר לה צאי מע"י למזונותיך המותר נכסי מלוג, עכת"ד.

מבואר דעת הבית מאיר דלתי' הראשון של התוס' דנזיר באומרת איני ניזונית ואיני עושה מעשה ידיה לגמרי שלה, ולהתי' השני יש לומר דפליג ע"ז.

ואם נניח שיש מחלוקת בדבר, בא לדון אם אפשר בכה"ג דמספק"ל אם הבעל זוכה בהפירות, אם האשה נקראת מוחזקת, כי הרמב"ן ב"ב נ"א כ' אם אמרה אחר נתנה לי ע"מ שאין לבעלי רשות בהן אינה נאמנת, דכל שביד האשה בחזקת הבעל שיאכל פירות, ועוד שידו עדיפה מידה, לפיכך היא המוציאה, ואח"כ הביא מ"ש הב"י דהרשב"א והריטב"א חולקים על הרמב"ן, וצ"ע לדינא בספיקא דדינא אם היא יכולה לומר קים לי, עכ"ד.

וז"ל הרמב"ן בחי' לב"ב: כל מה שביד האשה בחזקת הבעל הוא שיאכל פירותיו, "דמשום איבה וקטטה התקינו רבנן, ואם היתה נאמנת נקיש ואתי תיגרא", לכא"ו לפי הטעם הזה דוקא כשיש דין ודברים ביניהם בעצם העובדא, שהיא אומרת שכו"כ הי', ובהא אם היא תהי' נאמנת זה יגרום מריבות ביניהם, משא"כ כשהספק הוא בעצם הדין, אם בכה"ג תקנו חז"ל הפירות לבעל אם לא, אין לנו אם גם בכה"ג שללו טענת האשה לומר קים לי.

ועי' בטל תורה [נזיר כ"ד] שתמה ע"ד התוס' בקימצה ופחתה מפיה ששייכים לה, מב"ב נ"ב באשה הנושאת ונותנת בתוך הבית והי' אונות ושטרות יוצאים על שמה, דעלי' להביא ראי', ולא אמרינן אימר מעיסתה קימצה, כמו באחים שחלוקין בעיסתן דאמרינן כן, ובאשה לא חילקו כלל, ומוכח דגם בקימצה מעיסתה מחמת שפחתה מפיה, ג"כ שייך לבעל.

ולאמור אם ברור הדבר שקימצה ופחתה מפיה שייכים לה, ובגמ' ב"ב לומר שמא קימצה בכה"ג אמרינן שהם בחזקת הבעל.

והבית יעקב להנתיבות בסי' ע' כ' בסעיף ג': דעת התוס' בנזיר כ"ד ד"ה שקימצה והר"ן נדרים פ"ח דהא דאמרינן מותר מזונות לבעל דוקא בנותן לה מעות על המזונות והוולו מזונות, אבל צימצמה ממזונותי הקצובין לה הן שלה, ומוכח מדבריהם שהן שלה לגמרי אפילו לפירות ואין משועבדים לבעל, ומהר"ן נדרים פ"ח בודאי מוכח כן, [וזה דלא כמ"ש הרמ"א], ומסיק נראה דאם תפסה ד"ל קים לי כהתוס' והר"ן, ע"ש, ולא נחית למ"ש הרמב"ן דכל מה שביד האשה בחזקת הבעל לפירות, ולפי האמור הרי יש מקום לחלק בספיקא דדינא, וכנ"ל.

והנה הב"ש בסי' פ' סק"ה כ': "אם האשה נדרה שלא לעשות מלאכה, ואינה חייבת לעשות אלא משום חשש זנות, י"ל דאין יכול להפר, כיון דאינה חייבת לעשות מלאכה, וליכא עינוי נפש, ולא דבר שבינו לבינה", וכ' ע"ז רעק"א בגליון השו"ע: "ולענ"ד דהוי בינו לבינה דהא להרשב"א אם עשתה המע"י שלו ועכ"פ הוי נכסי מלוג כמ"ש הב"ש סק"ב בשם התוס'", משמע דתופס להלכה כדעת הב"ש דמה דשייך לה לוקחים בהן קרקע והבעל אוכל פירות, ודלא כהב"מ, וכן כ' ההפלאה בקו"א סי' פ' סק"ה "פשיטא דיכול להפר, דאפילו אם נימא דמע"י לעצמה, מ"מ הפירות הוי שלו".

ומעתה בנידון דידן לדעת הבית מאיר פליגי בזה ראשונים אם יש להכספים שהרויחה דין נכסי מלוג, או שייך לגמרי להאשה, אך מספק"ל אם האשה יכולה לטעון קים לי כמותם, ובעצם הדין כשמספק"ל אם יש להם דין נכסי מלוג אם לא פליגי בזה הרמב"ן הסובר שחז"ל הפקיעו חזקתה והכספים עומדים בחזקת הבעל אף שהרשב"א והריטב"א חולקים וסוברים שכן היא יכולה לטעון קים לי, אף שיש לדון שגם ע"ז שייך לטעון קים לי, מ"מ הב"מ לא הכריע בדבר ונשאר בצ"ע.

ולפמ"ש לעיל הבית יעקב סובר שכן שייך בזה לטעון קים לי, ולפמ"ש לעיל לכא"ו יש מקום לומר דגם להרמב"ן בנ"ד יכולה לטעון קים לי.

[ועי' בדיני תפיסה להנתיבות סעיף כ"ג: "במקום שיכול לטעון קים לי, אז אי הוא מוחזק בדבר מעיקרא שלא מחמת תפיסה, אנו טענינן עבורו קים לי, כי כללא הוא בספיקא דפלוגתא דרבוותא אין מוציאין מיד המוחזק"].

לפי"ז אי אפשר להוציא מן האשה הכספים שהרויחה כשאמרה איני ניזונית ואיני עושה.

והנני חותם בברכת השנים
יכו"ח בספר החיים
לשנה טובה ומבורכת
יוסף שלו אלישיב

מכתב

בס"ד יום ה' דסליחות לסדר "כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים" כ"ח אלול תשס"ב

הוד כבוד הדר"ג מרנא ורבנא פאר דורנו רשכבה"ג שליט"א יהא אור תורתם הקדושה זורח לנו לעד ונעימות בימינם נצח!

כוח"ט לאלתר בספסצ"ג!

אין מלה בלשוני להודות על מכתב קדשם שזיכני בו **מרן שליט"א** ואורו עיני לראות טוב ומתוק האור לעיניים, ונאמרו הדברים הקדושים בלימוד הרבים בבית מדרשנו בס"ד, אשר זה כמה חדשים שהלומדים שיי נאחזו בסבך בזה, ועתה באו דברי קדשו של **מרנא ורבנא שליט"א** ונפקחו העינים והיו למאורות, ונתַבַּר השמחה בבית המדרש כיום מצוא תוספתא עתיקתא כדאיתא בירושלמי שקלים ופסחים וכו'.

וארהיב עוז לציין שבשייעתא דשמיא מצאתי תשובה בענין זה **לרבנו יצחק אלחנן זיע"א** בשו"ת "עין יצחק" ח"א אה"ע סימן ס"ו. אשרי העם שככה לו!

ועוד הראה כבוד ג"א שליט"א בחזו"א אה"ע סי' ע' ס"ק ז' שכתוב שם כמסקנת **מרן שליט"א** שהכל לאשה ואין הבעל אוכל פירות [באיני ניוזנית ואיני עושה], וגם כחילוק **מרן שליט"א** בדעת הרמב"ן שהוא רק בספיקא דמעשה, ולא בספיקא דדינא. [אשרי העם שככה לו!].

והנני עני מצלי תמיד לאריכות ימים ושנים טובים בבריות גופא ונהורא מעליא להוד כבוד מרנא ורבנא שליט"א ימים על ימי מלך יוסיף שנותיו כימי דור ודור ובמהרה תחז בציון עיני רבנו שליט"א כי ישוב ה' לקנות עמו כבראשונה וארמון על משפטו ישב בב"א

הנני עני לוי מחוה קידה קמי רבי משה מרדכי

[אמר התלמיד הכותב: בלימוד השיעור בסנהדרין ע"א א', אמר הרב זצ"ל, שכאשר הציגו קמי **דכבוד מרן זיע"א** את ד' ה"עין יצחק" הנ"ל אמר: **לדינא**, אין לנו אלא ד' ה"בית מאיר", ועי' משנ"ת עוד בשיעורי משמה"ל שם בהאי ענינא].

"עין יצחק"!!!

היום, אין מי שיכול לכתוב כאלו תשובות כמו שיש שם ב"עין יצחק".

שם, ב"עין יצחק" השני, יש שם הרבה "תשובות" על "עגונות", ובכולם הוא מסיק להיתרא. מה הפשט? וכי לא היו עגונות שפסק בהו לאיסורא? כמדומה שהתשובה לזה היא, שאת מה שהוא פסק לאיסור, הוא לא הדפיס! זה ברור כשמש!

ויש שם גם "תשובות" על בני בליעל שהלכו וקדשו נערה שלא מרצונה, ויש שם [בסי' ל"ז] גם את התשובה הנוראה דלהלן. [אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר בקדשו הרב זצ"ל את מה שהדפיס ב"פיני רבנו הקה"י" חלק שני עמ' מד, וכך נדפס שם:]

כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא מפני דבר שנתחדש בה, ולכן הנני שונה כאן בס"ד מה שנדפס בחלק ראשון עמ' ס' ואילך מפני דבר גדול שנתחדש לי העני בזה בעזהש"ת.

ואלה הם הדברים האמורים שם: -

פקחותו של **רבנו זצוק"ל** היתה נפלאה ונשגבה עד מאד. בכל ענין הי' הוא עומד על צדדים ונקודות שאחרים לא הרגישו בהם. אמנם בענותנותו העצומה לא הי' מבליט את זה כלל וכלל, אלא כאילו אגב אורחא הי' אומר את סברתו, וממילא הי' השומע משתומם מעוצם הפקחות והתבונה הטמונים בדברים הללו. הרבה פעמים הרגשתי בכך, וכעת עולה בזכרוני דוגמא אחת.

הנה לפני כמה שנים הי' מעשה באדם אחד מפורסם, שזכו להיפקד בזרע של קיימא אחרי שנים ארוכות שלא נפקדו, ויצא קול שעשו איזה סגולה לזה: שגירש אותה בגט פיטורין ואח"כ חזר וקידשה, ודבר זה הועיל להיפקד בזרע של קיימא.

והנה בעקבות זה ביקש ממני אחד מידידי להיכנס אל **רבנו זצוק"ל** ולשאול על

דבר בתו, שזה שנים רבות מנישואי, ועדיין לא נפקדו, אם רצוי שיעשו את הסגולה הנ"ל, שיגרש אותה ויחזור ויקדשה?

ועוד הוסיף הנ"ל לשאול, שהנה זה מזמן רב שנכנס פקפוק בלב חתנו, שיתכן שהקידושין שלו בזמנם לא היו בסדר, שהעדיקדושין לא ראו את הנתנה, או לא שמעו את האמירה, וחושב שאולי צריך לחזור ולקדשה בפני עדים, ואולי דין גרמא שעדיין לא נפקדו, ואולי אם יחזור ויקדשה כדת וכדין יועיל הדבר שעי"ז ייפקדו בזרע של קיימא?

והנה נכנסתי אל **רבנו זצוק"ל**, ובתחילה כתבתי רק את השאלה הראשונה הנ"ל [על דבר הסגולה שיגרש ויחזור ויקדש].

והנה כשקרא **רבנו זצוק"ל** את השאלה הזו, אמר לי על אתר בלשון הזו: -

אף פעם לא שמעתי מסגולה כזו. אבל האם בטוחה היא שאחרי שיגרש אותה יסכים לשוב ולקדש אותה? הלא אם החסרון הוא בה, והבעל יודע מזה, הלא ודאי סובל הוא מזה הרבה, ואולי בסתר לבבו של הבעל מקננת תמיד איזו מחשבה שהי' רוצה לגרשה ולישא אחרת ולהבנות ממנה, אלא שאיננו יכול לעשות זאת, ועכשיו היא בעצמה תסכים לקבל ממנו גט פיטורין, וכשיצטרך אח"כ לשוב ולקדשה - אולי ידחה את הדבר בתירוצים שונים ולבסוף לא יחזירנה, ואם כן מה בטחון יש לה שאיננה מקלקלת לעצמה בזה שמסכימה להתגרש?!

כך אמר לי **רבנו זצוק"ל** במושכל ראשון, ואני עני הופתעתי מעוצם הפקחות והתבונה שבדברים הללו, וחשבתי שזו היא גם המסקנה שלו.

אבל מיד אח"כ חזר וסתר סברא זו ואמר כך: -

אבל באמת זוהי חששא רחוקה מאד מאד, ואין לחשוף את הבעל בכזה דבר, כי זו תהי' שחיתות ושפלות נוראה לעשות כן, להשיג בכזה אופן את הפירוד ממנה, ואם הם נדברים ביניהם שיחזור ויקדשה - הנה בודאי יש להניח ששאריה ישראל לא יעשו עולה ויכולה היא לתת בו אימון שאכן יחזור ויקדשה...

וזו היא דוגמא מכחו הגדול של **רבנו זצוק"ל** לצדד סברות לכאן ולכאן, להסביר בתחילה באופן נפלא צד אחד של הענין בהסברה כזו שנדמה להשומע שאכן צד זה הוא החלטי, ואח"כ להסביר את הצד שכנגד ג"כ באופן נפלא וברור, כך שהשומע מרגיש היטב את שני צדדי הספק שהם חזקים ואלימים טובא, ועכשיו צריך לדעת איך להכריע ביניהם...

ולעצם הענין המשיך **רבנו זצוק"ל**: אמנם כן שאין לה מה לחשוש, ומסתברא שיחזור ויקדשנה, אבל ענין הסגולה הזו לא שמעתי אף פעם, ואינני יכול להגיד שום דבר בדבר שלא ידוע לי, ולי רק ידועה העצה של חכמי הש"ס: לאכול שום... [יעויין להלן באורך הדרכת **רבנו זצוק"ל** בענין זה].

אח"כ כתבתי את השאלה השני' הנ"ל: שיש לו פקפוק על הקידושין הראשונים שלו, ושואל אם לחזור ולקדשה?

ועל זה השיב **רבנו זצוק"ל** בלשון זו [וקצת בריתחא דאורייתא]: -

אינני מבין, למה שואל הוא שאלה כזו, דבר כזה לא שואלים אצל רבנים, אלא אם הוא חושש - שיעשה בעצמו קידושין חדשים, והאם הוא צריך פסק מרבנים שיפסקו לו שהקידושין הראשונים הם מסופקים, זה לא טוב שרבנים יפסקו לו כך. אם הוא חושש - שיעשה מה שהוא מבין, בלי שישאל דבר זה מרבנים...

עד כאן לשון **רבנו זצוק"ל**.

והנה אחרי שנדפס כל הנ"ל בס"ד בחלק הראשון - הלום ראיתי בעזהש"ת בשו"ת "עין יצחק" השני [לרשכבה"ג **רבנו יצחק אלחנן זצוק"ל זיע"א** ועכ"א] אה"ע סי' ל"ז שנתבאר שם הרבה מהאי ענינא, וזה לשון קדשו שם: -

"ונשאלתי ע"ד איש אחד צעיר בשנים שנשא אשה, ובשלשה שבועות אחר החופה טענה אשתו עליו שאין מיתדר לו עמה, והשתדלה להשיג ממנו גט פיטורין, ולא רצה בשום אופן לגרש אשתו האהובה לו, ולסוף הטעוהו בני משפחתה ואשתו, ואמרו לו: כאשר יש במדינות פולין רב גדול מפורסם, הנודע בשמו הטוב בכל המדינה, ודרכי סגולותיו בעיני הזוג הם מצליחים, כאשר הי' כהנה רבות בכמה קהלות הסמוכות, ויעצהו שיסע עם אשתו למקום משכן כבוד

הרב ה"ג הזה לבקשו שיתן להם איזה עצה וסגולה שיהי מיתדר ביניהם בשלום ובאהבה.

ולבסוף הטעוהו ואמרו לו שהיו בעצמם אצל הרב ה"ג הנ"ל, והי' עצתו שיגרשה בגט פטורין, ואחר הגט תנשא אליו שנית, ואז יהי' אהבה ושלום ביניהם כראוי וכדרך כל הארץ.

ובהמשך הזמן הביאו לו מכתב מזויף בחתי' הרב ה"ג הנ"ל, שכותב אליו, כי עצתו אמונה שיגרש את אשתו, ולאחר איזה ימים מועטין ינשאו זל"ז בחופה וקדושין כדת, ואז יהי' אהבה ושלום בטח ביניהם.

ועל סמך המכתב המזויף הזה גירשה, כי נתן אומן להמכתב הזה, ולא הי' שום תנאי מפרש בעת נתינת הגט ליד אשתו.

ואחר הגירושין נתודע הערמה אשר עשו, ועתה היא אינה מרוצית להנשא אליו שנית, **והבעל צווק מר על אשת נעוריו, על אשר באו אליו בערמה ובזיוף**, ומערער ואומר כי על מנת כן לא גירשה, ועיקר נתינת הגט הי' רק לפי סגולת הרב ה"ג הנ"ל, כפי שראה במכתב המזויף דאחר הגט ישאו זל"ז, ואז יהי' שלום ואהבה ביניהם, וכיון דהי' עיקר המעשה רק בערמה – ע"כ הגט בטל ופסול, **כן צעק הבעל בקול תמורים**.

וכל הענין הזה מבהיל לכל השומע, ונדרשתי מאת הרב הגאון ה"ג וכו' כקש"ת מו"ה דובעריש מייזלס זצ"ל האב"ד דק"ק ווארשא שאזדקק לזה ולחוות דעתי בזה.

והאריך שם ה"עין יצחק זיע"א טובא, ובסוף הסימן באות ל"ו כתב: "ויש לי עוד להאריך בזה, אך מפני יראת האריכות קצרתי וסיומא דפיסקא הוא כי דעתי מסכמת לדעת מעכ"ת דבנידון דידן הגט פסול מן התורה והאשה קיימת בחזקת אשת איש דאורייתא ואסורה להנשא, **ובעז"ה שנתבטל מעשה הנבלה הזאת ולא יוסיפו בני עולה לענות לישרי לב ולתמימי דרך**.

ממני ידיו דוש"ת יצחק אלחנן בהרב מו"ה ישראל איסר זצ"ל החופ"ק קאוונא.

הרי שהעלה **רבנו יצחק אלחנן זיע"א** לדינא שאם לא תסכים לשוב ולהתקדש לו אחרי הגט, הרי הגט פסול מן התורה מעיקרא, והרי היא אשת איש דאורייתא?

אבל כמובן שתי תשובות גדולות בדבר.

חדא, דשאני נידון דידן מנידון ה"עין יצחק, דהתם האומדנא היתה על האיש המגרש, שאין דעתו לגרש אא"כ תחזור ותתקדש לו אחרי הגט, ואם היא מסרבת לחזור ולהתקדש – הרי זה כאילו פירש תנאי מפורש שבכה"ג אין הגט חל מעיקרא, והוויא אשת איש.

אבל בנידון דידן שהאומדנא היא על האשה המתגרשת, שאם לא יחזור ויקדשה אחר הגט – הרי אגלאי מלתא שלכתחילה לא נתרצית להגט, אבל הלא סו"ס מגורשת היא בעל כרחא, שאמנם אגלאי מלתא שבכה"ג אין הגט מרצונה, אלא בעל כרחא, אבל מ"מ הלא הגט חל, והוויא מגורשת, והיטיב אשר דיבר **כבוד רבנו זצוק"ל** שלכאורה צריכה לחשוש שמא לא יחזור ויקדשה אחרי הגט, ומ"מ הגט חל, והרי היא מגורשת [אפילו אם אגלאי מלתא שהי' בעל כרחא].

הא חדא. ועוד יש להשיב כאן, דהנה יעוי"ש בהתשובה הנ"ל [ב"עין יצחק" השני סי' ל"ז באות כ"ז] וזה לשון קדשו: -

"אכן אם הי' המכתב של הרה"ג אמת שצויה לו לגרש מצד סגולה על רפואתו להמיחוש שלו, אף שהבטיחה לו כי אח"ז יחזרו וישאו זא"ז, י"ל דבזה הגט כשר, כהכרעת כמה פוסקים החולקים על המהר"ם לובלין בגט מווינא, וכמש"כ הב"ש סוף סי' קמ"ה בס"ק ט"ז, וה"ה בזה.

וגם י"ל דאף המהר"ם לובלין מודה בנ"ד להכשיר הגט, משום דבנ"ד אי נימא להאומדנא דעיקר הגט הי' רק באופן שתנשא לו לאחר הגירושין, א"כ לא חל הגט כלל... א"כ בכה"ג לא הוי גט כלל, וכיון דעיקר הסגולה של הרב ה"ג שנתן לו דרך סגולה להמיחוש שלו הוא שיגרשה ויחזירו וינשאו זא"ז שנית ע"י נישואין מחדש, א"כ עכ"פ בעינן מצד הסגולה שיהי' חל עכ"פ הגירושין לפי שעה, ואז כשיהי' נישואין שנית מחדש – זהו הסגולה לפי דברי הרב הנ"ל, אבל באם שנתבטל הגט מעיקרא, א"כ בכה"ג אין זה דרך סגולה שלו, וכיון שרצה לקבל ע"ע הסגולה הנ"ל מצד האמונת חכמים – ע"כ אמרינן דודאי נתרצה

לגרשה בלב שלום... ע"כ אמרינן דודאי נתרצה בלב שלום בכל אופן בעולם ומסר נפשו ורצונו ביד אשתו כפי הבטחתה שהבטיחה לו לחזור ולהנשא לו לאח"ז, והברירה בידה, כפי שנתרצה ע"ז, והגט כשר, אף שלא תרצה לעמוד בדיבורה ותשנה הבטחתה...

אבל באם שנודע שהי' עיקר המכתב של הרב ה"ג הצדיק וכו' בשקר, ובערמה עשו כ"ז, ודאי דהגט בטל מעיקרא, וכמש"כ הר"נ בהטעתו לקדשה שהיא כהנת או עשירה כנ"ל, עכ"ל ה"עין יצחק", יעוי"ש בכל דבריו הקדושים בזה.

וא"כ בנידון דידן הלא מיירי שלא הטעו ושקרו ע"ד הסגולה, אלא שהאיש והאשה בדעתם שיש סגולה כזו, ובכה"ג הלא מבאר ה"עין יצחק" הנ"ל שאפילו אם יהי' העיכוב אח"כ להקידושין מחדש מצד האשה, שהיא לא תתרצה לשוב ולהתקדש לו, מ"מ הגט יהי' קיים, וכנ"ל, ואתיין שפיר היטב דברי כבוד רבנו הקדוש זצוק"ל הנ"ל.

וב"ה שזכינו לכל זה. כה יזכנו השי"ת תמיד להביט נפלאות מתורתו הקדושה והטהורה. [יום ג' ברכה ו' תשרי תשמ"ח]

ועיין ברמ"א אה"ע סי' קמ"ה ס"ט: "וי"א דלכתחילה אין לגרש על ידי תנאי, רק יגרש סתם, ולקבל בחרם הקהלות, או ליתן משכנות, שכשיעמוד יחזרו וישאו זה את זה, ובכהן המגרש, שצריך להתנות, שלא תהא אסורה לחזור לו, או שיש לחוש לטירוף דעת החולה, יש לגרש בתנאי כדרך שנתבאר". [יום ד' נח כ"ח תשרי תשמ"ח].

דף פ"א

במשנה "הפוגמת כתובתה כיצד, היתה כתובתה **אלף זוז**" וכו'.

ביאר ב"חדושי חת"ס", דנקט התנא "אלף זוז" לאשמועינן דגם בתוספת יש דין "פוגמת".

דף פ"ח א'

תוס' [ד"ה היכן] "תימה מאי קשיא ליה" וכו'. עי' תוס' הרא"ש מש"כ ליישב בזה [ומובא בשטמ"ק], ועי' מהרש"א.

דף פ"ח א'

גמרא "אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויית נפרעין שלא בשבועה, שכל האומר לא לויית כאומר לא פרעתי דמי".

הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א העיר: האם רב יהודה אתי לאשמעינן להדין ד"כל האומר לא לויית כאומר לא פרעתי"?

ואולם הנה יעוי' בריטב"א לעיל, אהא דס"ד דבאמרו אמר לנו אבא לא לויית - אף בשבועה לא יפרעו, וזה לשון קדשו: "תמיהא מילתא מאיזה טעם הוה ס"ד למימר הכי. ויש לומר, **דדילמא קא סלקא דעתין דכיון דאמר כן בשעת מיתה ודאי קושטא קאמר**, מה שאין כן בפרעון דדילמא פרע לאחרים וכסבור שפרע לזה. ומתקיף לה רבא דאדבריה, כל האומר לא לויית כאומר לא פרעתי, ואיהו לא מהימן לומר לא לויית במקום שטר מקויים, ואעפ"י שאמר בשעת מיתה" עכ"ל הריטב"א.

ושוב מצאו בס"ד, שבתוס' שבועות [מ"ה ב', ד"ה כל] הביאו שם את הגמרא דילן והקשו, אמאי לא נתרץ לדיבוריה דאב ונימא דמה דקאמר "לא לויית" היינו: לא עמדת בהלואתי אלא פרעתי, ובשלמא בגמ' בשבועות שם ניחא, דהתם הא מיירי באומר **להד"ם**, אבל הכא תיקשי? ותי' התוס': "ויש לומר, דהאב הי' יכול לטעון ולתרץ דבריו, אבל ליתומים לא טענינן מילתא דלא שכיחא", ע"ש. וא"כ ניחא שפיר, די"ל דזהו מה דאתי רב יהודה לאשמעינן, דלגבי היתומים לא טענינן להו לתרץ דיבורי דאב.

ברש"י [ד"ה דאמרו יתומים] "של לוח" כאן הוא סוף הדיבור, ושני המילים הבאות **"לוייתי ופרעתי"** - הוא דיבור חדש, [דאם אית' דהוא המשך הדיבור הקודם, א"כ חסרים כאן ברש"י המילים "אמר לנו אבא"].

גמרא "אמר רב אחא שר הבירה" וכו'.

נזכר בב"ב קמ"ו א', ובעוד דוכתי.

דף פ"ח ב'

תוס' [ד"ה וקמפלג] "ובממנה מעצמה ליכא לאוקמא" וכו'.

הרש"ש הגיה **"ובנתמנה"** וכ"ה בתוס' הרא"ש **"ובנתמנית"**.

שם. "והכא אנו רואין דמן הדין אין מעמידין אשה אפטרופא".

ע"י מהרש"א מש"כ לפרש הנהו תלת תיבות מוקשות לכאור' בתוס': **"והכא אנו רואין"**.

ומורנו רבי ארי' פרוינד זצ"ל אשכח בה מרגניתא: דבתוס' הרא"ש ובריטב"א הלשון הוא: **וכך אנו רוצין**, ואת"ש. ועי' משמה"ל.

דף פ"ט א'

במשנה "וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו".

בספר "הערות" העיר: לשיטת ה"יראים", דשביעית אינה משמטת מצד עצמה, עד שיאמר "משמט אני" [ודלא כשאר ראשונים דפליגי וס"ל שא"ז אלא למצוה בעלמא], א"כ נהי דליכא פרוזבול, מ"מ הא כל זמן שלא אמר: "משמט אני", לא נשמט החוב, וכאן [עכ"פ לדברין] הרי לא אמר "משמט אני", שהרי טוען שהי' לו פרוזבול?

במשנה "רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגט ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול".

ביארו המפרשים, דכך נשאר גם לאחר שנתבטלה הסכנה.

רש"י [ד"ה פרוזבול] "בפרק השולח גט".

מה שמצויין כאן לדף ל"ד ב' הוא ט"ס, וצ"ל: **"ל"ו ב'."**

שם. "שמוסר שטרותיו לב"ד" וכו'.

הרש"ש ציין בזה להתוס' מכות [ג' ב': ד"ה המוסר], ע"ש.

דף פ"ט ב'

גמרא "וליוחש דלמא גירשה ומפקא לגיטא וגביא ביה".

לכאור', הא אחזקי אינשי בגנבי לא מחזקינן, ואטו ניוחש דלמא אכלה חזיר, ודלמא קאכלה נבלות וטרפות? ואולי דשאני הכא משום שאין השטר בידה ויש כאן ריעותא.

גמרא "אלמנה מן האירוסין מנלן דאית לה כתובה".

ע"י כאן בתורי"ד.

גמרא "דיקא נמי דקתני גובה את הכל" וכו'.

ודקארי לה מאי קארי לה?

גמרא "אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה" וכו'.

ע"י "גליון הש"ס" מה שציין בזה ומסיים "וע"ש וצ"ע", וצריכים להבין מה כוונתו להקשות.

רש"י [ד"ה ולא מיטמא לן] "אינה חייבת להתעסק בו וליטמא בו בין כהנת בין ישראלית" וכו'.

וכ"כ לעיל נ"ג א' ובב"מ י"ח א', וכ"כ ביבמות כ"ט ב' בפ' א' שם, אכן בפ"י ב' שם כתב: "ולי נראה, דלא מיטמא כגון ברגל, שישראלים מזהירים על הטומאה מונבלתם לא תגעו" ע"כ.

דף צ' ע"א

במשנה "קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת" וכו'.

הנה, מלבד הר"י בר ברזילי דס"ל דקטן שהשיאו אביו צריך גט [מיייתי לה ב"משנה למלך" פ"ו מגירושין ה"ג], כל שאר הראשונים פליגי וס"ל דאין כזה מושג שהאב מקדש ומשיא את בנו הקטן, [ובשו"ע ריש סי' מ"ג כ' גם שאסור לעשות כך...] וא"כ מה כאן הפשט במשנה? [א"ה: ראיתי מציינים בזה להריטב"א דמיייתי מהירושלמי דמייירי דבעל לאחר שהגדיל, והווי נישואין לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות]. ולשון קדשו של הרמב"ם [בפ"א מהל' אישות ה"נ] "קטן וכו' שנשא אשה" וכו', ומשמע דמייירי שהשיא את עצמו. ושינה מלשון המשנה דקתני: "קטן שהשיאו אביו", וראה במה שצויין בזה ב"ספר המפתח" שם.

במשנה "גר שנתגיירה אשתו עמו, כתובתה קיימת" וכו'.

רוב הראשונים מפרשים, דמייירי בגוי וגויי שנתגיירו, מלבד התורי"ד כאן [וכן בשטמ"ק בשמן] דמפרש, דהאשה היתה מעיקרא יהודי, ע"ש.

גוי הבא על בת ישראל נדה - האם עוברת גם משום נדות?

ומענין לענין, איך הדין בגוי שבא על בת ישראל, רח"ל, ובנוסף לכך היא גם נדה, האם עוברת גם משום "נדות"? - מדברים על זה הרבה בפוסקים, ורוב הפוסקים נוקטים שזה חייבי כריתות ממשי, ומביאים רא"י מהגמרא במגילה [י"ג ב'] **דאסתר היתה מראה דם לחכמים**, ועי' "מנחת חינוך" מצוה ל"ה, ויש על זה כמה תשובות ב"חתם סופר". ובשו"ת "שבט הלוי" כתב, דמ"מ אין להרב לומר לה כלום...

ועי' בשו"ת "משיב דבר" [ח"ב סימן מ"ד] שדן על דבר אשה שחזרה בתשובה על מה שעד אז לא שמרה טהרת המשפחה, רח"ל, אך רוצה שיתירו לה לטבול **ביום** השמיני, כי היא מתביישת לטבול בלילה, [וזהו איסור דרבנן], ואומרת שאם לא היא לא תטבול, מה לומר לה? וע"ש בכל התשובה, ולבסוף הוא מסיק ואומר, "...ע"כ אין הדבר ברור אצלי, הכלל שלהתיר איסור בשביל איסור צריך להיות מתון הרבה, וכמו רפואת הגוף שאם רואה הרופא שידו של אדם כואב הרבה, פעם מחליט לחתוך אותה שלא ימשך הכאב הלאה בחלל הגוף ויסתכן, ופעם מחליט דמוטב לסבול הכאב ולא להפסיד היד, ודבר זה אינו נעשה כי אם בשוב דעת איזה רופאים יחד - דשני הצדדים... כן רפואת הנפש המקולקל בזה האופן **צריך ישוב הרבה עם איזה דעות ב"א גדולי תורה ובקרבתם אלקים ישפוט**

שלא ליתי לידי חורבה ח"ו, וה' יעמידני על קרן אורה" עכלה"ק. וע"ש כל דבריו הקדושים.

תוס' [ד"ה לא] "וי"ל דאשמועינן היכא דנשאה בתולה אע"ג דכשגדל או נתגייר כבר היא בעולה אפי' הכי יש לה כתובה מאתים, שעל מנת כן קיימה שיהא עכשיו כתחלת נשואיה".

והרמב"ם [בפ"א מהל' אישות ה"ז] חולק, וס"ל דגבי גר שנתגייר הוא ואשתו הדין הוא דכתובתה מנה, ולא מאתים. והק' הלח"מ שם, דא"כ הדרא קו' התוס' כאן לדוכתה, ועי' בתוי"ט מש"כ בזה.

פרק מי שהיי נשוי

במשנה "וירשי הראשונה קודמין ליורשי שני".

לכאור' אגב סיפא קתני לה [הערת הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א]. ושוב נמצא בס"ד בר"ן דכתב לבאר בזה בב' דרכים, ובדרך הב' כתב באמת דאגב סיפא תניא, ע"ש.

דף צ"א ע"א

במשנה "הי' שם מותר דינר" וכו'.

מה הענין בהך שיעורא ד"דינר"? ויתכן דהוא על פי סוד.

והרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א רצה לומר, דכיון דאפיקתי מפרוטא [שהיי א"א לקיים בה דין ירושה במה שיחלקה בין היורשים] אוקמוה אדינר. אבל לכאור' הא יש כמה דרגות עד דינר - עי' קדושין י"ב א'. ושוב הראו הלומדים מה שצינו בזה לספר "נתיבות משפט" ולספר "גליוני הש"ס" [שכתב באמת להסביר הנ"ל דכיון דאפיקתי מפרוטא לכך אוקמוה אדינר], ע"ש.

"לפעמים יש בהן ענינים נסתרים"...

יש יהודי שלומד חברותא עם פלוני, ואותו חברותא [שחסירה לו ה"גירסא דינקותא] שואל כל הזמן דקדוקים בתיבות הגמרא - כאלו שלא שייך לענות עליהם... אמרתי לו: תגיד לחברותא, שהתשובה לכל השאלות והדקדוקים האלו המה על פי סוד! ואם הוא ימשיך להתעקש ולשאול, אף אתה אמור לו: ה"חזון איש" הקדוש זיע"א אומר כן! היכן בקובץ אגרות [היא אגרת ל']? כאן בשיעור הי' את הרה"ג ר' בנימין זאב ויס ולה"ה, שכאשר היו מגיעים לגמרא שכתוב בה "זו ואין צריך לומר זו" הוא הי' נעצר ושואל: אם אין צריך לומר זו - אז למה אמרו? והרי לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה [פסח' ג' ב']? והתשובה לזה כתובה ב"קובץ אגרות" שם וזה לשונו הקדוש: -

"מה דהאריכו חז"ל, לפעמים יש בהן ענינים נסתרים"!!

[כך גם כתוב בספר הק' "דברי יחזקאל" להרה"ק ר' יחזקאל משינוא זיע"א, הוא מדבר שם על מה שמוצאים לפעמים ששאלו את האמורא, והוא לא השיב, רק שתק, (עי' ב"ב ס"ב א' ובתוס' שם ד"ה ומורה), והוא אומר שזהו על פי סוד. או שעל פי סוד לא רצו להוכיח בש"ס את התשובה] ואומרים שרבי משה מדינר זצוק"ל [או גאון אחר] אמר, שהגמרא בימא פ"ב א' - בקשיית הגמ' בסוף העמוד שם, א"א להסבירו אלא רק על דרך הסוד - ע"ש ותראה נפלאות!.

וממשיך החזון איש עוד בלשון קדשו: -

וע"ד הפשט, מדרך השמח להרבות דברים, וכאשר נפלא - [כלומר, חז"ל הקדושים] - בשמחת התורה, בטבע להאריך. ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה וקצרה מקרי שאינו מכביד על האדם נגד טבעו, ואם הטבע רוצה

להאריך אין לעצור בעדה כמו מי שהלכו מהיר קשה לו ללכת לאט, והלכך מדרך לומר לא זו אף זו ואצ"ל זו שמשמחות את הלב אריכות בדברים קלים בחליפת גווניו ונאמר זמירות היו וגו', - [את המשפט הזה צריך לקרוא ברקידה ובהתרגשות]! וגם הוא מועיל לזכור את הדברים.

הוא כותב החזון איש: **כמו מי שהלכו מהיר "קשה לו ללכת לאט". - כמו מרן הרב שך זיע"א, וכי הרב שך פעם הלך? הרי הוא רק הי' רץ!**

ובזקנותו המופלגת, כשהוא כבר לא הי' יכול ללכת, הביאו אליו פיזיותרפיסט לעשות לו טיפול, אמר לו הרב שך: שב, אני אסביר לך, אתה פיזיותרפיסט, העבודה שלך יכולה להועיל כלפי בן אדם כזה שתמיד הוא הי' הולך ועכשיו לעת זקנה ההליכה שלו נעשית כבידה עליו, ואז אתה בא ומלמד אותו ללכת. אולם איך הדין בבן אדם שאף פעם הוא לא ידע ללכת, וכי יכול אתה כעת לבוא וללמד אותו ללכת? אתה הרי לא יכול להחזיר לו את מה שאף פעם לא הי' לו. ולרוץ, אתה הרי לא תוכל ללמד...

אז ההוא אמר: אם כך, זאת אומרת שאין לי יותר מה לבוא? אמר לו הרב שך: [אדרבה], אני שמח מאד שאתה בא, תבוא פעמיים בשבוע, ואנחנו נשוחח... יהי טוב בשבילך וטוב בשבילי, וכך הוא עשה ממנו שטיקל מענטש, במשך הזמן הוא גם החליף את הכיפה, מסרוחה - לשחורה!

החזון איש זיע"א שהי' אדם חולה ותשוש כל ימיו, הוא הי' הולך לאט. ופעם, כשהי' נצרך לעלות את ההר לעבר ישיבת סלבודקה [אולי בהנחת אבן הפינה] בקשו להביא לו מונית, והוא אמר: אין צורך! הוא הלך אז למעלה מחצי שעה עקב בצד אגודל, והוא הסביר: אם הולכים עקב בצד אגודל, זה כמו מישור! [הי' לו על מה לחשוב בדרך...]. [את זה סיפר לי דודי ה"תורת זאב" זצוק"ל שהי' נוכח שם באותו מעמד], הוא זיע"א הי' אלוקי בכלי

רואים שם בד' החזון איש "אלקות"! בלי "אלקות" אי אפשר לכתוב כך, הוא זיע"א הי' איש אלוקי - בכלי מי יכול כך לכתוב?

וע"ד השני [כלומר, שהשואל שאל עוד שאלה נוספת...] יש בזה ענין עמוק שלא ניתן לקטנים.

הנני חותם בברכה ב"א דו"ש אי"ש.

רבי שמרל גריינמן זצ"ל עשה שם "כוכב" בשולי המכתב: "קטע מתוך חד"ת לצעיר אחד!" כפי הנראה הוא כתב זאת משום שהחזון איש כותב כאן: "יש בזה ענין עמוק שלא ניתן לקטנים", ולכן כתב ר' שמרל ברוב עדינותו [איך שהבטיק רב אהב אותו - לא ניתן כלל לתאר] שהמכתב נכתב לצעיר אחד, כי בלי זה הקורא [עלול] לחשוב: וכי כך כותב החזון איש לת"ח או לאדם מבוגר? זה ברור כשמש שלכן הוא כתב את זה!

שלחתי פעם להגרש"ח שליט"א לשאול: מאי משמע "בר"א"? מה הוא הראשי תיבות הזה? והשיב: "איני יודע". אבל כמדומה, שהכוונה "בנה ואחיהם", - החזון איש זיע"א היה אז יתום מאביו, ובעיירת הולדתו "קוסובה" ישבה שם אמו ע"ה ומקצת מאחיו ואחיותיו שעדיין היו בבית, והשואל הי' אחד מהאחים של החזון איש, וכאשר הוא כותב להם מכתב, הוא חותם: בנה [כלפי אמו ע"ה] ואחיהם [כלפי אחיו ואחיותיו], ומצאתי ראי' לזה מאחד האגרות להלן... [א"ה: אולי כוונת הרב זצ"ל לאגרת קנו, הפותחת במילים: "שלוכטו"ס לאמי תחי' ולכאור'א שלום רב"].

שם "הי' שם מותר דינר".

לשון קדשו של ה"חלקת מחוקק" [סימן קי"א סק"ד]: "ואין לתמוה דינר א' לשני זכרים ודינר א' להרבה זכרים, דכל מדת חכמים כך הוא" ע"כ.

דף צ"א ב'

רש"י [ד"ה א"ל] "והמעות לא אחזיר לך" וכו'.

רש"י [ד"ה כבעל חוב] "וכשם שאם לקחה ראובן מלוי ומכרה לשמעון **שאינו אחיו**" וכו'.

עי' רש"ש שתמה וכתב: "אינו מובן, דגם אם הי' אחיו לא ישתנה הדין"? ועי' מהר"ם שי"ף מש"כ בזה.

ולשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ט ממכירה ה"י]: "...אבל אם בא בעל חוב של יעקב **אביהם** וטרפה מיד ראובן, חוזר בכל הדמים על שמעון" וכו', ע"כ. וצריך פשט, מה כוונת הרמב"ם בתיבת "אביהם"? ועי' ב"אור שמח" שם מש"כ בזה בביאור שיטת הרמב"ם.

הא דבע"ח דינו דוקא בזווי - האם הוא מה"ת או מתקנ"ח?

תוס' [ד"ה א'] "מכאן יש להוכיח, דאע"ג דאמר' לעיל בפרק הכותב דדינו דבעל חוב בזווי היכא דאית ליה זווי, מ"מ אם הפסיד הלוח בכך לא יתן לו זווי" וכו'.

והרא"ש [בסימן ח'] כתב עלה "ואינו ראי' כ"כ, דמלוה זו באה מחמת קרקע שקנה, הלכך מצי למיהדר להו האי ארעא דזבן מאבוהון בהני זווי", עכ"ל הרא"ש.

והנה נחלקו אבות העולם, **הקצוה"ח זיע"א והנתיה"מ זיע"א**, בהך דינא דדינו דבע"ח דוקא בזווי ולא מצי ליתן לו קרקע או מטלטלין, האם הוא דין מדאורייתא, או רק מדרבנן? דעת הקצוה"ח [בסימן ק"א סק"ה ובסימן ק"ז סק"ג, ו']. דאינו אלו מדרבנן, וחילי' מד' התוס' דילן, דאם אית' דהוא דין דאורייתא לא הי' שייך לחלק בין היכא דמפסיד הלוח בכך להיכא דאינו מפסיד, [עי' בסי' ק"א שם], אולם הנתיה"מ [סי' ק"ז סק"ד] חולק וס"ל דזהו דין תורה. ועי' ב"נחל יצחק" סימן ק"א.

ולדעת הנתיה"מ צריכים להבין, ראשית, מהיכן המקור לדין זה בתורה? ושנית, מה יענה הנתיה"מ על קושיית הקצוה"ח מהתוס' דילן?

אבל באמת, דהנתיה"מ גופי' ביאר לה בספרו הקדוש "בית יעקב" [להלן בפרק "שני דיני"], דזוהי **אומדנא** שעל מנת כן הלוהו שיצטרך ליתן לו דוקא זווי, והו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם, ולכך הו"ל מדאורייתא. ואולם כאשר יש להלוה הפסד בכך, בכה"ג יש אומדנא נגדית, שיוכל ליתן לו קרקע.

ואיך בעולם המסחר? אחד הזמין בחנות - ש"ס בבלי, וירושלמי, ושולחן ערוך, ואת כל החזון איש"ם... ואח"כ הוא רוצה לשלם לו בקרקעות או במטלטלין, - מה הדין?

רש"י [ד"ה רצה] "**הלכך רצה לגבות משמעון עידית גובה, דאמר ליה אתה לקחת כל השדות ונכנסת תחת ראובן להשתעבד לחובי, וכל זמן שאמצא משל ראובן אצלך כלום לא אטריח את לוי שהניח לי מקום לגבות**" וכו'.

מבואר מד' רש"י, דאף אם הניח לו עדית, מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות הימנו. וכתב רבנו הש"ך [בחיו"מ סימן ק"ט סק"ג], דרבנו המהרש"ל אישתמטתיה להאי רש"י, ע"ש כ"ד הקדושים.

דף צ"ב ב'

גמרא "אמר אביי, ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, ואתא בעל חוב דראובן וקטריף לה מיניה, דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה,

רש"י כאן [וכן להלן בסוף העמוד ד"ה שלא] לשיטתו בכולי הש"ס, דהאחריות היא על **המעות**, ולא על **הקרקע**, וכ"ה ברש"י פסחים ל"א א' [ד"ה באחריות], קדושין כ"ו א' [ד"ה רב אשי], וכ"כ ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" [הל' שכנים] בדעת הרמב"ם, ועי' משנ"ת בס"ד לעיל מ"ד א'.

גמרא "אמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון **שלא באחריות, ואתא שמעון ומכרה לראובן באחריות, ואתא בעל חוב דראובן וקטריף ליה מיניה דינא הוא דאזיל שמעון ומפצי ליה, א"ל רבא נהי דאחריות דעלמא קביל עליה אחריות דנפשיה מי קביל עליה**" תמוה, מה הפשט בד' רמי בר חמא, ומה מקום יש כאן לחיבו לשמעון מצד חיוב אחריות, והרי הבע"ח דראובן לא אתי עלי' כלל מצד המוכר, רק מצד הלוקח עצמו? ועי' מש"כ בזה ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" [עמ' 142 בטור השמאלין], ובלשון קדשו: "וצ"ע, דמאי ענין חיוב אחריות אם בעל חובו של הלוקח נוטלה ממנו בחובו, כיון שאין טריפתו מכח שעבודו הקודם רק דמיני' דידי' אפילו מגלימא דעל כתפיה, ומאי שייך זה לחיוב אחריות", וכתב שם שכבר עמדו בזה המפרשים, וע"ש כ"ד הקדו. ועי' ריטב"א, ועי' "קובץ שיעורים" [אות שלג].

דף צ"ב א'

בדי' ה"תומים" דהיורש של הלוח יורש גם את השעבוד הגוף

גמרא "ומודה רבא בראובן שירש שדה מיעקב ומכרה לשמעון **שלא באחריות ואתא שמעון ומכרה לראובן באחריות ואתא בעל חוב דיעקב וקטריף ליה מיניה, דינא הוא דאזיל שמעון ומפצי ליה**". מאי טעמא, **בעל חוב דיעקב כבעל חוב דעלמא דמי**.

וברש"י [ד"ה כבעל חוב] "**ולא אמרי' דראובן כרעיה דאבוה הוא ואחריות דראובן לא קיבל עליה שמעון**".

הנה לעיל [בדף פ"ה ע"ב] קאמר שמואל: "המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו, מחול". והביא שם הר"ן כמה דרכים בטעמא דמילתא, ולבסוף הביא הר"ן בשם ר"ת, דהטעם דיכול למחול הוא "לפי ששני שעבודים יש לו למלוה על הלוח, שעבוד גופו של לוח שהוא מחוייב לפרוע - והוא עיקר השעבוד, ושעבוד על נכסיו אם הוא לא יפרע - מדין ערב, כדאמר' [בב"ב דף קעד.] נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה. ושעבוד הגוף שיש למלוה על הלוח לאו בר מכירה הוא, הלכך אינו נמכר אלא שעבוד נכסים בלבד, ואע"פ שאינו נמכר - לא פקע, אבל חזר ומחלו פקע שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים שאינו אלא מדין ערב [ושוב הקשה ר"ת]: אבל קשה, דא"כ כל היכא שמת הלוח, נימא הכי נמי, דמאחר דמת נפקע שעבוד הגוף - פקע נמי שעבוד הנכסים, ואיך יגבה מהיורש? ועל כך כתב הר"ן [בשם ר"ת] וזה לשון קדשו: "ומיהו כשמת לוח, אע"פ ששעבוד גופו פקע, שעבוד נכסיו לא פקע, לפי שעיקר ערבותו של נכסים בענין זה הוא שכל זמן שלא ימצא **הלוח** - שירד לנכסיו ויפרע מהן, אבל כל זמן שנפקע מחמת **המלוה** - אף שעבודא של נכסים נפקע" ע"כ.

אולם ב"תומים" [סימן ס"ו סק"מ] כתב ליישב הקושיא, **דיוורש**, יורש גם את **שעבוד הגוף**, וב"נחל יצחק" [סימן ל"ט, - קונטרס הגדול בענין שעבודא דאורייתא, ענף א'] הביא דכ"ה בהרא"ש פ"ק דב"ק [סימן ו']. ועל כך הקשה שם ב"נחל יצחק" [בדף ע"א מדפי הספר] מהגמרא דילן, דמבואר דבע"ח דיעקב הו"ל לגבי היורש כבע"ח בעלמא, וע"ש כל דבריו הקדושים.

האם בקרקע שייך "מי שפרע"?

תוס' [ד"ה עד], יש כאן בתוספות הזה חדושים גדולים בהלכות קנינים, **ואדונו ה"מנחת חינוך" זיע"א** [במצוה של"ו ב"קומץ מנחה" שם] מתרגש מהתוספות הזה, והוא כותב שם בלשון קדשו: "ראיתי דבר חדש בתוס' כתובות צ"ג ע"א... שכתבו דגם בקרקע שייך מי שפרע - היינו היכי שקנה בכסף לחוד ובמקום שכותבים שטר מ"מ קנה לענין מי שפרע, וצ"ע שלא נזכר בשום פוסק ובשום ספרי האחרונים המפורסמים מפרשי השו"ע" עכ"ל, וע"ש כל דבריו הקדושים בזה.

רש"י "מי שהי' נשוי שלש שנים ומת" וכו'.

עי' רש"י, ולהרי"ף והרמב"ם והשו"ע יש מהלך אחר לגמרי בכל הסוגיא כאן, וכפי שציין כאן ב"עין משפט" [אות ג'] "וברב אלפס ביאר כל הסוגיא בעומקה ובאריכות בגבורות" ע"כ.

במשנה "היו שם שלש מאות" וכו'.

מה כאן הריבוי טפי מברישא? - עי' ר"ן.

רש"י [ד"ה של מנה נוטלת חמשים] **"בגמ' פריך עלה".**

הנה באמת כאן על פיסקא זו אין שום קושיא בגמרא, רק כוונת רש"י דנכלל זאת בקו' הגמ' דלעיל מינה שהזכיר רש"י לעיל [בד"ה נוטלת חמשים].

רש"י [ד"ה ושל מאתים מנה] **"בגמ' מפרש לה".**

למה שינה כאן רש"י את הלשון ולא כתב [כדלעיל]: **"בגמ' פריך עלה"**?

גמרא "אמר שמואל" וכו'.

בכל העמוד גמרא דילן שמואל מפרש לכל המשנה, ומצינו לעיל [ע"ז א']: **"שמואל לא פסיק פומי מכוליה פירקין"**. [ומצינו בכמה דוכתי, שיש משנה עם כמה בבות, וכל בבא צריכה ביאור, ואותו אמורא הולך ומפרש כל בבא ובבא].

רש"י [ד"ה דין דברים אין לי עמך במנה] **"כשתבואי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך" וכו'.**

מה זה שני המילים האלו ברש"י "כשתבואי לדין"?

תוס' [ד"ה דאמרה] **"לא איתפרש שפיר טעמא דהא מילתא".**

ולא שפיר - האם איתפרש?

גמרא "שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים - השכר לאמצע".

ואיך הדין אם זה הטיל 299 זוז וזה הטיל זוז אחד? [והיכן הוא הגבול?]

דף צ"ג ב'

גמרא "ורב המנונא אמר אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע".

ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים ידידי את, **משום דאמר ליה דמפקת מיניה עלי הדר**. ואיכא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי, **דאמר ליה לא ניחא לי דתהוי ליה לשמעון תרעומת עלי".**

וכל לומד שואל: דתיפוק לי' משום דאין נפרעין מנכסי הערב תחילה כל זמן שלא תבע את הלוח, והרי נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, וצריך מתחילה לדון עם הלוח, ולא עם הלוקח, וכמבואר בב"ב קע"ד א' וכבר הקשה כן הגרעק"א ב"כתב וחותרם" תנינא [בב"מ י"ד א'], ע"ש. וכן עמדו בזה **הגרש"ש זיע"א** [בחדושי הגרש"ש לב"ק דף ח' ע"ב] וב"אבן האזל" [פ"ט מהל' מכירה ה"ט].

וב"אבן האזל" שם, הוא אומר בזה חריפות שמתאימה **לרבינו איסר זלמן זיע"א**, וכך הוא תוכן דבריו: דבאמת דבר זה תלוי בפלוגתא דאביי ורבא, האם בע"ח למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא הוא גובה. דלדעת אביי דלמפרע הוא גובה נמצא שכאשר הוא גובה את הקרקע הפירוש הוא שדמי ההלוואה היו בעצם דמי מכירה על הקרקע, וא"ז גבי' מתורת שיעבוד נכסים כל עיקר, רק מדין מקח. וא"כ אביי הכא לשיטתו אזיל. ואכן לדעת רבא מכאן ולהבא הוא גובה, באמת הי' ראוי לומר שאין גובין מן הלוקח כל זמן שאפשר לדון עם הבע"ח **בעצמו**. והתם בב"ב רבא קאמר לה ואזיל רבא לשיטתו.

והנה, הרמב"ם בהל' מכירה שם, שינה מלשון הגמ', ולא צייר את הדין בטירפא **דבע"ח**, רק סתם וכתב ובא לוי **והוציאה** מיד שמעון, ומשמע שם מכל ד' הרמב"ם דמיירי בטירפא **דגזילה**, ומבאר ה"אבן האזל" דמאחר דלהלכה קי"ל כמ"ד דמכאן ולהבא הוא גובה, ממילא א"א לצייר את הדין בבע"ח, דתיפו"ל דאין נפרעין מנכסי הערב תחילה, ולכן צייר את הדין בטירפא דגזילה.

והגרש"ש זיע"א תירץ, דמיירי באופן דעשאו אפותיקי, ע"ש כ"ד הקדו.

"אָזל אבן האזל"!

הגרש"ש זיע"א נולד בשנת תר"כ, וה"אבן האזל" זיע"א נולד עשר שנים אחריו - בשנת תר"ל.

בדף השער של ספרי "אבן האזל" הוא מציין להפסוק בשמואל "והלכת וישבת אצל אבן האזל" והוא מוסיף: "עי' רש"י שם". ושם ברש"י כתב לפרש, ד"אבן האזל" היינו האבן שמורה להולכי דרכים איך ללכת. וכוונתו בזה, שהספר "אבן האזל" הוא ספר שמורה להלומדים איך ללמוד! [מלבד שנרמז בזה ראשי תיבות של שמו "איסר זלמן"]. וכשתבקש לשיבה של מעלה ב' כסליו תש"ד, הי' כותרת ב"דגלנו": **"אָזל אבן האזל"!**

דף צ"ג א'

גמרא "משום דאמר ליה חייטא דקיטרי סברת וקבילת".

הרבה מוסר הוא למד...

רש"י [ד"ה סברת וקבילת] **"בדמי חתיכות כסף"**.

היכן ראה רש"י כאן בגמרא שמדברים על "חתיכות כסף"?

תוס' [ד"ה שנמצאת] "דאין להם בשדה אלא כנכרים בעלמא".

מה פ"י המילות?

שם "כמו שרגיל ר"ת לפרש שמותר לקבל שבועה מעובד כוכבים, ואפי' לרבנו שמואל שאסר לקבל ממנו שבועה" וכו'.

הרי דנחלקו האחים הקדושים - רשב"ם ור"ת - האם שרי למסור שבועה לגוי, ועי' תוס' בכורות ב' ע"ב [ד"ה שמא] ובסנהדרין [ס"ג ב' ד"ה אסור].

גמרא "הני תרי אחי ותרי שותפי" וכו'.

ברי"ף הלשון הוא: או תרי שותפי".

גמרא "לא מצי אידך למימר ליה אנת לאו בעל דברים ידי את" וכו'.

רש"י מפרש: "לא מצי שותף חבירו למימר לבעל הדין אנת לאו בעל דברים בדין זה שנתחייב חבירי, אני אדין עמך בחלקי".

והר"ן כתב וז"ל קדשו: "כלומר אין בעל דינם יכול לומר לשותף זה לאו בעל דברים ידי את ולא אדון עמך אלא על חלקך, אלא אפילו נתחייב שותף זה - יש לחבירו לקבל דינו, דהא בהא תליא", [מסיים הר"ן] וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אחין ושותפין "עכ"ל הר"ן, ועי' בזה בהרא"ש [סימן י"ב] ובהג"א אשר"י שם.

גמרא "איקלע ר"נ לסורא" וכו'.

רב נחמן ה"י ראש בנהרדעא [עי' קדושין דף ע' וברש"י שם ד"ה לא], וע"ע "מלחמות" לעיל בסו"פ נערה.

גמרא "ולא אמרן אלא דלא איתי' במתא אבל איתי' במתא איבעי ליה למיית".

מסתברא מילתא, דהעיקר הקובע האם אכן ידע מכל הענין והאם ה"י שייך אז שיבא עמו ג"כ לדין, [ולו יצויר שהי' בעיר אך לא הי' יכול אז לבוא לדין, הו"ל כמי שאינו בעיר].

דעבד כמר עבד - ודעבד כמר עבד

גמרא "ושמואל אמר שודא דדייני".

הנה זה לשון קדשו של המרדכי [סימן שג]: -

כתב רב נחשון, שודא דדייני - שיתא הויא בכל התלמוד, בפ' הכותב שניהם קרובים שניהם ת"ח שודא דדייני, ובפרק מי שהי' נשוי - שני שטרות היוצאים ביום אחד אמר שמואל שודא דדייני, ובפרק מי שהי' נשוי - שני שטרות היוצאים ביום אחד אמר שמואל שודא דדייני, ובפרק המוכר - מובלע ואיכא עלי' ריכבא דדקלא כו', ובפ' כל הנשבעים האי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד וכרב ושמואל עבד, ובפ' תפלת השחר - השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר. - דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, וכו' וכו', עכ"ל המרדכי.

והא קמן, דרב נחשון גאון מכניס ברשימה של ששת המקומות שמצינו בש"ס להדין ד"שודא דדייני" גם את הדין של "דעבד כמר עבד", ועי' מש"כ בזה בקה"י ברכות סימן א'.

והיינו לכאור' דסובר רב המנונא להאי ד"אע"ג" וכו' שכתב רש"י לעיל [בד"ה זה נוטל]. ואיך יהי' הדין באמת אליבא דרב המנונא באופן דקנו לכתחילה לטביחה, האם גם בכה"ג יאמר רב המנונא דהשכר לאמצע?

במשנה "וראשונה נשבעת לשני".

מה זה הו"ו החיבור? וברש"י ליתא.

רש"י [ד"ה הראשונה נשבעת לשני] "אם שני טוענת ואת באת ליטול תחלה השבעי לי שלא גבית משל בלי כלום. דלמא לא משתייר לי נכסים כשיעור כתובתי" וכו'.

וכ"כ הר"ן והרע"ב. ובתו"ט הקשה דהא זה הוי כמו מנכסים משועבדים דנשבעים אפי' בלא טענה, והעלה בצ"ע, והביאו הרש"ש, וכתב ליישב וזה לשון קדשו: -

"ול"נ, דהא משמע אפי' אנו רואים דיש בהנכסים גיבוי כל הכתובות, ואינו אלא משום חששא דלמא לא משתייר כדפרש"י דהיינו שמא ימצא בע"ח מוקדם על האחרונות וכדומה - ואינו ברי הזיקן - לכן ס"ל ז"ל דאינו נשבעין אלא בטוענות, ועי' בב"ש סי' צ"ו ס"ק כ"ד עכ"ל הרש"ש.

במשנה "היו יוצאות כולן ביום אחד".

לכאור', אין המדובר שכולם נישאו באותו יום, דבאמת נישאו כל אחת בזמן אחר, רק שכתב לכולהו את כתובתן באותו יום, ומדוע?

והרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א הציע לפרש, דמיירי באופן שהיו לו כמה ארוסות, וכתב לכולהו ביום אחד בזמן שעדיין היו ארוסות.

במשנה "היו כולן יוצאות בשעה אחת ואין שם אלא מנה - חולקות בשוה".

התו"ט נתקשה: מה קמ"ל הכא טפי מבמשנה הקודמת? ותיירץ בתוס' רעק"א וזה לשון קדשו: "לענ"ד י"ל, דממתניתין דלעיל י"ל דמיירי בידוע שנתחייב לנשים בבת אחת שבודאי כולם שוים, והכא קתני דיוצאות בשעה אחת משמע דאין ידוע לנו זמן ההתחייבות להן רק מתוך השטר היוצאות בשעה א' וממילא הוי ודלמא א' בתחלת שעה וא' בסוף שעה והי' ס"ד לומר בזה שודא, ואשמעי' דמ"מ חולקין וכמ"ש תוספות בסוגיא דשודא לחלק בין ב' שטרי שעבוד לב' שטרי מכר עיי"ש עכ"ל.

ובתפארת"י [אות כ"ו] כתב בקצרה וזה לשון קדשו: "נ"ל דקמ"ל אף דא' קודמת לחברתה באותה שעה" עכ"ל ק.

דף צ"ד א'

גמרא "והכא בחיישינן שמא תכסיף קמיפלגי".

על מה בנויה המחלוקת הזאת [ומה כאן הטעמים של כל מ"ד]?

לפי כל הדרכים כאן בסוגיא בביאור פלוגתתם דת"ק ובן ננס, צריך ביאור בלישנא דבן ננס: "וכי מפני שהיא אחרונה נשכרת" - מה הפשט במילים האלו?

דף צ"ד ב'

גמרא "לאורתא" כתבתניהו למר עוקבא בר חמא.

עי' שטמ"ק בשם תר"י, דהאי "לאורתא" היינו "קרוב לשקיעת החמה".

"שיקול הדעת במקום דאיכא גדול - לאו כלום הוא"

גמרא "א"ל חדא דאנא דיינא ומר לא דיינא"

עי' רש"י. וכאן יש מציאה גדולה בד' הר"ן, וזה לשון קדשו: "ולאו למימרא דרב ששת לא הי' ראוי לב"ד, דהא מומחה הי' ומי שהוא מומחה דינו דין אע"ג דלא נקיט רשות מריש גלותא וכו', אלא הי' ק ליה: חדא דאני מומחה וגדול ממך, וכיון דשודא שיקול הדעת - שיקול הדעת במקום דאיכא גדול - לאו כלום הוא" עכ"ל הר"ן.

וזהו על דרך מה שאמר מרן הרב שך זיע"א: במקום שה"חזון איש" אומר - אין רוב!

אמר התלמיד הכותב: זה לשון הרב זצ"ל במשמה"ל [סוכה סימן ע"ג ובעוד דוכתי]: -

וכאן מקום אתי לכתוב מה שסיפר לי ת"ח אחד שליט"א, שהי' פעם אחת נוכח בבית חוהמ"פ אצל כבוד מרן הגאב"ד דפוניבו' זצוק"ל, כשהי' שם כבוד מרן ה"אבי עזרי" שליט"א, ודיבר שם אחד על אודות ענין "קו התאריך", ואמר שבענין זה רוב הדיעות היו דלא כהפסק של החזון איש, ומיד הגיב כבוד ה"אבי עזרי" שליט"א בחומרה ואמר: במקום שהחזון איש פוסק - אין שום רוב שבעולם חשוב נגדו, כי אף אחד הוא לא בר פלוגתי, והפסק של החזון איש הוא הדין, ואין כאן שום שייכות של רוב ומיעוט במקום שהורה החזון איש, שהלכה כמותו בכל מקום!... [ואז דער חזון איש ואג"ט - איז נישט דא קיין רוב נישט!...].

גמרא "הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה דרב יוסף" וכו'.

רש"י מפרש: "הנהו תרי שטרי של מכר" וכו'. ועי' ר"ן שהביא, דהרמב"ם מיייתי להאי דינא בהלכות מלוה ולוה [בפרק כ' הלכה ה'] ולענין שטרי הלואה. ועי' ריטב"א, דלדינא ליכא פלוגתא, וכו' במ"מ שם.

גמרא "אימור בר כ"ט בניסן את"

ולא קאמר: "אימור בר שלשים בניסן את", ועי' בזה בהגהות אשר"י [סימן יד].

הר"ן הביא בשם הרשב"א, שכתב במי שמכר לשנים - לאחד פירש בשטר בכ"ה בניסן ולשני כתב בניסן סתמא - ושוב בא הבע"ח של המוכר לגבות את חובו, דלא אמרינן דכ"א מהם יוכל לדחותו אצל השני ולומר: הנחתי לך מקום לגבות הימנו, דא"כ כל אדם יהיו עושים כן ויערימו להפסיד מבע"ח כבענין זה, אלא מהאי דכתב בניסן סתמא גבי- "וטעמא דמילתא, משום דשדות שניהם משועבדות לבע"ח, אלא שהתקינו להם חכמים שאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, וא"כ עליו לברר דהוא משועבד במקום בני חורין - ועליו הראי, הלכך זה שהוא סתם ידו

על התחתונה" עכ"ד הר"ן בשם הרשב"א. ואולם מאידך גיסא הביא הר"ן בשם הרמב"ן בתשובה, שכתב בלוה שמכר קרקעותיו לשלשה בני אדם ולא נתפרש בשטריהם זמן, ובא מלוה לטרוף וכל אחד מדחה אותו לומר אני מוקדם והנחתי לך מקום לגבות, דעליו להביא ראי, ואם לא הביא אינו טורף כל עיקר, וע"ש בר"ן מה שתמה בזה.

דף צ"ה א'

רש"י [ד"ה ומכר את שדהו] "המשועבד לכתובות".

הגרי"פ עשה הגה"ה ברש"י דצריך לומר: "המשועבד לכתובתה". וצ"ב אמאי לא ניחא לי' בהגירסא שלפנינו?

גמרא "יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי"

ואם הבעל יודע את הגמרא דילן, א"כ מה נחת רוח יש לו בזה?

מחל' על' שעבוד הנכסים ולא מחל' על' עיקר החוב

גמרא "הכא במאי עסקינן בשקנו מידה"

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס כאן ב"משמר הלוי" וכדלהלן: -

באבנ"מ סי' ק' ס"ק ז' כתב שהקשו בזה הא מחילה א"צ קנין, עיי"ש שכתב לתרץ דאפי' להסוברים דמחילה א"צ קנין, אפי' בדנקיט שטרא, - הנ"מ כשמוחל כל החוב, דהוא מחילה על חיוב הגוף, וממילא נפקע שעבוד הנכסים, כסברת ר"ת הידועה, ועל מחילת חיוב הגוף א"צ קנין, - אבל כאן החוב נשאר, ומחילה רק על שעבוד קרקע אחת, ובזה לכו"ע מחילת השעבוד משדה אחת צריכה קנין, כי המחילה מתייחסת לשעבוד נכסים, עיי"ש בכל ד' האבנ"מ ז"ל.

ומבואר דעתו ז"ל שסובר שמחילת שעבוד קרקע אחת צריך קנין, וסובר שהוא מבואר כאן בש"ס בתירוץ הגמרא בשקנו מידה.

אבל עי' בס' "אמרי בינה" חח"מ הל' דיינים סי' כ' אות י"א שסובר שאדברא במחילת קרקע אחת לכו"ע א"צ קנין, עיי"ש טעמו ז"ל ואיך ביאר לגמרא דילן, וציין לחי' מהרי"ט כאן בסוגיין, עיי"ש בכל ד' ה"אמרי בינה".

והרי לנו כאן נידון גדול: אם מחילת קרקע אחת צריכה קנין, דלהאבנ"מ לכו"ע צריכה קנין, ולהאמרי בינה לכו"ע אין צריכה קנין.

ושב ראיתי [ביום ג' י"א תשרי תש"מ] בעזהש"ת נידון דומה להנ"ל בשו"ת "שואל ומשיב" מהדורא תנינא ח"ד סי' קכ"ו, עיי"ה ותדרשנו מהתם להכא ומכא להתם.

מכתב

בס"ד יום א' לס' מתן תורה ט"ז שבט תשנ"ג
הו"כ ידי"נ הד"ר הג' הרמה שליט"א
נעימות בימינכם נצח!

כמה גדולים דברי ידידי שליט"א, שזכה לכוון בקושייתו דאתמול לדברי גאון העולם ה"בית מאיר" זיע"א.

דהנה כשלמדנו אתמול בס"ד [בשב"ק בשלח ט"ו בשבט תשנ"ג] בלימוד הרבים בכתובות צ"ה א' הא דקנו מידה על מה שכתבה האשה להלוקח דין ודברים אין לי על שדה זו, ודברנו בס"ד ששואל האבנ"מ סי' ק' ס"ק ז' דהא מחילה לא בעיא קנין וא"כ למה צריך לקנות מידה את מחילת השעבוד על שדה זו, ותירץ האבנ"מ דהא דמחילה אינה צריכה קנין הני מילי כשמוחל את החוב, את חיוב הגוף, וממילא נפקע שעבוד הנכסים, כסברת ר"ת הידועה, ועל מחילת חיוב הגוף אין צריך קנין. משא"כ כשהחוב נשאר, והמחילה היא רק על שעבוד הנכסים,

שם. הנה סוגיא זו עמוקה מאד. וב"אבן האזל" [פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ו'] ביאר בזה היטב את כל הצדדים.

גמרא "התם איהו דאפסיד אנפשיה בידים".

ודקארי לה מאי קארי לה? - עי' "פני יהושע".

דף צ"ב ב'

גמרא "מי קאמר תינשא, נשאת קאמר".

וצ"ב: האם אסור לה להינשא לכתחלה, מפני שע"ז תיחשב מכירה להבעל ותפקיע מהאחרין, בתמיה. ובשטמ"ק ראינו ששואלים דקארי לי' מאי קארי לי', כלומר שפשיטא שהוא רק בדיעבד. והיא תמיהה רבתא בפירוש הפשט בגמרא, וכי אסור לה להנשא לכתחלה?

עד שמצאנו בעושהי"ת בקצה"ח סי' רמ"ח ס"ק י"ג וזה לשון קדשו: "דהא לכתחלה אסור למכור, ובעל לוקח, אלא דאם נשאת לבעל, והכניסה נכסים אלו לבעל, הוי לוקח, וכן משמע ס"פ מי שהי' נשוי דלכתחלה אין לה להכניס לבעל, וא"כ כיון דלכתחלה אינה רשאה - תשב עד שתלבין ראשה, דהא לכתחלה אסור למכור, ובעל לוקח, אלא דאם נשאת לבעל, והכניסה נכסים אלו לבעל, הוי לוקח, וכן משמע ס"פ מי שהי' נשוי דלכתחלה אין לה להכניס לבעל, וא"כ כיון דלכתחלה אינה רשאה - תשב עד שתלבין ראשה, דהא לא תנשא לכתחלה? אלא ודאי הנשואין לכתחלה שריא, אלא דלכתחלה אין לה להכניס לבעל, וצריכה לסלק לבעל מנכסים אלו, ובאופן דמועיל סילוק, כמו בארוסה וכיוצא, ואם עברה והכניסה לבעל הוי לוקח", עכ"ל הקצה"ח, וזכינו באורו לראות אור בביאור פשט הגמרא דילן, והנה"מ שם ס"ק ט"ו הסכים להקצה"ח וקלסי, עיי"ש.

ובעניי צריך לי תלמוד: למה לא נתבאר להדיא ברמב"ם ובטור ובשו"ע האי דינא דהש"ס, דלכתחלה לא תכניס לבעל, היינו כפירוש הקצה"ח והנה"מ, שתראה האשה לסדר סילוק מהבעל לנכסים אלו בעודה ארוסה, ולשון הרמב"ם והטוש"ע כלשון הגמרא "ונשאת", מבלי לבאר שהיינו בדיעבד דווקא, שנשאת בלי לסדר סילוק, והאם כל כך פשוט הוא להרמב"ם והטוש"ע שייבינו הלומדים שהוא דין דיעבד, ויפרשו שצריכה לסדר סילוק בעודה ארוסה? וכל זה צריך לי רב. [משמח"ל].

פרק אלמנה ניוזנית

דף צ"ו א'

גמרא "חוץ מהתרת מנעל".

לשון קדשו של הרמב"ם [בפרק ה' מהל' תלמוד תורה הלכה ח']: "...ואם הי' במקום שאין מכירין אותו ולא היו לו תפילין וחש שמא יאמרו **עבד הוא**, אינו נועל לו מנעלו ולא חולצו" ע"כ. ומשמע, דזהו רק אם הוא חושש לכך, אבל **אנחנו** מעצמנו לא איכפת לן בהא, וצ"ע.

ובמש"כ הרמב"ם בלשון קדשו "אינו **נועל** לו מנעלו" וכו', ובגמ' לפנינו לא נזכר אלא חוץ מהתרת מנעלו, יעוי' במקו"צ שם שציינו [בשם ספר "עבודת המלך"] דהרי"ף בפ"ק דקידושין י"ד א' וכן התור"י ד' כאן בסוגיין גרסי: חוץ מהתרת מנעל והנעלת מנעל. [א"ה: וכו' במאירי].

תוס' [ד"ה אבל] "אע"ג דבשלהי האשה שנתארמלה תניא או שהניח תפילין בפני רבו לא יצא לחירות, מ"מ אינו רגיל להניח כל שעה".

כולם או מקצתם, בזה צריך הקנאה, ובה מיירי בסוגיין שמוחלת רק על שעבוד השדה הזו, אבל החוב נשאר, ולכן צריך לקנות מידה, עכ"ל האבנ"מ זיע"א.

ושאל הדר"ג שליט"א על אתר מדברי התוס' ב"מ ד' ב' שכתבו דאירי דמחל השעבוד, והתם הלא החוב נשאר וקיים, ורק את השעבוד מחל, הרי להדיא דמהני מחילת שעבוד הנכסים [בלי מחילת החוב] בלי קנין.

ובעניי אמרתי בס"ד שהאבנ"מ יפרש לדברי התוס' דאירי שמחל השעבוד באופן המועיל דהיינו בקנו מידו.

וחזיתי לדעת דהדר"ג שליט"א דלא ניחא לי כ"כ ביישוב זה "שמחל השעבוד" יתפרש ע"י קנין, דהלא מחילה אין צריכה קנין.

וכעת מצאתי ראיתי בס"ד רב קדוש קדמון מסייע לסברת הדר"ג שליט"א בחידושי "בית מאיר" על כתובות צ"ה א', שהביא שם קושיית ה"תורת יקותיאל" אמאי לא מהני מחילת האשה בלי קנין, וכתב על זה ה"בית מאיר" וזה לשון קדשו:

"ובעיקר קושייתו לענ"ד דדוקא בשמוחל גוף החוב, דהיינו שעבוד הגוף שיש לו על הלווה, ואז ממילא פקע שעבוד הנכסים, שהם הערבים, מחילה זו לא בעי קנין.

אבל הכא, דגוף החוב ללווה אינו מוחל, ואז ממילא גוף הקרקע משועבד לו, ויש לו זכות בה, ואיהו רוצה להקנות ללוקח זכות זה, זה לא נחשב מחילה, כ"א הקנאת דבר וצריך קנין", עכ"ל ה"בית מאיר", ודבריו הקדושים הללו הלא כמדו שהן הן דברי האבנ"מ הנ"ל.

אך מיד אח"ז כתב ה"בית מאיר": "אך לפי זה אף לגבי לווה עצמו מהראוי שלא יהני לשון מחילה לחצאין, דהיינו [שמוחל] לגבות מן משועבדים, אם אינו מוחל כל החוב, וכבר מצינו בתוס' שבועות [ל"ג ב'] ובמס' ב"מ [ד' ב'] שכתבו ד"ה אין נשבעין וי"ל דמיירי שמחל לו השעבוד הרי דמשמע דמהני, עכ"ל ה"בית מאיר" זיע"א.

ומפני קושיא זו סובר ה"בית מאיר" שאכן גם שעבוד נכסים לבד אפשר למחול בלי קנין [וא"כ פליג בזה על האבנ"מ הנ"ל], והא דבעינן קנין בסוגיין כתב ע"ז ה"בית מאיר": "לכן העיקר דלשון דין ודברים אין לי עמך אינו לא לשון מתנה, ואף לא לשון מחילה, לכן צריך דוקא קנין", עכ"ל ה"בית מאיר", ובדרך זו כמדו אזלי גם מרנן המהרי"ט והחזו"א בסוגיין, וצ"ת ב"אמרי בינה" חו"מ הל' דיינים סי' כ' אות כ"א, וצ"ת גם ב"בית מאיר" על השו"ע אה"ע סי' ק' ס"ד, וצריך ליקח מועד לכל זה בל"נ בס"ד.

עכ"פ שמח אני מאד שיוכל אני לשמח את ידי"נ שליט"א בשורה הטובה שזכה לכוון בקושייתו מד' התוס' ב"מ ד' ב' להגאון ה"בית מאיר" זיע"א.

הנני ידי"נ באהב"ר ואה"ע מ.מ.ש.

גמרא "רב אשי אמר כולה ר"מ היא, ועד כאן לא קאמר ר"מ סתם אלא בשני לקוחות דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת - לקמא איבעי לן למיעבד" וכו'.

ציינו בזה לתרוה"ד [סי' שנ"א] הקשה: "אמאי לא טענה: מקרבא נפשי לגבי ב' וחתמתי לו בשביל אהבתו כדי לקיים לו המקח לפי שעה, אבל לא שנאתי ובטלתי לו המקח ולא חשתי על נחת רוח של בעלי?" וע"ש כל דבריו הקדו'.

גמרא "תנן התם אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית, איבעיא להו אישתדוף בני חרי מהן דליטרוף ממשעבדי".

מדוע לא קבעו להך סוגיא בדוכתה אהך מתניתין שם בגיטין מ"ח ב'?

ב"חדושי חתם סופר" כתב עלה וזה לשון קדשו: -

שזירידו את השם "ישיבה". אחר כך היה רבי משה שמואל אצל הבריסקר רב, שאל אותו הבריסקר רב: מה דיברו שם? והוא אמר, דיברו שצריך להוריד את השם "ישיבה". ועל כך אמר הבריסקר רב: כן "ישיבה" - לא "ישיבה", וכי זוהי כאן השאלה: האם קוראים לזה "ישיבה" או לא? הבעי [העיקרית] היא שלומדים שם מינות ואפיקורסות!!! זה ה' הבריסקר רב! כל דבר הוא תפס בקרניים, תפס את הנקודה. וכי זה לא כך? ממש מינות ואפיקורסות מה שלומדים שם!

מי נקרא "תלמיד"?

עוד בענין "כל המונע תלמידו מלשמשו", - צריכים לדעת מה השיעור של "תלמיד" לענין זה? והאם דוקא תלמידו המובהק או דסגי לזה גם בתלמיד שאינו מובהק [עי' רמב"ם הלכות תלמוד תורה א"ה: לכאור הכוונה לפ"ב ה"ט, ע"ש]. ומצינו בתוס' ברכות [ל"א, ב'] שכתבו אהא דמבואר שם בגמ' דעלי הכהן אמר לשמואל: "מימר שפיר קא אמרת, מיהו מורה הלכה בפני רבך אתה, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה" והוקשה להתוס' שם [בד"ה מורה] מהיכן ה' שמואל תלמידו של עלי? ועל כך כתבו וזה לשון קדשם: "ואף ע"פ שלא למד עדיין בפניו, מ"מ גדול הדור ה' - ובא ללמוד לפניו" עכ"ל התוס' בברכות שם, ובגליון הש"ס שם ציין בזה לה"תרומת הדשן" [בס' קל"ח], ושם בתורה"ד נסתפק, האם סגי בכל טעם לחוד, או דבעינן לתרווייהו [גם שהי' גדול הדור וגם שבא ללמוד ממנו].

וברור כשמש, שמכאן הוא המקור של הרב בענגיס זיע"א [אם נכון הוא הסיפור דלהלן], שבשעתו, בימי פרוץ ה"מדינה", כאשר בד"ץ העדה החרדית הוציאו איסור לנסוע באוטובוסים של "אגד", והאפשרות החלופית היתה לנסוע עם נהגים ערביים [א"ה: כפי הנראה, נהגים פרטיים], והנה ישנם כאלו שלא נמנעים מלנסוע עם ערביים, [שלא לדבר על אותו אחד שבא וסיפר שהוא נוסע בשומרון עם אוטו פתוח... הוא אמר לי שהוא יצא ללא פגע בזכות איזו מצוה שעשה... אמרתי לו, לא כי, אלא מדין "שומר פתאים ד..."], אכן מה יעשה יהודי כמו רבי וולוועל ציציק וצוק"ל שביקש לנסוע מירושלים עיה"ק לתל אביב בכדי לנסוע משם לישיבת סלבודקה אל רבנו אייזיק שר זיע"א? לנסוע עם נהג ערבי שעשר פעמים הלב שלו יוזז ממקומו במהלך הנסיעה שמי יודע מה יעשה לו הערל הלוה... זה לא בשבילו! הוא לא יכול לנסוע עם ערבי! מה עשה? הוא הלך אל הרב בענגיס זיע"א [שהוא בעצמו חתם על האיסור בתור הראש בית דין של ה"עדה החרדית"] ושטח את שאלתו: עם ערבי הוא לא יכול לנסוע [גם לא מ"מחנה יהודה" ל"מקור ברוך"... ובדאי שלא מירושלים עיה"ק לתל אביב], ובשביל "מונית", בודאי שאין לו כסף! [מי ידע פעם ממוניות? ובכן, מה עליו לעשות? אמר לו הרב בענגיס: אתה הרי נוסע ללמוד תורה ומוסר מפי רבי אייזיק, וממילא, אתה כבר נקרא "תלמיד" [למרות שעדיין לא למדת אצלו בפועל], והרי רבי אייזיק איננו מחזיק כלל מכל האיסור שלנו, ובכן, אתה יכול לנסוע!]

זה מתאים לרב בענגיס זיע"א, [אם כי הסיפור עצמו לא כל כך מצלצל], וברור כשמש שהמקור שלו הוא מהתוספות בברכות הנ"ל, אצלו הרי הכל ה' חזי כל התורה כולה!!

שם "שנאמר למס מרעהו חסד".

הלומדים שליט"א הראו בד' הר"י מיגאש, שכתוב שם בהאי לישנא: -

וששאלתם הא דגרסינן בפרק אלמנה ניזונת: כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד שנאמר למס מרעהו חסד -

"נלע"ד פ"י כך, דמי שאינו מניח תפילין אלא בשעת ק"ש ותפלה - אותו לא יתיר מנעל בתפילין - דנוהג בהם מנהג בזיון, אך מי שמניח כל היום עושה בהם כל מלאכות חוץ מהוצאת זבלים על ראשו כדאייתא בברכות - ואין דרך עבד כנעני להניחם כל היום, וק"ל" עכ"ל ה"חתם סופר".

וצ"ע, דלכאור בשעת ק"ש בתפילה איך שיהי' אסור לעסוק אז בהתרת מנעל לרבו - מחמת שקורא ק"ש ומתפלל? גם צריך בירור, היכן מבואר במסכת ברכות הך דינא שכ' החת"ס דמי שמניח תפילין כל היום עושה בהם כל מלאכות וכו'? [אמר התלמיד הכותב: כמדומי שהרב זצ"ל העיר כאן עוד בד' החת"ס, ולא תפסתי].

ולכאור, לולי דבריו הקדושים של החת"ס זיע"א, ה' אפשר לפרש בפשט דבריהם כמו שכתוב בלשון קדשו של המאירי: "ואף במקום שאין מכירין אותו אם ה' מניח תפילין אף אלו בכלל, ואע"פ שאמרו בעבד שהניח תפילין בפני רבו שלא יצא לחירות אלמא דרכו של עבד להניח תפילין, הואיל וסתם הדברים אין דרכן בכך ודאי אומרים עליו שתלמיד הוא ולא עבד" עכ"ל המאירי, ואולם ע"ש בהג' הגאון ר' אברהם סופר זצ"ל שנקט בפשיטות דד' המאירי הללו המה באמת פ"י אחר מהתוספות, וסתם ולא פירש [מה ההכרח לזה?]

ולשון התורה"ש: "...מ"מ אינו רגיל להניחם בכל שעה, - אלא באקראי בעלמא". [הרי דכתב כלשון התוס', ומסיים כד' המאירי, ומשמע לכאור דא"י ב' דרכים שונות].

ולשון השו"ע [ביו"ד סי' רמ"ב סעיף י"ט]: "ואם הוא במקום שאין מכירין אותו ואין לו תפילין בראשו וחושש שמא יאמרו עליו שהוא עבד - אינו נועל לו מנעל ולא חולצו" ע"כ. [א"ה: ומשמע לכאור, דכל זמן שיש לו תפילין בראשו, שפיר מתיר לו המנעל, וצ"ע - כך לכאור כוונת הרב זצ"ל].

"כל המונע תלמידו מלשמשו - כאילו מונע ממנו חסד"

גמרא "כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד, שנא' למס מרעהו חסד".

האם הכוונה שמונע מתלמידו לעשות חסד, או שהכוונה היא שמונע מתלמידו לקבל ממנו חסד? [א"ה: אולי כוונת הרב זצ"ל, משום שזכות היא להתלמיד לעשות חסד עם רבו, ויש בכך מילוי רצונו של התלמיד, וצריך בירור]. ולכאור אם כפי א', אם כך למה דוקא "רבו"?

היו כמה מגדולי ישראל שנמנעו מלקבל שימוש, [כמו מרן הסטייפלר זיע"א שלא הסכים שישמשו אותו] משום שהם סברו: אני לא רב ואתם לא תלמידים [ולמחר הרב שך זיע"א ה' ביטוי: איך יל אֶלְיִן! - אני רוצה לבד!].

לומדים שם אפיקורסות!!!

הגאון הצדיק רבי וולוועל אידלמן וצוק"ל שאל את הבריסקר רב זיע"א: האם ללמד בישיבה תיכונית, ומה שם הבעיה? השיב לו הבריסקר רב: ראשית כל, הרי זה מלמד לתלמידים שאינם הגונים!!!

ורבי משה שמואל שפירא וצוק"ל ה' מספר, שכאשר החלה הפרצה של הישיבות התיכוניות, נתקיימה אז אסיפה של גדולי ישראל ראשי הישיבות - איך לקדם את הנגה, נענה אחד מן הגדולים ואמר: דבר ראשון צריכים לפעול

פעם שאל הרועצ'ובר זיע"א את חתנו זצ"ל: כמה פעמים מוזכרת מילה פלונית ברש"י...? השיב חתנו: שש עשרה! אמר לו הרועצ'ובר: פוייער!... יש רק חמש עשרה! אבל הרי חתנו ספר והגיע לשש עשרה? על כך אמר לו הרועצ'ובר: הלא הפעם השש עשרה זה עם ו' החיבור... - כך סיפר ר' ישראל זיסל כלב דבורין זצ"ל לילד דוינסק שהיה הוא עצמו נוכח בשעת מעשה.

גמרא "אמר ליה רב יצחק בר נפתלי לרבינא" וכו'.

אומרים, שזהו חד פעמי בש"ס!

מחילה בלב - ועל ידי שליח

גמרא "אלמנה ששהתה שנים ושלוש שנים ולא תבעה מזונות איבדה מזונות".

וברש"י [להלן ד"ה עשירה]: "מדלא תבעת - מחלתן".

ולהלן [בדף ק"ד א'] מבואר, דאם לא תבעה כתובתה [בבית אביה] כ"ה שנים, אמרי' דהואיל ושתקה ולא תבעתה כל השנים הללו, מחלה כתובתה, ובקצוה"ח [סימן י"ב סק"א] דן, האם נוכל ללמוד מכאן דמחילה בלב מהני, ע"ש כ"ד הקדו'.

והאחרונים כתבו לדון האם מהני מחילה ע"י שליח, וכתבו, דמהא דמהני תנאי במחילה, מוכח דמהני ב"י נמי שליחות. [א"ה: ציינו בזה להמל"מ ריש פט"ז מהל' מלוה ולוה ולשד"ח כללים מ' כלל קסג].

תוס' [ד"ה אלמנה, בסוף הדיבור]: "וצ"ל דמר בר רב אשי דקאמר הכא אינו אלא אתקפתא בעלמא ולא דס"ל הכי".

האם אפשר ללמוד מכאן בנין אב לכל הש"ס?

דף צ"ט א'

גמרא "או דלמא אמר לי לא נחא לי דליפשו שטרי עליא".

אנשים רגילים, מבינים בדעתם שכביכול זהו בגדר השתדלות המחוייבת.

גמרא "אמר רבי חנינא מסורא תא שמע, נתן לו דינר של זהב" וכו'.

רק חז"ל הקדושים הם שיכלו לדמות ענין ולהכריע האם אכן זה דומה או לאו.

שם. עי' רש"י מה שהעיר, מדוע לא הביא מרישא דמתניתין שם?

רש"י [ד"ה דינר של זהב] "והם ששה סלעים".

עי' מהרש"א [בתוס' ד"ה נתן], ועי' רש"י.

גמרא "מפני שיכול לומר חלוק גדול הייתי מבקש ואתה הבאת לי חלוק קטן ורע".

אין גבול לחמדה של בן אדם!

דף צ"ט ב'

גמרא "איכלע ר"נ לסורא".

מהיכא קא שמע לי להאי ענינא מהאי קרא? - האי מימרא דרשא היא, והכין קא דריש ליה לקרא למס' מלשון מס' הוא, כלומר: מי שמונע תלמיד שהוא רעהו בקריאת התורה מלשמשו שהוא חייב בו כמו חיוב המס, מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים, דכתיב [שם] ויראת ש-ד-י יעזוב - עכ"ל הר"י מיגאש.

ומה שכתוב בלשון הר"י מיגאש: מי שמונע "תלמיד שהוא רעהו בקריאת התורה" וכו', - האי "קריאת התורה" יתכן שפירושו הוא לימוד תורה, וכן מצוי גם ברמב"ם היכן שתרגמו לשונו מהשפה הערבית.

"גורם לשכינה שתסתלק..."

ואגב, הנה בברכות [כ"ז ב'] יש שם בגמרא רשימה של דברים שיש בהם פגיעה בכבוד רבו, שמי שעושה כן "גורם לשכינה שתסתלק מישראל", ע"ש. ותמיד אני לא מבין: לכמה זמן השכינה מסתלקת? ואיך היא חוזרת? [והרי דבר זה קורה בעוה"ר בכדור הארץ מאה פעמים ביום?]

רש"י [ד"ה מה] "ואע"ג דפסקינן הלכתא בפרק מציאת האשה ממקדעי ולא ממטלטלי, הואיל ותפסה תפסה".

הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א העיר: מדוע לא ציין רש"י לפרק "נערה שנתפתתה", שהוא המוקדם, בדף נ"א א' דגם שם אמרינן: "הלכתא ממקדעי ולא ממטלטלי"?

ובאמת, שמוצאים אנו כמה פעמים ברש"י שמציין להפרק המאוחר, ולא להמוקדם, אולי משום שהפרק המאוחר הוא יותר קרוב לנו עתה.

פעם שלחתי חידה: מה הקשר והשייכות בין התוספות הראשון במסכת ערכין להתוספות הראשון להלן בפרק חמישי דערכין [י"ט א']? היו כמה שאמרו שהם לא רואים כאן שום קשר, זה הרי נושאים שונים לגמרי. אכן הגאון רבי יעקב לב זכר צדיק לברכה - הוא ענה מיד! מיד הוא השיב - עט סופר מהיר - שהקשר הוא כך, שבריש ערכין כתבו התוס' בלשון קדשם: בנזיר ובגדרים... הרי שהתוס' הולכים אחורנית, ובדף י"ט שם כתבו נמי: ובמנחות ובזבחים הארכתני. וישנם עוד תוספות כאלו, עי' למשל בתוס' מנחות נ"ח ב' [ד"ה איכא] "כי הך סוגיא איכא בסוף המקבל ובסוף כל שעה..."

אם רבותינו בעלי התוספות למדו עם התלמידים את הש"ס על הסדר, אזי הם אמרו להתלמידים כך: כמו שלמדנו זה לא מכבר במנחות... ולפני כן בזבחים...

המהר"ם שי"ף זיע"א, לא למד עם התלמידים בכל "זמן" מסכת חדשה, רק המשיך את המסכת עד אשר גמר את כולה, ואפילו באמצע ה"זמן", - ראה במהרמ"ש כאן בשלהי כתובות: "סימנו בע"ה מסכת כתובות ביום א' ה' אלול שצ"ב לפ"ק פה ק"ק פולדא" ע"כ.

בתורה הקדושה, כל מילה בדקדוק

בתורה הקדושה - הכל זה דקדוק! ובפרט לשונם הקדוש של רבותינו בעלי התוס'. וצריכים להתבונן בכל התוספות ששבש"ס היאך הוא לשונם. ואין ספק, אילו היו מציעים הערה זו קמיה דהרועצ'ובר זיע"א, הוא היה על המקום מונה והולך את כל התוספות ששבש"ס לכאן ולכאן.

לעיל צ"ד א'.

תוס' [ד"ה אמר], ע"י ברא"ש [סימן טו] ביתר ביאור וביתר הרחבה.

במשנה "אבל אם עשו אגרת בקורת **ביניהן**" וכו'.

בין מי למי?

דף ק' ע"א

תוס' [ד"ה פרטא], ע"י מהרש"א.

דף ק' ע"ב

הרי"ף והרא"ש [סימן כג, כד] הביאו כאן בהרחבה את הסוגיא
ההכרזה בערכין דף כ"ב א'.

גמרא "רב כהנא הוה בידיה שכרא **דרב** משרשיא בר חיקלאי
יתמא" וכו'.

יתכן, שרק עכשיו קראו לו **רב**, אך לא כשהי' עדיין יתום קטן.

במשנה "הממאנת".

בריי"ף הגירסא היא: "**היתומה**", וכ"ה בירושלמי.

דף ק"א א'

תוס' [ד"ה הכי גריס רבנו חננאל] "**וקשיא לי מאי קנס קנסו אותו כן
דין כל מגרשי נשותיהן לפרוע נכסי צאן ברזל**".

משמע, דלגירסת רש"י שפיר ניחא להו, ולמה? ע"י מהרש"א, וע"י
מהר"ם ש"ף.

שם. "וי"ל דזהו קנס שהוא סבור להרויח ואין לו".

בתוס' הרא"ש כאן הוסיף ביאור וזה לשון קדשו: "וי"ל זהו קנס
שמוציאין אותם מרשותו בעל כרחו והוא הי' סבור להרויח בהן
יותר" ע"כ.

בענין אונאה בשידוכין

דף ק"א ב'

במשנה "ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים".

לשון קדשו של הרמב"ם [בפכ"ג מהל' אישות הי"ז] "הנושא את האשה
ופסקה עמו שיהי' זן את בתה **כך וכך** שנים" וכו'. וב"ספר המפתח"
שם ציינו ל"ישועות יעקב" [אה"ע סי' קי"ד סק"א] שעמד בהא דשינה
הרמב"ם מלשון המשנה.

במשנה "הפקחים היו כותבים ע"מ שתזון את בתך חמש שנים **כל
זמן שאת עמי**".

שאל הרה"ג ר' **צבי הלוי גנאור** [זלה"ה]: איך הדין באופן שהאמא
היא עמו אך הבת בעצמה התחתנה?

דף ק"ב א'

גמרא "אתמר האומר לחבירו **חייב אני לך מנה**" וכו'.

הפסידו כתובתן כגון עוברת על דת שבפרק המדיר וחברותיה
דהיינו נמצאו עלי' נדרים או מומין, אין להן כתובה ולא תוספת"
וכו' וכו', עכ"ל הר"ן.

ובהמשך הדברים הביא הר"ן פלוגתת הראשונים, איך הדין לגבי
איילונות, דדעת הרי"ף דאע"פ שלא הכיר בה והי' מקח טעות,
אפ"ה אית לה תוספת, שכיון שהוסיף לה מדעתו ולא חשש לשמא
תמצא איילונות, רצה ליזוק בנכסיו. והראב"ד חולק וס"ל דאיילונות
שלא הכיר בה כיון שהוא מקח טעות אפי' תוספת אין לה. והר"ן
הוכיח שם כדעת הרי"ף, וכתב עלה הר"ן וזה לשון קדשו: -

"וכי תימא אמאי, והא אמרינן בסיפא דעוברת על דת וחברותיה אין
להן תוספת וחברותיה היינו נמצאו עלי' נדרים או מומין - אלמא
כל שמקחו מקח טעות אפילו תוספת אין לה ומאי שנא איילונות
כשלא הכיר בה? יש לומר, לא דמי, דהתם כיון שהיתה יודעת
במומיה והדבר ידוע שאין אדם נתפייס במומין ולא באשה נדרנית
- עלה דידה הוה רמי לגלויי ועלה סמך ולא חשב לבדוק אחריה,
אבל באילונות לא הי' הדבר מוטל עליה שהרי שהרי לא היתה
יודעת בכך, [וכאן כותב הר"ן דבר פלא, וזה לשון קדשו]: **וכן הדין באלמנה
לכ"ג וממזרת ונתינה לישראל - שאע"פ שלא הכיר בהן יש להן
תוספת, שלא הי' הדבר מוטל עליהן לגלות, דסברי דאפשר שיערב
עליו המקח - ואע"פ שיש איסור בדבר, משא"כ במומין ובנדרים
שאין אדם ניפייס בהן**" וכו', עכ"ל הר"ן.

והדברים מרפסין איגרא, היאך יתכן לומר על איסור לאו גמור
שאין הדבר מוטל עלי' לגלות דאפשר שיערב עליו המקח?

ועיקר ד' הר"ן, לכאורה הוא סייעתא למש"כ בקה"י [יבמות סימן מד]
[בענין אונאה בשידוכין] דאינו מחוייב לגלות אלא דוקא באופן כזה
שהאומדנא היא שכאשר יודע זאת להצד השני הוא ירצה
להתגרש, משא"כ היכא שהאומדנא היא שבדיעבד לאחר שכבר
ינשאו זה לזה שוב לא ירצה להתגרש אחרי שכבר נתקשרו בחבה
וקשין גירושין ומי יודע מה יזדמן לו עוד, ואף שבתחילת השידוך -
כל דבר קטן מקלקל, אבל בדיעבד לא ירצה לוותר על הקנין, בכל
כי האי גוונא לא חשיב גונב דעת במה שלא סיפר זאת מתחילה,
ע"ש כ"ד הקדו'.

פרק הנושא

דף ק"א ב'

במשנה "ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים".

לשון קדשו של הרמב"ם [בפכ"ג מהל' אישות הי"ז] "הנושא את האשה
ופסקה עמו שיהי' זן את בתה **כך וכך** שנים" וכו'. וב"ספר המפתח"
שם ציינו ל"ישועות יעקב" [אה"ע סי' קי"ד סק"א] שעמד בהא דשינה
הרמב"ם מלשון המשנה.

במשנה "הפקחים היו כותבים ע"מ שתזון את בתך חמש שנים **כל
זמן שאת עמי**".

שאל הרה"ג ר' **צבי הלוי גנאור** [זלה"ה]: איך הדין באופן שהאמא
היא עמו אך הבת בעצמה התחתנה?

דף ק"ב א'

גמרא "אתמר האומר לחבירו **חייב אני לך מנה**" וכו'.

שיטת רש"י, שהוא מדין "הודאה", ואיזו חיוב חדש. ושיטת ר"ת [בתוס' להלן ק"ב א, ד"ה אליבא] שהוא חיוב חדש שמחייב את עצמו בשטר. ועי' ברי"ף מה שהקשה על דרכו של רש"י.

ובד' הר"ן יש חידוש, דבהו"א בריש הסוגיא מפרש כדרך רש"י, דמיירי בהודאה. אכן במסקנא כד משנינן בגמרא: "והכא במאי עסקינן דא"ל חייב אני לך מנה בשטר", שם פ"י הר"ן דמכאן ואילך מפרשינן דלאו במודה עסקינן, רק בהתחייבות חדשה, וע"ש בר"ן כ"ד הקדו.

ובטור [ח"מ סימן מ'] נתבארו שם ג' שיטות. א' שיטת רש"י - דהוי הודאה. ב' שיטת ר"ת - דלא מיירי בהודאה שמודה בדבר שהי' חייב בו, רק מתחייב לו עתה מנה ע"י מסירת השטר. ג' שיטת הרמ"ה, דמיירי שאמר לו זה הלשון: מנה אני חייב לך בשטר". והביא הטור, דכ"כ הרמב"ם [ה"א מהל' מכירה ה"ט]. וע"ש בב"ח, דלהרמ"ה נמי איירי בהודאה, רק נתחדש, דאע"ג דבהודאה דעלמא צריך שיאמר אתם עדי, הכא כיון דהזכיר מלת "שטר" אלימא מילתא דשטרא דכמאן דאמר להו אתם עדי דמי, וע"ש.

דף ק"ב ב'

גמרא "וריש לקיש עד כאן לא קאמר רבי ישמעאל התם אלא דשייך ליה לשעבדא דאורייתא" וכו'.

עי' מאירי, ועי' מהר"ם שי"ף.

גמרא "כמה אתה נותן לבנך - כך וכך".

מה היו ד' הגמרא חסירים בלי ה"וכך" השני?

גמרא "הן הן הדברים הנקנים באמירה".

וכתבו התוס' להלן [ק"ט א, ד"ה חשב] בשם הירושלמי [לעיל בריש פרק אע"פ], דהך דרב גידל דוקא בנשואין הראשונים. ויל"ע, איך הדין באופן שרק אצל אחד מהם הוו נישואין ראשונים?

"בההיא הנאה... גמרי ומקני להדידי"

בנוב"י [מהדו"ק ח"מ סימן כח] נקט דזהו מתקנת חכמים, דאי לאו הכי מאי מהני מה דגמר להקנות הא מ"מ בעי קנין. והביאו בחזו"א [סימן נ"ה סק"ט], אך הוא חולק וס"ל דזהו מדאורייתא והוי קנין כסף, דהא יש כאן הנאה שוה פרוטה ויכול להתחייב בעד ההנאה מאה מנה, ע"ש כ"ד הקדו. ועי' ב"נחל יצחק" [סימן מ'] שאסף וקיבץ את כל ה"בההיא הנאה" שיש בש"ס ומה שהראשונים מפרשים תמיד שזהו מתורת קנין כסף, ע"ש.

ובחזו"א ח"מ [סימן כ"ב], הועתק שם מגליונות אביו של החזו"א **זצוק"ל** בהאי לישנא: -

"כלל גדול יהי' לך בקנינים, דעיקר הקנין הוא שיגמור בלבו להקנות הדבר לחבירו וחבירו יסמוך דעתו עליו, ויש דברים שקים להו לחז"ל שבדבור בעלמא גומר בלבו להקנות לחבירו - ויש שאינו גומר בלבו רק ע"י הקנינים המפורשים מן התורה או מחז"ל, ודוק היטב בזה והפוך בה דכולה בה, דוק בש"ס ופוסקים ותמצא כן, וזכורני שכדברים האלה כתב הגאון ר' אלעזר משה מפנינסק [שיחי] ז"ל] בהסכמתו להשס"ם דווילנה הנדפס במסכת ב"ב, ודוק בדבריו כי נכונים הם מאד" עכ"ל. [ועי' היטב לעיל בע"א תוס' ד"ה אליבא].

דף ק"ב ב'

גמרא "אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם.

עי' שטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק, דשטרי נשואין היינו כתובה.

גמרא "כתבו לשמה ושלא מדעתה".

פירש רש"י בקדושין [ט' ע"ב]: "קודם הכתיבה לא נמלך בה ואחר כך הודיעה וקבלתה" וכו'. ע"כ.

ולשון קדשו של הריטב"א שם: "פירוש, שלא בשליחותה, דהא מקשינן ל' לדעת האיש בגט, והתם דעתו בעינן דהיינו שליחותו שיצוה לסופר לכתוב ולעדים שיחתמו, וכן הדין למאן דבעי דעתה בשטר קידושין צריך שתאמר אף היא לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו וזה פשוט" עכ"ל הריטב"א שם, ועי' תוס' גיטין כ"ב ב' ד"ה והא].

תוס' [ד"ה רבה] תימא דלרבינא וכו' ואם כן מאי קמיבעיא ליה לעיל" וכו'.

עי' רש"ש שהביא מהר"ן פ"ק דקידושין דתרי רבינא הוו.

בגדר החיוב דמזון הבנות

גמרא "איהי דהואי בשעת קנין מהני ליה קנין, בנות דלא הוו בשעת קנין לא מהני להו קנין".

מכתב

בס"ד עש"ק יתרו לס' מתן תורה כ"א שבט תשנ"ג
הוד כבוד מרן שליט"א

יהא אור תורתם הקדושה זורח לנו לעד!

ב"אבי עזרי" תליתאה הל' אישות פט"ז ה"ז כתב כבוד מרן שליט"א: "שהרמב"ם סובר שכל התנאי כתובה הן מזכות האשה... ולכאורה קשה א"כ שהתנאי כתובה הן לאשה מה זה שאמר הגמ' בפ' יש נוחלין דקל"א הנ"ל שהן חייב לדבר שלא בא לעולם, הלא האשה ישנה בעולם כבר, ומוכח מזה שרק לענין כתובת בנין דיכרין אמרה הגמ' שהוא לדבר שלא בא לעולם, משום שירתן תנן, והבנים הם הירשים, והוא האב עושה אותם ליורשים בעת הנשואין טרם שנולדו, וזכות האשה ומתנאי כתובתה שיעשה אותם ליורשים, והם הלא אינן עוד בעולם, וכן אם יסבון תנן משמע שהם הב"ח ולהם הוא חייב, וע"כ שפיר אמר הגמ' שזהו לדבר שלא בא לעולם, משא"כ מזונות הבנות מאחר שזה החיוב הוא מזכות של האשה שהבנות יזונו, אין כאן חיוב לדבר שלא בא לעולם, אלא החיוב לה, והיא בעולם, ומשום כן יכולה למחול את החיוב מזונות הבנות, וע"כ שפיר יכול לשעבד את המטלטלין אגב מקרקעי, וגם שייך תקנת הגאונים לענין מזונות הבנות, ומיושב שפיר קשיית הגרעק"א הנ"ל, עכ"ל כבוד מרן שליט"א.

ובעניי אינני יודע איך לפרש לפי זה את דברי הגמרא הקדושה בכתובות ק"ב ב' [ובגיטין נ"א א']: "איהי [בת אשתו מאיש אחר] דהואי בשעת קנין - מהני לה קנין, בנות דלא הוו בשעת קנין - לא מהני להו קנין", והלא להנ"ל החיוב הוא להאשה, והאשה היא בשעת קנין, ויהני לה הקנין?

והנני נבון בזה עד עת בוא דברו הטוב דכבוד מרן שליט"א להאיר עיני בזה.

גמרא "מאי טעמא, כל בי שמי הוה אתי לביתיה".

ובגליון הש"ס הביא בשם ספר חסידים, דהיי נראה בבגדי חמודות שהי' לובש בשבת, ופוסט את רבים מקידוש היום, ולא כשאר מתים שהם חפשים ממצות, כי צדיקים חיים ופוסטרים בקידוש" ע"כ, ועי' ח"א מהרש"א, ויש על כך גם ב"שדי חמד"...

דף ק"ג ב'

גמרא "משום יקרא הוא דקאמר".

אדוננו קדושנו המהרש"א זיע"א הקשה, והרי אין לך בענוה כרבי וכמו שאמרו: "משמת רבי בטלה ענוה"? ותיקן, דמכל מקום בעי יקרא במותו דאי אפשר לו למחול כבוד התורה. ומסיים המהרש"א: "והיינו דקאמר **משמת** רבי בטלה ענוה - **גם לגביה** - שהרי בעי יקרא ומשום כבוד התורה" עכ"ל.

גמרא "מכאן ואילך ספדו ביממא וגרסי בליליא או ספדו בליליא וגרסי ביממא".

כלומר, כאשר הם למדו ביום, וראו במשך הלימוד כמה חסר להם שרבי איננו, אזי ספדוהו בלילה. וכן להיפך, כאשר הם למדו בלילה, וראו כמה שרבי חסר להם, ספדוהו ביום.

"כל דהוה באשכבתי דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב"

גמרא "ההוא יומא דאשכבתי דרבי נפקא בת קלא ואמרה כל דהוה באשכבתי דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב".

הנה, שני גדולי עולם, אור ישראל וקדושו **מסלאנט זיע"א** [כפי שמוכר זאת בשמו בכמה מספרי גאני הזמן של אותה תקופה] **ורבנו יצחק אלחנן זיע"א** [ב"פתח השער" ל"נחל יצחק" חלק ראשון]. פירשו, דהנה מיתת צדיקים מכפרת כמו ביום הכפורים [כמבואר בימא מ"ב א'], והנה רבי הא ס"ל דיום הכפורים מכפר אף לשאינן שביין, ואמנם כן דלדינא לא קי"ל כרבי וכמבואר ברמב"ם ריש הל' תשובה [פ"א ה"ג], אכן ביום פטירתו של הצדיק - ההלכה כמותו דמכפר אף לשאינן שביין! והוא כמו יום הכפורים דילי, וזהו דאמרו הכא: כל דהוה באשכבתי דרבי [פי', שהי' נוכח בעולם בזמן הסתלקותו של רבי] מתכפרים לו עוונותיו ומזומן הוא לחיי העולם הבא, [ואה"נ, דמכאן ואילך מתחיל חשבון חדש, רק שכמו שהוא עתה - מזומן הוא לחיי העוה"ב]. ומוסיף שם **רבנו יצחק אלחנן זיע"א**, דאף דגם לרבי ישנם עבירות שאין יוה"כ מכפר עליהן - והם: פורק עול, ומגלה פנים בתורה, ומפר ברית בשר [כמבואר בימא פ"ה ב' ובשבעות פ"ג א'], מ"מ הנך עבירות לא שכיחי [ועי' משמח"ל ברכות סימן ס'].
והנה מאז הי' קשה לי לביאור ה"נחל יצחק": א"כ מה איכפת שהכובס לא הוה התם קמי' דרבי, הלא ד"ו נהג אז בכל העולם שמיתת רבי מכפרת כיוה"כ? דילי' גם לשאינן שביין לכל באי עולם, ומה כל הרעש הזה דהכובס, והלא באיזה מקום שהי' נמחלו לו עוונותיו?

ושאלתי ד"ר בלימוד הרבים בס"ד [אור לב' דהוה"פ תשל"ח], והשיב **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א**: דיל' דהכובס לא הביין את הפשט בבת קול כה"נחל יצחק", אלא סבר כפשוטו, דמאן דהוה במקום האשכבתא דווקא, ולכן עלתה לו כך, ואילו ידע את הביאור האמיתי בבת קול כהנח"י הנ"ל, כי אז באמת לא הי' בא לידי כך. ודפח"ח.

שם "ההוא כובס" וכו'.

הנני לוי מחזה קידה קמי רבי משה מרדכי הלוי שולזינגר

עד כאן המכתב, ונמסר לכבוד מרן שליט"א ע"י ג"א שליט"א, ואמר לי שמרן שליט"א אמר לו שהשאלה היא נכונה מאד, ועיין בזה טובא, ואח"כ אמר מרן שליט"א: אמנם אני כשלעצמי יש לי ביאור ומהלך בזה, אבל לגבי השואל יהי זה דחי' בקש, ושאלתו הנכונה במקומה עומדת, עד כאן דבריו הקדושים שליט"א, יהא אור תורתו הקדושה זורח לנו לעד. [משמח"ל].

גמרא "דתניא מי שמת והניח בנו קטן" וכו'.

והובא זאת לדינא ברי"ף וברא"ש [סימן ד'], אכן הרמב"ם והטור והשו"ע השמיטו זאת, ועי' "חדושי חתם סופר" מש"כ בזה.

גמרא "ושחטוהו ער"ה", עי' מש"כ **הגרי"פ** על הגליון, ובמאירי הגירסא היא: "ערב הפסח".

דף ק"ג א'

גמרא "אמר רב הונא לשון חכמים ברכה, לשון חכמים עושר, לשון חכמים מרפא".

עי' מהרש"ל.

גמרא "ת"ר בשעת פטירתו של רבי" וכו' וכו'.

כל הסוגיא הזאת נמצאת גם בירושלמי כאן בפרקין וכן בפ"ט דכלאים, אך יש שם שינויים ממה שמבואר כאן בבבלי, עיין שם היטב.

והנה בפשוטו, הקשר והשייכות של סוגיא זו לכאן, הוא משום דמיירי להלן באשת אב, ועי' עוד להלן.

גמרא "נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה".

הנה לגבי עצם הדלקת הנר ועריכת השולחן והצעת המטה לא הי' צורך להזהירם, דפשיטא דצריך להדליק נר שבת ולערוך את השולחן ולהציע את המטה, רק עיקר מה שהוצרך להזהירם הוא שהנר השולחן והמטה יהיו **במקומם**, וכדפרש"י שהנר יהא דלוק במקומו אצל השולחן כמו בחייו, ומשום דכל ע"ש הי' בא לביתו משנפטור.

והנה בירושלמי איתא עוד, דצווה להם נמי שלא יזיזו גם את האם ממקומה. והקשה הירושלמי, הא הלכה רווחת היא כאן במשנתנו דנותנין לה מדור לפי כבודה. ומשני בירושלמי, דסד"א, דכיון דדרה בביתו של **הנשיא** והרי צריכים את הבית להנשיא שבא אחריו, קמ"ל רבי דאעפ"כ אין מזיזין אותה ממקומה - ע"ש ב"פני משה" וב"קרבן העדה". ונוכל לפרש, דזהו נמי כוונת הבבלי כאן, ואת"ש טפי השייכות דהך סוגיא למשנתנו [אמר התלמיד הכותב: צריך בירור, איך זה נכנס במשמעות ד' הבבלי כאן, וצ"ע].

רש"י [ד"ה יוסף חפני] **"דמן חיפא".**

"שמעון אפרתי" - האם גם כאן הכוונה היא: שמעון דמן אפרת? [א"ה: כ"ה באמת בשטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק].

כתב בחי' חת"ס: אולי הי' זה אותו כובס דשדא עליו רבי דמי כלילא בב"ב פ"ק ח' ע"א ע"ש [ברש"י שם (ד"ה שציוה אכובס): הטילוה פחתי המלך על הכובס].

וכפה"נ לא רצה החת"ס לפרש דהי' זה ההוא קצרא דנדרים מ"א א', דההוא ת"ח גדול הי', דהוה שמיע לי' לרבי כד הוה גריס להו לתלת עשרי אפי הילכתא ואגמרינהו לר' חייא וכו' עיי"ש, והכא משמע דלא הי' הכובס ת"ח מדסליק לאיגרא ונפל לארעא ומית, ואפילו לפמש"כ השטמ"ק והמהרי"ט שרצה לכפר על חילול שבת, מ"מ אינו עפ"י דין, דאינו רשאי לסקול עצמו, וצריך לזה עדים והתראה ובי"ד, אלא שרק באו להסביר קצת את טעותו, והמהרי"ט סיים: "וזה העני ראה ברעתו שחלל שבת שלא במקום מצוה דרבי וקיים סקילה בעצמו דמחלל שבת ונרצה לו לכפר עליו", משמע שהכל לפי טעותו דזה העני, ולא יאות ד"ז לההוא קצרא דנדרים מ"א א' הנ"ל, אלא להכובס דב"ב ח' א' דמייתי החת"ס שהי' ע"ה כמבואר שם. [מלבד דהכא ובב"ב אמרו "כובס" ובנדרים "קצרא", אמנם אי משום הא לא איריא. דהיינו כובס היינו קצרא עי' רש"י שבת י"ט א' ד"ה לקצרא - כובס]. - ועי' בשטמ"ק בשם רש"י במהדר"ק: "ההוא כובס דכל יומא בחליו" [כ"נ דצ"ל עיי"ש]. [משמח"ל].

גמרא "כיון דשמע הכי סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית. יצתה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן הוא לחיי העולם הבא."

כולם מתפלאים, הרי לכאור' זהו מאבד עצמו לדעת שאין לו חלק לעולם הבא? ועי' מהרי"ט, שהכובס עשה זאת בכדי לכפר על עוון חילול שבת, וכ"כ בשטמ"ק בשם הר" קלונימוס, והוא על פי מה דאיתא בירושלמי: ר' נתן בשם ר' מנא - מעשה נסים נעשו באותו היום, **ערב שבת הי' ונכנסו כל העיירות להספידו וכו' וכו', ותלא לין יומא עד שהי' כל אחד ואחד מגיע לביתו וממלא לו חבית של מים ומדליק את הנר, כיון ששקעה חמה - קרא הגבר, שריין מציקין [התחילו לצער עצמן שמא ח"ו חיללו שבת - פני משה"] אמרין דלמא דחלינן שבתא, [ולכאור', למה שזה יהי' נחשב חילול שבת, והרי השמש עומדת? וצ"ת בתפארי' בברכות... א"ה: עי' ע"ש בקה"ע דבאמת לא נשתנה מהלך החמה, רק שהקב"ה האיר להם], אתא בת קול ואמרה כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא - בר מן קצרא, כיון דשמע כן סליק לאיגרא וטליק גרמיה ומית, נפקת ברת קלא ואמרת: ואף קצרא" ע"כ, ומסיים השטמ"ק: "והשתא ניחא שהרג הכובס עצמו מדעת - משום דחילל שבת ולא נתעסק בהספידו, ולהכי סליק לאיגרא ונפל לאגמא ומית דהיינו סקילה כדין המחלל שבת - וכן שמעתי מפי הר" קלונימוס ז"ל בירושלים ת"ו" ע"כ. [ועי' משמח"ל].**

ובהג' היעב"ץ: כאן האריך בזה, ובתוך הדברים כתב **"דלמא מרוב צערו יצא מדעתו נופל - לא שהפיל עצמו בכוונה"**, ע"ש כ"ד הקדור'.

"אין אדם נתפס ע"י צערו"!!

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל בהתרגשות את העובדא דלהלן: -

הי' פעם דין תורה ב"מועצת גדולי התורה", בנוגע לשני עסקנים שטענו שמגיע להם תפקיד מסויים. העסקנים המתניו בחוץ, ובפנים הי' דיון גדול, וחברי ה"מועצת" החליטו שהאחד משניהם הוא הצודק והתפקיד מגיע לו. [אני מספר זאת בשביל הלימוד שיש פה - למי שמבין... ועכשיו הי' צריך לקרוא לשניהם ולהודיע להם את ההחלטה. כ"ק ה"בית ישראל" זיע"א שהי' פיקח מאד, החליט שכ"ק ה"נתיבות שלום" זיע"א הוא היותר מתאים להגיד להם את הפסק, ר' שלום נח זצוק"ל הי' אדם עדין באופן מיוחד:] אכן ה"בית ישראל" הטיל עליו את השליחות [זהו סיפור לא ידוע, אבל יש פה מה ללמוד - על כל פנים לעצמי...]. פנה ר' שלום נח אל אותו שהפסיד בדין ופתח ואמר לו: אנחנו כאן

כולנו [ישבו שם אנשים גדולים] מאד מאד מעריכים את כל הפעילות הנשגבה שלכם במשך שנים רבות בשביל היהדות החרדית... ההוא, שהבין מיד, לא חיכה להמשך, הוא התפרץ והתחיל להשמיע פנינים... חרפות וגידופים... כנגד חברי ה"מועצת", הוא אמר דברים שבישוב הדעת לא אומרים אותם... [את זה סיפר לי רבי אהרן סורסקי שליט"א, ששמע זאת מהאדמו"ר רבי שלום נח זצוק"ל, להבחל"ח], ואז עשה ה"בית ישראל" זיע"א סימן לכולם - שיחרישו... שאף אחד לא יגיב על כל הגידופים... אחרי שהם יצאו, אמר ה"בית ישראל" בלשונו הטהור: **"אין אדם נתפס בשעת צערו"!!**... עכדה"ק. [וכפי שהגמרא בב"ב ט"ז ב' אומרת על איוב].

כששמעתי זאת, הבנתי הרבה דברים... זהו לימוד גדול, יש מבט יותר נשגב מהמבטים הצרים שלנו... אין אדם נתפס על צערו"!!

לר' שלמה כהן זצ"ל הי' ביטוי אחר "תונבא", עי' יומא פ"ג א' - דהיינו התקף קל של שיגעון, [כך הסטייפלר זיע"א הי' מתבטא: התקף קל]. כך הוא עבר את החיים ר' שלמה כהן, - הוא הי' שומע הרבה חרפות וגידופים, והי' תמיד נשאר אדיש. שאלתי אותו פעם: איך זה? והוא אמר: עכשיו הוא במצב של "תונבא", עוד מעט זה יעבור!

הי' פעם אחד שטלפן אל רבי משה פיינשטיין זיע"א וחיפף אותו וגידף אותו... הוא הודה, ואמר שמדבר בקשר לענין מסויים, וכולי וכולי. ורבי משה שתק, אחרי זה, הוא בא לרבי משה, הוא רוצה להיבחן אצלו על שחיטה ולקבל קבלה על "שחיטה". ורבי משה סיפר לרבי יעקב קמניצקי זצ"ל, שהתחיל לעבוד אצלו ה... וכי זה שגידף אותו בכזה צורה, הודה, וחיפף וגידף בצורה כזו, עכשיו עוד יש לו עזות פנים... והוא אמר בלבו - [כל זה הוא סיפור לרבי יעקב שהי' חכימא דיהודא... גויס הי' באים להתייעץ איתו...], והוא אמר: הרי עבר יום כיפור, וביה"כ אני אמרתי שאני מוחל לכולם, ואם כך, איך אני יכול שלא לתת לו קבלה, ואכן בחנתי אותו ונתתי לו קבלה... [כל זה הוא סיפור, אני לא הייתי שם באותו מעמד... ב"ה אף פעם לא הייתי בחו"ל ואני מקוה שאף פעם אני לא אצטרך להיות... האמא שלי היתה מתפללת על זה 20 פעמים ביום, שאף פעם היא לא תצטרך לצאת מאה"ק, ושכל הדברים הטובים יבואו לכאן... לא צריכים לרדוף אחריהם... - לא הייתי שם, אבל עכ"פ קראתי את זה בזמנו]. - המשיך ר' משה לספר: אח"כ אמרתי לו: עוד עכשיו לא דברתי איתך, אבל עכשיו, בא נדבר... אתה טלפנת אלי בתאריך זה זה וככה גדת... ההוא אומר לו: אני לא יודע מה הרב אומר, מעולם לא טלפנת! אומר לו ר' משה: אתה הרי טלפנת עם השם שלך?... אז משהו זיף!... אמר לו ר' משה: אם כן אני מבקש ממך מחילה על מה שחשדתי בך...

אמר ר' משה לר' יעקב - שזה ממש מן השמים, שהוא עבד על עצמו ונתן לו את הקבלה.

ר' יעקב שמע, הוא הי' חכם, החכם נותן לדבר ולדבר, והוא חושב בלב מהלך אחר... ואז הוא אמר: אני מתפלל עליך, אמנם כן שבירת המדות, אבל איך נתת לבן אדם כזה קבלה, והרי אם אותו בן אדם מסוגל לחרף ולגדף אישיות בשיעור קומה שלך - שאתה גדול הדור! אין מי שחולק על זה, - אם כך כל הרבנים שבעולם הם בעיניו כקליפת השום, הם לא חשובים אצלו שום דבר, - אז איפה שהוא יהי' שוחט, ויהי' שם רב ממונה מעליו, והרב יגיד לו איזה דעות בשחיטה וכולי, הוא יחפף ויגדף את הרב, איך אפשר לתת לו קבלה... ובכן, כאן הי' הסייעתא דשמיא שלך, שנתת קבלה לאחד שבאמת מגיע לו... [א"ה: כלומר, לא רק מה שלא נמנעת מלתת קבלה למי שמגיע לו, אלא גם מה שכשנתת, לא נתת למי שלא מגיע לו].

תוס' [ד"ה מזומן] "תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב."

לכאור', מאי קושיא, והרי שם בסיפא איתא: "ואלו שאין להם חלק לעוה"ב" וכו'? וי"ל, דסברי התוס', דלכל הנך השנויין שם גם אשכבתי דרבי לא תועיל להביאם לחיי העוה"ב. ובפרט לפ"ד רבותינו הקדור' הנ"ל דכל עיקרו הוא מדין מיתת צדיקים מכפרת ומעין יוה"כ אליבא דרבי דמכפר אף לשאינן שביין, מלבד פורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה א"כ יתכן דכד נידוק נשכח דכל אלו שאין להם חלק לעוה"ב אפשר לכוללם בכלל הנהו תלת, ועי' רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ה"ו. [משמח"ל].

גמרא "ההוא ממלא מקום אבותיו היה".

הרש"ש כתב עלה: "ונ"ל ראי' לדבריו, מהאגדה דהביאו התוס' בב"מ [קיד ב'] באלוהי הנביא ז"ל שהשיב: צדיקים אין מטמאין" עכ"ל הרש"ש, ועי' "יפה עינים".

שם "ואין נראה לרבי דכמדומה לרבי דהתם מיירי בטומאת בית הפרס דרבנן" וכו'.

בתוס' הרא"ש הלשון הוא "דמוכח" התם.

גמרא "אנא אתורה ומצות קא בכינא".

עי' ח"א מהרש"א.

גמרא "ורבי סבר לא אפגריה".

ופרש"י: "לא אבטלי מצות".

ובשטמ"ק הביא בשם רש"י במהדו"ק וזה לשון קדשו: "דראש הישיבה מתעסק הוא בצרכי ציבור ואינו פנוי לעסוק תדיר במצוות" עכ"ל"ק. [ודו"ק היטב בזה, דלא אמר שאם הוא יהי ראש ישיבה יתעסק בלמוד, רק שיתעסק בצרכי ציבור, ועל כך אמר רבי דעדיף שיתעסק במצוות].

גמרא "א"ל ר' חייא אנא עבדי דלא משתכחה תורה מישראל, דאיתינא כותנא ושדינא" וכו' וכו'.

לכאור' הרי ה' יכול ליקח קלף מוכן ולכתוב עליו? וביאר בח"א מהרש"א בב"מ פ"ב ב' [וכן ביאר הגר"א זיע"א], דרבי חייא רצה שזה יהי מתחילתו לשם שמים ובלא שום כוונה אחרת שלא לש"ש.

צריכים לדעת, שאצל התנאים הקדושים - אין ספק שכל העיסוקים האלה שהם עסקן בהם, לא ביטל אותם לרגע אחד מן התורה! ובפרט בזמננו שהיו לומדים בעל פה, אין ספק שרבי חייא למד ולמד כל הזמן, זה לגמרי לא הפריע לו מעסק התורה! ואפילו אם תמצוי לומר שהי' כאן איזו שהיא הפרעה, מ"מ זה הי' זה בגדר מצוה שאי אפשר לעשותה בידי אחרים, כי כפי הנראה שאף אחד אחר לא הי' יכול לעשות את כל זאת [א"ה: עם כל הכוונות לשם שמים] כמו שעשה רבי חייא, ולכך קאמר רבי: לא אפגריה, ואילו הי' מישוהו אחר שיכול לעשות זאת, שיעשה זאת אחר? אלא דלא הי' מישוהו אחר שהי' יכול לעשות זאת, ואם ימנעוהו לראש ישיבה הוא לא יוכל לעשות את העבודה הנוראה הזאת דלא משתכחה תורה מישראל!

בירושלמי כאן מסופר, שרבי הי' ענוותן גדול, והוא אמר: כל מה שיאמר לי אדם - אעשה, חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקנו הלל, שסילקו עצמן מן הנשיאות ומינוהו להלל במקומן [כמבואר בפ"ו בפסחים]. אך אמר רבי: דאם יעלה לכאן לארץ ישראל רב הונא ריש גלותא, אני מושיבו למעלה ממני, מפני שהוא מיהודה ואני מבנימין, ואף שגם רבי הוא מיהודה, מ"מ רב הונא הוא מיהודה מן הזכרים ואילו רבי מנקבות.

פעם אחת נכנס ר' חייא הגדול אצל רבי ואמר לו: הונא בא מבבל! נתכרכמו פניו של רבי - שחשב שרבי חייא אומר לו כן בכדי שיקיים דיבורו, אמר לו רבי חייא: ארונו הוא! כלומר, שמת רב הונא, ובא בתוך ארונו לכאן לקבורו בארץ ישראל, אמר לו רבי לרבי חייא: צא וראה מי קורא מבחוץ, יצא רבי חייא ולא מצא שם אדם, והבין רבי חייא שכוונתו היתה שייך מלפניו ומשום שהוא

בח"א מהרש"א הקשה, הרי יהושפט הי' צדיק והוא הי' רשע? ותי', דבחיי אביו יהושפט כשר הי' ואח"כ סרח. והרש"ש כתב, דרש"י [בד"ה ההוא] נתכוון ליישב הקושיא, ולכך כתב לפרש: "כלומר, אין באחיו חשוב ממנו" וכו', והיינו דמ"מ לא הי' באחיו חשוב ממנו, דהיו כולם רשעים, וע"ש.

גמרא "שהי' רבי אפס גדול ממני שתי שנים ומחצה".

הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א רצה לפרש דהתיבות "שתי שנים ומחצה" קאי אדלהלן, כלומר: "שתי שנים ומחצה - יתיב רבי אפס ברישא". אכן ברש"י בשבת [נ"ט ב', ד"ה נח נפשי] משמע דקאי אדלעיל מינה, כלומר, דרבי אפס הי' גדול ממנו שתי שנים ומחצה.

גמרא "והא הוה ר' חייא" וכו'.

כבר הק' הפנ"י, הא בסמוך משמע דר' חנינא הי' בעל פלפול יותר מר' חייא והרי קי"ל דבישיבה הלך אחר חכמה. ותיירץ, דמ"מ אפשר דפשיטא לתלמודא דר' חייא הוי סיני טפי, דסיני היינו מי שהוא בקי בברייתות ורבי חייא סידר הברייתות, - ע"ש כ"ד הקדו', [ועי' "מצפה איתן"].

גמרא "מת בע"ש סימן יפה לו - במו"ש סימן רע לו".

ובשבת?

גמרא "מת בערב יוהכ"פ סימן רע לו - ובמוצאי יוהכ"פ סימן יפה לו".

וביוהכ"פ? - עי' בספר "קובץ ענינים" לרבנו אלחנן הקדוש זיע"א.

רש"י [ד"ה קברו של רבי] "ארונו של רבי" וכו'.

מה רוצה כאן רש"י?

ושור"ר בס"ד במהר"ם שייף שכתב לבאר ד' רש"י וזה לשון קדשו: **דמחיים** נמי הי' לו קבר מוכן בבית שערים כדבסמוך - וא"כ לא פריך מידי, לזה פ"י **ארונו** כו', דכן משמע מדקאמר אני **ראיתי** כאילו כעת אינו מצוי לעין - דאל"כ הול"ל אני **הייתי** אצל קברו" עכ"ל המהרמ"ש.

תוס' [ד"ה אותן] **"והרב רבי חיים כהן הי' אומר, אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו - דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה" וכו'.**

וביאר הר"ן, "דהיינו טעמא, דכשם שכהן מטמא למת מצוה מפני שאין לו מי שיתעסק בקבורתו, כך מטמא לנשיא מפני שכבודו מרובה - אין בכל המתעסקין בו די לפי כבודו" ע"כ, וע"ש שהביא דכ"ה בירושלמי רפ"ז דנזיר. ועי' ב"הפלאה" שכתב, דזהו הביאור בהא דאיתא בהפיט דעשרה הרוגי מלכות דרבי ישמעאל כהן גדול לקח בידיו את ראשו של רשב"ג נשיא ישראל, ע"ש. [ועי' משמה"ל ברכות סימן ס']

מובא מהקדמונים, דרבנו חיים כהן היו לו 12 בנים, וכן 12 בנות נשואות לכהנים, וביחד היו 25 כהנים שמברכים ברכת כהנים, וקראו עליהם: "כה תברכו את בני ישראל" וגו'.

שם. "דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה".

גמרא "אמר רבי אבהו, בא וראה כמה סמויות עיניהן של מקבלי שׁוּחַד, אדם חש בעיניו נותן ממון לרופא - ספק מתרפא ספק אינו מתרפא, והן נוטלין שׁוֹה פְּרוּטָה ומסמין עיניהן שנאמר כי השׁוּחַד יעור פקחים".

הנה ה"מנחת חינוך" [במצוה פ"ג] עלה ונסתפק, איך הדין בשׁוּחַד פחות משׁוֹה פְּרוּטָה - האם קעובר בלאו ד"ושׁוּחַד לא תקח" או לאו? ע"ש, ולמה לא הביא המנ"ח מלשון הגמרא הקדושה דילן: "והן נוטלין שׁוֹה פְּרוּטָה"? וכפי הנראה דס"ל להמנ"ח שאין מכאן הוכחה, דאי"ז אלא לשון בעלמא שבא לבטא שאפילו בסכום קטן ביותר מסתמין עיניהם, [ועי' משמה"ל]. [אמר התלמיד הכותב: הנה הגמ' כאן לא דנה באיסור שׁוּחַד, רק בסמיות עיניהם של מקבלי שׁוּחַד, וזה לא שייך אלא באופן שעיקר הלכיקה נובעת מחמת תאות הממון ושקול הממון בעיניה כנגד כח הראי' הזכה והטהורה, וזה ל"ש אלא בפרוטה, אך בפחות מפרוטה ודאי אין הלכיקה נובעת מתאוות הממון, ויותר קרוב הוא להיות בגדר "להכעיס", ואי"ז אלא זלזול באיסור התורה"ק, ולא בכגון דא איירי כאן הסוגיא].

דף ק"ה ב'

גמרא "כשהי' רואה תלמיד חכם הי' עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי רבי מרי מרי".

בגליון הש"ס כאן הביא מהילקוט במלכים [ב' א':] "מפני מה זכה אליהו זכור לטוב שהחיי' את המת, לפי שעשה וכו', וכשהי' רואה בני אדם צדיקים הי' מגפפן ומחבקן ומנשקן" ע"כ. ושם בילקוט איתא: "לפי שעשה רצונו של מקום".

ר' ליב זצ"ל בנו של הסבא קדישא "החפץ חיים" זיע"א אמר: שונה הוא אבי משאר הצדיקים, אצל שאר הצדיקים המופת הוא שהם גוזרים והקודש ב"ה מקיים ["יתגזר אמר ויקם לך"] ואילו אצל אבי הוא להיפך, המופת הוא שהקודש ב"ה גוזר והוא מקיים:

גמרא "והא רבא שאיל שאילתא מדבי בר מריון" וכו'.

נזכרו בב"ב ח' א'.

גמרא "האי דיינא דשאל שאילתא פסול למידן דינא".

ברמב"ם [פרק כ"ג מהל' סנהדרין ה"ד] וכן בטוש"ע [חומ"מ ריש סימן ט'] מבואר, דאינו נפסל אלא רק לגבי מי שהשאלו.

במעם איסור שׁוּחַד

גמרא "אמר רבא מאי טעמא דשׁוּחַדא, כיון דקביל ליה שׁוּחַדא מיניה איקרבא לי' דעתא לגביה והוי כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו".

ה"חזון איש" הקדוש זיע"א בספרו הקדוש "אמונה ובטחון" [פרק ג' אות ל'] האריך טובא בביאור ענין השׁוּחַד, והוא מבאר שם, דנוסף על כח "נגיעה" שהוא בטבע של בני אדם רגילים, יש בו גם כח **טומאה** לטמטם הלב ולהרדים את הבינה, ואי"ז מכלל ה"משפטים", אלא מכלל ה"חקים", שהרי לא אסרה תורה הוראה לעצמו ואדם רואה טריפה לעצמו אף אם הוא דל וכל חייו תלויים בו. והוא מורה בחמץ שעבר עליו הפסח, אף ברכוש גדול.

כועס עליו שלא אמר לו מיד: ארונו בא! ואז נהג ר"ח נזיפה בעצמו ולא נכנס לפני רבי שלשים יום, ובאותם שלשים יום - למד ממנו רב את כל הכללים שבתורה! אחר שלשים יום [שזה הי' אחרי שלש עשרה שנה של חולי השיניים של רבי ועוד שלשים יום] נכנס אליהו אצל רבי בדמות רבי חייא, אמר לו רבי שכואב לו בשינו, וביקש ממנו אליהו שיראה לו את השן, והניח אצבעו עלי, ונתרפא. אח"כ נכנס אצלו רבי חייא ושאל אותו מה עם השן? והשיב לו רבי: מאותה שעה שהנחת ידך עליו נתרפא וכו'. אמר לו רבי חייא שזה לא הי' הוא, והבין רבי שאליהו בא בדמותו לכבודו ואין זה אלא איש קדוש ונורא, ומאותה שעה התחיל לנהוג בו כבוד, ע"ש.

פרק שני דייני

דף ק"ד א'

גמרא "אמתי דרבי". היא היתה אשה גדולה - כמבואר ברא"ש במו"ק [פרק... סימן...] בשם הראב"ד, ע"ש.

שם "סליקא אמתי דרבי לאיגרא".

למה היא עלתה על הגג?

שם. בביאור כל הענין דאמתי דרבי, וגם מה הפשט במה שאמר: "כל דאמר נח נפשי דרבי ידקר בחרב", עי' "יערות דבש" [בדפוס לוינ אפשטיין נמצא בדף ע"ט ב' מדפי הספר], מי שיעיין שם לא יתחרט! כל מי שרואה שם, ממש נמס כל לב! אמרנו את זה בהספד על **מרנא הגר"ח שמואלביץ זיע"א**, והרבנית שלו ע"ה שמעה את זה בתקליט - והיא אמרה: זהו ההספד הכי טוב! הוא אומר שם היע"ד: שלא יקח הקדוש ב"ה נפש הצדיק אלא אם כן יסכים על זה, צריך לקרוא שם בפנים, הכל שם מתוק מדבש! [א"ה: וכעת נדפסו הדברים בהרחבה על ידי ידיד נפשי עוז המסור בכל לב ונפש להרב זצ"ל - הרה"ג ר' מאיר הלוי לוי שליט"א, בקונטרס הנפלא "חיים שאל" מעמ' ס"ה ואילך].

גמרא "גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה".

מה ענין היגיעה בתורה להאצבעות? - כך העיר הגר"נ אינפלד [זצ"ל], [א"ה: עי' ח"א מהרש"א].

גמרא "יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתו".

עי' בפ"י הרי"ף על ה"עין יעקב".

גמרא "אין שלום אמר ה' לרשעים", - עי' "גליון הש"ס", וצ"ע דהא מ"מ מצינו נמי האי לישנא ממש בישעי' מ"ח כ"ב?

תוס' [ד"ה לא] "דאמרין במדרש" וכו', הוא "בתנא דבי אליהו פרק כ"ו".

דף ק"ה א'

גמרא "שלש מאות ותשעים וארבעה בתי דינין היו בירושלים כנגדן בתי כנסיות, וכנגדן בתי מדרשות, וכנגדן בתי סופרים".

בח"א מהרש"א כתב: "ובספר ישעי' פרש"י תפ"א בתי כנסיות היו בירושלים, כמנין מלאתי, ע"ש" עכלה"ק.

אריסי' דהוה מייתי לי' כל מעלי שבתא כנתא דפירי יומא חד אייתי לי' בה' כו', בהדי דקאזיל ואתי אמר אי בעי טעון הכי כו', וכן אמרו שם בריב"א.

ואמנם השוחד ענין מיוחד, והוא כי מקח שוחד הוא מן הגנויות במחולט, שהתורה תיעבתו, ובעקבו בסוד כחות הנפשות לעור עיני חכמים ולסלף משפט, ובהיות שאמרו שהסתכל הקב"ה בתורה וברא עולמו, חייבה התורה כח בשוחד לעור ולסלף, ולהזהיר לברוח ממנה, והנה נוסף על כח נגיעה שהוא ממנה העולם כפי טבעת בני אדם, הוזמן כח טומאה בשוחד לטמטס הלב ולרדם את הבנינה, להנעים בפי הדיין לזכות את משחדו, ואחרי שהתורה פסלתו לדיין זה לדון בין משחדו לרעהו, הוסר ממנו גם מחסה החכמה - אשר הובטח בה תמיד לבלי להכשל בחטא ואשמה - אם יעבור על מה שהזהירה התורה וישב על כסא המשפט בניגוד למצות התורה. [רק החזו"א יכול לכתוב זאת!].

והנה אין הזהרת השוחד מכלל המשפטים, אלא מכלל החקים, שהרי לא אסרה תורה הוראה לעצמו ואדם רואה טריפה לעצמו, אף אם הוא דל וכל חייו תלוים בו. והוא מורה בחמץ שעבר עליו הפסח אף ברכוש גדול, וכשזורה להיתר ואחד הנרגנים ירהר אחריה כי הפסד ממונו הטעתו, הרי זה מן המהרהרים אחר רבם, ואנו בטוחים בחכמים שהנם מורמים מפחיתות כאלה, ולא יחשדו בס אלא קטני הדעת נעדרי בינה אשר לא ידעו ולא יבינו נפש משכיל.

ואף במשפט בין איש לרעהו, לא פסלה תורה רק בשוחד שבזמן המשפט, אבל לא אסרה תורה לשפוט את אהובו ואת שנואו, רק שושבינו, ושנואו שלא דיבר עמו ג' לדעת י"א בחו"מ סי' ז' ס"ז בהגה', ואף שנטיה הטבעית יש במחולט להטבת אהובו ולרעת שנואו, אך כח טומאת השוחד אין כאן והתורה האמינה בבטחה גמורה את החכם הדיין כי יראה נכוחות, ולא יטה לבו לשאיפת טבעו כהרגל שנעשה טבע שני אצל חכם והאמת תמיד נר לרגלו ואור לנתיבתו, וצדקו ישוב משפט.

ולא עוד אלא שאמרו במקום פסידא עביד אינש דינא לנפשו, ולא חשדוהו לעוות דינו, ואמרו ב"ב נ"ח ב' האי דינא דמתקרי לדין ומפקין מני' ממונא בדין לאו שמ' דיין, ולא למדו עליו זכות מפני אונס הנגיעה.

והנה פסלו חכמים נוגע בעיבור השנה דאיקרי משפט כדאמר ר"ה כ"ה ב' [אע"ג דקרא בקידוש החדש כתיב גם עיבור שנה דינו כקד"ח] ויהיבין לי' דיני משפט, וכל זה בכלל חקי המצוה שהוזהרו ממקח שוחד, ומהם פסולי דרבנן ומהם מדרת חסידות, ומה שאמרו ריב"ז וריב"א שהרגישו בנפשם [ול' הגמ' אמר היינו בלב] קירוב הדעת, היינו קירוב הטבעי של נגיעה, ובגדולים הטבע יותר חזק כלפי שכלם החזק, למען יעמדו על משקל הנסיון ויבחרו בטוב, בטוב בחירתם, שזה סוד בריאת האדם, ואפשר שמדת החסידות הוא גם בסוד היצירה, וכשניתן כח בשוחד לעור, ניתן כח גם בשוחד של מדרת חסידות לעור החסיד.

אבל מה גדלה השואה ומה רב החשך, בהתרת החשד בכשרים, במקום דהתורה הכשירתם לדון ולהורות, ובכלל זה כל הנהגת העולם בדברים המתרחשים יום יום. והנה תורת המוסר המחמרת מאד נגד השחתה במדות בני אדם, והמזהרת בלהבי אש שלא להכשל בהטלת דופי בזולתו, אף במחשבה, וכש"כ בדיבור, ואף בדבר אמת, וכש"כ בשקר, ואם זה שמתעולל בו הוא ת"ח הרי זה מבזה ת"ח שהוא בכלל אפיקורס, והרי טעות בהלכה מבלה את הכל, אחרי שהלכה פסוקה שאין לך חכם שיעמוד בפני נגיעה, ומה חטא יש כאן אם אגיד שעוית את המשפט מפני נגיעתו, הלא זה חק טבעי ולא נגרע כבוד החכם בזה, והנה שפך את היין ושמר את החבית.

ונקח הדוגמא - למען יצטיירו הדברים בלב מתלמד צורה קבועה וקיימת - את ההתאבקות של בני אדם בקבלת רב ופרנס על הציבור, זה פוסל דינו של זה

החזו"א מאריך שם לבאר, שהמושג של "נגיעה" מצד **הטבע** לא שייך כלל לגבי החכם, ורק ענין השוחד שייך גם אצל החכם - לא מצד **הטבע** - רק מצד כח **הטומאה** שבו, דמכיון ש"קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא", ומאחר שהזהירה התורה "ושוחד לא תקח", הרי שכך ברא הקב"ה את עולמו באופן כזה שגם החכם כאשר הוא נוטל שוחד הוסר ממנו מחסה החכמה אשר הובטח בה תמיד לבלי להכשל בחטא ואשמה. וכך הוא לשון קדשו של **החזו"א זיע"א** -

יש עוד רעה חולה אשר היצר ילפת בה להניא אמונת חכמים מלב בני אדם, והוא משקל המרמה של הנגיעה. חובת התלמיד להאמין כי אין נגיעה בעולם בעלת כח להטות לב חכם להטות משפט, כי מגמת החכם לזכות נפשו, ולהתגאל באיזה אשמה יכאב לנפשו יותר מכל מכה ופצע, ואיך יתכן כי בשביל בצע כסף או לעגי חנף, יחבל נפשו להטות משפט, נוסף לזה כי תכונת האמת היא אצל חכם תכונת נפשו ושרש מציאותה, וכל אבקת שקר ממנו והלאה, וכן היא אמונת המון ישרים המתאבקים בעפר רגלי חכמים. [א"ה: הרב זצ"ל ציין כאן לד' הריב"ש בס' שצ"ד, דהודאת האמת אצל החכם אינה בגדר "מעלה", רק דוהי העצמיות של החכם. אך הוסיף הרב זצ"ל, דמכל מקום צריכים באמת לוודא שהוא אכן "חכם" כזה ש"נגיעה" אינה מעלה ומורידה אצלו, וסיפר הרב: מישוהו אמר פעם לפני החזו"א זיע"א איזה דבר בשם פלוני, והחזו"א הגיב על כך: הלה, אינו יכול להיחשב "אדם גדול", זאת משום שיש "נגיעות" שעוברות אצלו! שאל השואל: עד כדי כך? אמת שיש לו "נגיעות", וכי משום כך איננו אדם גדול? והרי בשאר הענינים שאין לו בהם "נגיעות" הוא בסדר - מלבד באותו ענין מסוים שהוא נוטה אחרי ה"נגיעה" שלו? ועל כך השיב החזו"א: אדם "גדול" הוא לא יכול להיות! כי מי ש"נגיעות" עוברות אצלו - בהכלל הוא נוגע! בן אדם שלא עבר על עצמו שלא להיות "נוגע" אוי בכל דבר הוא "נוגע", וכשהוא אומר פשט בגמרא זה ג"כ "נגיעות", אבל כאן הוא מדבר החזו"א על רבי חיים בריסקער!].

אך היצר חתר חתירה תחת כסא הנאמן, לצודד נפשות הנוטות להתחכמות, [החזו"א הקדוש השקיע כאן כוחות...] ומביא להם לימוד שלם מן הגמרא כי הנגיעה היא בעלת כח מכריע לקטנים ולגדולים יחד, לפניה יכרעו גם הנבונים ביותר, גם חסידים ואנשי מעשה, ואין זה גנאי לחכמים אחרי שכן הוחק בטבע בארץ, ונתבטלה סנהדריה של הארץ, כי אף אם יסכים האדם על גדלות חכמתו של החכם לא יחייב את נפשו לשמוע אליו אחרי שימצא לתלות את הוראתו באיזה נגיעה, וזה לא יבצר מכל מי שאינו שבע רצון מהוראת החכם, ועל ידי זה קם דור ששופט את שופטיו, וכל איש הישר בעיניו יעשה, ובכל מקרה רב הערך מתלחשים המתחכמים על נגיעה פלונית שהטתה לב החכם ולפעמים המובהק שבדור - בעמדתו הבלתי נכונה, וכל אוירה של העיר ולפעמים אוירה של כל הארץ - מתמלאה שוט לשון, [הוא לשון הפסוק באיוב ה' כ"א "בשוט לשון תחבא"], קטטות ומריבות, וללא אמונה בחכמים גברו בארץ. [אך שהחזו"א תפס כל נושא]. [כאן הוסיף הרב זצ"ל ואמר: החזו"א זיע"א ה' כזה פסיכולוג גדול, הוא ה' החכם האמיתי, והוא יודע (לאבחן בדיוק) מה מונח כאן.

המשיך הרב זצ"ל וסיפר: אני יושב לאחרונה בקרעטשניץ רק עד השעה 11.00 לפני הצהריים, אבל אחר כך אני הולך, למה? כי מגיע לשם מישוהו שהסתכסכת איתו פעם, אבל ברוך ד' לא על ממון, רק משום שביום אחד הוא נכנס, כזה עז פנים כזה, וניגש אלי באמצע הלימוד, אני מנסה לעשות לו סימן... אבל הוא צריך קצת להגיד לי משהו. בקיצור, הוא מסביר לי למה מרן הרב אלישיב כותב כנגד הפיאיות הנכריות מהודו, ואיזה "נגיעות" יש לו... [אתה מבין, הוא תופס אותי 11.30 בבוקר, ברעב ובצמא, וכולי וכולי], אז שטפתי אותו מכף רגל ועד ראש... מכף רגל ועד ראש... השתמשתי בביטוי של ר' נתן אינפלד [זצ"ל] שאתה לא שוה אפילו לשתות את ה"מי רגלים" של הרב אלישיב!... הוא מצא את ה"בן אדם" שיש לו "נגיעות"... זה נקרא "התחכמות"! אמרתי לו: אני כבר "שנים" מכיר אותך, התכונה שלך היא "התחכמות", כפי שמגדיר זאת החזו"א, להגיד בכל דבר "איפכא מסתברא"!]!

יסוד הדעה הזאת מצאנו בגמ' סנהדרין י"ח ב' אין מושיבין מלך וכה"ג בעיבור שנה, מלך משום אפסגיא, כה"ג משום צינה, והדין נאמר במלך החסיד שבחסידים, ובכה"ג כשמעון הצדיק, ועוד אמרו כתובות ק"ה ב' ריב"ז הוה רגיל

מצינו בגמרא בב"ב [קנ"ט א:], דמה דפסלה תורה קרובים לעדות אי"ז מטעם חשש משקר, רק משום גזירת מלך. והרא"י, דהא גם משה ואהרן פסולים אף דאצלם לא שייך כלל חשש משקר.

וה"חנינוך" [במצוה תקפ"ט] בשרשי המצוה, הוא אומר טעם על מה שפסלה תורה קרוב גם לחובה, [וזה הכל כפי שאמר רבנו חיים הלוי זיע"א, שאין זה בתורת טעם ונימוק, רק מלשון טעם והמתקה, - שנוכל לראות איך מתבטא גם במציאות של הבריה היסוד הגדול של "קודשא בריך הוא איסתכל באורייתא וברא עלמא" - א"ה: ראה בהרחבה ב"שלמי שרה" סימן טו] הוא אומר שם ה"חנינוך", שלפעמים, דוקא בגלל שהם חיים ביחד, יוכל לקרות שהאחד מכעים מאד את השני, והוא הולך ומעיד עליו עדות שקר בכדי להורגו... ואחר כך הוא מתחרט... וזה לשון קדשו של ה"חנינוך": -

"...ועוד נמצא לנו, תועלת אחר בדבר, כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה ישיבתם וקימתם יחד, אי אפשר להן להנצל שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותן זה על זה אולי בכעסו תמיד אלו עם אלו תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדיין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החמה כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים" עכ"ל החינוך.

שם "מאי טעמא דשוחדא".

צריך ביאור, וכקושיית הגמרא בר"ה [ט"ז א:]: "למה תוקעין - רחמנא אמר תקעו!" והכא נמי: "למה אין נוטלין שוחד - כי רחמנא אמר: ושוחד לא תקח?" ומדוע לא שואלים: מאי טעמא דנבילה? והרי החזו"א זיע"א אומר שאיסור שוחד הוא מן החוקים, ולא מן המשפטים, ומה שייך לשאול: מאי טעמא? [והרה"ג ר' אליעזר גינסבורג שליט"א רצה לפרש, דאין כוונת הגמרא לשאול: מה הטעם, רק: איך השוחד פועל]. ועי' משמיה"ל. [א"ה: עי' במהר"ץ חיות ובהג' ראמ"ה שם בר"ה ט"ז שם].

גמרא "לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה".

היו כמה וכמו גדולים שהיו מתעטפים בטלית, בכדי שלא לראות כלל את הבעלי דינין, א' מהם ה' מאור הגולה בעל "מראות הצובאות" זיע"א, כשהיו באים להתדיין לפניו הוא ה' מכסה את העיניים בכדי שלא לראות אותם. וכך גם מסופר על המהר"ם שיק זיע"א.

שם. "לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה" וכו'.

נכנס פעם יהודי אצל מרן החזו"א זיע"א וביקש להתייעץ עמו בנוגע לאיזה בחור מהישיבה שמציעים לבתו. והחזו"א השיב לו: איני יכול להגיד לך, כי יש לי נגיעה גדולה, - שאני מאד אוהב אותה...

שאל אחד: הרי החזו"א בעצמו כותב [ב"אמונה ובטחון" הג"ל] שאצל גדול הדור לא שייך "נגיעות"? אך כמובן, שאין שום קשר בין הענינים, החזו"א זיע"א התבטא כך בלשון צחות ומתוך כוונה לבטא ולהביע בזה בפני אבי המדוברת עד כמה שהוא אוהב אותה, וזה עצמו ה' "תשובה"!

גמרא "אמר אביי, האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא, לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמאי".

זה פוסל דיינו של זה, ומן הראוי שיסמכו כולם על הכרעת גדולי הדור, ואם הכרעת החכם אינה קובעת הדבר מפני הרצון העקשני של עמי הארץ, אפשר לקרוא עליהם שזדונות נעשה להם כשגגות, ואמנם הם מכירים בחטאם, אך לא הורגלו לבטל רצונם מפני הוראות שכליות, אך מה רב ההרס, בעמדה עדינה של המתמרים ביושר וסגולת הטוב, ולפי גאות לבם יצר טוב שופטם, ומשפטם נושא עליו אופי של מדע, וכאילו דנו על הדבר בישיבה במתון ובכבוד ראש, ואחרי כן הוציאו משפט חרוץ שאין להתחשב עם גדול הדור בזה, שהרי לא גדול הוא מריב"ר וריב"א, והרי הדבר נוגע אליו, הוא רוצה ברב זה מפני... והנה באה ליצנות אחת ודחתה מאה תוכחות, ועובדים ע"ז בטהרה, ועושים את הפלסתר תורה, עכ"ל"ק.

כלפי מה כתב מרן החזו"א זיע"א את כל הדברים הנ"ל, ה' זה בעקבות מאורע שהסעיר בשעתו את נפשו הטהורה, - בנו הראשון של רבנו חיים הלוי זיע"א - הוא ניהו רבי משה סאלביציק זיע"ל, שה' תלמיד חכם גדול! תלמיד חכם עצום! ה' מועמד לרבנות באיזו קהילה בליטא, [זה ה' עוד בצעירותו של החזו"א], ורבי חיים המליץ בעדו, באו המנגידים וטענו - רבי חיים - הוא נוגע בדבר, יש לו נגיעה, כלום יש אב מעיד על בנו... הרי בודאי שכאבא הוא ימליץ בעד בנו... והחזו"א זיע"א שמע מכך, ומאד מאד חרה לו שיכולים כך להגיד ולחשוב על גדול הדור שבגלל "נגיעה" הוא ימליץ על בנו!

אגב, מספרים [בבדיחותא], כי אנשי אותה עיר באו אל רבי חיים לשאול באמת מה חוות דעתו על בנו, [האמת, שזה טוב מאד לשאול ולברר אצל הקרובים, בשידוך זה גם כן, כך, חמותי ע"ה היתה אומרת: טוב מאד לשאול קרובים, ופעם כשהציעו איזה שידוך, היא הלכה ופנתה לאחותו הנשואה של המדובר ואמרה: הציעו בשביל בתי את האח שלך, אזי ברצוני להתעניין אצלך על המדובר ולשאול כמה שאלות. תגידי: הוא בעל כעס? והאחות השיבה: איך כבר הרגשתם בזה? (בציבור, הוא מסתובב כמו אדם נחמד, אבל בבית פנימה - מכירים...), על כל פנים, כך מספרים, [אינני יודע אם זה אכן ה', אבל עכ"פ למיחש מביע...]. הם שאלו את רבי חיים: במה כוחו גדול? ורבי חיים השיב: כאשר יש מחלוקת בין הרמב"ם ובין הראב"ד, הוא יודע כל כך טוב ליישב ולבאר ולפרש מה הרמב"ם סובר ומה סובר הראב"ד, לא רק שהוא מתרץ את הקשויות של הראב"ד על הרמב"ם, רק הוא [יורד לשורש הדברים] ומסביר היטב מה הרמב"ם סובר - ומה הראב"ד.

ועל כך האם אמרו לרבי חיים: רב'ה, אצלינו, בכל העיר [והמחוז], אין שום יהודי שקשה לו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד... זה לא מה שאנחנו צריכים... שלום!

שמעתי ממורנו רבי משה שינפול זיע"ל, שבזמן שעמד על הפרק הרעיון של הקמת "בית מדרש לרבנים", הבריסקר רב זיע"א הומין אותו אליו לירושלים עיה"ק וביקש ממנו שיכתוב מאמר ב"דגלנו" כנגד הרעיון, רבי משה כתב כיד השם הטובה עליו, וכשסיים לכתוב. נסע לירושלים עיה"ק והגיש לפני הבריסקר רב את פרי עטו - מה שהוא כתב, הבריסקר רב ישב וקרא את כל המאמר כולו - מילה במילה - בקול רם, נעצר פתאום... ושוב המשיך הלאה. והנה, ר' משה, כיד הכשרון והידיעות הטובות עליו, כתב את כל תולדות בתי המדרש לרבנים שהיו ב"ת 250 השנים האחרונות, והזכיר שם רשימה גדולה, ולבסוף הוא כתב שהנה לאחריה התעורר שוב הרעיון הנטל הזה כאן בארץ הקדש, "וברוך השם שהקים לנו את המורה לצדקה - רבן של כל בני הגולה - מרן הגאון החסיד רבנו יצחק זאב הלוי סאלביציק שליט"א הגאב"ד דבריסק..." והבריסקר רב קרא את כל זאת מבלי לשנות את הטון... ולא אמר שום דבר... וכך עד סוף המאמר, - הבריסקר רב גמד לקרוא, ואז הוא אמר: זה טוב מאוד! אבל תאמר לי, מדוע לא הזכרת ברשימה של המוסדות המפוקקים האלו את ה"מתיבתא" בוורשא, וכי בגלל שאחי הגדול זיע"ל ה' שם?... כתוב גם את זה! ואני אספר לך מה שאחי סיפר לי... הם חיפשו שם ב"מתיבתא" משיגה, והמנהל ה' פרבשטיין - שה' ראש המזרחי בוורשא, [הוא ה' יהודי ירא וחרד, ורבי חיים עוזר זיע"א אמר פעם בוילנה - מה עושה היצר הרע בעלות השחר? דבר ראשון הוא מעיר בוורשא את פרבשטיין שייך למקוה וילך להתפלל ותיקין...] כך יאמרו האנשים (בהתפעלות) הנה תראו, "מזרחי" זה דבר יפה! וה' אז בעיתונות מודעה, שמחפשים "משיגה" [עם משכורת טובה... כסף, לא חסר להם אף פעם...]. וה' כתוב שם, שתפקידו של המשיגה הוא כבר 7.000 בבוקר. שאל רבי משה סולוביציק את פרבשטיין: מדוע לא מספיק שיבוא בשעה 9.00 לסדר ראשון? ופרבשטיין השיב לו: אני יסביר לך, התלמידים אצלינו, אם ה' משיגה שידאג שהם יבואו לתפילה, אזי הם יתפללו, אם לא, הם יבואו 10.00 ל"סדר" ולא יתפללו באותו יום... ולא יניחו תפילין... "עלובה עישה שנחתומה מעיד עליה" - וכי משום שאחי ה' שם אתה לא מוכיר? מה זה נוגע?...

אהוב ומקובל על כל החוגים... מהכי חרדים ועד הכי חפשים... ואם הוא רואה שהם עוברים עבירות, הוא מסביר שעל פי הלכה זה בסדר...

הסטייפלר זיע"א טען, שאם מוכיחים במאה אחוז לשם שמים, אזי לא שונאים אותו!

הוא פעם צעק על אחד ושטף אותו מכף רגל ועד ראש... אותו אחד הי' לפני כן אצל ה"חזון איש" זיע"א ושאל אותו איזו שאלה, אמר לו החזון: תיכנס אצל רבי יעקב... הסטייפלר שמע את השאלה ושטף אותו... והרבנית ע"ה ששמעה את כל זאת, אמרה לו אחר כך: הוא יהי' לך מכאן ואילך שונא עולמי! אך הסטייפלר אמר לה שהוא לא דואג מכך, זאת משום שהוא התכוון אך ורק לשם שמים, אין לו כאן שום ענין אחר, ואם מתכוונים רק לשם שמים זה לא מעורר שנאה, וכך הוה, - העובדא הנ"ל היתה לפני הצהריים, ואחר הצהריים הוא הגיע - והכל הי' בסדר.

רק כוונת הגמרא כאן, שבדרך כלל, באופן הרגיל, זה מעורר שנאה.

"יומציא חן בעיני אלקים"

כאשר עמד הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א הגאב"ד דרמת אלחנן לנסוע לכהן ברבנות בשווייץ, הוא נכנס אל רבו - רבנו ה"חזון יחזקאל" זיע"א ושאל: מה הוא צריך לדעת בתור רב? אמר לו ה"חזון יחזקאל": דבר אחד, ומציא חן ושכל טוב בעיני "אלקים", - בכל עשי' שלך, בכל אמירה, בכל דיבור, המבוקש הוא למצוא חן בעיני אלקים, לחשוב רק על זה! וממילא, הקדוש ב"ה יעשה שיהי' כך גם בעיני בעיני אדם!

הוא זיע"א אמר: מימי לא פסקתי "פסק" בגלל אדם זה או בגלל אדם זה!

הוא הלך פעם להגיד שיעור בישיבה הקדושה, וניגש אליו אחד ואמר לו, שהרב פוסק כך בגלל ש... [לפני השיעור הוא הלך להטריד אותו...] הרב אברמסקי נעמד, ונתן צעקה ששמעו אותו עד... מימי לא פסקתי בגלל זה או בגלל זה!! [ועי' "פניני רבנו יחזקאל" במהדורא החדשה עמ' עט].

גמרא "מריש הוה אמינא, הני בני מחוזא כולהו רחמו לי, כיון דהואי דיינא אמינא מינייהו סני לי ומינייהו רחמו לי, כיון דחזאי דמאן דמחייב לי האידנא קא זכי למחר אמינא אם מרחם - כולהו רחמו לי, אי מסנו - כולהו סנו לי".

עומק הפשט כאן אינני יודע! והאם זה אצל כל אחד, או רק אצל רבא? ואת"ל שזהו רק אצל רבא, א"כ מה הוא רוצה ללמד אותנו? שידעו שיש כאלו דרגות - שבן אדם כל כך ישתלם במדות?

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל, שכאשר הם ישובו "שבעה" על פטירת האח הגדול הגאב"ד דקרית אתא זצ"ל, סיפר אחד המנחמים שפעם בספירת העומר, נכנס הרב דקרית אתא זצ"ל לבית הכנסת, והוא רואה שאחד, מגולח למשען, רח"ל, ניגש לפני העמוד להתפלל מעריב. תפס אותו הרב דקרית אתא זצ"ל בצוארו ואמר לו: אתה לא מתבייש? כל עם ישראל מתאבל על 24 אלף תלמידיו של רבי עקיבא, ואתה הולך ומתגלח ואח"כ נעמד כאן לפני העמוד! והוא העביר אותו מן העמוד!

ומה עשה ההוא? נישק לו את הידים! למה? כי הוא ידע שאין לו שום נגיעות! מה יש לו מזה? [יתכן, שיש סוג של אנשים, שמהבחינה הזו הם יותר בעלי דרך ארץ... יש כאלה ויש כאלה].

גמרא פסילנא לך לדינא - לא קביל מיניה".

לכאור' התיבות "לא קביל מיני" מיותרות, ולעיל לא נזכר זאת, וצ"ע.

גמרא "אותיב לי זוגא דרבנן" וכו'.

צ"ב, הא לכתחילה בעינן שלשה - ושנים הרי הם ב"ד חצוף? ועי' מאירי, ועי' ח"א מהרש"א, ועי' "הפלאה", ועי' בספר "בניהו".

גמרא "בהדי דקאזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי" וכו'.

עי' חזו"א, דהאי "אמר" היינו בלב. [אמר התלמיד הכותב: לע"ע לא מצאתי זאת בחזו"א, וצריך בירור ושוב מצאתי בס"ד שהוא בחזו"א "אמונה ובטחון" פרק ג' אות ל', ד"ה והנה פסלו, ונדפס זאת לעיל בס"ד].

רש"י [ד"ה ראשית הגז] "בכל שנה שגוזז אותן חייב ליתן לכהן אחד מששים".

צ"ב, ואיך אם גזז חמש פעמים בשנה? [ועי' משמה"ל].

גמרא "רב ענן" וכו'.

נזכר לעיל ס"ט א' ע"ט א'.

גמרא "דגילדני" וכו'.

עי' ברכות מ"ד ב' וברש"י שם [ד"ה גילדני] [א"ה: וציון לזה הרש"ש].

הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א כותב בספריו הקדושים, דלכאור', מדוע הקב"ה הי' צריך להרוג את הליתין שנברא בששת ימי בראשית ולמלוח אותו לצדיקים לעתיד לבוא, וכי חסרים דגים טריים? רק מה, הדג הזה שנברא בששת ימי בראשית יש לו מעלה גדולה, שהוא המקורי, האורגיני! ואומר ה"חפץ חיים" זיע"א: התורה שלנו, היא היא התורה המקורית שנבראה על ידי הרבנו של עולם! בלי שום שיפוצים, "איש שומע" - לנצח ידבר! [אמר התלמיד הכותב: ראה בקנטרס הנפלא "איש שומע לנצח ידבר".]

שם "דגילדני גבי גילי".

מה זה "דבי גילי"?

גמרא "כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים".

בשעתו, שלח אלי פעם משהו מאנגלי' לפני חג השבועות סכום של כסף [בטורלינג], עם בקשה, שאכנס קמ' דמזן הסטייפלר זיע"א ולהגיד לו, שלפני חג השבועות, שהוא זמן הביכורים, רוצה המשלח לקיים את הגמרא דילין כאן בכתובות...

נכנסתי אל הסטייפלר, ומסרתי לו, ולא אמרתי שום דבר... רק אמרתי את שמו של המשלח ומה שהוא צריך לישועה, אם הייתי אומר "בכורים" - מה שהייתי מקבל... ואמנם "טוב לשמוע גערת חכם", אבל את הכסף הוא כבר לא הי' לוקח. אחר כך כתבתי להווא: עשיתי שליחותך, אבל לא אמרתי לו שזה בבחינת "בכורים", כי אז זה הי' משיג את התכלית ההפוכה ממה שהנך רוצה!

אצל הסטייפלר זיע"א לא היו יכולים לפעול כאלו דברים!

פעם, לפני הרבה הרבה שנים, בשנת תש"ח, הי' מקוה ב"כולל חזון איש" [היכן שהיום השטיבלך] והסטייפלר זיע"א הי' מגיע לשם, ניגש אליו ילד אחד בן 10 ושאל (בתמימות): האם מותר לו להיכנס להמקוה בזמן שהסטייפלר נמצא פה?...

הסטייפלר שטף אותו מכף רגל ועד ראש, איזה הוא אמינא בכלל יש פה? ככה הוא ה' הסטייפלר!

תוס' [ד"ה וכן] "והלא בשומרון הי'".

הרש"ש העיר, דמסדר הכתובים משמע שהי' אז בגלגל.

שם. "ואין בכורים נאכלין חוץ לחומה כדמוכח בריש אלו הן הלוקין".

לכאור, זוהי משנה ערוכה שם, ולמה רק "כדמוכח"?

האם הדין דכה"ג נוטל חלק בראש נהג גם בבכורים?

שם. "והלא אין שם מקדש, ולא מזבח, ולא כהן גדול".

בשעתו, שאל הרה"ג **רק יונה שטול שליט"א:** היכן מצינו דבכורים צריכין "כהן גדול"? [א"ה: בחלק מהגמרות נדפסה הערה זו בהג' היעב"ץ], והרה"ג **ר' יצחק שיפמן** [זלה"ה, להבחל"ח] ציין בזה לתרגום יונתן ותרגום ירושלמי על הפסוק בר"פ כי תבוא על הפסוק "**הכהן אשר יהי בימים ההם**", - כהן **רב**, וכן ב"אבן עזרא" שם כתב שבכורים נהג בזמן שיש כהן גדול, וכמובן שכל זה צ"ע.

והלכנו אל **הסטייפלר זיע"א**, והוא אמר: פשט אין לי, אלא שמתוך העיון נתעורר לו ספק חדש: האם בבכורים נאמר הדין דכהן גדול נוטל חלק בראש? וקוטב הספק לכאור, האם בכורים דינם כקדשי המקדש, או כקדשי הגבול, ועי' כאן במשמה"ל בהרחבה.

ובדבר השאלה הנ"ל, אהא דהזכירו התוס' בלשונם "כהן גדול", הנה גאון אחד חריף שליט"א רצה ליישב כך, דכוונת המדרש כאן לומר, דבמה מתבטא ששומרון אינה ירושלים? בג' דברים. א'. שאין שם **מקדש ב'**. שאין שם **מזבח. ג'. שהכהן גדול אינו אסור לצאת ממנה**, כי הרי מצינו ברמב"ם [פרק ה' מהל' כלי המקדש הלכה ז'] דכה"ג אינו זז מירושלים לעולם, ואילו בשומרון, אין כזה דין.

הרמב"ם הנ"ל זהו רמב"ם פלאי, שהנושאי כלים לא מצינינם לו מקור. והמנ"ח בגליוני הרמב"ם ובעוד שני מקומות מצוה קל"ו-קמ"א כותב בשם תלמידו, שמכיון שהכהן גדול מקריב יום יום מנחת חביתין, והרי הדין הוא שכל קרבן שמקריבים טעון לינה, נמצא שלעולם אין להכהן גדול היכי תמצא לצאת מירושלים. אכן שואלים על המנ"ח ג' קושיות. א' דהא אין הכה"ג מחוייב להיות **המקריב** של ה"מנחת חביתין", אלא רק זאת נאמר, דבעינן שהמנחה תהי' מממונו של הכה"ג, אך לא עצם ההקרבה, וכדשנינו במשנה [ביומא כ"ה א']: "הפיס וכו' וכו' והסלת "והחביתין" והיין" וכו'. ב' דעדיין הא יוכל לצאת מירושלים בזמן דביני ביני - היינו מעלות השחר ועד ההקרבה? ג' שלכאור לא נזכר כלל בד' הרמב"ם חיוב "לינה" לגבי כל הקרבנות, ולא מצאנו ברמב"ם דין לינה אלא לענין ביכורים בפ"ג מהל' ביכורים הי"ד.

וב"צפנת פענח" [למסכת סנהדרין] כתוב, שהמקור של הרמב"ם מהמשנה בריש פ"ב דסנהדרין [י"ח א']: "כהן גדול... מת לו מת אינו יוצא אחר המטה, אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה - **וייצא עמהן עד פתח שער העיר**". ובפשטות מפרשים, דהטעם משום שמחוץ לעיר כבר אין רחובות ואין סמטאות וממילא אין את ההיכי תמצא לקיום הדין ד"הן נכסין והוא נגלה", ומשום כך אינו יוצא מפתח שער העיר. אבל בדעת הרמב"ם כ' הצ"פ, דהוא יפרש, דהטעם שאינו יוצא מפתח שער העיר היינו משום שאסור לכה"ג

לצאת מירושלים, [וכן הביא ב"קריית מלך" בשם ד"ר - והכוונה להספר "דגל ראובן"]. וראה בהרחבה ב"שיעורי משמה"ל" סנהדרין שם.

והבקיאים מעירים בזה מהגמרא ביומא [דף ס"ט] דמבואר שם דשמעון הצדיק יצא מירושלים. אך זה אפשר ליישב דהתם יצא משום פקוח נפש. [א"ה: שם איתא דהטעם דיצא משום דאלכסנדרוס מוקדון נתן להכותיים רשות להחריב את ביהמ"ק ע"ש, וצ"ע].

ויש עוד גמרא, בחולין [צ"ב, א'] בענין החלום של שר המשקים, יש שם בגמ' סוגיא שלימה - מה זה **הגפן** ומה זה **השריגים**. ואמרי' התם: "אמר ר"ג, עדיין צריכין אנו למודעי - דמוקים לה כולהו **בחד מקום**, רבי אלעזר המודעי אומר - גפן זה **ירושלים**, שלשה שריגים זה מקדש, מלך **וכהן גדול**" ע"כ. [ומבואר, שירושלים וכהן גדול המה בחד מקום].

גמרא "שדריה לקמיה דרב נחמן".

לכאור, הרי הי' כאן גם צד שני, ומדוע לא הזכירו ששלח את שני הצדדים לר"נ? [ומצינו בסנהדרין י"ד א': "אחרינא הוה בהדי' - והאי דלא חשיב להו משום כבודו...].

דף ק"ו א'

גמרא "האי עשה והאי עשה - עשה דכבוד תורה עדיף".

צ"ב, היכן מצינו דמדין כבוד התורה צריכים לכבד את קרוביו של התלמיד חכם? ועי' פנ"י, [ורש"י עשה כאן "המתקה", דמשמע מדבריו דגם בדיני דרב ענן ה"עשה" בעצמותו הוא "ושפטתם צדק", אלא שלהך "עשה" מתלווה אליו כבוד התורה דרב ענן, ועי'].

ובספר "הערות" הקשה בעיקר הדבר, מהא דמבואר ברמב"ם [פכ"א מסנהדרין הלכה ו' - **זהו רמב"ם נורא!**] וזה לשון קדשו: "היו לפני הדיינין בעלי דין הרבה, מקדימין את דין היתום לדין האלמנה, שני שפטו יתום ריבו אלמנה, **ודין האלמנה קודם לדין תלמידי חכמים**" וכו'. ומבואר, דדין אלמנה קודם לדין תלמיד חכם, ודין היתום קודם לדין האלמנה. ואילו כאן בסוגיין מבואר, דדינו של ת"ח קודם אפי' ליתומים שקודמים לאלמנה? וכבר הקשה כן ב"הפלאה", ע"ש.

והראה הרה"ח ר' **משה בונדו שליט"א** בהג' "מלא הרועים" כאן שכתב, דהכא לא היו היתומים בעצמם לפניו, רק האפטרופוס שלהן. [ויש לציין, דלשון הגמרא הוא: סלקיה **לדינא** דיתמי", ולא נאמר: "סלקיה ליתמי"].

ובהא דכ' הרמב"ם דדין האלמנה קודם לדין ת"ח, הנה הב"ח בחו"מ סימן ט"ו שכתב: "כ"כ הרמב"ם והסמ"ג, ולא ידעתי מאין למדו להורות כך" ע"ש כ"ד הקדו'.

ובאור"ש כאן מביא מקור, מהגמרא בשבת י"א א': "תחת ישמעאל ולא תחת נכרי, תחת נכרי ולא תחת חבר, תחת חבר ולא תחת תלמיד חכם, **תחת ת"ח ולא תחת יתום ואלמנה**". ופירש רש"י שם: "אם יקניטנו - יענישנו, וכן יתום ואלמנה מפני שדמעתן מצוי" ע"כ. והא קמן, דעינינו דאלמנה קשה טפי, ולכן מקדימין דינה.

"היינו בחולמיים"...

גמרא "דהוה מתני' ליה סדר דאליהו".

בשיבת "באר יעקב" הי' בחור אחד בן חו"ל, שב"בין הזמנים" של סוכות הוא הי' נשאר בארץ הקדש, בשיבה, והי' לו עצוב... הישיבה היתה ריקה, [הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א, כאשר הוא נפרד מבנין הישיבה דסלבודקה למחרת יום הכפורים וירד אז גשם זלעפות, והכתלים של בנין הישיבה נטפו מים, הוא אמר: כתיב הישיבה בוכים!...] ורבי משה שמואל זצוק"ל הרגיש בדבר, תפס אותו ולקח אותו לביתו למשך כל ה"בין הזמנים".

כל דבר זה לימוד!

שם. "ומה אלישע דכי הוו רבנן מיפטרי מקמיה הוו פיישי תרי אלפי ומאתן רבנן" וכו'.

צריכים לפרש, שכל זה אכנים בקל וחומר, שמלבד מה שבכל היום כולו הוא למד עם אלפי אלפי תלמידים, מלבד זה - גם בלילה הוא הי' נותן אוכל לאלפיים ומאתיים התלמידים שנשארו לאכול, וגם זה נכנס בזכות שלו.

שם. בח"א מהרש"א הקשה, הרי מצינו בכמה דוכתי שבקשו רחמים על גשמים ולא נשאו קל וחומר מאלישע?

ותירץ, דהתם מיירי ברעב של כליה, אך כאן מיירי ברעב של בצורת דהיינו דהגשמים מועטים והשער ביוקר, ע"ש כל דבריו הקדו'. [א"ה: ע"י אבות פ"ה מ"ח]. וע"י עוד דרך בזה בפנ"י.

נכנס פעם גביר אחד מחו"ל אצל הרב אברמסקי זיע"א [זכיתי לשבת שם בשעת מעשה], והרב אברמסקי שואל אותו: לשם מה באת לארץ הקדש? והלה השיב, שהוא בא להשתתף בחתונה! מתי היתה החתונה? אתמול בערב! כמה מנות הי' בחתונה? בין 400 ל-500. וכמה עלתה כל מנה? כך וכך. וכמה בסך הכל? כך וכך. ואז אמר לו הרב אברמסקי: עכשיו אני רוצה לומר לך משהו: כל ראש ישיבה, עושה שלש פעמים ביום כוז חתונה!...

כשהוא זיע"א רצה להגיד משהו, הי' טעם למה שהוא אמר!

רש"י [ד"ה הוו פיישי גביה] אוכלי שלחנו תרי אלפים ומאתים דכתיב עשר לחם ולחם בכורים הא עשרים וחד וכרמל הרי עשרים ותרתין - וכל אחד לפני מאה איש הרי תרי אלפין ומאתיים.

ב"הפלאה" כתב על ד' רש"י הללו וזה לשון קדשו: -

זהו לפי מאי דאמרין בפ"ק דסנהדרין דלחם ביכורים כמשמעו- ר"ל תחילת קציר ע"ש, אבל לפי מאי דדריש לעיל דדורון לת"ח הוי כביכורים, א"כ משמע דקאי על עשרים לחם דאינהו עיקר הדורון, דלמה יקרא ללחם א' יותר ביכורים מאינך, וע"כ לחם ביכורים היינו העשרים לחם לדורון" וכו', ע"כ, [וע"ש המשך דבריו הקדו'.

"לא עסקו בחיי שעה - רק במדות הטובות!

גמרא "כי הוו קיימי רבנן ממתבתא דרב הונא ונפצי גלימיהו הוה סליק אבא וכו' ליה ליומא ואמרי במערבא קמו ליה ממתבתא דרב הונא בבלאה".

המהרש"א בח"א סבור, שאין זה כפשוטו, רק כך הוא הפירוש: כאשר הם קמו מן הלימוד - אחרי שעות מרובות של לימוד - הם לא עסקו בחיי שעה, רק במדות!... וזה לשון קדשו: -

"כווננו בזה, דאחר שקמו ממתבתא דהיינו מלימודם מרבם רב הונא, לא עסקו בחיי שעה, רק במדות הטובות שנמשלו לבגדי צדיקים, כמ"ש בכל עת יהיו בגדיך וגו', וכי נפצי גלימיהו דהיינו גם אבק מדותיהם הטובות מכסים ליה ליומא דהיינו כח העובדי כוכבים, כמ"ש חמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים שמונין לחמה, ובדרך זה אמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם דהיינו לילך גם

בריש "תנא דבי אליהו" איתא: "כך מדתו של אדם, יום טובה משכח יום רעה, [הוא לא זוכר בכלל שהי' לו פעם רעה], יום רעה משכח יום טובה! [הוא יכול לחיות שבעים או שמונים שנה טוב, ופעם אחת משהו לא בסדר - זה משכח ממנו את כל חיייו הטובים].

שאלתי פעם כהן אחד שליט"א: מה הוא מכיין ב"ברכת כהנים" באומרו: "יאר ד' פניו אליך"? והשיב: שהקדוש ב"ה יתן חיוך! חיוך אחד של הקב"ה משכיח את הכל - לטובה!

הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א אומר: "בשצף קצף הסתתתי פני רגע ממך, וברחמים גדולים אקבצך", יהי' כל כך טוב אז בגאולה העתידה, שכאשר יסתכלו אחורנית, זה יהי' נקרא שהקב"ה הסתיר את פניו רק לרגע!

והבריסקר רב זיע"א [ב"חדושי מרן רי"ז הלוי עה"ת - דף נ"א' מדפי הספר] אומר עוד יותר: "שיר המעלות בשב"ד את שיבת ציון - היינו כחולמים", אחד חי את המלחמה הנוראה מתרצ"ט ועד תש"ה, ואחד רק חלם את המלחמה... יהי' אז המצב כל כך טוב, שכל הצרות הנוראות שעברו עלינו יהי' בעינינו רק "כחולמים"!

גמרא "כי אתא הוה מבעית ליה בעותי ועבד תיבנותא ויתיב קמיה עד דאפיק ליה סדריה, והיינו דאמרי סדר דאליהו רבה וסדר דאליהו זוטא".

בשטמ"ק כ' בשם רש"י במהדו"ק, שהסיבה שאח"כ הוא למד איתו הרבה פחות, היינו משום שבכזה מצב הוא לא הי' יכול ללמוד עמו יותר, ע"ש.

הסטייפלר זיע"א הי' הולך לישון לפני בא החברותא, בכדי שהוא יהי' עירני בזמן הלימוד עם החברותא, והוא אמר: שאם הוא יהי' עייף כמו שהוא כל היום, החברותא יפסיק לבוא... [ההוא, כל הגדולה שלו היתה שהוא החברותא של הסטייפלר, אבל הסטייפלר הרגיש הפך, שההוא עושה לו טובה בכך שלמד עמו חבריתא].

תוס' [ד"ה והיינו] "ובפעם ראשון למד ממנו יותר מן הארבע ידות".

ארבע ידות מכמה? האם מחמש? [וע"י סו"פ ויגש], ואם כך, נמצא ש"תנא דבי אליהו" רבה הוא למעלה מ-80 אחוז.

גמרא "ומה אלישע דכי הוו רבנן מיפטרי מקמי הוי פיישי תרי אלפי ומאתן רבנן" וכו'.

ממש חלחלה אוחזת כשקוראים את הגמרא הזו, וכי צריך "קל וחומר" על כך שאלישע גדול מרב יוסף? עד אשר רואים מש"כ בח"א מהרש"א בסוגיין, דמתבאר מתוך דבריו, דהק"ו הוא לא על הגדלות של אלישע לגבי רב יוסף, אלא על הדחקות של התלמידים, עש"ה בדבריו הקדו'.

גמרא דכי הוו מיפטרי רבנן.

מתי זה הי', באיזה זמן ביום? - ע"י שטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק שכתב בלשונו: דהוא עסקי באורייתא קמי' כל יומא - ולרמשא הוו אזלי להו לבתייהו" וכו'.

כלומר, אחרי שעות שעות של לימוד נורא!

שם "ומה אלישע דכי הוו רבנן מיפטרי מקמיה הוו פיישי תרי אלפין ומאתן רבנן" וכו'.

לא נתחנכו על ברכי התורה ולא גדלו על אדני המוסר". ברכי התורה ואדני המוסר!...

כה יעזרנו השי"ת.

מאז קראתי את המשפט הנ"ל במכתב קדשו של מרן הגר"ש שליט"א - קבלתי בס"ד התעוררות רבה, ומסתמא אינני יחיד בדבר, שבמשפט קצר כתב כל מה שה' א' דורש מעמנו: לגדול על ברכי התורה ולהתחזק על אדני המוסר!

בכפילת הברכה וההודאה עד בלי די
מוקדים ומכבדים כגאון רוס ערכם הנשגב
משה מרדכי בן סימה לאה לרפ"ש במהרה בתושח"

גמרא "ת"ח המלמדין הלכות שחיטה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה".

לפני עשרות עשרות שנים ראיתי באיזה ספר על מסכת כתובות ששואל: הרי שחיטה כשרה אף בזר, ולמה הי' צריך ללמד זאת את הכהנים? ומיישב, עפ"י ד' התוס' שכתבו, דהכהנים היו נוהגין סלסול בעצמן ולא היו נותנין לישראלים לשחוט.

אך באמת, התוספות הזה נמצא לעיל בדף כ"ד ב' [ד"ה חד] ובקדושין ע"ו ב' [ד"ה אין], ושם לא נזכר אלא "דלא היו מניחין לעשות אותם אלא למיחוסין מן המשיאין לכהונה", אך לאו דוקא לכהנים ממש. ועי' רש"י ברכות כ"ח א'.

תוס' [מלמדין הלכות קמיצה] "והא דלא חשיב הלכות מליקה, שבכלל הלכות שחיטה הן".

ומה עם קבלה וזריקה? [בקבלת הדם - ישנם הרבה הלכות, עי' זבחים כ"ה כ"ו, ועי' רמב"ם הל' "מעשה הקרבנות" פרק ד']. עי' ב"יפה עינים" שהביא מהירושלמי שגם את זה לימדום. ולכאור' עדיין מה עם "הולכה"? אך עי' בזבחים [ד' א'] ד"הולכה לא תפקה מכלל קבלה", ואין הכי נמי דגם את זה לימדום, - בכל דבר יש הלכות!

גמרא "מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה".

ופירש רש"י: "מגיהי ספרים, של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה וראו בית דין שהיו מתעצלין בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך".

ואולם התוס' להלן בע"ב [ד"ה וכן] כתבו, דכל הנך לאו מחמת לב ב"ד מישתרו, אלא מחמת ישראל, דבכל הנהו היו בית ישראל מקדישין אותן לצורך כך כמו לצורך קרבנות, ולכן באין מתרומת הלשכה עצמה, ולא ממותר, ע"ש.

ובחזו"א [סי' קמ"ח לדף נ"א] כתב וזה לשון קדשו: -

"ויש לעי', בשלמא מבקרי מומין ומלמדי שחיטה וקמיצה צורך הקדש הן ומתחלל הקדש על שכרן, אבל מגיהי ספרים וגוזרי גזירות נהי דמצוה איכא מ"מ אין זה צורך הקדש. ואפשר, דמגיהי ספרים בכלל מלמדי הלכות כל עבודות - שאם ישתבשו הגירסאות תכשל ההלכה, אבל מה צורך הקדש בגוזרי גזירות, ואפשר דאם יורגלו בגזל יביאו מן הגזל למזבח" עכ"ל [ועי' ש"ס כל המשך דבריו הקדו].

רק החזו"א זיע"א יכול לומר זאת!

אחר אבק מדותיהם הטובות, כמ"ש במדות הרעות אבק גול ואבק לשון הרע - כך במדות טובות של הצדיק יש אבק גלימיהו וק"ל" ע"כ לשון קדשו הנורא. [ועי' עוד דרך בזה בפנ"י].

והמבואר כאן בדברי קדשו של המהרש"א, שאפילו אבק של מדות טובות מועיל כנגד הכח של הגויים! הי' מצב חירום בארץ ישראל, ודאגו, פחדו מן הגויים, [אחד בא אלי (א"ה): בחורף תשס"ח], ואמר: מה יהי' ארבע רעידות אדמה היו בתקופה האחרונה, ואיראן מאיימת עם תכנית הגרעין... מה יהי'? הוא רוצה שאני יאמר לו דרשה - מה יהי' פה. אמרתי לו: משהו שאל פעם את הבריסקר רב (הי' פעם מצבים יותר קשים...) - מה יהי' פה? השיב לו הבריסקר רב: מה שיח' - אינני יודע, כי אינני נביא! אבל זאת אני יודע - מה צריך לעשות! אני יודע מה מותר לעשות ואני יודע מה אסור לעשות! [היכן יש היום כאלו תשובות? על כזו רמזה...] אז בא להם ממש כל יום, ממש רוח קרירה, [למה דוקא מ'מתיבתא דרב הונא? כפי הנראה שזה הי' ה"ליקוד"...] זה הי' ה"מתיבתא", איך הוא כותב רבי משה שמואל זצוק"ל: מהם אין לנו כלל מה לפחד, אנחנו צריכים לדעת רק מה עלינו לעשות! [ותלהתהו אש ולא ידע].

כתוב כאן בד' המהרש"א הנ"ל כמה יסודות. יסוד אחד, שיש בעולם [דבר שנקרא] "מדות טובות"... יסוד שני, שכשהם קמו מה"מתיבתא" מכמות השעות המרובות שהם למדו, הם לא עסקו בחיי שעה, רק במדות טובות! ומבואר גם זאת, שאפילו האבק של המדות הטובות מועיל להכהות את הכח של הגויים!

ומסתמא, שהכל בהצטרף עם הלימוד, בלי תורה אין שום דבר!

הגר"א זיע"א אומר בסוף "משלי", [בריש "אשת חיל"], שאחד שמוחזק בעונה, הוא לא בטוח אלא רק מגאווה, אך לא מתאווה. אכן על ידי לימוד התורה הוא נהי' בטוח מכל המדות הרעות!

מאי משמע "תורה"? לאיזה "תורה" מתכוין הגר"א זיע"א? כוונתו לאופן כזה שכל כולו רק "תורה"! לא קרעים קרעים, קצת לומד - והרבה מתבטל...

"לגדול על ברכי התורה - ולהתחזק על אדני המוסר"!

אמר התלמיד הכותב: הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד את מה שהדפיס הרב זצ"ל בהאי ענינא ב"סימא בביתא" [סימן שמ"ז] וכך נדפס שם: -

בס"ד יום א' דברים כ"ז תמוז תש"ס

הוד כבוד הגאון הגדול שליט"א עם כל הגלויים עליי ד' עליהם יחיו ונעיימות בימינם נצח מעתה ועד עולם!

זה עתה נתכבדתי ביקרת אמרויותי הטוהרות במכתב קדשו, ויהי לי למרפא לנפש ולצרי ללב, אשר ביום ה' חזרתי ב"ה לביתי מצנטור שלישי [בעשרים החדשים האחרונים], והודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, שנפתחו בס"ד שלשה עורקים שהיו סתומים. [האחד ב-90%, והשנים ב-80%]. ובס"ד נפתחו לרווחה לגמרי ע"י שלשה בלונים, והוכנס תומך בכולם, ועכשיו כקטן שנולד דמי, והוא יפתח לבנו בתורתו, ומצווה אני עדיין קצת על מנוחה, וכל כך נעים הי' לי לקבל את מכתב קדשו, אשר מאד הנני שמח בו, וכל דבריו נעימים ונחמדים מאד בטוב טעם ודעת נאמרים בשכל הישר, וחיים הם למוציאיהם.

והנה לא אורח ארעא להטריח גדולי ישראל שליט"א, אבל סמיכנא על טיבותי וענותותיה דמר הדר"ג שליט"א, שהנני בצער רב שזה כמה שנעלם לי מכתב קדשו הראשון ששלח לי את התירוץ הנפלא על הערת אדמו"ר זצוק"ל בגר קטן, ומאד יקר הוא לי, וקשה לי מאד החיפוש, ואולי נמצא אצל הדר"ג צילום מכתבו הראשון, אולי ימחלו לצלם ולשלוח לי ועי' יחסכו לי טירחה רבה לחפש חיפוש מחיפוש, ושכמ"ה!

לא אמנע מלכתוב התרגשותי מאז למדנו לאחרונה בסדר דף היומי בכתובות דף ק"ו ע"א דברי קדשו של ח"א מהרש"א שם על כי קמו רבנן ממתבתא דרב הונא ונפוז גלימיהו וכו' וכו', יעו"ש בדברים הקדושים הנוראים, אשר הם חיוק נורא במצבנו הנוכחי בארה"ק, שע"י שקידת התורה בליזוי העיסוק במידות טובות, ואפילו אבק מידות טובות, עי' מְקַהֵם את כח הגויים!

כשקמו רבנן מהשיעור של רב הונא לא עסקו בחיי שעה, אלא במידות טובות, באבק מידות טובות, כך כותב המהרש"א.

והיינו הסיסמה הנפלאה שכתב מרן נזר השקידה וההוראה שליט"א במכתב קדשו: "אנשים אשר

צריך ביאור, דנהי דקא"ר ישמעאל "מותר תרומה" לכלי שרת, אך מה שייך זאת ל"שיירי הלשכה"?

גמרא "ר"ע אומר מותר תרומה לקיץ המזבח".

כמה השיעור של קיץ המזבח?

בגליון הש"ס "מותר תרומה לקיץ המזבח, אם לא הי' מותר היו עושים נדבה, שלא יהי' המזבח בטלה - רבנו יונה פ"ג דברכות".

מה רוצה הגרעק"א בזה? והרי רבנו יונה חולק שם בזה עם הרי"ף, ומדוע בחר הגרעק"א להביא דוקא את שיטת רבנו יונה, ומה הוא רוצה להגיד בזה ללומד?

דף ק"ז א'

גמרא "רב אמר פוסקין מזונות לאשת איש".

עי' ריטב"א, דזהו דוקא אם תובעת מזונות להבא, דאילו לשעבר אין פוסקין לה כלל, דהא אילו הוה בעל הכא מצי טעין פרעתי ולא מחייבין ליה. ועי' ר"ן, דזהו אפי' אם החמיצו ב"ד את הדין, ע"ש.

גמרא "אמר שמואל, מודה לי אבא בשלושה חדשים הראשונים [שאין פוסקין מה טעם] לפי שאין אדם מניח ביתו ריקן".

מה הכוונה ג' חדשים, האם 90 יום, או ג' חדשים בין מלאים ובין חסרים?

גמרא "מותר שירי לשכה" וכו'.

מתי מחליטים שזה "מותר" ולא צריך יותר?

שם. וי"ל כגון דספקה לדברים גדולים ולא ספקה לדברים קטנים, שלדברים קטנים מהני מחילתה".

בחזו"א [אהע"ז סי' ס"ח ס"ק י"ג] כתב וזה לשון קדשו: "...ועיקר דבריהם דיכולה למחול דברים קטנים צריך טעם ואע"ג דאם נתרצית הקטנה במזונות מועטין י"ל דהוי בכלל עולה עמו כיון שמפייסה ומתרצית, מ"מ כל שעה שהיא חוזרת למה לא תחזור הלא אין מעשה קטן כלום, ועי' תו' ב"ב קמ"ג ג' ב' ד"ה ואם" עכ"ל החזו"א. [ושם בתוס' בב"ב מבואר, דעל מניעת ריוח יכולים קטנים למחול, אך עדיין אי"ז מיישב לכאן את התוס' דילן, דהא הכא אי"ז בגדר מניעת ריוח].

גמרא "תנן מי שהלך למדינת הים" וכו'.

זהו סוגיא מאד לא פשוטה! ומי שרוצה טוב ללמוד את הענין, צריך לקחת את השו"ע "אבן העזר" סימן ע', מסעיף ה' עד סעיף י', ויש שם אות י"ב של ה"ביאור הגר"א", ולא פחות ולא יותר הוא אומר הגר"א שכל לשון קדשו של השו"ע שם מלבד סעיף ז' - כל זה הוא לשון הרמב"ם. והוא אומר, שבסוגיא זו יש בה כמה פירושים [יש שם אריכות עצומה]. יש שפירשו... ויש שפירשו... ויש שפירשו... ממש אש לוהטת שם! ואחר כך הוא אומר: "ועכשיו אפשר אחת לאחת..." ע"ש. ועי' ר"ן ורא"ש [סימן ה'].

שם "תנן מי שהלך" וכו'.

יש מקומות שהגמרא מביאה להקשות מתחילה ממקומות אחרים ורק אח"כ מהמשנה דילן, אך כאן הוא להיפך. ועי' תוס' לעיל [ק"ב ב', ד"ה תא שמע], דדרך הגמרא לשאול מקודם מהיכן שגם אחר שיגידו את התירוץ עדיין יוכלו לשאול את שאר הקושיות.

והנה הראו הלומדים שליט"א מציאה רבתא, שבשטמ"ק הביא בשם תלמיד הרשב"א שכתב נמי על דרך ד' החזו"א הנ"ל, אלא שכתב, שלפ"ז הדין מצטמצם רק לספרים כאלו שעוסקים בדיני עבודה. וזה לשון קדשו: "ומגיהי ספרים כולן צורך עבודה הם, כלומר ספרים שבהם היו הכהנים לומדין סדר עבודה" וכו', ועל כך כתב בשטמ"ק: "ורש"י פ", ספרים של כל אדם ואדם שאסור להשהותן משום אל תשכן באהלך עולה" וכו', ע"כ. ואולם החזו"א כותב את פירושו לכאן גם אליבא דרש"י דמיירי בספרים של כל אדם ואדם, ואעפ"כ יש סברא לומר שאם ישתבשו הגירסאות - תכשל ההלכה.

רש"י [ד"ה במגדלות] **"כדתנן במסכת פרה ומייתנין לה בפרק השן תחת המטה" וכו'.**

גם זה שייך לכאן להכלל הגדול של הצל"ח בברכות דף ל"ה ב', דדרך התוס' - כאשר מציינים מהמשניות שאין עליהן גמרא, דרכם שבמקום שהמשנה מובאת בתלמוד מציינים הם להגמרא הזו, ע"ש. [ועי' משמה"ל ברכות סי' יז וב"שיעורי משמה"ל" שם בדף ב' ע"א].

שם "ומגדלות" שם בניהם לצורכי פרה אדומה לעסוק בשריפתה. וכו'.

הרש"ש העיר: "לא מצאתי זה במס' פרה ולא בשום מקום בש"ס" עכ"ל הרש"ש.

דף ק"ו ב'

גמרא "לב ב"ד מתנה עליהן".

החזו"א [חור"מ ליקוטים סימן כד] והקה"י [שבועות סימן ח'] מתאמצים לבאר היטב להך דינא ד"לב ב"ד מתנה עליהן", עיין שם בכל דבריהם הקדו'.

גמרא "מיתבי הקטורת וכל קרבנות צבור" וכו'.

ביאר בשטמ"ק [דלשיטת רש"י] דאין זו קושיא על תנא דבי רבי ישמעאל, רק על רב, ע"ש.

גמרא "מזבח הזהב וכו' מזבח העולה" וכו'.

יל"ע, מה נשתנה דבמזבח הפנימי נקטו על שם החומר [זהב] שממנו הוא עשוי, ואילו במזבח החיצון נקטו על שם מה שהיו מקריבים עליו, ולמה ל"א בתרווייהו - מזבח הזהב - מזבח הנחושת, או שיאמרו: מזבח הקטורת - מזבח העולה? וראה בהרחבה במשמה"ל זבחים [סימן ס"ו].

רש"י [ד"ה מזבח הזהב] **"כלי הוא ולא בנין" וכו'.**

ובניגוד למזבח החיצון שכ' רש"י לעיל בריש העמוד "שהוא בנין של אבנים".

תוס' [ד"ה תנא] "י"ל דבמילתא דפסיקא לי בעי לאוקמי קרא דהיינו שיריים דבכל שנה איתנהו, אבל במותר דלא פסיקא לי לא ניחא לי לאוקמי לקרא".

צ"ב, למה זה פסיקא לי שהי' נשאר בכל שנה וזה לא?

גמרא "תנאי היא" וכו'.

גמרא "א"ל רב שמן בר אבא כבר תרגמה רבנו שמואל בבבל".

רש"י [ד"ה הבנות יזונו] **"תקנת חכמים היא"**.

ולהלן קאמר: "כבר תרגמא שמואל" וכו'. ולא נזכר שם "רבנו".

מה רוצה רש"י בזה?

ועי' לעיל בדף כ"ג א', דמבואר דרב שמן בר אבא הי' קרובו של שמואל, ע"ש.

במשנה "פשט לו את הרגל".

במשנה "א"ר יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי".

עי' ב' הפירושים ברש"י, והרע"ב הביא את שני הפירושים והביא עוד פי' שלישי מהרמב"ם בפיה"מ: "ורמב"ם פירש, ופשט לו את הרגל - שהלך בדרך מרחוק", ועי' תוי"ט.

ולכאור', מה הי' חסר במשנה בלי הביטוי הזה ומבלי המליצה הזו, רק שיהי' כתוב בסתמא: שאין לו מה לתת? [וכזאת צ"ע במשנה להלן: **"תשב עד שתלכין שערותיה"** מה היתה המשנה הקדושה חסירה בלי הביטוי הזה?].

דף ק"ט א'

במשנה "אילו אני פסקתי לעצמי אשב עד שתלכין ראשי".

הלשון צ"ב, דממה נפשך, אי קאי על **האשה עצמה** א"כ כך הי' צריך להיות כתוב: "אשב עד **שאלכין** ראשי. ואי קאי על **הראש**, א"כ הוא לשון זכר, והי' ראוי לומר: "אשב עד **שילכין** ראשי".

ושבו הראו הלומדים, דבאמת במשנה שבמשניות איתא: "אשב עד **שילכין** ראשי, [וכ"ה בתורי"ד כאן], וזה ניחא שפיר, דקאי על הראש, והראו עוד, דהנה הרע"ב שם גריס לעיל ברישא: "תשב עד **שתלכין** ראשה, [והיינו דקאי על **האשה** עצמה], ועל כך כתב בתוי"ט, דלפי גירסתו של הרע"ב, צריכים לגרוס כאן בסיפא: "אשב עד **שאלכין** ראשי, וקאי נמי על האשה עצמה. ועי' רש"ש כאן שציין להתוי"ט.

"רק אין יראת אלפים... והרגוני!"

במשנה "העורר על השדה והוא חתום עלי' בעד" וכו'.

לכאור', הי' אסור לו לעשות כן, [הערת הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א], ונהי' דמצד **שקר** לכאור' לית לן בה, וא"א לומר שהחתימה שחתם בהשטר שפלוגי מוכר לפלוגי את השדה הויא עדות שקר, שהרי באמת פלוגי מכר לפלוגי את השדה, אלא שאותו מוכר הוא גזלן, ואין כאן **שקר**, אבל מ"מ יש כאן לכאור' עבירה על הלאו ד"לא תעמוד על דם רעך", בכך שמעודד אותו לקנות שדה שעתידיה להיטרף ממנו.

ולכאור', אפילו אם הוא לא חותם בהשטר, רק עומד מן הצד, ג"כ חיובא רמיא עלי' ליידיע את השני שלא יכשל ויקנה, אלא א"כ הוא חושש לחייו או לחיי בני ביתו... לפעמים הגזלן יכול להרוג אותו גם כן!

החיה הכי נוראה שיש בעולם הוא הברדלס! וכפי שכתב רבנו אלחנן זיע"א ב"קובץ מאמרים" [סימן י"ב אות ו'], וזה כתוב בזהר הקדוש ומובא גם בד' הגר"א וכן ב"נפש החיים", - הקדוש ב"ה אמר: **"נעשה אדם"**, הוא דיבר לכל הנבראים **שבעולם**, הולכים לברוא בן אדם! נורא הבריא! היהלום והכתר של הבריא! אזי שכל אחד יתן תרומה... ואכן כל אחד מבעלי החיים נתן קצת מהמדות שלו... כל החיות הטורפות... הטמאות... כל העופות הדורסים... [ולעומת זאת, **הטובים** נתנו גם הם את חלקם], יוצא, שהבן אדם הוא החיה הכי גרועה מכל החיות... לכל חי' יש את הייחודיות של הטמאה והטרפות שלה, ואילו לבן אדם - יש מכולם! הבן אדם הנחמד הזה... המחייך... עם העניבה היפה... וכולי וכולי - הוא החיה הכי רעה בעולם!

וה"הפלאה" כאן הרעיש את העולם, שכתב, שאף שרבן יוחנן בן זכאי מסכים עם חנן **בגוף הדין**, אבל הוא אינו מסכים **להביטוי "איבד"** את מעותיו, דאי אפשר לומר "איבד" בזמן שהוא עשה כזו מצוה גדולה! דאין לך צדקה גדולה מזו שהרי היתה עני' באותה שעה והיתה צריכה לחזר על הפתחים, והוא פרנסה בכבודה בתוך ביתה. אלא סובר רבן יוחנן בן זכאי שכך הוא הביטוי: "הניח מעותיו על **קרן הצבי**", דהיינו שאוכל פירותיהן בעולם הזה **והקרן** קיימת לו לעולם הבא! ואין זה **"איבד"** את מעותיו, רק אדרבא **שומר** את מעותיו! - ומה זה **"קרן הצבי"**? על כך הוא אומר שם ה"הפלאה" - וזה לשון קדשו: -

"ויש לפרש לשון **הצבי** כמו **"הצבי ישראל"** [שמואל ב' א'] שהוא **מצבן וקיומן** של ישראל, וה"נ פירוש הניח מעותיו **על קרן קיימת ומוצבת**. ויש עוד לפרש לשון **הצבי** ע"ד שאמר' לקמן דף ק"ב למה נמשלה א"י לצבי מה צבי אין עורו מחזיק בשרו אף א"י אינה מחזקת פירותי, וכן הוא בצדקה שאמר הכתוב ובחננוני נא וגו' עד בלי די שיבלו שפתותיכם מלומר די ואינו מחזיק את פירותיו. והיינו דאמר שהניח על קרן לעוה"ב, ופירות מרובים עד בלי די בעה"ז" וכו', [ע"ש כל דבריו הקדו'].

כשבן אדם יבא לעוה"ב הוא יאמר: היכן הי' השכל שלי?... כאן הוא מקמץ, הוא מבקש עודף... בן אדם הוא מח מאד קטן!...

ובעיקר האי דינא דפורע חובו של חבירו, עי' בחזו"א [אהע"ז סימן קל"ט, לנדרים ל"ג ע"א] שמבאר: מאיזה דין מהני הפירעון שחבירו פורע את חובו שלו, ומה הוא גדר הדין, ע"ש כ"ד הקדו'.

רש"י [ד"ה ומחזיר] "אם ראה **חמורו** תועה מותר להשיבו".

האם יש לרש"י איזו כוונה במה דנקט דוקא "חמורו"? ואולי משום דכך הוא לשון הפסוק [בפרשת כי תצא כ"ב, ג']: "וכן תעשה **לחמורו**".

גמרא "ובמקום שנוטלין שכר תפול הנאה להקדש".

המפרשים בנדרים [ל"ג א'] מבארים, דהיינו משום ד"קונם" הוי לשון הקדש.

אם כן, מה בכל זאת מחזיק את החיה הזו? **יראת שמים!** אכן כאשר ח'ו אין יראת אלקים, אין שום רסן... והרגוני! אם אין יראת שמים, - אין שום דבר!

כתוב ביו"ד [סוף סימן של"ד], בסעיף האחרון ברמ"א, שאם הוא חושש שכאשר יוכיח להעוברי עברה הוא ינוק בגופו או בממונו, הוא פטור לגמרי, [א"ה: עי' "סימא בביתא" סימן רצא].

כך אמר הרמב"ם ז"ל לרבי משה בלוי זצ"ל, כפי שהוא כותב בוכרונותיו, הוא זכה להיות בדיוניסק אצל הרמב"ם ז"ל, והרמב"ם ז"ל התרגש ממנו - יהודי מירושלים עיה"ק! והוא אמר לו: תרע לך, מה שהפקסתי לכתוב כנגד הציונים, זה בגלל שהם איימו עליו שהם ירצחו את הבת שלו... בת היתה לו להרמב"ם שהיתה גרה כאן בפתח תקוה ת"ר, - בת של הרמב"ם! איך קראו לה? רחל ציטרון ע"ה, בעלה ה' הגאון רבי אבא ציטרון שה' רב בפתח תקוה, והוא נפטר בגיל צעיר בר מינן, בחדש תמוז תרפ"א, [אחרי שהוא נפטר הם בחרו **בהרב אברמסקי זיע"א**, אך הרוסים לא נתנו לו לצאת, והוא כתב להם שהוא לא יכול לבוא, ואז הם הביאו את **רבי ראובן כץ זצ"ל**, הרבנית ציטרון ע"ה היתה כאן בארץ הקדש עוד כמה שנים, אחר כך היא חזרה לדיוניסק אל **אביה הגדול זיע"א**, היא גם התעסקה עם ההדפסה וההוצאה לאור של ספרי ה"צפנת פענח"], על כל פנים, בזמן שעדיין היא היתה כאן בארץ הקדש, הם איימו עליו הציונים, שאם הוא ימשיך לכתוב כנגדם הם יהרגו את הבת שלו... ואם כן, הוא לא מחויב! אבל לא השתנה הדעה שלו, להיפך, זה עוד יותר נתחזק!

בשנת תרע"ב, שנתיים לפני מלחמת העולם הראשונה [לא תקפ"ץ], שלחו מפולין משלחת של שלשה רבנים גדולים, אחד מהם ה' ה"כלי חמה" זיע"א, והשני ה' כ"ק האדמו"ר מסוקולוב זיע"א [שה' הרב'ה של אאמ"ר זצ"ל ואחיו הגדול רבי חנא זצ"ל הוא ה' בן 41, ואבא שלי ה' יותר צעיר. הרב'ה בעצמו ה' אומר את השיעור בישיבתו הקדושה, יום יום הוא ה' מלמד את הדף גמרא עם המפרשים. ולפעמים הרב'ה ה' מתקשה, וה' פונה אל הילד ושואל: נו, מה אומר הליטוואק?...] המטרה היתה בכדי לראות מקרוב מה באמת המצב כאן בארץ הקדש והאם נכון מה שאומרים שהציונים שבאו לפה מקיימים בהידור את הפסוק: "ותבוא ותטמא את ארצי - ונחלתי שמתם לתועבה", אין שבת, אין טהרת המשפחה, אין שום דבר! רק חסד הרב שך שישאל: במה אתם יהודים? והאם באמת זה נכון, או שמא זוהי סתם הוצאת שם רע. הם היו כאן כמה שבועות, והם חזרו לפולין, ושם הם פרסמו את המסקנה של הביקור - שאם המצב פה בארץ הקדש ימשיך כך עם כל ההתדרדרות הרוחנית הנוראה, אז תוך תקופה קצרה ביותר יגדל כאן דור שאומנתו תהי' שלשת העבירות החמורות רח"ל - עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים! היום, הכל הולך כאן על ספק... גם לאבא שלו או לאמא שלו... ומכל שכן למי שתפס את החנייה של האופניים שלו...

לכן, הבריסק רב זיע"א אמר לרבי עמרם בלוי זכר צדיק לברכה, שהוא מתנגד למה שרבי עמרם זכר צדיק לברכה ה' הולך להפגנת מוסר את נפשו, והוא אמר: אצל הנאצים ימ"ש הרי לא היית הולך להפגנות! גם לא אצל הקומוניסטים ברוסיה, למה? כי אתה יודע שאם אתה הולך - אתה לא תחזור משם. אם כן, מדוע כאן אתה הולך? כי אתה מבין שבכל זאת יש להם [איזה שהוא] רגש, והם לא יהרגו אותך, או הפשט, שאתה לא [מספיק] מבין עליהם... אני אומר לך שהם בדיוק כמו... הם יכולים ומסוגלים להרוג אותך על המקום! ולכן, צריכים להזהר!

במשנה "עשאה סימן לאחר - איבד את זכותו".

לכאור, מדוע אין זה שייך לנידון הסוגיא לעיל [בדף כ"ד ב'] האם **אמנה שבשטר קא מסהדי או אכולה מילתא קא מסהדי?**

ה' בחור, שה' יליד העיר דיוניסק, ולמד בנווארדוק, שהלשינו עליו על לא עוול בכפו, וה' עליו גזר דין חמור ביותר, הלכו חבריו והתפזרו ברוס' בשביל לאסוף כסף על מנת לפדותו - פדיון שבויים אמיתי! והם הגיעו לדיוניסק, נכנסו אל ביתו של רבנו מאיר שמחה זיע"א וסיפרו לו את הסיפור ומיד הוא כתב מכתב המלצה ושיש כאן מצוה רבה של "פדיון שבויים", ואז אמר להם **רבי מאיר שמחה**: תראו, אני מינתי כאן לאחרונה מ"ץ חדש בדיוניסק, ואני רוצה להחשיב אותו, תגשו אליו שיחתם ואני אחתם אחריו, והם הלכו אליו והחתימו אותו והלכו בחזרה אל **רבי מאיר שמחה**. בדרך והנה הם רואים התקהלות, ולשאלתם מה אירע הסבירו להם שכאן גר הרמב"ם זיע"א, ועכשיו הוא חזר מוניה אחרי שנשע לשם לדרוש ברופאים, ולכן באו עכשיו לקבל את פניו. מששמעו זאת, חשבו, אולי ניכנס גם אל הרמב"ם ונבקש ממנו שיחתם גם הוא. נכנסו, הראו לו את מכתב המלצה שה' חתם כבר ע"י אותו מו"ק, הרמב"ם קרא בשניה את הכל, ומיד הוא אמר: יש כאן בעיה, הרי מדוע החתמתם את המו"ק? מסתמא הכהן שלח אתכם [כך הוא ה' קרא לרבנו מאיר שמחה], ואמנם אמר הרמב"ם - אני אינני מחזיק מהמיני הזה. ועכשיו, אם אני אחתם כאן למטה מתחת לחתימתו של המו"ק - זהו כתובות כ"ד עמוד ב'! [כך הוא ה' מדבר הרמב"ם] והיינו, ששם הגמרא דנה האם חתימת

העדים מתייחסת רק להמנה שבשטר או לכולה מילתא, ואם ננקוט דאכולה מילתא קמסהדי נמצא א"כ שבחתימתי זו אני מחשיב גם את המינוי, ואני הרי לא מחזיק מכך. מה עשה הרמב"ם? הפך את הדף והתם מאחורי הדף, והוא אמר שזה "ירושלמי", שאם החתימה היא מעבר לדף כבר אין כאן שאלה ד"אכולה מילתא קא מסהדי" [לא יודעים, היכן הוא הירושלמי?].

אחר כך הם הלכו לרבי מאיר שמחה, וכשראה את החתימה של הרמב"ם, הוא צחק ואמר: **כתובות כ"ד!**

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל עוד את מה שנדפס ב"פניני רבנו האבי עזרי" [עמ' קכג] וכך נדפס שם: -

כל המשנה ידו על התחתונה

אספר סיפור שיכול להיות לתועלת, כי התשובות של רבנו [א"ה: הוא ניהו מרן הרב שך זיע"א] שהיה משיב לשואליו, והסייעתא דשמיא העצומה שהיה לו בתשובות שלו בגאונות ובפקחות, ובצדקות, ובנוסף לזה שמי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, - שזה אי אפשר לחקות, - יכול להועיל, ואפילו אם יועיל לאחד, כדאי.

לישיבת "ירחי כלה" המתקיימת בישיבת פוניב' בחודש אב, היו באים בקביעות מדי שנה בני זוג שהיו משתייכים לחוגים "דתיים לאומיים", העובדים עבודה זרה בשיתוף, וכל בניהם ובנותיהם היו במוסדות של אותם חוגים. [כידוע יש לאותם חוגים מוסדות שהם קוראים להם "ישיבות", וזו צרה גדולה. כשהסטיפלר נפטר ביקשו ממספיד אחד לבא להספיד במוסד כזה, והוא בא לשאול את רבנו אם מותר להספיד שם או אסור. רבנו צחק ואמר לו בפקחות: איזה איסור יש? אבל על הספד כתוב בגמרא "אחים לי בהספידא דהתם קאמנא", שהנפטר נמצא בשעת ההספד, ולאחריו מקום הסטיפלר לא יבוא]. ומאז שהתחילו לבוא ל"ירחי כלה" נגלה לעיניהם עולם חדש, משהו אחד לגמרי ממה שהם רגילים, ונכנסו למבוכה גדולה, והיו מלאי פקפקים האם דרכם היא דרך נכונה, ומאידך קשה להשתנות, וקשה לקבל החלטות כאלו בחיים ולבצען. הם כבר היו אנשים מבוגרים, אך נראה שעמדה להם איזה זכות, אולי זכות אבות, או זכות של איזו תפילה של סבתא, דאיתא בחז"ל (מדרש שמואל פ"ד הביאו ב"ח עולם" פ"ח) "יש תפילה מועלת למאה שנה", והנה תפילה המועלת למאה שנה למי היא מועלת, הרי למתפלל עצמו כבר אינה מועלת, אלא שמועלת לדורותיו אחריו. ובשנה אחת החליטו שיכנסו לרבנו ויציעו לפניו את ספקותיהם, הם נכנסו, ורבנו קיבל אותם כדרכו בלבבו רבה, ואמר לו: יש לנו שאלה לשאול את הרב, כאן אנחנו רואים את הדרך של הישיבות ושל הרב שך, וזה בניגוד לגמרי לעולם שאנחנו נמצאים, איך נוכל לדעת מהי הדרך הנכונה. ובמקום לענות להם דרשות שלמות והסברים, רבנו אמר להם מיד [זה יכול מאד להועיל]: תשמעו, יקירי, אתם מדברים על שתי דרכים, אבל אתם מסכימים שהדרך של הישיבות היא הדרך הישנה, היא הדרך הסלולה ממש רבנו, ממעמד הר סיני, והדרך שלכם היא חדשה, מכמה עשרות שנים בלבד. אתם למדתם פעם משניות מסכת ב"מ פרק השוכר את האומנין? כתוב שם "כל המשנה ידו על התחתונה"! וכל המשנה עליו להביא ראיה! ברגע שהשואל שמע את זה, מיד אמר: רבנו, החיתנו! ונכנסה בהם רוח טהרה, והם מיד הוציאו את כל הבנים מהמוסדות שלמדו בהם ושולחו אותם לישיבות, ואת כל הבנות הוציאו מה"מורח" ושולחו אותם ל"בית יעקב", ופתחו חיים חדשים, וקמו לתחייה.

אך בן אחד שלהם שכבר למד שם, לא הסכים לעזוב, ואחרי שנתיים באו שוב לרבנו לשאול, שבנם זה שלומד שם עומד להתחתן, ורוצה לכתוב בהזמנה שהחתונה תתקיים ב"ירושלים השלימה", והאבא צריך לחתום על ההזמנה בשם הורי החתן, איך הוא יכול לחתום על כזה דבר, כזה זיוף, הלא אין "ירושלים השלימה"? לכזאת דרגה הוא הגיע, שבא לשאול אם יכול להסכים לזה, ורבנו חייד את חיוכו הלבבי, ואיחל לו מול טוב... [עובדא זו שמעתי לפני כמה שנים מאחד הבנים של אותה משפחה].

ולפלפול דאורייתא יש לדמות זה לנידון דומה, שאמר עליו ה"צפנת פענח" זיע"א שזה תלוי בנידון בגמרא הקדושה בכתובות כ"ד, עיי"ש פלוגתא בגמ' אם מעלים משטרות ליוחסים, שטר שכתבו עליו פלוני בן פלוני הכהן לזה מנה מפלוני, האם אפשר לסמוך על השטר שהוא באמת כהן, האם העדים על מנה שבשטר בלבד הם מעידים, אך לא על שאר פרטים שבשטר, או אכולה מילתא קמסהדי, על כל מה שכתוב בשטר - ע"כ מ"פניני רבנו אבי עזרי" שם.

דף ק"ט ב'

גמרא "מאי אית לך למימר איבעי לי למימסר מודעא - חברך חבא אית לי וחבא דחברך חבא אית לי".

הקרובה, כאשר הם ייעדו מן העיר. נורא!...

הבת החליטה שאיננה יכולה לסרב להורים, היא תפתח את החנות בשבת, ותשב שם, אבל תעשה כל המאמצים שלא למכור שום דבר במשך כל יום השבת.

והנה נכנס גוי אחד לחנות, ושאל מה מחיר איזה כלי קטן. מחיר הכלי הי' כחצי ולאטי, והבת השיבה לו: זה עולה מאה ולאטיס!...

הגוי כעס מאוד על התשובה הזו, ועזב מיד את החנות...

אחרי כשעה חזר הגוי והציע שהוא מוכן לשלם חמשה ולאטיס, אולי אפילו עשרה ולאטיס, אבל לא יותר.

והבת אמרה: לא פחות ממאה ולאטיס!... והלך הגוי...

ובמשך כל יום השבת כל כמה שעות חזר הגוי לחנות והעלה את המחיר שהוא מוכן לתת, והבת סירבה כל הזמן לקבל פחות מהמחיר שקצבה: מאה ולאטיס!...

עד אשר במוצאי שבת בא הגוי והסכים לשלם מאה ולאטיס, והסביר לבת כך: הלא זה שגוען לשלם מאה ולאטיס עבור חפץ ששווה אולי כחצי ולאטי בלבד, אלא שלאחרונה חדשתי את כל הרהוט אצלי בבית, וכשעברתי היום ליד החנות שלכם ראיתי בחלון-הראווה את החפץ הזה, והחלטתי שהוא ישלים את הרהוט בביתי, ונכנס לי לראש שזה הכרחי ואי אפשר בלי זה, והחלטתי לבסוף לשלם את המחיר המופרז שדרשתי...

וכשחזרו ההורים למחרת ספרה להם הבת את כל מה שאידע ונתנה להם את המאה ולאטיס שקבלה במוצאי שבת - ומהסיפור הזה נהיו ההורים שומרי שבת! וכל הבית החילוני לגמרי הפך לחרדי לגמרי!...

וכל זה בזכות ה"בית יעקב" שהוקם בסביבה חילונית לגמרי, ובת אחת ממשפחה חילונית הוכנסה ללמוד שם!...

עד כאן סיפר מרן הגרי"ז זצוק"ל. והיתה זו תשובה ברורה לשאלתו של כבוד הרב הנ"ל (שליט"א).

במשנה "או יפרח באויר".

צ"ב, וכי האויר לא שייך לבעלי השדות? [ועי' ב"ב ס"ג ב'].

רש"י [ד"ה ואבה] שהחזיקו בה בעלי השדות שבמצריו.

פי' כמסקנת הגמ' דאי"ז של אדם אחד. וקצת פלא, דבדרך כלל דרכו של רש"י לפרש כהס"ד?

גמרא "כגון שהקיפוא ארבעה בני אדם מארבע רוחותיה".

הלשון "שהקיפוא" משמע לכאן דמייירי באופן שאחרי שהלך זה הקיפוא ארבעה בני אדם, וצ"ב הרי הוא הדין באופן דמעיקרא היו כאן ארבעה בני אדם. וצ"ע.

שם. "כגון שהקיפוא ארבעה בני אדם" וכו'.

העיר בצדק הרה"ג ר' חנוך ולר [זלה"ה]: דה"כ אם הקיפוא רק שני בני אדם.

גמרא "בארבעה דאתו מכא ארבעה וארבעה דאתו מכא חד כולי עלמא לא פליגי דמצי מדחי ליה" וכו'.

לכאן - כך צריך לומר: "דמצו מדחו ליה".

גמרא "אי שתקת שתקת" וכו'.

צ"ב, דא"כ נימא הכי בכל טענת מודעא בכל שטרי מכר ומתנה בעלמא? והראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה] מה שהביאו בזה מספר "זכור לאברהם", דבעלמא שאני, ומשום דהבא לבטל את מעשיו דילי בטענה שעשה את מה שעשה מתוך אונס, עליו מוטל להוכיח זאת בראי ברורה. משא"כ הכא בנדון דידן, דהרי מערער כדת וכדין ועם ראיות, אלא שכנגד זה אתינן לומר דמה שהוא חתום על שטר אחר נחשב כהודאה נגד הערעור של עצמו, ולזה שפיר מהני הך טענה ד"חברך חברא אית לי", דשוב אין כאן מיהא "הודאה".

רש"י [ד"ה נאמן] "דהפה שאסר הוא הפה שהתיר" וכו'.

עי' ר"ן [עמ' מה] שתמה בזה על ד' רש"י, דהא לא אמרין הפשא"ס אלא תוך כדי דיבור, ע"ש. ועי' רא"ש [סימן יב].

תוס' [ד"ה אמר] "אביי לא הי' זכור בדברי ר' יוחנן עד שהזכירו האפוטורפוס, דאילו הי' זכור הי' הוא עצמו טוען בשביל היתומים" וכו'.

עי' ברא"ש [סימן י"ב] שכתב עוד תירוץ בזה, ועי' עוד בר"ן מש"כ בזה.

במשנה "ילך לו בקצרה". - עי' שטמ"ק בשם רש"י במהדו"ק, ובשם תר"י, ובשם המהרי"ט.

במשנה "וחכמים אומרים, יקנה לו דרך במאה מנה" וכו'.

ואף דגם בקרקע דליכא אונאה אי"ז אלא עד פלגא, מכל מקום היכא שהוא אומר לו להדיא שאף שהמחיר האמיתי של הקרקע הוא הרבה פחות מכל מקום הוא אינו מוכרח בפחות ממאה מנה, שפיר דמי, - כך טענו הלומדים שליט"א.

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל את מה שמסופר ב"פניני רבנו הגרי"ז" [עמ' סב] וכדלהלן: -

"בית יעקב"!!

אחד מגדולי הרבנים בארץ הקדש (שליט"א) [א"ה: הוא ניהו הגאון הגדול רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל - רבה של "רמת השרון" ת"ז] - בא אל מרן הגרי"ז זצ"ל והציע לפניו את שאלתו:

תושבי עירו ברובם המכריע הם חילוניים, רח"ל. התושבים שומרי תורה מועטים הם. ואת בנותיהם שולחים הם ללמוד בבית-הספר "בית יעקב" שבעיר הסמוכה לעירם. [א"ה: לעיר הרצלי'].

שאלתו היא: האם עלי להתאמץ להקים בית ספר "בית יעקב" בעירו?

וצדדי השאלה: שומרי התורה הלא בין כך שולחים את בנותיהם ל"בית יעקב" שבעיר הסמוכה, כנ"ל. החילוניים אינם שולחים ל"בית יעקב". אלא שאולי המצא תמצא איזו משפחה חילונית שבגלל קרבת המקום לבית הספר תשלח את בתה ל"בית יעקב"?

והשיב לו מרן הגאון ד' דבריסק זצוק"ל: אספר לכם מעשה שהי' בבריסק. הי' שם בית ספר "בית יעקב" בסביבה חילונית מובהקת. משפחה חילונית אחת שגרה בקרבת מקום לה"בית יעקב" הוה שלחה לשם את בתם, מפני הנוחיות שבקירוב המקום.

ההורים החילוניים הנ"ל היו מחללי שבת בפרהסיא, רח"ל. היתה להם חנות למכירת כלי בית וכי"ב, וחנותם היתה פתוחה בשבת-קודש, רח"ל. עד כדי כך היו רחוקים מהיהדות!...

והנה פעם אחת נסעו ההורים ביום ששי למקום אחר לשהות שם במשך השבת. את הבת הנ"ל [שלמרה ב"בית יעקב"] השאירו בבית, וציוו עלי' שהיא תפתח ותנהל את החנות ביום השבת

רש"י [ד"ה היינו] "כרבנן". - עי' רש"ש.

"משיא בתו לתלמיד חכם"...

רש"י [ד"ה כל] של מזרח אומר לו בצפון דרך שלך" וכו'.

גמרא "כל המשיא בתו לתלמיד חכם".

למה לי לרש"י לומר "בצפון", והרי העיקר שלא אצלו?

גמרא "סבר רב יוסף למימר היינו מתנינא א"ל אביי מי דמי" וכו'.

לכאור', הא שפיר קאמר לי' אביי, ומה קסבר רב יוסף?

כך לא מתבטאים!...

רש"י [ד"ה הכא] "שהרי כל הנכסים היו יחד בשעת צוואה ועל כולם הטיל הדקל ולא פירש איזהו".

מצינו בקדושין [ג"א א'] דרנה הגמרא איך הדין במקדש אחת מאשה ובתה או אחת מאשה ואחותה, ע"ש.

והי' פעם תלמיד אחד שחקר לפני ר' אלחנן זיע"א מה הוא הגדר במקדש אחת מב' נשים, וחקר בנוסח זה: האם קמי' שמיא גליא על אחת מסויימת מהם שחלו עלי' הקידושין, או דלמא שאף קמי'... לא גליא, וכאשר שמע ר' אלחנן את הביטוי הזה הוא סטר לו על לחיו, כי כך לא מדברים! [ואף שהחקירה בעצמה היא חקירה נכונה, אבל לא מתבטאים כך, האוזן העדינה של ר' אלחנן לא היתה יכולה לשמוע כזה ביטוי].

גמרא "יתיב רב אשי וקא קשיא ליה" וכו'.

לכאור' הי' ראוי לומר: "וקא מיבעיא ליה"?

גמרא "קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי - דיקלא".

וברש"י: "ועל כרחא ידה על התחתונה" וכו'.

ויש להם לאותם האחים מאד מדות טובות!... [בלשון סגי נהור], שמתוך כל "שאר דקלים הרבה" שהיו לו [כמבואר ברש"י הקודם] הם נותנין לה את אותן שני חצאין "שיש טורח בהן יותר" [כדלעיל ברש"י שם], - בפשטות, המדות הטובות מחייבות הפול! נשארה כאן יתומה מסכנה... הם קיבלו את כל הכספים שהיו, ולה הוא השאיר דקל, הדקל הזה לפחות - שיהי' לה בשלימות....

בהא דקרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא כתב שם הרא"ש: "ומיבעי לי' מי קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא ואית לה תרי פלגי דיקלי, או לא קרי ולית לה ולא מידי, ודמי דקלא לא אמר למיתב לה".

והראו הלומדים שי' לשון תלמידי רבנו יונה בשטמ"ק שם: "ואם אמר דקלא לברת, ולא שבק אלא פלגא דקלא, יהבו לה האי פלגא דיקלא, ואי לא הוה לי' דקל כלל - יהבי לה דמי דקל". וכמדו' שהיא פליאה נשגבה.

האם יתכן דין כזה שהאומר דקלא לברת, ואין לו דקל כלל, "יהבי לה דמי דקל" [דלא כהרא"ש הנ"ל]? או אולי חסר כאן תיבת "לא" יהבי לה דמי דקל, ויהי' כהרא"ש?

עי' צל"ח [בפסחים מ"ט ב'] ד"משיא בתו לתלמיד חכם" פירושו שמפרנס אותו ומאפשר לו שיוכל להמשיך ללמוד. ולכן "שנה ופירש קשה מכולן" דמכיון דאחרי ששנה שוב פירש מהלימוד, נמצא שאצלו הממון עדיף מהתורה, שהרי עזב את הלימוד רח"ל כי קרץ לו מה שכביכול יעשה רווחים ועסקים מחוץ לכתלי בית המדרש, וא"כ בודאי שהוא לא יתמוך ב"תורה"! [ואין הכי נמי, שאם אותו אחד יתן, הוא יקום, אבל בדרך כלל אנשים כאלו אינם נותנים].

אחד אמר לי שהשווער שלו מחזיק בו, שאלתי אותו: כמה הוא נותן לך? והשיב, שפעמיים בשנה - בתשרי ובניסן - הוא נותן לו מאה שקל...

אחד אחר אמר לי, שהשווער שלו נותן לו 6 וחצי אלף שקל לחודש, שאלתי: מאיפה יש לו? והוא אמר: יש לו פנסיה, הוא משאיר לעצמו קצת - הוא לא צריך יותר!

אמרתי לו: תדע, יש כאלו שמסתפקים ב100 שקל לחצי שנה...

יש ענין של שכל! אלה לא מבינים, אחר כך - אחרי פטירתם - יריבו על הכסף!

מרח' הגרייז זיע"א: אינך מפסיד מהמצוה שום דבר!...

גמרא "והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים" וכו'.

וברש"י: "מתעסק בממון ת"ח כדי להגיע לידו שכר והם פנויין לעסוק בתורה ע"י אלו, וכתבי חיים כולכם היום - ע"י דיבוקן של תלמידי חכמים יזכו לחיות".

בא אחד מארצות הברית, והוא שואל: הפרנסה שלו היא מהשקעות, והנה, יש יהודי תלמיד חכם, שהפקיד אצלו 15 אלף דולר, והוא משקיע אותם בשבילו והרווחים הולכים לאותו תלמיד חכם, אלא שגם הוא נוטל איזה שהוא אחוז בהרווחים, והוא שואל: האם בזה שהוא לוקח ג"כ חלק בהרווחים הוא מאבד בזה את המעלה של "העושה פרקמטיא לתלמיד חכם" או לא? [לא אמרתי לו שאולי באמת לא יקח כלל ברווחים וישאיר את הכל בשלימות לאותו תלמיד חכם, כי על כגון דא כבר אמר לי פעם רבי מרדכי לסקר זצ"ל: באתי לבקש טובה, לא עצה!...] מדובר באדם שבלאו הכי נותן צדקות שאין מושג בכלל [לא דרכי, אני מדבר קצת בלי נגיעות], יש לו רשימה של תלמידי חכמים בארץ ובחו"ל ובאופן קבוע חדשי הוא נותן להם סכום נכבד ביותר, האחוז הזה שהוא מרויח כאן זה בטל אלף פעמים בצדקות שהוא מעניק, או הוא יכול לוותר להווא. אמרתי לו: אני מתפלא שאתה שואל אותי, אבל אם אתה שואל, אני יגיד לך מה שאני חושב - אם כי זה לא מחייב אף אחד - לי פשוט שהוא לא מפסיד שום דבר, הוא לא מפסיד מהמצוה אפילו פרומיל, אין לי שום ספק בזה! הברסקר רב זיע"א הי' מוזמן בכל שנה לקראת אפיית המצות פחים חדשים אצל פחח במאה שערים, בכדי להניחם על השולחנות שעורכים עליהם את המצות, ואחרי האפי' החזיר לו אותם והוא שאל: כמה הוא צריך לשלם? אמר הפחח, שאינו רוצה לקחת תשלום, כי הוא לא רוצה להפסיד מהשכר של המצוה. ועל אתר אמר הברסקר רב בצורה חד משמעית: אתה לא מפסיד שום דבר במה שאתה לוקח שכר, יש לך את כל המצוה בשלימות! ואז, למד איתי דודי ה"תורת זאב" זצ"ל את ה"משנה ברורה" [בסימן ל"ח ס"ק כ"ה] אהא דאיתא שם בשו"ע: "כותבי תפילין ומוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים פטורים מהנחת תפילין כל היום וזאת בשעת קריאת שמע ותפילה" ע"כ ועל כך כתב המשנ"ב וז"ל קדשו: "ותגריהם, אף שמרויחין מזה - ודוקא אם עיקר כוונתם כדי להמציא למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר, לא מקרי עוסק במצוה" ע"כ. והוא מהמג"א, וע"ש בביאור"ל. אמרתי לאותו שואל שילמד את המשנ"ב.

רבי אייזיק שר זיע"א אמר בזמנו [אני לא זכיתי לראות את רבי אייזיק, אבל שמעתי זאת מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל ששמע ממנו], שהבעל חסד הכי גדול זהו בעל המכולת, שקם בשעה 3.00 בלילה [ככה זה הי' פעם] ומקבל את הלחם הטרי... ואת החלב הטרי... ואתה קם אחר כך

בבוקר מתי שאתה קם - ואתה הולך שני צעדים למכולת - ויש לך הכל! איזה בעל חסד שהוא - כמעט כמו אברהם אבינו ע"ה, יום יום - יום יום עשרות שנים בן אדם עומד לשרותך ומספק לך [ר' אייזיק - כשהי' מתאר דבר...] ואתה יכול לישון בלילה בשקט, איזה בעל חסד?! אייזיק תשאל: הוא הרי מקבל תשלום? תגידו לי, וכי הוא לא יהודי? האם הוא בגדר מי שאסור לרחם עליו? והרי הוא גם צריך לחיות!

רבי יעקב ראדישקוביצר זצוק"ל

בעוה"ר, הקדוש ב"ה מסר אותנו בידי העשירים, 'נתני ה' בידי לא אוכל קס'!

הגמרא אומרת בב"ב [דף י' ע"א] שהקדוש ב"ה ברא עניים בעולם כדי ליתן שכר לעשירים. והי' רבי יעקב ראדישקוביצר זכר צדיק לברכה: איזה "חיים" יש להם להעשירים, אנחנו צריכים להיות עניים ולסבול כל ימינו עניות, בכדי שהעשירים - מלבד כל העשירות שיש להם - יהי' להם גם את הזכות של הצדקה!...

הוא זצ"ל הי' עני ואביון, הוא הי' עילוי עצום, אבא שלו הי' רב בעיר ראדישקוביץ שברוס', והוא עצמו הי' עילוי נורא ואיום שלא יאומן כי יסופר, כל ימיו הוא נשאר רווק, בודד [רח"ל], ולומד... רק לומד, לומד וכותב... לומד וכותב... ולומד וכותב... [יש אומרים, שהכלה שלו נפטרה על פניו, שהשם ישמור, ועי' לעיל ס"ב ב.]. ובמלחמת העולם הראשונה לא תקפ"צ הוא חלה בשחפת ושכב בבית כנסת אחד במינסק על סף המוות, ולא הי' מי שיטפל בו, והרב אברמסקי זצ"ל שהי' אז אברך צעיר הגיע אז למינסק - לרבי חיים זצ"ל, וכשנודע לו הדבר הלך ולקח אותו לביתו לסלומוביץ, והרבנית רייזל ע"ה טיפלה בו חרשים חרשים עד אשר החזירה אותו לבריאותו.

כשהוא הי' בא אל ה"חזון איש" זצ"ל, ה"חזון איש" הי' קם לפניו, ואפילו אם הי' עשר או עשרים אנשים בחדר, הוא מיד הי' נפנה אליו ושאל: מה אתם אומרים רבי יעקב? והי' יושב ושומע את כל חידושי בלימוד. וסופר לי הגה"צ רבי חיים בריס זצ"ל, שבתקופה הנוראה של גזירת ה"שירות לאומי", שזה הי' הרי נורא איך שהחזון"א הי' שקוע בזה לגמרי, הי' יום אחד שהוא הי' באפיסת כוחות, הוא כבר נפל ממש, זה הי' בלילה מאוחר, והי' אצלו רבי שלום שברדון זצ"ל ורבי חיים בריס זצ"ל, כבר לא יכלו לדבר איתו מילה, ופתאום נכנס רבי יעקב ראדישקוביצר. ה"חזון איש" הקדוש קפץ מיד... קיבל את פניו בשמחה: ברוך השם שיש לו כעת את הזכות להיפגש עם תלמיד חכם אמיתי! אתם הרי תלמיד חכם אמיתי! והוא פתאום נהי' ער [ללמדנו, שכשרוצים, אפשר גם לתת קפיצה].

יש תשובות אליו בשר' "אגרות משה", מליובאן שברוס', בשנות ה'פ', - להרה"ג ר' יעקב רבינו מראדישקוביץ, שם, תחת המגף הקומוניסטי, בשנים של הבולשביקים, לא פסק לימוד התורה מהני תרי אריותא! הוא זצ"ל הי' ארי ממש בלימוד!

אני זכיתי לשמש אותו בירושלים במשך שנתיים - כשהייתי ב... ושם הוא הי' נמצא כל היום - פעם שאלתי אותו איזו שאלה ב"בזחים". והוא אמר לי: שוליינגר, תיזהר, נהיית א מודערנר למוד! אתה לומד "בזחים"? צריך ללמוד "נשים-גזיקין", תגיד לי כאן פשט בתוס' בפרק כיצד הרגל...

יום יום הייתי משמש אותו, - הוא הי' כל היום לומד בעמידה, לא יאומן - נשמה כוז, וביום אחד הוא נעלם לי, ואחרי שבוע שבועיים הוא חזר, שאלתי אותו: היכן הייתם? והשיב: אצל הרב אברמסקי זצ"ל, בבית וגן. בשביל מה נסעתם? הוא חיפש איזה "מדרש" נדח, מאמר חז"ל מסויים, הרבה מגדולי ירושלים הוא שאל, ולא הי' מי ששיב לו, אשר על כן הוא מוכרח הי' לנסוע אל הרב אברמסקי. שאלתי אותו [כמו שליטוואק שואל] הרב אברמסקי יודע מדרשים שאנשים גדולים לא מצאו? והוא השיב: הוא יודע מדרשים על כף חיד - כמו יהודי ב"אשרי"... שאלתי אותו [כמו אחד שאינו מבין...] כי רציתי להתלמד ולשמוע מפיו: מאיפה הוא יודע? והוא השיב: איזו שאלה אתה שואל, הוא יודע בגלל שהוא למד! לא פסק פומי' מגירסיה!! שאלתי: מה הוא אמר? והוא השיב: רק כנסתם, הוא שאל: מה שלומכם? ועל אתר שאלתי: תאמרו לי, היכן נמצא ה"מדרש"? [אותו "מדרש" שהוא שאל עלי את כל ירושלים, ולא הי' אדם משיב], ועל המקום אמר לו הרב אברמסקי: אין כזה מדרש! המשכתי ושאלתי: הרי יכלתם לחזור מיד? והשיב: הרבנית לא נתנה לי, היא השאירה אותי אצלם בבית שבוע שבועיים!!

זה לא דברים בטלים, אלו דברים שיש בהם לימוד!!

בוקנטו, הוא הי' באיזה מוסד בפרדס חנה, וביום אחד ראיתי מודעה שבמסוד פלוני נפטר רבי יעקב רבינוזין].

דף קי"ב ב'

גמרא "דור שכן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים".

ובכן, איזה קושיות יש לנו? וכי זה פלא שכל הכלבים [שונאי השי"ת ושונאי התורה] נובחים? האמא ע"ה היתה אומרת: הכל צפוי! הכל כתוב בחז"ל הקדושים!

גמרא "צירוף אחר צירוף ועוד בה עשירי" וגו'.

עי' ח"א מהרש"א.

גמרא "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות" וכו'.

עי' היטב בח"א מהרש"א כל דבריו הקדושים.

"אל תשכן באהלך עולה"...

מכתב ראשון

בס"ד מוצי"ק לסדר "זכבוד ה' מלא את המשכן" אור לכ"ו אדר תשס"ט

שלומכון לעלם ישנא לחדא!

תודה רבה מאד שיוכני בשלושה ספרים נפתחים, והנה ראיתי בהם שרב גובר' בכמה שטחים, והיתה לי התעוררות רבה מכמה וכמה דברים חשובים שכתב, ואמנם הבנתי שכת"ר חפץ כעת לא במחמאות ותשבחות, אלא בהערות עניניות, כדרך החכמים, שמתענגים על מיתבי יותר מעל תניא דמסייעא לי', כניסוחו הנשגב של מרנא החזון"א זצ"ל להגמרא דב"מ פ"ה, והאמת שעלה ברעיוני בס"ד [תוך כדי הקריאה] כמה וכמה ענינים שהי' ראוי לי לכתוב על זה באריכות, אבל תלי"ת לא ככתיב או כותי, והנני עכשיו קצת בחולשת הבריאות, ד' ירחם במהרה, ולכן הנני כותב רק בקצרה, כמעט ברמזים. ועם כת"ר הסליחה.

והנה בהחזרת שנדפסה כבר, לא מצאתי לע"ע להעיר, מלבד בעמוד 23, שכמוכן גם לכת"ר שליט"א צריך להעביר קולמוס מה שיותר מחר על כל הקטע הנדפס שם בסוגריים המרובעים המתחיל "המתבונן בזה" עד "עיי"ש דברים מדהימים המתקיימים לעינינו", כדי לקיים "אל תשכן באהלך עולה".

כי הנה ב"הנאמן" התל אביבי של הגר"פ ביברפלד זצ"ל נדפסו בזמנו שאלות ששאל את מרן הגרי"ז על כל המצב וכו' וכו', ותשובתו של מרן זצ"ל. והשואל אומר שם שהוא רואה שמרן איננו רואה שום קרן אורה בכל המתרחש כאן בארץ הקודש, ומרן השיבו שהוא צודק. אין עכשיו הירחון הנ"ל תחת ידי [אולי מובא ב"רבותינו" של הרב וולף זצ"ל]. עכ"פ זה הוא החינוך שלנו, מה שקבלנו ממרן זצ"ל. ולשיטתו זו הן הדברים המובאים בשמו ז"ל באריכות ב"פניני רבנו הגרי"ז" עמודים פ"ד פ"ה פ"ו, שלא הסכים מרן בשום אופן להגדרה של "פראצענטין" [אחוזים] על מה שנעשה כאן בארה"ק. "אין דער וואס האלט באחכה לו בכל יום שיבוא, בא העם די אנצנע מעשה איז אקנידער שפיל און אקנידער שפיל איך נישט"...

לכן כל הקטע הנ"ל צורם מאד את האזנים. וכפי הנראה שהמבקרים את החוברת הנ"ל לא קראוה בעיון.

הא חדא.

והנה שתי החוברות החדשות, לכא' גוף החוברת עצמה עם כל הסיפורים מהח"ח וכו' וכו' - הכל חשוב מאד ומעורר מאד.

אבל החוברת של המבוא מלאה בכמה מקומות בדברים לא לפי הרוח הנכונה שחינכו רבותינו הקדושים המאורות הגדולים לממשלת ההשקפה הטהורה, שבחמלת ד' עלינו בדרור השפל הזה העניק אותם לדרונו: החזון איש והרב מברסק.

וקשה לי כעת לפרוט את הדברים כרוכלא, ולענ"ד די בהערה זו לחכם גדל כמותו, ואין מפרשין לחכם [כמד' שזה תור"כ בטהרה], ויזאיל נא לעבור שוב על הדברים, אולי עם חברותא מבין, והלא רואה אני עני, שכת"ר צמח וגדל במעונות אריות אצל רבנו הגדול ארי בן ארי צדיק בן צדיק מבין בן מבין מהרש"א שליט"א, אך הרעיון וטהור ההשקפה, ויגיש מיד בדברים שאינם מתאימים.

איני מבקש מחילה על כל הנ"ל, אלא אדרבא הואיל ותורתנו הקדושה הטהורה מצווה אותנו ואהבת לרעך כמוך, הנה מעצים האהבה העזה הזו הנני כותב כל הנ"ל בס"ד.

וכמובן שלא הגענו עדיין בא"י למצב זה, לא לכל אחד משלושת האופנים, ואפילו לא לפרומיל של אחוז מזה, שאין הפרות מבורכים כדרך שהיו בגמרא בסוף כתובות, ואין מצב שיתנו פרות בכל יום, ואין מצב שאילני סרק שבא"י יתנו פרות, וא"כ אין לנו אפילו שום "אתחלתא" של הקץ המגולה הזה! נכון?...

אגב, ולא כל כך אגב, גם "משיח השקר" של דורנו ב"שיחותיו" עשה מטעמים מגמרא זו, שהפירות שבא"י הם כבר הקץ המגולה (וממילא א"כ הוא המשיח...), בהעלם הידיעה הפשוטה הנ"ל מהמהרש"א זיע"א [בשוגג או בודון].

וכמה הטען את הציבור בגמרא הקדושה בכתובות ק"י ב' שכל הדר בא"י שריו בלא עיון.

ויואל ידידי האהוב שליט"א לעיין שם ב"פני יהושע" - ויאורו עיניהם... וכדאי להוולד בשביל ללמוד כזה "פני יהושע" [וכמו ה"פני יהושע" שבתחילת הש"ס בברכות דף ד' ע"ב המבאר מה זה שהאומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום הרי הוא בן עולם הבא, עיי"ש ויאורו עיניהם!]

יסלח לי מאד, שכעת בשעה מאוחרת אינני יכול לדבר בטלפון, והנני שולח שני דפים אלו בפקס, ובדאי מבין יקירי שליט"א, שאין צורך להודרו בהדפסה עד שיהי' לגמרי מנופה בי"ג נפות, כאשר הורו רבותינו בדברים הנוגעים להשקפה.

אשמח מאד לקבל בפקס את הערותי היקרות של כת"ר שליט"א.

ביקרא דאורייתא לנפש פמקה של כת"ר שליט"א לזכוי הרבים בתורת אמת

מינאי
מ. מ. ה. ש.

והשי"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו הקדושה נפלאות אולי אכתוב עוד בל"ג בס"ד.

מכתב שני

בס"ד אור ליום ב' ויקרא כ"ז אדר תשס"ט
שלומכון לעלם ישגא לחדא
ונעימות בימינכם נצח!

אחדשה"ט באהב"ד ואה"ע כראוי ליראי ה' ולחושבי שמו

הואיל ומעכתה"ה שליט"א דפק על פתחי, א"כ "הכניסה נתחייב בה", ובהרמנא דמר ניהו רבה שליט"א הנני ממשיך כעת לכתוב בס"ד.

הנה למשל בעמוד ע"ז של המבוא [וכמדומה בעוד מקומות] מובאת הגמרא הקדושה בסנהדרין צ"ח א' "אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא", והנה כת"ר שליט"א ב"ה הורתו ולידתו וחניוכו וגידולו בקדושה, אשרי חלקו, ואיננו יודע שזה ה' [הוזה] עוון "הציונות הדתית", שעשתה ממאמרים כאלה יסודות כוזבים וכו', והחטיאו את הרבים בהשקפות כוזבות, רח"ל.

ותל"ת שרבותינו הקדושים מאורי עינינו העמידונו בקרן אורה.

שהנה המהרש"א בח"א שם סנהדרין צ"ח א' מבאר בשני אופנים את דברי הגמרא הקדושה הו: א. שיתנו פרות כדרך שה' בברכתה של ארץ ישראל בגמרא הקדושה דסוף כתובות. ב. שיתנו פרות כל יום כמבואר בפ' במה מדליקין שבת דף ל' ע"ב.

ובח"א מהרש"א בקטע האחרון בסוף מסכת כתובות כתב עוד אופן שלישי, עיי"ש היטב שמבאר שהכוונה היא שיהי' בא"י המצב המיוחד בנביאים שאילני סרק שבא"י יתנו פרות.

ברוך רחמנא דסייעין מריש ועד כען

ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

גיציים משולחן גבוה

- המשך מעמוד 1 -

"בכל מקום יש לך בנים שעובדים אותך"!!!

פעם סיפר רבנו זצוק"ל בהתרגשות -

יש אחד מחז"ל שמתלפן מידי פעם לבחון את הבן שלו על מסכתא. - **בבא קמא! קדישין! גיטין!** - אני מתבייש! "**בכל מקום יש לך בנים שעובדים אותך!**" וכאשר הוא נבחן על "כתובות" - הנה על כל השאלות הוא ענה מאה אחוז. - אך בשאלה דלהלן הם נעצרו: -

השאלה היתה: היכן מצינו במסכת "כתובות": "**יעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**"? ... [ע"י בדף ס"ב ב'].

"**ותרב חכמת שלמה**"!!!

כה סיפר רבנו זצוק"ל בחום וברגש: -

מאור הגולה, רבנו ר' שלמה קלוגר זיע"א - ה' משכמו ומעלה גבוה מכל גאוני הדור. וכתוב ב"תולדות שלמה", שבשעתו ה' דין תורה מורכב ומסובך ביותר בין שני סוחרים שם בגליצ'א, על סכומים אדירים! והלכו מרב לרב, ולא מצאו פתרון. עד שאמרו: "**כי יפלא ממך דבר...וקמת ועלית...**" ניסע לבראד, אל **רבי שלמה קלוגר**, - זה ה' דבר, שרק להסביר אותו היו צריכים **כמה שעות!**

נכנסו לרבנו **שלמה קלוגר**, התחילו רק לדבר, ואז הוא עשה תנועה בידו הקדושה והוא אמר: אז ממילא השאלה היא כך וכך... וכך וכך... [כלומר, אלו הם הטענות], - ובכן: **ברש"י בכתובות כתוב הדין!** פתח להם גמרא כתובות, והראה להם איך שמתוך ד' רש"י עולה תשובה ברורה לכל הענין! - כולם השתוממו!!!

כמו שפעם ביקש ממני סוחר אחד שאני אכנס אל **מרן הרב שך זצ"ל**, לשאול אותו משהו בקשר למסחר. שתיים הוא הסביר לי, ואחר כך חזרתי לעצמי... ואפילו כתבתי לעצמי... [הרי זוהי "אחריות"]. ואז נכנסתי אל **הרב שך** והתכוננתי שרק להסביר את השאלה יקח זמן רב. ולבסוף, **דקה וחצי** מאז שהתחלתי להרצות את השאלה הוא המשיך ואמר: אז ממילא, זה טוען כך... וזה טוען כך... ועל אתר הכריע בענין ופסק את פסוקו!! [אף אחד לא צריך להאמין... אבל לעצמי, מספיק שאני ראיני אז זה...].